اسناد نقض بی طرفی ایران در شهریور ۱۳۲۰

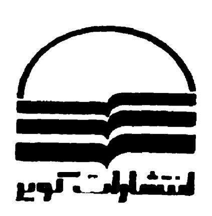
سیاست خارجی در آستانهٔ اشغال

به کوشش :

محمّد ترکمان

۱۳۷۰

فهرست مطالب:



تهران ـ صندوق پستی ۶۴۹۴ـ۱۵۸۷۵ تلفن: ۸۲۵۵۶۶

نام کتاب: اسناد نقض بی طرفی ایران در شهریور ۱۳۲۰
سیاست خارجی در آستانهٔ اشغال

به کوشش: محمّد ترکمان

صفحه‌آرایی: کتاب سیامک

مسؤول فنی: مصطفی زمانی نیا

طراح جلد: دکتر محمد حسین حلیمی

حروفچینی: پایا (م. عباسی)

لیتوگرافی: افشار

چاپ جلد: بالدار

چاپ متن و صحافی: گوته

تعداد: ۳۱۰۰ نسخه

نوبت چاپ: اول، زمستان ۱۳۷۰

پیشگفتار:

در باره تجاوز قشون انگلیس و روسیه شوروی در آخرین ساعات شامگاه دوم و نخستین ساعتهای سوم شهریور ۱۳۲۰ش به ایران و مقدمات و پی آمدهای آن، تاکنون خاطرات، اسناد، رساله ها و مقاله های متعددی به زبانهای مختلف، در داخل و خارج از کشور منتشر شده است.

شرکت مستقیم و غیرمستقیم قدرتهای دارای منافع مختلف در این واقعه، دیدگاههای متباین متأثر از این حادثه، و همچنین قلّت اسناد و مدارک مستند و متقن ایرانی در دسترس، روایتها و تحلیل های مختلفی را از این حادثه موجب آمده است.

در برخی از نوشته ها دلیل حمله متفقین به ایران، گرایش رضاشاه و اطرافیان او به هیتلر و آلمان نازی، و «خطر» ستون پنجم آلمان و کشورهای محور در ایران برای متفقین ذکر شده است.* در بخشی دیگر دلیل اصلی «راه ایران»** برای ارسال کمک های متفقین به خاک

---

* به عنوان نمونه ر. ک به:

الف ــ «از سفیر کبیری ایران در مسکو تا نخست‌وزیری»؛ «محمد ساعد» دوازدهمین سالنامه دنیا؛ ص ۱۹۳.

ب ــ خان ملک یزدی (محمد)؛ ارزش مساعی ایران در جنگ، ص ۳۲.

** به عنوان نمونه ر. ک به:

الف ــ نوشتهٔ «سر کلارمونت اسکراین» صص ۱۳۶ و ۱۳۷ ضمیمه «شترها باید بروند» سر ریدر بولارد؛ ترجمه حسین ابوترابیان، نشر نو، ۱۳۶۲.

ب ــ طبری (احسان)؛ جامعه ایران در دوره رضا شاه؛ صص ۱۴۴، ۱۴۵ و ۱۴۹، حزب توده، ۱۳۵۶.

ج ــ ایوانف؛ تاریخ معاصر ایران؛ ص ۶ ، ۷۱ و ۷۶؛ حزب توده.

د ــ خاطرات فردوست، ج اول، صص ۸۷ تا ۸۹.

از افزودن «روزشمار» و «فهرست تفصیلی اسناد»، وسائل چاپ آن را فراهم آوردم.

اسناد موجود در این مجموعه خواننده را: در فضای خطوط اساسی سیاست خارجی کشور از آغاز جنگ «جهانی» دوم تا واقعهٔ سوم شهریور، بی توجهی سیاست انگلستان به آلت فعل خود که در سوم حوت ۱۲۹۹ بر مردم ایران تحمیل گردید ـ علیرغم کوشش مشارالیه برای نزدیکی به آنان ـ؛ دنباله‌روی سیاست روسیه شوروی از انگلستان در آن واقعه، چگونگی فراهم آمدن مقدمات تجاوز، بطلان تز گرایش رضاشاه و اطرافیانش به هیتلر و نازی‌ها، فرجام سرسپردگی به بیگانگان و تخریب نهادهای حافظ استقلال و آزادی کشور و مردم و... قرار خواهد داد.

گردآورنده امید آن دارد که انتشار این مجموعه گامی در جهت روشن‌تر شدن این مقطع مهم از تاریخ کشور باشد. راقم در پایان بر خود لازم می‌داند از آقای عباس ملکی که امکان دستیابی گردآورنده را به این اسناد فراهم آورند تشکر نماید. از دوست هنرمندم آقای دکتر محمد حسین حلبی که زحمت طراحی روی جلد را بزرگوارانه متقبل شدند و همچنین از آقای مصطفی زمانی‌نیا که نظارت بر امور فنی چاپ کتاب را بر عهده گرفتند صمیمانه سپاسگزاری می‌نمایم.

محمّد ترکمان

آذرماه ۱۳۷۰

شوروی، و حفاظت هر چه بیشتر و بهتر از مناطق نفت‌خیز منطقه عنوان گردیده است.

البته در این بین آرائی که حاصل التقاط و در هم آمیختگی دو نظر فوق به نسبتهای مختلف است نیز وجود دارد. درباره آگاهی یا عدم آگاهی رضاشاه از رویدادها و حوادث منجر به واقعه مذکور، و نقش او در وارد آمدن این ضربه سهمگین بر کشور و مردم آن نیز به اشکال مختلف سخن رفته است و حتی برخی بر آن شده‌اند تا با انداختن بار گناهان بر دوش اطرافیان او، وی را تطهیر سازند. ***

نویسندهٔ این سطور برای ایضاح بیشتر مطالب مذکور، و دستیابی به حقیقت ماوقع و زوایای مکتوم آن حادثه، در سال ۱۳۶۶ با موافقت آقای عباس ملکی مسئول محترم دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت خارجه، در حدّ توان و امکان، به بررسی اسناد مربوطه در دوران جنگ دوم جهانی در آرشیو وزارت امور خارجه پرداخت. پس از گذشت مدتی اسناد این مجموعه پدید آمد و قرار انتشار آن با «دفتر مطالعات و...» گذاشته شد. وسواس این بنده و علاقه به انجام کار به گونه‌ای که حتی‌المقدور دارای نواقص کمتری باشد، همچنین اطلاع از وجود اسناد نخست‌وزیری مربوط به آن ایام در سازمان اسناد ملی ایران، موجب مراجعه و درخواست مطالعهٔ آن اسناد شد. فاضل محترم آقای پرویز بدیعی کارشناس و مسئول وقت بخش مراجعات آن سازمان در برابر درخواست اینجانب فرمودند که اسناد مذکور هنوز آماده نیست تا در اختیار علاقمندان گذارده شود و در حال حاضر مرحلهٔ کارشناسی و نمایه‌سازی را طی میکند.

در انتظار آماده شدن و دیدن آن اسناد، انتشار این مجموعه سالی چند به تعویق افتاد. در سال گذشته که جسته و گریخته شنیده شد، اسناد نخست‌وزیری در اختیار برخی از پژوهشگران قرار گرفته است، به مسئول فعلی قسمت مربوطه آقای کامران طیرانی مراجعه کردم، ولی متأسفانه پاسخ همان جواب چند سال قبل بود و شفاعت دوست بزرگواری نیز کارساز واقع نشد.

با توجه به نزدیک شدن پنجاهمین سالگرد واقعهٔ سوم شهریور دیگر تأخیر بیش از این جایز دانسته نشد، و با در نظر گرفتن حجم بالای کار دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی و نیز علاقهٔ راقم به انتشار این مجموعه در پنجاهمین سالگرد آن واقعه، موضوع مزبور با مدیر محترم دفتر در میان گذاشته شد؛ و بعد از آن که با موافقت و اجازه ایشان قرارداد با دفتر فسخ گردید، و پس

*** به عنوان نمونه ر. ک به «خاطرات زندگی سیاسی من» عباسقلی گلشائیان در مجله وحید؛ ش ۲۳۱ تا ۲۴۳.

روزشمار:

۹ شهریور ۱۳۱۸	* حمله آلمان به لهستان
	* اعلام بی طرفی ایران در جنگ توسط وزیر امور خارجه ایران خطاب به سفارت ایران در لندن[۱]
۱۱ شهریور ۱۳۱۸	* اعلام جنگ انگلیس و فرانسه به آلمان
	* بیانیه رسمی محمود جم (نخست‌وزیر) مبنی بر اعلام بی طرفی ایران در جنگ اروپا[۲]
	* وزارت کشور با انتشار اعلامیه‌ای باطلاع بیگانگان مقیم کشور می رساند که از ابراز هرگونه احساسات منافی بی طرفی ایران جداً خودداری کنند[۳]
۱۳ شهریور ۱۳۱۸	* وزیر خارجه با ارسال بخشنامه‌ای به نمایندگی های خارجی در ایران؛ سیاست بی طرفی ایران در جنگ اروپا را متذکر و خواستار اطلاع تصمیم فوق به دولتهای متبوعهٔ آنان شد[۴]
	* بخشنامه وزیر امور خارجه ایران به نمایندگی های ایران در خارج از کشور مبنی بر اتخاذ سیاست بی طرفی در جنگ اروپا توسط دولت ایران و دستور اطلاع تصمیم فوق به وزارت امور خارجه محل مأموریت نمایندگی ها
۱٤ شهریور ۱۳۱۸	* اعلام وصول نامه وزیر امور خارجه ایران راجع به سیاست بی طرفی ایران در جنگ اروپا توسط سفارت شوروی در تهران[۶]
۱۵ شهریور ۱۳۱۸	* اعلام وصول نامه وزیر امور خارجه ایران راجع به سیاست بی طرفی ایران در جنگ اروپا توسط سفارت انگلیس در تهران[۷]

۲۲ اسفند ۱۳۱۸	* تیرباران محسن جانسوزی در پی محاکمه صحرایی در دادگاه نظامی
	* امضاء قرارداد بازرگانی ایران و شوروی بوسیله نمایندگان دو دولت در مسکو[۱۸]
۵ فروردین ۱۳۱۹	* امضاء عهدنامه تجارت و بحرپیمانی ایران و شوروی در تهران[۱۹]
۱۹ فروردین ۱۳۱۹	* حمله قشون آلمان به دانمارک و نروژ و تصرف دو کشور درمدتی کوتاه[۲۰]
۲۱ فروردین ۱۳۱۹	* موهوم‌خواندن بی طرفی مطلق دول کوچک واقع در میدان جنگ در سرمقاله «ایزوستیا»[۲۱]
۲۶ فروردین ۱۳۱۹	* تکذیب پرواز هواپیما از خاک ایران بر فراز شوروی توسط وزیر امور خارجه ایران[۲۲]
۵ اردیبهشت ۱۳۱۹	* شکایت سفارت آلمان در تهران از تأخیر در دادن جواز مسافرت به تبریز به یکی از اتباع آن کشور در ایران
۲۰ اردیبهشت ۱۳۱۹	* حمله قشون آلمان به هلند؛ بلژیک و فرانسه[۲۳]
	* واگذاری نخست‌وزیری انگلستان توسط مجلس آن کشور به چرچیل
۲۱ اردیبهشت ۱۳۱۹	* پرواز هواپیماهای انگلیسی بر فراز جاسک[۲۴]
۲۳ اردیبهشت ۱۳۱۹	* دستور وزیر امور خارجه ایران به سفیر ایران در مسکو برای جلوگیری از القاء شبهه در روابط دو کشور[۲۵]
۲۰ خرداد ۱۳۱۹	* اعلام جنگ ایتالیا به انگلستان[۲۵ مکرر]
۳۱ خرداد ــ ۳تیر۱۳۱۹	* گردهم‌آئی افسران ستاد نیروهای نظامی انگلیس مسئول مداخله ایران در بمبئی برای تعیین نهایی جزئیات طرح تجاوز به ایران و تصرف پالایشگاه آبادان[۲۶]
٤ تیر ۱۳۱۹	* برکناری دکتر احمد متین دفتری از نخست‌وزیری
۵ تیر ۱۳۱۹	* علی منصور اعضاء دولت خود را به رضاشاه معرفی کرد
۸ تیر ۱۳۱۹	* ملاقات «نمایندگان» مجلس با شاه در کاخ سعدآباد و اظهارات مشارالیه در عدم رضایت از اوضاع کشور و...[۲۷]
	* اطلاع لئپولد اِمِری [وزیر امور هندوستان] به کابینه جنگی

۲۲ شهریور ۱۳۱۸	* اعلام وصول یادداشت کاردار ایران در لندن راجع به سیاست بی‌طرفی ایران در جنگ اروپا توسط وزارت امور خارجه انگلیس[۸]
۲۷ شهریور ۱۳۱۸	* پایان دورهٔ یازدهم تقنینیه مجلس شورای ملی[۹]
۳ آبان ۱۳۱۸	* گشایش دوازدهمین دوره قانونگذاری و نطق رضاشاه در مجلس مبنی بر اظهار تأسف از وقوع جنگ در اروپا و اعلام سیاست بی‌طرفی کامل ایران[۱۰]
	* دکتر احمد متین دفتری بجای محمود جم مأمور تشکیل دولت جدید شد[۱۱]
۲۰ شهریور ۱۳۱۸	* رای اعتماد نمایندگان مجلس به کابینه متین دفتری[۱۲]
۲۶ مهر ۱۳۱۸	* درخواست سیف آزاد مدیر مجله «ایران باستان» برای وساطت دولت ایران جهت آزادی نامبرده از زندان انگلیسی ها در هند مورد مخالفت رضاشاه واقع شد مکرر
آبان ۱۳۱۸	* دستگیری جهانسوزی و تعدادی دیگر از نظامیان طرفدار آلمان
آذر ۱۳۱۸	* سر ریدر بولارد وزیر مختار جدید انگلیس در ایران
۷ آذر ۱۳۱۸	* تسلیم یادداشت اعتراض دولت ایران به سفارت انگلستان در تهران در بارهٔ جلوگیری از حمل کالاهای خریداری‌شده ایران از آلمان توسط دولت انگلستان[۱۳]
۹ آذر ۱۳۱۸	* حمله قشون روسیه شوروی به فنلاند و مقاومت دلیرانه مردم آن کشور[۱۴]
۱۰ دی ۱۳۱۸	* در پی انتشار اخبار مبنی بر تمرکز نیروهای مسلح ایران در مرزهای شوروی در روزنامه های خارجی؛ مقامات رسمی کشور آن اخبار را شایعه ای بی اساس و عاری از حقیقت دانستند[۱۵]
اوائل بهمن ۱۳۱۸	* محمدعلی مقدم وزیرمختار ایران در لندن؛ به وزارت خارجه انگلیس پیشنهاد کرد که یک پیمان دفاعی محرمانه بین ایران و انگلیس منعقد شود[۱۶]
٤ اسفند ۱۳۱۸	* رؤسای ستاد نیروهای نظامی انگلیس عدم موافقت خود را با تحویل هواپیمای جنگی به دولت ایران باطلاع کابینه جنگی آن کشور رساند[۱۷]

۲ مرداد ۱۳۱۹	* اعزام دو هیئت بازرگانی و اقتصادی از ایران به شوروی[۳۹]
۱۰ مرداد ۱۳۱۹	* اشاره مولوتف به ایران در سخنرانی خود[۴۰]
۲۳ مرداد ۱۳۱۹	* یادداشت سفارت آلمان در تهران به وزارت امور خارجه ایران و درخواست دستور به مأمورین مربوطه جهت صدور جواز مراجعت گستفلد به جلفا پس از شش روز انتظار وی در تبریز[۴۱]
۲۷ مرداد ۱۳۱۹	* دستور دفتر مخصوص رضاشاه به ساعد درباره تحقیق دربارهٔ میزان تأثیر تبلیغات انگلیس در زمینه تولید اختلاف بین ایران و شوروی در میان اولیاء و محافل روسیه و...[۴۲]
۱ شهریور ۱۳۱۹	* نامهٔ شکایت‌آمیز سفیر ایران در مسکو دربارهٔ برخوردهای عمال شوروی در دوران مأموریت او در آن کشور و...[۴۳]
۳ شهریور ۱۳۱۹	* در پی مذاکرات دولت ایران با شرکت نفت ایران و انگلیس؛ شرکت مذکور حاضر شد مبلغی بر میزان حق‌الامتیاز ایران بیفزاید و بعلاوه مابه‌التفاوت ارزش لیره را به دولت ایران پرداخت نماید.[۴۴]
۲۸ شهریور ۱۳۱۹	* یادداشت سفارت آلمان در تهران به وزارت خارجه ایران دربارهٔ مشکلات ایجادشده توسط شهربانی برای مسافرت یکی از اتباع آن کشور به بابلسر[۴۵]
۵ مهر ۱۳۱۹	* امضاء پیمان اتحاد سه‌جانبه بین آلمان، ایتالیا و ژاپن[۴۶]
۹ مهر ۱۳۱۹	* ملاقات سفیرکبیر ایران در مسکو با قائم‌مقام اول کمیسر خارجه شوروی[۴۷]
۲۰ مهر ۱۳۱۹	* روزولت رئیس‌جمهور امریکا گفت: دولت امریکا با تهدید ناشی از عقد پیمان ژاپن با کشورهای محور کاملاً مقابله خواهد کرد[۴۸]
۲۵ مهر ۱۳۱۹	* دعوت از دولت شوروی توسط مقامات آلمانی برای الحاق به دولتهای محور [آلمان و ایتالیا و ژاپن] و اعزام نماینده‌ای به برلین برای گفتگو دربارهٔ «تعیین مجدد مرزها در مقیاس جهانی[۴۹]»
۳۰ مهر ۱۳۱۹	* مقام‌های دولت انگلیس برای خنثی‌کردن نقشه آلمانی‌ها طرحی را برای انعقاد یک معاهده توسط سفیر خود در مسکو به وزارت امور خارجه شوروی تسلیم کردند[۵۰]

	انگلستان مبنی بر آماده‌شدن یک لشکر همراه با واحدهای لازم جهت اعزام به ایران و عراق برای استقرار در پایگاههای عملیاتی و حفاظت از خطوط مواصلاتی[۲۸]
۹ تیر ۱۳۱۹	٭ رأی مجلس به دولت علی منصور
۱۰ تیر ۱۳۱۹	٭ تلگراف وزیر امور خارجه ایران به سفیر ایران در مسکو در بارهٔ تبلیغات و انتشارات رادیو برلن و آلمانها در صور مختلف از تحبیب تا تهدید و عدم توفیق آنها در انحراف ایران از سیاست بی‌طرفی[۲۹]
۱٤ تیر ۱۳۱۹	٭ گزارش ساعد به وزارت امور خارجه ایران در بارهٔ انتشار جلد ششم کتاب سفید آلمان و طرح نام ایران در کنار اسامی کشورهای انگلستان، فرانسه، ترکیه و... جهت حمله به خاک شوروی در جراید آن کشور[۳۰]
۱۵ تیر ۱۳۱۹	٭ نامه سفیر ایران در مسکو به مولوتف (کمیسر خارجه شوروی) مبنی بر اظهار تأسف و تعجب از مندرجات روزنامه های ایزوستیا و پراودا در ارتباط با ایران[۳۱]
۱۶ تیر ۱۳۱۹	٭ تقدیم گزارش وزارت دارائی به مجلس در بارهٔ اختلاف دولت ایران با شرکت نفت ایران و انگلیس[۳۲]
	٭ نگرانی وزیر خارجه ایران از اظهارات بخش خبری رادیو مسکو و مندرجات ایزوستیا و پراودا در باره همکاری ایران با متفقین در طرح حمله به چاههای نفت قفقاز و دستور به مشارالیه جهت تأکید بر سیاست حفظ بی‌طرفی ایران نزد مقام های مسئول شوروی[۳۳]
	٭ پخش برنامه فارسی رادیو مسکو برای اولین‌بار با لحنی انتقادی علیه دولت ایران[۳٤]
۱۸ تیر ۱۳۱۹	٭ مذاکرات ساعد با قائم‌مقام مولوتف در باره سوءتفاهمهای موجود[۳۵]
۲۶ تیر ۱۳۱۹	٭ پرواز یک هواپیمای روسی بر فراز خاک ایران در شرق تازه کند[۳۶]
۲۸ تیر ۱۳۱۹	٭ حمله رادیو آلمان به رضاشاه و دولت او[۳۷]
۱ مرداد ۱۳۱۹	٭ پرواز هواپیمای روسی بر فراز خاک ایران[۳۸]

ارائهٔ تلگرام وزارت امور خارجه انگلستان اطلاع داد که ایتالیا در نظر دارد با هواپیماهای جنگی خود به آبادان حمله کند، از این رو از دولت ایران تقاضا کرد که برای جلوگیری از وقوع این خطر احتیاط های لازم را بعمل آورند و نتایج وخیم چنین اقدامی را به دول محور گوشزد کنند[۶۳]

* ملاقات و مذاکره مولوتف با سفیرکبر ژاپن در مسکو و گفتگو در باره تمدید قرارداد موقتی بازرگانی بین دو کشور[۶۴]

۲۰ دی ۱۳۱۹

* انعقاد پیمان اقتصادی بین آلمان و شوروی در مسکو. طبق قرارداد فوق دولت شوروی مواد خام صنعتی و خواربار مخصوصاً غلات به آلمان خواهد فروخت؛ و آلمان اشیاء صنعتی به روسیه خواهد فرستاد[۶۵]

* روزنامه ایزوستیا در مقالهٔ اساسی خود در بارهٔ توسعه مناسبات مودت آمیز بین شوروی و آلمان ازجمله چنین نوشت:

«برخی از زمامداران انگلیسی و امریکا برآنند که دولت آمریکا می تواند به انگلیس همه چیز حتی ناو بفروشد، بدون آنکه مخالف مقررات بین المللی و رویه بی طرفی رفتار کرده باشد. و حال آنکه دولت اتحاد جماهیر شوروی اگرچه به آلمان غله بفرستد سیاست صلح را نقض کرده است.

این استدلال شگفتی انگیز نشان می دهد که در اجرای مقررات بین المللی چگونه می توان شعبده‌بازی[۶۶] کرد، اما این رویه از لحاظ سیاسی ممکن است دارای اهمیت خاص باشد.

مناسبات اقتصادی و قراردادهای شوروی و آلمان مؤثرترین وسیلهٔ تحکیم اساسی صلح و دوستی بین شوروی و آلمان یعنی نیرومندترین کشورهای اروپاست[۶۷]».

۱۱ اسفند ۱۳۱۹

* ورود قشون آلمان به خاک بلغارستان[۶۸]

* امضاء قانون «وام و اجاره» توسط رئیس جمهور امریکا.[۶۹]

۱۳ اسفند ۱۳۱۹

* ویشینسکی معاون کمیساریای امور خارجه شوروی پاسخ اعتراض آمیزی به وزیرمختار بلغارستان در مسکو «استامنوف» در

۱۶ آبان ۱۳۱۹	* حمله قشون ایتالیا به یونان[۵۱]
۷ آبان ۱۳۱۹	* تسلیم یادداشت دولت انگلیس توسط سفیرکبیر آن کشور در مسکو به مولوتف در اعتراض به تصمیم دولت شوروی دائر بر لزوم تشکیل یک کمیسیون جدید دانوب و مشارکت نمایندگان آن دولت در مذاکره با نمایندگان آلمان و ایتالیا و رومانی در شهر بخارست[۵۲]
۱۹ آبان ۱۳۱۹	* سفیرکبیر ژاپن در مسکو در ملاقات با ساعد؛ دولت ایران را به انتهاز فرصت برای قطع‌ید انگلیس از منابع نفت جنوب ایران توصیه کرد[۵۳]
	* مسافرت مولوتف به برلن بر حسب دعوت دولت آلمان[۵۴]
۲۳ آبان ۱۳۱۹	* اظهار نگرانی کفیل وزارت خارجه ایران [جواد عامری] به انگرت [وزیرمختار آمریکا در تهران] از ملاقات مولوتف با هیتلر[۵۵]
۲۴ آبان ۱۳۱۹	* بازگشت مولوتف از سفر آلمان[۵۶]
۲۷ آبان ۱۳۱۹	* سفیر ایران و حمید سیاح نگرانی خود را از اینکه احتمالاً منافع ایران در طی سفر مولوتف به برلین قربانی شده است با معاون وزیر امور خارجه آلمان (واتیزکر) درمیان گذاشتند. واتیزکر این نگرانی را بی اساس خواند[۵۶ مکرر]
۶ آذر ۱۳۱۹	* دستور کفیل وزارت امور خارجه ایران به ساعد مبنی بر جلب اعتماد و اطمینان دولت شوروی به حسن‌نیت و صمیمیت دولت ایران و پرهیز از ایجاد هرگونه سوءتفاهم[۵۷]
۹ آذر ۱۳۱۹	* امضاء قرارداد بازرگانی بین دولت ایران و آلمان[۵۸]
۱۸ آذر ۱۳۱۹	* تعقیب و مراقبت وابسته نظامی آلمان در تهران توسط مأمورین شهربانی[۵۹]
۲۴ آذر ۱۳۱۹	* تعقیب و مراقبت نایب اول قونسولگری آلمان در تبریز توسط مأمورین شهربانی[۶۰]
۱ دی ۱۳۱۹	* دستگیری متهمین به قتل مهندس ایتالیائی راه‌آهن تبریز[۶۱]
۱۴ دی ۱۳۱۹	* قتل مهندس ایتالیائی در مهمانخانه بابل نور[۶۲]
۱۵ دی ۱۳۱۹	* وزیرمختار انگلستان در تهران ضمن ملاقات با علی منصور و

۲۹ فروردین ۱۳۲۰	● سر کیتان کورنوالیس سفیر جدید انگلیس در عراق در مذاکره با مقامات عراقی ادعا کرد که حقوق دولت انگلستان بموجب پیمان همکاری عراق و انگلیس در سال ۱۹۳۰ نامحدود است.
۷ اردیبهشت ۱۳۲۰	● تلگراف ریبن تروپ به رشید عالی گیلانی مبنی بر اینکه نیروهای محور «از دولت کنونی عراق... در مبارزه‌اش با انگلستان پشتیبانی کرده و هرچه در امکان داشته باشند انجام خواهند داد»[۸۰]
۱۲ اردیبهشت ۱۳۲۰	● پیام چرچیل به قوای انگلیسی پایگاه حبانیه: «اگر ضربه میزنید، ضربه‌ای محکم بزنید»[۸۱]
	● بمباران و گلوله‌باران نیروهای عراقی متمرکز در نزدیکی پایگاه نظامی حبانیه توسط نیروهای انگلیسی
۱۳ اردیبهشت ۱۳۲۰	● خبرگزاری شوروی اطلاع داد دولت آن کشور پیشنهاد دولت عراق را مبنی بر برقراری روابط سیاسی پذیرفته است[۸۱ مکرر]
۱۴ اردیبهشت ۱۳۲۰	● گفتگوی کفیل وزارت امور خارجه ایران با سر ریدر بولارد وزیرمختار انگلیس در تهران در باره حوادث عراق و طرح این نکته توسط بولارد که فعالیت آلمان‌ها برای تحریکات در کشورهای آسیائی مخصوصاً مناطق نفتی مستلزم مراقبت زیاد است و اطمینان‌دادن عامری به مشارالیه[۸۲]
۱۵ اردیبهشت ۱۳۲۰	● یادداشت وزرات امور خارجه عراق به سفارت ایران در بغداد[۸۳]
	● عدم موافقت ایران با درخواست آلمان و عراق جهت ارسال بنزین برای دولت عراق[۸۳ مکرر]
۱۶ اردیبهشت ۱۳۲۰	● اشاره جراید انگلیسی به ازدیاد سیّاحان و اتباع آلمان در ایران[۸۴]
	● رضاشاه برای جلب نظر مساعد انگلیس ها بخود، شورای عالی جنگ را فراخواند و پیشنهاد اعزام دو لشکر از نیروهای ایرانی را برای سرکوب «شورش» عراق کرد[۸۵]
۲۰ اردیبهشت ۱۳۲۰	● سفارت ایران در آنکارا با انتشار بیانیه‌ای شایعه ورود جهانگردان آلمانی به ایران را تکذیب کرد[۸۶]
۲۲ اردیبهشت ۱۳۲۰	● تکذیب شایعات منتشره در جراید انگلستان مبنی بر وجود

	ارتباط با ورود قشون آلمان به آن کشور تسلیم کرد[۷۰]
	* دفاع نخست‌وزیر بلغارستان از پیوستن آن کشور به پیمان سه‌جانبه کشورهای محور با حفظ احترام به عهدنامه‌های دوستی با دول همجوار خود[۷۱]
۲۵ اسفند ۱۳۱۹	* رئیس‌جمهور امریکا طی نطقی در کاخ سفید از جمله چنین گفت: «ملت امریکا که اکنون کاملا بیدار و هشیار گردیده و با خطری که متوجه اصول دموکراسی تمام کشورهای روی زمین شده و امریکا نیز جزو آنها بشمار می‌رود مواجه شده است... حکومت دموکراسی ما برای مواجهه با این خطر تصمیم بعمل گرفته است... امریکائیان... درخواست کردند امریکا بی‌درنگ و بطور مؤثر به انگلیس و یونان و چین و سایر کشورهائی که از طرف متجاوزین اشغال شده‌اند کمک نماید و درخواست آنها اجابت گردید...»[۷۲]
۳ فروردین ۱۳۲۰	* ورود وزیر امور خارجه ژاپن به مسکو و ملاقات سه‌ساعته نامبرده با استالین و مولوتف[۷۳]
۱۲ فروردین ۱۳۲۰	* کودتا در عراق. تشکیل دولت رشیدعالی گیلانی با تأکید بر اینکه «همهٔ التزام‌های جهانی عراق» از آن‌میان التزام‌های سرچشمه گرفته از پیمان انگلیسی ـ عراقی ۱۹۳۰ را گرامی خواهد داشت[۷۴] و فرار نایب‌السلطنه امیر عبدالاله به سفارت امریکا و سپس پایگاه نظامی انگلیس حبانیه
۱۶ فروردین ۱۳۲۰	* عقد پیمان دوستی و عدم تجاوز بین شوروی و یوگسلاوی[۷۵]
۲۲ فروردین ۱۳۲۰	* انعقاد بزرگترین قراردادی که تاکنون دولت شوروی با کشورهای خارجی منعقد ساخته است با آلمان[۷۶]
۲۴ فروردین ۱۳۲۰	* عقد پیمان بی‌طرفی بین شوروی و ژاپن و صدور اعلامیه مشترک بهنگام ترک مسکو توسط وزیر خارجه ژاپن و شوروی[۷۷]
۲۷ فروردین ۱۳۲۰	* عزل نایب‌السلطنه امیرعبدالاله توسط مجلس عراق و انتخاب شریف شریف از خانواده هاشمی بطور موقت بعنوان نایب‌السلطنه[۷۸]
۲۸ فروردین ۱۳۲۰	* ورود ناوگان حامل تیپ بیستم ارتش هند به بصره[۷۹]

مخالف شوروی و آلمان» دانست[۹۵]

۲۸ خرداد ۱۳۲۰

* در پی تسلیم یادداشت دولت امریکا به سفارت کبرای آلمان در آن کشور کلیه کنسولگری های آلمان در امریکا تعطیل و کارمندان آنها موظف به خروج از آن کشور شدند[۹۶]

* مسئولیت دفاع از [منافع انگلیس] در ایران و عراق به ارتش هند واگذار شد[۹۶ مکرر]

* حمله قشون آلمان به شوروی. دلایل این اقدام را فن ریبن تروپ وزیر امور خارجه آلمان طی یادداشتی در بامداد ۱ تیر بسفیرکبیر شوروی در برلن تسلیم کرد[۹۷] •

* مولوتف در یک نطق رادیوئی خطاب به مردم شوروی از جمله چنین گفت: «امروز ساعت ٤ بامداد بدون اینکه هیچگونه ادعائی در نزد دولت شوروی بعمل آمده؛ و بی آنکه اعلان جنگی داده باشد دسته های سربازان آلمانی بکشور ما تهاجم آغاز کرده مرزهای ما را در نقاط بسیاری مورد حمله قرار دادند... بنابراین مسئولیت کامل این راهزنی تازه بر علیه دولت شوروی متوجه دولت فاشیست آلمان است[۹۸]

* هربرت هوور رئیس جمهور سابق امریکا اظهار داشت:
«آغاز جنگ میان آلمان و اتحاد جماهیر شوروی برای انگلیس و امریکا غنیمت می باشد و در نتیجه آن موقعیت انگلیس در اقیانوس ساکن و در اروپا بهبودی خواهد یافت...»[۹۹]

٤ تیر ۱۳۲۰

* اعلام شفاهی بی طرفی دولت ترکیه در جنگ بین آلمان و شوروی توسط حیدر آکتای سفیرکبیر ترکیه در شوروی به مولوتف[۱۰۰]

* روزنامه اطلاعات در سر مقالهٔ خود تحت عنوان «انتشار اراجیف» به رادیو باری ایتالیا حمله کرد

۵ تیر ۱۳۲۰

* ارسال یادداشت توسط سفیر ایران در مسکو به کمیساریای امور خارجه شوروی مبنی بر اعلام بی طرفی کامل ایران در جنگ بین آلمان و شوروی[۱۰۱]

عملیات بیگانه [آلمانی] در ایران و تأکید و تصریح حفظ سیاست بی‌طرفی دولت ایران توسط وزیرمختار ایران در لندن[87]

* یادداشت اعتراض وزارت خارجه ایران به سفارت انگلیس در تهران در باره تجاوز یک هواپیمای انگلیسی به حریم فضائی ایران در جنوب کشور[88]

۲۵ اردیبهشت ۱۳۲۰

* عدم موافقت دولت ایران با درخواست دولت عراق مبنی بر جلوگیری از ورود ناوهای انگلیسی به شط العرب[89]

۳۰ اردیبهشت ۱۳۲۰

* تسلیم یادداشت اعتراض‌آمیز ایران به سفارت انگلیس در تهران در ارتباط با پرواز یک هواپیمای انگلیسی در آسمان مغرب سوسنگرد

۹ خرداد ۱۳۲۰

* کفیل وقت وزارت خارجه (جواد عامری) در خاطرات خود چگونگی احضارش را در شامگاه ۶[90] خرداد توسط رضاشاه بیان و سپس به شرح سخنان او در ارتباط با فرار شریف (نایب السلطنه)؛ رشیدعالی گیلانی (نخست‌وزیر)؛ امین‌زکی (رئیس ستاد ارتش) و حاج امین الحسینی (مفتی اعظم فلسطین) و... از عراق و ورود آنها به خاک ایران از طریق مرز خسروی و... را شرح می دهد.[91]

* انتقال تحت‌الحفظ افراد مذکور در فوق به تهران و نگهداری آنان در مهمانخانه فردوسی با اعمال مراقبت پلیس و ممانعت از تردد آنان[92]

۱۹ خرداد ۱۳۲۰

* اطلاع ایدن (وزیر خارجه انگلیس) از طریق منابع اطلاعاتی بریتانیا از تسریع جریان تدارک حمله به شوروی توسط آلمان[93]

۲۱ خرداد ۱۳۲۰

* دولت انگلستان به رئیس ستاد ارتش آن کشور دستور داد که در باره حمله مشترک نظامی انگلستان ـ شوروی به ایران و اشغال این کشور مطالعه کند و نتیجه را بدولت اطلاع دهد[94]

۲۴ خرداد ۱۳۲۰

* خبرگزاری شوروی بنقل از مقام‌های مسئول شوروی اخبار منتشره در جراید انگلیسی و... مبنی بر «جنگ نزدیک بین شوروی و آلمان» را تکذیب و آنها را ملهم از «انتشارات ناشیانه منابع

فشار اقتصادی و نظامی را پیش از آن که فرصت از دست برود [بر ایران] وارد آورد[119]

۲۷ تیر ۱۳۲۰
* پیشنهاد رؤسای ستاد ارتش انگلیس مبنی بر اتخاذ موضع قاطعی در قبال ایران[120]

۲۸ تیر ۱۳۲۰
* دولتین انگلیس و شوروی طی یادداشتهائی که بوسیله سفرای خود در تهران تسلیم دولت ایران کردند ادعا نمودند که وجود عده کثیری آلمانی در ایران امنیت و منافع متفقین را در این کشور دچار خطر ساخته است، از این رو از دولت ایران خواستار شدند که تعداد اتباع آلمان را در ایران تقلیل دهد[121].

* در لندن وزیر خارجه انگلیس به مایسکی سفیر شوروی در انگلستان اظهار داشت در صورت موافقت مسکو هر دو کشور می توانند به‌صورت مشترک امکانات یک اقدام نظامی را مورد بررسی قرار دهند[122]

۳۱ تیر ۱۳۲۰
* کابینه جنگی بریتانیا تصمیم گرفت همزمان با طرق مختلفی که جهت اعمال فشار اقتصادی بر ایران تحت بررسی است، تدارک لازم جهت یک اقدام مشترک [نظامی] انگلستان و شوروی نیز آغاز شود. این تصمیم به ژنرال ویول و او نیز به سپهبد ادوارد ب. کونیان فرمانده نیروهای انگلیسی مستقر در عراق ابلاغ کرد.[123]

۳ مرداد ۱۳۲۰
* سفیر ایران در مسکو پس از ملاقات با جانشین کمیسر خارجه شوروی بدستور علی منصور و تأکید کفیل وزارت خارجه و در پی ملاقات چند روز قبل خود با سفیر انگلیس در مسکو نظر خود را بشرح زیر به تهران مخابره کرد:

«اصرار دولت شوروی در این مسئله [اخراج آلمانی ها] در نتیجه همکاری انگلیس است. دولتین قصد همکاری ای از نوع ۱۹۰۷ را دارند. فشار در این موضوع بیشتر از سوی انگلیس است ولی آنها می خواهند این فشار به دست روس وارد شود»[124]

* نمایندگان وزارت خارجه و وزارت امور هندوستان و وزارت

وقوف مأمورین انگلیس در ایران بر این مسئله، ایجاد شک در ما می نماید و...[۱۱۳]

۱۹ تیر ۱۳۲۰ — * ملاقات و مذاکره وزیرمختار انگلیس در تهران با علی منصور نخست‌وزیر. در این مذاکرات بولارد از جمله چنین گفت: «اطمینان می دهند که نظریه و مصلحت انگلیس در اختلال وضعیت و نقض بی طرفی ایران نیست و این قضیه منافی حیثیات انگلستان خواهد بود و نباید به تبلیغاتی که راجع به قضبه تجاوز قوای انگلیس به ایران می شود اعتنائی نمود[۱۱۴]»

۲۰ تیر ۱۳۲۰ — * کابینه جنگی انگلیس از رؤسای ستاد خواست که با فرض امتناع دولت ایران از اخراج آلمانی ها، مسائل ناشی از یک عملیات نظامی مشترک شوروی و انگلیس را مورد بررسی قرار دهند[۱۱۴ مکرر]

۲۱ تیر ۱۳۲۰ — * امضای پیمان بین دولتین انگلیس و شوروی[۱۱۵]

۲۳ تیر ۱۳۲۰ — * تقاضای سفیر انگلیس در مسکو مبنی بر یک نمایش نظامی فوری بر ضد ایران[۱۱۵ مکرر]

۲۴ تیر ۱۳۲۰ — * تکذیب اخبار مندرج در جراید انگلیس در ارتباط با اقدامات آلمانی های مقیم ایران... توسط وزیرمختار ایران در لندن[۱۱۶]

۲۵ تیر ۱۳۲۰ — * نشریه واشنگتن نیوز گزارش داد که بنا باظهار کارشناسان نظامی انگلستان انتظار می رود نیروهای انگلستان از راه شمال ایران خود را به مرز شوروی برسانند. متفقین برای گذراندن نیروهای خود از خاک ایران و تحویل نیازمندی های جنگی به شوروی به آن کشور پیشنهادی بدولت ایران تسلیم خواهند کرد که اگر مورد موافقت دولت ایران قرار نگیرد این کشور با عکس العمل شدید متفقین روبرو خواهد شد[۱۱۷]

۲۶ تیر ۱۳۲۰ — * اعتراض جواد عامری کفیل وزارت امور خارجه ایران در ملاقات با وزیرمختار آلمان در ایران نسبت به انتشار شایعات خلاف حقیقت و مصلحت توسط خبرگزاری های آلمان[۱۱۸]

* سفیر انگلیس در مسکو: می توان حداکثر فشار و در صورت لزوم

* پیشنهاد وزیر خارجه انگلیس به سفیر شوروی در لندن مبنی بر تسلیم یک اولتیماتوم مشترک به رضاشاه برای اخراج فوری آلمانی ها و در صورت عدم پذیرفته شدن ورود نیروهای نظامی انگلیس و شوروی برای اعمال خواسته هایشان به ایران[۱۳۳]
* تذکر ایدن به مایسکی مبنی بر اینکه: تقاضای حق عبور نیروهای شوروی و تجهیزات جنگی از طریق راه‌آهن سراسری ایران در فهرست خواسته های متفقین با این استدلال که ایران با صدور اجازهٔ حضور چنین تعداد گسترده‌ای از اتباع آلمان، بی طرفی خود را در معرض خطر قرار داده است، منافات دارد[۱۳۴]!!
* دبیر دوم وزارت خارجه انگلیس: خط مشی دولت بریتانیا در قبال ایران، فاقد انگیزه های صادقانه است... تقاضای صریح در کسب حق اجازهٔ استقرار نیرو در ایران از نقطه نظر افکار جهانی معایبی دربر دارد، ولی حداقل صادقانه‌تر است و...[۱۳۵]
* ژنرال ویول موافقت اصولی خود را با پیشنهاد رؤسای ستاد مبنی بر اتخاذ یک راه‌حل نظامی در ایران ابراز داشت[۱۳۶]
* رادیو مسکو و خبرگزاری تاس اخبار منتشره مبنی بر تهدید ایران توسط شوروی را تکذیب کرد[۱۳۷]
* ملاقات منصور با دریفوس (وزیر مختار امریکا در تهران) راجع به یادداشت دولتهای انگلس و شوروی[۱۳۷ مکرر]

۸ مرداد ۱۳۲۰

* والاس مری (رئیس اداره خاورنزدیک وزارت خارجه امریکا) به وزیرمختار سفارت انگلس در واشنگتن:

چرا انگلیسی ها در حالی که خود هواپیماهای درجهٔ اول جنگنده در اختیار ایران می‌گذاشتند، سعی داشتند مانع از ارسال هواپیماهای خارج از رده [امریکایی] به ایران گردند؟ [اشاره به درخواست ۱۷ تیر ۱۳۲۰ سفیر انگلیس در امریکا]: دولت امریکا بنا به تقاضای انگلستان با تصویب پروانه صدور بسیاری از کالاهای مورد درخواست ایران مخالفت کرده است[۱۳۸]

* در جلسه هیئت وزراء رضاشاه دستور داد با نمایندگان سیاسی

اقتصاد جنگی انگلیس جلسه مشترکی تشکیل داده و پس از مذاکراتی موضوع اقدامات اقتصادی را منتفی اعلام و به این نتیجه رسیدند که اینک همه چیز به امکان یک اقدام هماهنگ نظامی در ایران بستگی دارد[۱۲۵]

۴ مرداد ۱۳۲۰ * رؤسای ستاد ارتش انگلیس به ژنرال ویول اطلاع دادند برای حمله به اهداف نظامی در تهران نیروهای نظامی دستور داده‌شده را به عراق منتقل سازد[۱۲۶]

* دریادار گراهام به واحدهای دریایی تحت فرمانش در بصره دستور داد که خود را برای یک عملیات دریایی جهت تصرف آبادان آماده سازند[۱۲۷]

۵ مرداد ۱۳۲۰ * سر هوراس سیمور (دستیار وزیر خارجه) به آنتونی ایدن:

«تا زمانی که روسها کنترل کامل قفقاز را در دست دارند و نیروهای قفقاز آنها سر جای است، خطری بیش از آنچه تا قبل از آغاز جنگ حوزه‌های نفتی آبادان را تهدید می‌کرد، مطرح نشده است. اگر روسها کنترل قفقاز را از دست بدهند، خطری که نفت [ایران] را تهدید می‌کند جنبه عاجل می‌یابد و تنها در این صورت است که این مسئله که آیا آلمانی‌ها از ایران اخراج شده‌اند یا نه مطرح می‌شود... [از این رو] دور از عقل است که با استناد به حضور آلمانی‌ها، در مقام تهدید ایرانیان برآییم»[۱۲۸]

۶ مرداد ۱۳۲۰ * مذاکرات نخست‌وزیر ایران با سفیر انگلیس در تهران[۱۲۹]

* تلگراف دفتر مخصوص رضاشاه به ساعد مبنی بر تائید نظر او در باره محرک بودن انگلیس‌ها روسها را برای واردساختن فشار بر ایران و تذکر به مقامات روسی برای اینکه خواهشهای خود را بطریقی انجام دهند که برای ما قابل قبول باشد[۱۳۰]

۷ مرداد ۱۳۲۰ * پاسخ وزارت امور خارجه ایران به یادداشت انگلستان و شوروی[۱۳۱]

* ملاقات و مذاکره مدیرکل وزارت امور خارجه ایران با اسمیرنوف سفیر شوروی در تهران[۱۳۲]

مختلف بسته می باشد وضعیت ایران و افغانستان اهمیت پیدا کرده است.
دولتهای انگلیس و شوروی برای این که التصاق پیدا کنند شاید فکر کرده اند که از راه های آهن و از بندرهای ایران استفاده نمایند»[۱۴۴]

* مذاکرات ساعد با سفیر انگلیس در مسکو[۱۴۵]
* ملاقات و مذاکره وزیر مختار امریکا در تهران با علی منصور[۱۴۵ مکرر]

۱۲ مرداد ۱۳۲۰

* ورود هاری هاپکینز فرستاده مخصوص روزولت رئیس جمهور امریکا به مسکو و امضاء پیمان دولت شوروی با لهستان در لندن[۱۴۶]

۱۳ مرداد ۱۳۲۰

* خبرگزاری آلمان اطلاع داد که شصت تن آلمانی مقیم ایران که در تهران به مشاغل فنی اشتغال داشتند عازم ترکیه شده اند و قرار است بقیهٔ اتباع آلمان نیز در پایان مدت روادیدشان تهران را ترک کنند[۱۴۷]
* کمیته ویژه نخست وزیری انگلستان با طرح اتمام حجت که موجب هشیاری ایرانی ها می‌شد مخالفت و توصیه کرد تا یک یادداشت «قاطع ولی دوستانه» به ایران تسلیم گردد[۱۴۸]
* ژنرال هاروی و ستاد عملیاتی او وارد بصره شدند[۱۴۹]

۱۴ مرداد ۱۳۲۰

* گفتگوی مدیرکل وزارت امور خارجه ایران با اسمیرنوف سفیرکبیر شوروی در تهران[۱۵۰]
* ورود بخشی از نیروهای لشکر نهم هندی تحت فرماندهی ژنرال هاروی به بصره برای تجاوز به ایران[۱۵۱]
* چرچیل پایگاه دریایی اسکاپافلو در شمال اسکاتلند را برای ملاقات با روزولت ترک کرد[۱۵۲]
* سفیر انگلیس در ترکیه از دولت خود حواست ترکها را رسماً از اقداماتی که قرار است انگلستان و شوروی بر ضد ایران در پیش گیرند، مطلع سازد[۱۵۳]

ایران در روسیه، لندن، امریکا و آنکارا تماس گرفته شود و آنها با دولتهای کشورهای مذکور مذاکره کنند که مقصود سفیر روس و انگلیس از این یادداشتها چیست تا علت واقعی و نظر قطعی دولتهای مزبور روشن شود[۱۳۸ مکرر]

۹ مرداد ۱۳۲۰ * بدستور چرچیل کمیتهٔ ویژه‌ای تحت نظر هیئت دولت و به سر پرستی سر جان آندرسون رئیس شورای وزرای انگلیس برای تحت بررسی قرارداشتن قضیه ایران تشکیل شد[۱۳۹]

۱۰ مرداد ۱۳۲۰ * ایدن در هیئت دولت موافقت خود را با گزارشهای دستگاه اطلاعاتی بریتانیا که برای خطر آلمانی های مقیم ایران اهمیت چندانی قائل نیستند اظهار داشت[۱۴۰]

* اظهار نخست وزیر ایران به وزیرمختار امریکا در تهران درباره تهدید وزیرمختار آلمان به قطع روابط سیاسی با ایران در صورت پذیرفته شدن خواسته های انگلیس[۱۴۱]

* انتشار سرمقاله اطلاعات تحت عنوان «انتشارات تحریک آمیز» علیه خبرگزاری فرانسه آزاد

۱۱ مرداد ۱۳۲۰ * روزنامه العالم العربی در مقاله‌ای زیر عنوان «عراق و اوضاع کنونی ایران و افغانستان» نوشت که تهران و کابل بصورت دو مرکز خطرناک فعالیت ستون پنجم آلمان برای نفوذ به جمهوری های قفقاز، ترکمنستان، ترکستان شوروی و مرزهای شمالی هندوستان درآمده است و با این وضع برای انگلستان دشوار است که چشمه های نفت خود را در این منطقه در معرض خطر نبیند[۱۴۲]

* تسلیم یادداشت اعتراض آمیز دولت انگلیس به حکومت افغانستان توسط وزیرمختار آن کشور در کابل درباره تهدید کارشناسان آلمانی موجود در افغانستان برای هندوستان[۱۴۳]

* انتشار مقالهٔ «وضعیت ایران و افغانستان اهمیت پیدا می‌کند» در روزنامه اقدام چاپ استانبول. در قسمتی از این مقاله آمده است:

«چون از طرف دیگر راه دریای ابیض و دریای سیاه و ولادی وستک برای التصاق انگلیس و شوروی به ملاحظه اسباب

دست به چنین اقدامی زده است[۱۵۹]

۱۸ مرداد ۱۳۲۰ * گزارش بولارد به وزارت خارجه انگلیس: مقامات ایرانی به اندازه‌ای از فشار شوروی و انگلستان حساب برده‌اند که حتی اگر آلمانی ها بخواهند در ایران کودتا کنند با توجه به کنترل شدید دولت ایران بر آنها بعید بنظر می رسد مایهٔ دردسر شوند[۱۶۰]

۲۰ مرداد ۱۳۲۰ * ملاقات و گفتگوی چرچیل با روزولت بر عرشه رزمناو انگلیسی پرینس آف ولز در سواحل نیوفاوندلند

* گفتگوی محمد شایسته وزیرمختار ایران در واشینگتن با رئیس اداره خاور نزدیک وزارت خارجه امریکا در بارهٔ فشارهای روس و انگلس به ایران[۱۶۲]

* رضاشاه دکتر سجادی وزیر راه را تحت پوشش «سرکشی راههای آذربایجان» به آن منطفه فرستاد تا اطلاعات دقیقی از آن خطه بدست آورد[۱۶۲ مکرر]

۲۱ مرداد ۱۳۲۰ * کنسولگری ایران در بیروت طی گزارشی که به تهران فرستاد متذکر شد که اطلاعات رسیده در باره تیرگی روابط تهران — لندن مورد تجزیه و تحلیل مطبوعات بیروت قرارگرفته و امکان حملهٔ انگلستان و شوروی را به ایران پیش‌بینی کرده‌اند. روزنامه‌های مزبور نوشته‌اند که به احتمال قوی نیروهای انگلستان از دو جبهه عراق و هندوستان به ایران حمله خواهند کرد و نیروهای شوروی نیز بعلت نزدیکی تهران به مرزهای شوروی، پایتخت ایران را هدف خود قرار خواهند داد[۱۶۳]

* سراج اوغلو (وزیر خارجه ترکیه) صریحاً به نجبول — هاجسون (سفیر انگلیس در ترکیه) اظهار داشت که باور ندارد ریشه‌کن نمودن «ستون پنجم آلمان» هدف اصلی شوروی و انگلیس در ایران باشد[۱۶۴]

۲۲ مرداد ۱۳۲۰ * ژنرال فریزر، وابسته نظامی سفارت انگلیس در تهران به وزارت جنگ بریتانیا: تصرف قریب‌الوقوع خوزستان به دست نیروهای بریتانیا در همه‌جا انتظار می رود[۱۶۵]

* رضاشاه بر عکس سالهای گذشته که به کلاردشت می‌رفت در تهران ماند[153] مکرر

۱۵ مرداد ۱۳۲۰

* روزنامه‌های بیروت به استناد مندرجات روزنامه «ایوننگ استاندارد» راجع به موقع ایران می نویسند:

ایران حلقه مهمی بین انگلستان و اتحاد جماهیر شوروی است، از این رو پیش از آنکه اتفاقاتی در آن کشور رخ بدهد باید از عملیات عمال نازی در آن کشور جلوگیری کرد[154]

* یادداشت وزارت امور خارجه ایران به سفارت انگلیس در تهران درباره رفتار خلاف نزاکت و مقررات بین‌المللی فرمانده و پزشک کشتی نوروزی تحت اختیار دولت انگلیس در بندر خاسک[155]

* ورود عده‌ای از خبرنگاران انگلیسی و امریکایی به تهران[155] مکرر

۱۶ مرداد ۱۳۲۰

* دستگیری یک ستوان‌سوم وظیفه و یک سرباز مسلح انگلیسی در خاک ایران[155] مکرر

۱۷ مرداد ۱۳۲۰

* ایدن به جان وینانت سفیر امریکا در لندن اطلاع داد که سفیر انگلیس در تهران در ۲۵ مرداد یادداشتی تسلیم دولت ایران خواهد کرد[156]

* روزنامه الاخبار چاپ قاهره درباره جنگ جهانی دوم و وضع بحرانی خاور نزدیک و موقعیت حساس ایران مطالبی نگاشته و متذکر شده است که ورود جهانگردان آلمانی و غیرآلمانی به ایران موجب نگرانی متفقین شده و بایستی جهت اخطاریه‌ای به دولت ایران تسلیم کرده‌اند[157]

* گزارش کنسول ایران در بصره دربارهٔ تحرکات نظامی انگلیس‌ها در بصره و نسومه و صحبت از اعزام قوای انگلیس از راه ایران به کمک روسیه در بصره[158]

* کفیل وزارت خارجه ایران به وزیرمختار انگلیس در تهران اظهار داشت که برای انتقال آلمانی ها اقدامات ضروری به‌عمل آمده است و آلمانی ها ایران را متهم کرده‌اند که تحت فشار انگلیس ها

آنها سؤال کند[۱۹۳]

* ملاقات و مذاکره جواد عامری با سرریدر بولارد[۱۹۴]
* گزارش وزیرمختار ایران در واشینگتن از ملاقات و مذاکره خود با وزیر امور خارجه امریکا[۱۹۵]
* گزارش فرماندار زاهدان در باره پخش جزوات تبلیغاتی توسط کنسولگری انگلیس در آن شهر[۱۹۵ مکرر]

اول شهریور ۱۳۲۰

* مقامات لندن ضمن ارسال بیانیه‌ای ژنرال ویول را در هند و ژنرال کوینان را در بغداد از اهداف واقعی سیاسی و نظامی بریتانیا در ایران آگاه ساختند[۱۹۶]
* ایدن به سرریدر بولارد دستور داد که یادداشت اعلان دخالت نظامی بریتانیا را صبح روز ۳ شهریور به دولت ایران تسلیم دارد[۱۹۷]
* آقای جهانگیر از قول مصطفی فاتح (معاون تهران شرکت نفت ایران و انگلیس) به گلشائیان گفت: «این دو روزه یک پیش آمد غیرمترقبه ای انتظار باید داشت»[۱۹۷ مکرر]

۲ شهریور ۱۳۲۰

* واحدهای تقویتی دیگری وارد شهر مرزی خانقین شدند. سرلشکر ویلیام اسلیم مأموریت داشت فرماندهی نیروهایی را که بر بخشهای مرکزی ایران هجوم می آوردند بر عهده گیرد[۱۹۸]
* نامه رئیس کل انگلیسی بندر بصره به کنسول ایران در آن شهر در باره خاموش کردن چراغ های شط العرب[۱۹۹]

ساعت ۱۱ شب

* واحد مهراتی های «نیروی راپیر» از مرز ایران گذشت[۲۰۰]
* ناوهای انگلیسی در جنوب وارد آب های ساحلی ایران شدند[۲۰۱]

تحت تأثیر سیاست انگلیس علیه ایران[۱۸۲]

* گزارش کفیل وزارت امور خارجه ایران به سفیر ایران در مسکو در بارهٔ مذاکرات انجام‌شده با سفرای انگلیس و شوروی در تهران[۱۸۳]
* جواب کتبی تذکاریه دولت انگلیس مورخ ۲۵ مرداد ۱۳۲۰ توسط دولت ایران[۱۸۴]
* پرواز اکتشافی هواپیماهای انگلیسی بر فراز اهواز و بندر شاهپور[۱۸۵]
* ژنرال ویول در ۳۰ مرداد به ژنرال کوینان در بغداد اطلاع داد که احتمال دارد عملیات ایران صبح روز ۳۱ مرداد آغاز شود[۱۸۶]
* سفیر شوروی در لندن (مایسکی) به ایدن اطلاع داد که مسکو مایل است عملیات تا ۳ شهریور به تعویق افتد[۱۸۷]

۳۱ مرداد ۱۳۲۰

* دریفوس به واشنگتن گزارش داد: روزنامه‌نگاران با پذیرش چنین اخبار [در بارهٔ حضور و خطر آلمانیهای موجود در ایران] ساخته و پرداختهٔ انگلیسیها شریک این جنگ تبلیغاتی شده‌اند و روایت ایرانی امر، ناگفته مانده است.»[۱۸۸]
* عنوان اصلی صفحه اول روزنامه نیویورک‌تایمز:
«انگلیسی ها و روسها برای تجاوز به ایران موضع گرفته اند»[۱۸۹]
* روزولت در پاسخ به مخبرین جراید در باره موافقتش با سیاست انگلیسی ها در قبال ایران اظهار داشت: ... این موضوع حقیقت ندارد.[۱۹۰]
* وزیر خارجه امریکا وزیرمختار ایران را از تکذیب رسمی خبر فوق مطلع ساخت[۱۹۱]

وزیرمختار ایران به وزیر خارجه امریکا: «اطمینان دارم اگر دولت شما حتی یک کلمه به انگلیسیها بگوید، آنها به ایران حمله نخواهند کرد.»[۱۹۲]

* رضاشاه علی منصور را احضار کرد و دستور داد کلیهٔ اتباع آلمانی که به وجودشان احتیاج مبرم نیست سریعاً اخراج گردند؛ ضمناً از منصور خواست که از سفیر انگلیس در بارهٔ قصد و نیّت اصلی

منابع و مآخذ:

۱ ــ ر. ک سند شماره ٦ همین مجموعه.
۲ ــ درباره سوم شهریور و نقش ایران در جنگ جهانی دوم؛ مرکز پژوهش و نشر فرهنگ سیاسی دوران پهلوی؛ ۱۳۵٦؛ ص ۲۱.
۳ ــ همانجا.
٤ ــ همانجا، ص ۲۲.
۵ ــ همانجا؛ صص ۲۲ و ۲۳.
٦ ــ همانجا؛ ص ۲۳.
۷ ــ همانجا.
۷ مکرر ــ مؤسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی (نامه محرمانه وزارت خارجه به نخست وزیری ۳۹۱۰ // ۱۹/٦/۷).
۸ ــ ر. ک سند شماره ۱۰ همین مجموعه.
۹ ــ شجیعی (زهرا)؛ نمایندگان مجلس شورای ملی در بیست‌ویک دوره قانونگذاری...؛ ۱۳٤٤؛ ص ۱۵۷.
۱۰ ــ همانجا.
۱۱ ــ ضرغام بروجنی (جمشید)؛ دولتهای عصر مشروطت؛ ص ۲۱۵.
۱۲ ــ همانجا.
۱۳ ــ گاهنامه پنجاهمین سال شاهنشاهی پهلوی.
۱٤ ــ نحجوان (سپهبد محمد)؛ تاریخ جنگ جهانی دوم، ۱۳۳۹؛ ج اول، ص ۱۲۸.
۱۵ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۴۱ ــ ر. سند شماره ۶۶ همین مجموعه.

۴۲ ــ ر. سند شماره ۶۷ همین مجموعه.

۴۳ ــ ر. سند شماره ۶۸ همین مجموعه.

۴۴ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۴۵ ــ ر. سند شماره ۷۱ همبن مجموعه.

۴۶ ــ نخجوان (سپهبد محمد)؛ تاریخ جنگ جهانی دوم؛ ج دوم؛ ص ۳۴۶.

۴۷ ــ ر. سند شماره ۷۳ همبن مجموعه.

۴۸ ــ روزنامه کوشش؛ ۲۴ مهر ۱۳۱۹.

۴۹ ــ استوارت (ریچارد .ا.)؛ صص ۴۴ و ۴۵.

۵۰ ــ همانجا؛ ص ۴۵.

۵۱ ــ نخجوان؛ ... ص ۳۴۷.

۵۲ ــ روزنامه کوشش؛ ۱۵ آبان ۱۳۱۹.

۵۳ ــ ر. سند شماره ۸۰ همین مجموعه.

۵۴ ــ ر. ک سند شماره ۸۱ همبن مجموعه.

۵۵ ــ استوارت (ریچارد .ا.)؛ ص ۴۷.

۵۶ ــ روزنامه کوشس؛ ۲۶ آبان ۱۳۱۹.

۵۶ مکرر ــ الهی (دکتر همایون)؛ اهمیت استراتژیکی...، ص ۸۴.

۵۷ ــ ر. ک سند شماره ۸۵ همس مجموعه.

۵۸ ــ گاهنامه پنجاهمبن سال...

۵۹ ــ ر. ک سند شماره ۸۷ همین مجموعه.

۶۰ ــ ر. ک سند شماره ۹۰ همین مجموعه.

۶۱ ــ ر. ک سند شماره ۹۱ همین مجموعه.

۶۲ ــ ر. ک سند شماره ۹۲ همین مجموعه.

۶۳ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۶۴ ــ روزنامه کوشش؛ ۱۵ دی ۱۳۱۹.

۶۵ ــ همانجا؛ ۲۳ دی ۱۳۱۹.

۶۶ ــ عین همین «شعبده‌بازی» درتابستان ۱۳۲۰ توسط انگلیسها و روسها درارتباط با ایران انجام شد.

۶۷ ــ روزنامه کوشش؛ ۲۳ دی ۱۳۱۹.

۶۸ ــ همانجا؛ ۱۳ اسفند ۱۳۱۹.

۶۹ ــ نخجوان (سپهبد محمد)، جلد دوم؛ ص ۳۵۲.

۷۰ ــ همانجا؛ ۱۴ اسفند ۱۳۱۹.

۱۶ ــ استوارت (ریچارد . ا.)؛ در آخرین روزهای رضاشاه؛ ترجمهٔ عبدالرضا هوشنگ مهدوی ــ کاوه باب؛ نشر نو، ۱۳۷۰؛ ص ۲۴.

نامهٔ بسیار مهم و تاریخی رضا پهلوی مورخه ۱ فوریه ۱۹۴۲ به سر ریدر بولارد و فرماندار موریس (محفوظ در آرشیو مؤسسه پژوهش و مطالعات فرهنگی) مؤید این مطلب و بیانگر آن است که از آغاز پیش آمد جنگ مقام‌های ایرانی به دستور شاه وقت بکرّات نزد مسئولین انگلیسی تقاضای عقد پیمان اتحاد با آن کشور را مطرح کرده‌اند، اما توجهی به این تقاضا نشده است.

۱۷ ــ همانجا؛ ص ۲۷.

۱۸ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۱۹ ــ همانجا.

۲۰ ــ نخجوان (سپهبد محمد)؛ ...؛ صص ۱۳۰ و ۱۳۱.

۲۱ ــ ر. ک سند شماره ۲۱ همین مجموعه.

۲۲ ــ ر. ک سند شماره ۱۹ همین مجموعه

۲۳ ــ نخجوان (سپهبد محمد)؛ ... صص ۱۷۵ تا ۱۸۰.

۲۴ ــ ر. ک سند شماره ۳۳ همین مجموعه.

۲۵ ــ ر. ک سند شماره ۴۰ همین مجموعه.

۲۵ مکرر ــ الهی (دکتر همایون)؛ اهمیت استراتژیکی ایران در جنگ جهانی دوم؛ ص ۷۹.

۲۶ ــ استوارت (ریچارد .ا.) ... ص ۳۷.

۲۷ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۲۸ ــ استوارت (ریچارد .ا.)؛ صص ۳۷ و ۳۸.

۲۹ ــ ر. ک سند شماره ۴۲ همین مجموعه.

۳۰ ــ ر. ک سند شماره ۴۳ همین مجموعه.

۳۱ ــ ر. ک سند شماره ۴۵ همین مجموعه.

۳۲ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۳۳ ــ ر. ک سند شماره ۴۶ همین مجموعه.

۳۴ ــ ر. ک سند شماره ۴۷ همین مجموعه.

۳۵ ــ ر. ک سند شماره ۵۰ همین مجموعه.

۳۶ ــ ر. ک سند شماره ۵۶ همین مجموعه.

۳۷ ــ استوارت (ریچارد .ا.)؛ ص ۴۰.

۳۸ ــ ر. ک سند شمارهٔ ۶۱ همین مجموعه.

۳۹ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۴۰ ــ ر. سند شماره ۵۸ و ۵۹ همین مجموعه.

۹۶ ــ همانجا: ۲۶ خرداد ۱۳۲۰.

۹۶ مکرر ــ ستوارت: ... ص ۹۱.

۹۷ ــ روزنامه کوشش: ۲ تیر ۱۳۲۰.

۹۸ ــ همانجا: ۳ تیر ۱۳۲۰.

۹۹ ــ همانجا.

۱۰۰ ــ همانجا: ٦ تیر ۱۳۲۰.

۱۰۱ ــ ر. ک سند شماره ۱۱۱ همین مجموعه و روزنامه کوشش ۸ تیر ۱۳۲۰ بنقل از خبرگزاری تاس.

۱۰۲ ــ ر. ک سند شماره ۱۱۲ همین مجموعه.

۱۰۳ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۱۰٤ ــ روزنامه کوشش: ۹ تیر ۱۳۲۰.

۱۰۵ ــ ر. ک سند شماره ۱۱۳ همین مجموعه.

۱۰٦ ــ ر. ک سند شماره ۱۱٤ همین مجموعه.

۱۰۷ ــ استوارت (ریچارد .ا.) ... ص ۹۲.

۱۰۸ ــ همانجا: ص ۹۱.

۱۰۹ ــ روزنامه کوشش: ۱۵ تیر ۱۳۲۰.

۱۰۹ مکرر ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۱۰۹/۱ ــ استوارت: ... ص ۹۸.

۱۱۰ ــ همانجا: ۱٦ تیر ۱۳۲۰.

۱۱۱ ــ استوارت (ریچارد .ا.): ... ص ۹٤.

۱۱۲ ــ همانجا.

۱۱۳ ــ ر. ک سند شماره ۱۱۷ همین مجموعه.

۱۱٤ ــ ر. ک سند شماره ۱۱۹ همین مجموعه و دست‌نوشت همین سند به امضای علی منصور در آرشیو مؤسسهٔ پژوهش و مطالعات فرهنگی (مقطع ٤ پوشه ۵۸۹).

۱۱٤ مکرّر ــ استوارت: ... ص ۹۷.

۱۱۵ ــ روزنامه کوشش: ۲۳ تیر ۱۳۲۰.

۱۱٦ ــ ر. ک سند شماره ۱۲۰ همین مجموعه.

۱۱۷ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۱۱۸ ــ ر. ک سند شماره ۱۲۱ همین مجموعه.

۱۱۹ ــ استوارت (ریچارد .ا.)... ص ۱۰۰.

۱۲۰ ــ همانجا.

۱۲۱ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۷۱ ــ همانجا.

۷۲ ــ همانجا: ۲۶ اسفند ۱۳۱۹.

۷۳ ــ همانجا: ۵ فروردین ۱۳۲۰.

۷۴ ــ تاریخ معاصر کشورهای عربی: فرهنگستان دانشهای اتحاد شوروی؛ ترجمهٔ م. ح. شهری؛ جلد یکم، صص ۲۱۲ و ۲۱۳.

۷۵ ــ همانجا: ۱۹ فروردین ۱۳۲۰.

۷۶ ــ همانجا: ۲۳ فروردین ۱۳۲۰.

۷۷ ــ همانجا.

۷۸ ــ گلشائیان (عباسعلی)؛ خاطرات زندگی سیاسی من مجله وحید، شماره ۲۳۱.

۷۹ ــ استوارت (ریچارد ا.)؛ ص ۵۸.

۸۰ ــ همانجا؛ ص ۵۹.

۸۱ ــ همانجا؛ ص ۶۰.

۸۱ مکرر ــ روزنامه کوشش: ۱۳۲۰/۲/۲۳.

۸۲ ــ ر. ک سند شماره ۹۹ همین مجموعه.

۸۳ ــ ر. ک سند شماره ۱۰۰ همین مجموعه.

۸۳ مکرر ــ الهی (دکتر همایون)؛ ... ص ۹۳.

۸۴ ــ ر. ک سند شماره ۱۰۱ همین مجموعه.

۸۵ ــ استوارت (ریچارد ا.)؛ ص ۶۴.

۸۶ ــ ر. ک سند شماره ۱۰۵ همین مجموعه.

۸۷ ــ ر. ک سند شماره ۱۰۶ همین مجموعه.

۸۸ ــ ر. ک سند شماره ۱۰۷ همین مجموعه.

۸۹ ــ ر. ک سند شماره ۱۰۸ همین مجموعه.

۸۹ مکرر ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۹۰ ــ ۹ خرداد باید صحیح باشد. در خاطرات منتشرشده عباسعلی گلشائیان در مجله وحید ش ۲۳۱ «۱۲ خرداد» ضبط شده است.

۹۱ ــ عامری (جواد)؛ رشیدعالی گیلانی و مفتی اعظم فلسطین در ایران؛ هجدهمین سالنامه دنیا (۱۳۴۱) ص ۱۲۰.

۹۲ ــ همانجا.

۹۳ ــ استوارت (ریچارد ا.)؛ ... ص ۷۸.

۹۴ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۹۵ ــ روزنامه کوشش: ۲۵ خرداد ۱۳۲۰.

۱۵۰ ــ ر. ک سند شماره ۱۳۸.

۱۵۱ ــ استوارت؛ ... ص ۱۱۶.

۱۵۲ ــ همانجا.

۱۵۳ ــ همانجا؛ ص ۱۱۸.

۱۵۳ مکرر ــ «خاطرات زندگی سیاسی من...»؛ مجله وحید؛ ش ۲۳۷، ص ۴۰.

۱۵۴ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۱۵۵ ــ ر. ک سند شماره ۱۳۹ همین مجموعه.

۱۵۵ مکرر ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۱۵۵/۱ ــ «خاطرات زندگی سیاسی من...»؛ مجله وحید؛ ش ۲۳۷.

۱۵۶ ــ استوارت؛ ... ص ۱۲۲.

۱۵۷ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۱۵۸ ــ ر. ک سند شماره ۱۲۴ همین مجموعه.

۱۵۹ ــ استوارت؛ ... ص ۱۲۲.

۱۶۰ ــ همانجا؛ ص ۱۲۳.

۱۶۱ ــ همانجا؛ ص ۱۲۴.

۱۶۲ ــ همانجا؛ ص ۱۲۵.

۱۶۲ مکرر ــ «خاطرات زندگی سیاسی من...»؛ مجله وحید؛ ش ۲۴۳؛ ص ۲۱.

۱۶۳ ــ گاهنامه....

۱۶۴ ــ استوارت؛ ص ۱۲۶.

۱۶۵ ــ همانجا؛ ص ۱۳۲.

۱۶۶ ــ گاهنامه....

۱۶۷ ــ استوارت، ... ص ۱۳۷.

۱۶۸ ــ ر. ک سند شماره ۱۵۵ همین مجموعه.

۱۶۹ ــ همانجا.

۱۷۰ ــ استوارت؛ ... ص ۱۳۹.

۱۷۱ ــ همانجا؛ صص ۱۳۹ و ۱۴۰.

۱۷۲ ــ ر. ک سند شماره ۱۵۶ همین مجموعه.

۱۷۳ ــ استوارت، ... ص ۱۴۳ و گاهنامه...

۱۷۳ مکرر ــ «خاطرات زندگی سیاسی من...»؛ مجله وحید؛ ش ۲۴۳؛ ص ۲۱.

۱۷۴ ــ ر. ک سند شماره ۱۵۷ همین مجموعه.

۱۷۵ ــ گاهنامه...

۱۲۲ ــ استوارت... ص ۱۰۲.

۱۲۳ ــ همانجا؛ ص ۱۰۳.

۱۲٤ ــ ر. ک سند شماره ۱۲۵ همین مجموعه.

۱۲۵ ــ استوارت... ص ۱۰٤.

۱۲٦ ــ همانجا؛ ص ۱۰٤.

۱۲۷ ــ همانجا؛ ص ۱۰۵.

۱۲۸ ــ همانجا؛ صص ۱۰۵ و ۱۰٦.

۱۲۹ ــ همانجا؛ صص ۱۰٦ و ۱۰۷.

۱۳۰ ــ ر. ک سند شماره ۱۲٦ همین مجموعه.

۱۳۱ ــ گاهنامه پنجاهمین سال... و ر. ک سند شماره ۱۲۹ همین مجموعه.

۱۳۲ ــ ر. ک سند شماره ۱۳۰ همین مجموعه.

۱۳۳ ــ استوارت...؛ صص ۱۰۷ و ۱۰۸.

۱۳٤ ــ همانجا، ص ۱۰۸.

۱۳۵ ــ همانجا؛ صص ۱۰۸ و ۱۰۹.

۱۳٦ ــ همانجا؛ ص ۱۰۹.

۱۳۷ ــ ر. ک سند شماره ۱۳۱؛ همین مجموعه.

خاطرات زندگی سیاسی من عباسقلی گلشائیان؛ مجله وحید شماره ۲۳٤ و ۲۳۵.

۱۳۸ ــ استوارت؛ ... ص ۱۱۱.

۱۳۸ مکرر ــ «خاطرات زندگی سیاسی من...»؛ مجله وحید؛ ش ۲۳۸؛ ص ۱۳.

۱۳۹ ــ همانجا؛ ص ۱۱۳.

۱٤۰ ــ همانجا؛ ص ۱۱٤.

۱٤۱ ــ همانجا.

۱٤۲ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۱٤۳ ــ روزنامه کوشش؛ ۱۲ مرداد ۱۳۲۰.

۱٤٤ ــ ر. ک سند شماره ۱۳٤ همین مجموعه.

۱٤۵ ــ ر. ک سند شماره ۱۳۵ همین مجموعه.

۱٤۵ مکرر ــ «خاطرات زندگی سیاسی من...»؛ مجله وحید؛ ش ۲۳۷، ص ۱۹.

۱٤٦ ــ روزنامه کوشش؛ ۱۳ مرداد ۱۳۲۰.

۱٤۷ ــ گاهنامه پنجاهمین سال...

۱٤۸ ــ استوارت؛ ... صص ۱۱٤ و ۱۱۵.

۱٤۹ ــ همانجا؛ ص ۱۱٦.

فهرست اسناد و نکته‌های مهم مطروحه در آن‌ها

۱۷۶ ــ همانجا.

۱۷۷ ــ استوارت؛ ... ص ۱٤۵.

۱۷۸ ــ گاهنامه ...

۱۷۹ ــ ر. ک سند شماره ۱۵۸ همین مجموعه.

۱۸۰ ــ استوارت؛ ... ص ۱٤۸.

۱۸۰ مکرر ــ «خاطرات زندگی سیاسی من...»؛ مجله وحید؛ ش ۲٤۳.

۱۸۱ ــ گاهنامه...

۱۸۱ مکرر ــ ر. ک سند شماره ۱٦۷ همین مجموعه.

۱۸۲ ــ ر. ک سند شماره ۱٦۰ همین مجموعه.

۱۸۳ ــ ر. ک سند شماره ۱٦۱ همین مجموعه.

۱۸٤ ــ ر. ک سند شماره ۱٦۲ همین مجموعه.

۱۸۵ ــ استوارت؛ ... ص ۱٤۸.

۱۸٦ ــ همانجا؛ ص ۱٤۹.

۱۸۷ ــ همانجا؛ صص ۱٤۹ و ۱۵۰.

۱۸۸ ــ همانجا؛ ص ۱۵۰.

۱۸۹ ــ همانجا؛ ص ۱۵۲.

۱۹۰ ــ همانجا؛ ص ۱۵۳.

۱۹۱ ــ همانجا؛ صص ۱۵۳ و ۱۵٤.

۱۹۲ ــ همانجا؛ صص ۱۵٤ و ۱۵۵.

۱۹۳ ــ همانجا؛ ص ۱۵٦.

۱۹٤ ــ همانجا.

۱۹۵ ــ ر. ک سند شماره ۱٦٦ همین مجموعه.

۱۹۵ مکرر ــ ر. ک سند شماره ۱۷۱ همین مجموعه.

۱۹٦ ــ استوارت؛ ... ص ۱۵۹.

۱۹۷ ــ همانجا؛ ص ۱٦۲.

۱۹۷ مکرر ــ «خاطرات زندگی سیاسی من...»؛ مجله وحید؛ ش ۲٤۳.

۱۹۸ ــ همانجا؛ صص ۱٦۵ و ۱٦٦.

۱۹۹ ــ ر. ک سند شماره ۱۵۹ همین مجموعه.

۲۰۰ ــ استوارت، .. ص ۲۰۰.

۲۰۱ ــ خلیلی عراقی (محمد رضا)؛ وقایع شهریور؛ ص ۷٦.

۸	**رونوشت یادداشت سفارت آلمان در تهران به وزارت امور خارجه ایران در تاریخ ۳۱ شهریور ۱۳۱۸ راجع به:** فهرست اجناس و موادی که از تاریخ ۱٤ سپتامبر [= ۲۳ شهریور] جهت مقابله به مثل در برابر سیاست اعلام‌شده دولت انگلیس، توسط دولت آلمان به سیاهه اجناس و مواد ممنوعه جنگی افزوده شده است	۹
۹	**تلگراف کاردارِ ایران در لندن به وزارت امور خارجه در تاریخ ۷ مهر ۱۳۱۸ راجع به:** ارسال مقررات حکومت انگلیس در باره تجارت و دادوستد با کشور آلمان و همچنین صورت بنگاههای بازرگانی آلمانی فعال در ایران که تجارت با آن‌ها ممنوع اعلام شده است	۹
۱۰	**نامه وزارت خارج انگلیس به کاردار ایران در لندن در تاریخ ۱۳ سپتامبر ۱۹۳۹[۷] راجع به:** دریافت یادداشت او مبنی بر اعلام بی‌طرفی ایران در جنگ اروپا	۱۰
۱۱	**نامه گلبنگیان به کاردار ایران در لندن راجع به:** ارسال «اسناد مربوط به روابط آلمان و لهستان و آغاز جنگ بین انگلستان و آلمان»	۱۰
۱۲	**بخشنامه وزارت امور خارجه ایران به سفارت ایران در لندن در تاریخ ۱۰ آبان ۱۳۱۸ راجع به:** اعتراض ایران به یادداشتهای نمایندگان دولتین انگلستان و آلمان در تهران در بارهٔ فهرست کالاهای ممنوعه جنگی که ناقض حقوق بی‌طرفی ایران و مضرّ به بازرگانی خارجی ایران است	۱۱
۱۳	**ترجمه خبر روزنامه فرانسوی زبان لوریان» مورخه ۲۲ دسامبر ۳۹ راجع به:** اقدامات نظامی انگلیس در خلیج فارس برای مقابله با هرگونه پیش‌آمد	۱۱
۱٤	**نامه زارت خارجه انگلیس به کاردار ایران در لندن در بهمن‌ماه ۱۳۱۸ راجع به:** امضای قرارداد اعتبار درخواستی دولت ایران	۱۲

٤	**ارسال ترجمه مقاله «ژورنال دو دبا» فرانسوی توسط وزیرمختار ایران در پاریس (انوشیروان سپهبدی)[۲] به وزارت امور خارجه در تاریخ ۹ مرداد ۱۳۱۸ راجع به:** انتصاب سواد دواز به سمت سفیر کبیری ترکیه در ایران و علت آن؛ پیمان سعدآباد یا میثاق شرقی؛ اهمیت راه‌آهن سراسری ایران؛ آگاهی دولتهای ایران و عراق از اهمیت کامل نفت در جنگ؛ اعطای سلاحهای دفاعی توسط دولت انگلیس به دولتهای ایران و عراق؛ دلیل عدم شرکت مصر در پیمان سعدآباد؛ روابط مصر و ایران؛ سد محکم و ممتد ایجادشده از دریای سیاه تا بحر احمر و خلیج فارس و ایران و ترکیه در برابر شوروی	۵
۵	**رونوشت تلگراف مظفر اعلم وزیر خارجه به سفارت ایران در لندن در تاریخ ۱۱ مرداد ۱۳۱۸ راجع به:** مذاکرات دول روس و انگلیس و فرانسه در مسکو[۳] و [«] تضمین [»] روسیه از «هر حمله مستقیم و غیرمستقیم»؛ مبهم و کش دار بودن «حمله غیرمستقیم» که می‌تواند اسباب بهانه‌جوئی و ایجاد زحمت برای ایران شود؛ دستور مذاکره با مقامات مسئول در لندن برای رفع ابهام و نگرانی دولت ایران؛ در صورت عدم رفع نگرانی در مورد مذکور دولت ایران ناچار علناً و جداً اعتراض خواهد کرد و خبر مذاکره در تهران با سر هوراس جیمز سمور[۴] وزیرمختار انگلیس در همین ارتباط	۷
٦	**مخابرهٔ تلگراف وزیر خارجه به سفارت ایران در لندن در تاریخ ۹ شهریور ۱۳۱۸[۵] راجع به:** اعلام بی‌طرفی ایران در جنگ واقع شده در اروپا	۸
۷	**رونوشت نامه وزیر مختار انگلیس در تهران (سیمور) به وزیر امور خارجه ایران در تاریخ ۱۷ شهریور ۱۳۱۸ راجع به:** ارسال فهرست اشیائی که از نظر دولت انگلستان اجناس ممنوعه جنگی شناخته می‌شود	۸

۱۷ رونوشت اداره اقتصادیات به کنسولگری ایران در بندر تریست ارسالی توسط وزیر خارجه ایران به سفارت ایران در لندن در تاریخ ۲۱ اسفند ۱۳۱۸ راجع به: ۱۶

ارسال صورت خرید و سفارشات دولت ایران به کارخانجات آلمانی تا قبل از تاریخ چهارم دسامبر ۱۹۳۹ (تاریخ اجراءِ تضییقات نسبت به آلمان از طرف انگلیس‌ها) و ذکر این نکته که فهرست کالاهائی که بعد از تاریخ فوق از محل بستانکاری ایران از صندوق پایاپای آلمان خریداری شده و می‌شود بعداً جهت اطلاع مقامات انگلیس ارسال خواهد شد و مذاکره در این موارد در تهران با سفارت انگلیس

۱۸ نامه وزیر خارجه ایران به وزیر مختار ایران در لندن در تاریخ ۲۱ اسفند ۱۳۱۸ راجع به: ۱۷

مذاکره با وزیر مختار انگلیس در تهران در باره تهیه صورتی از کالاهای خریداری دولت ایران از آلمان؛ تهیه و ارسال آن صورت به سفارت مذکور و ارسال یک نسخه برای سفارت ایران در لندن جهت تسلیم به مقامات مربوطهٔ انگلیسی و دستور مذاکره برای صدور دستور مقامات انگلیسی به نیروی دریائی خود نسبت به عدم ایجاد مزاحمت برای حمل کالاهای خریداری شده و یا سفارش شده ایران از آلمان قبل از تاریخ مذکور در فوق و همچنین تذکر این نکته به مقامات انگلیسی که این نوع برخوردها با توجه به طلب ایران موجود در صندوق پایاپای آلمان موجب نفع آلمان و ضرر ایران خواهد شد و برای دولت ایران راهی جز از این طریق جهت خروج موجودی خود از آلمان وجود ندارد

۱۹ تلگراف وزیر امور خارجه به محمد ساعد در پاسخ به ادعای دکانوزوف [۹] در تاریخ ۲۶ فروردین ۱۳۱۹ راجع به: ۱۸

نفی پرواز هواپیما از خاک ایران بر فراز شوروی؛ دستور به ساعد برای دادن اطمینان به مقامات مسکو مبنی بر اینکه دولت ایران نهایت مراقبت را در این مسائل داشته و خواهد داشت و متقابلاً انتظار دارد دولت شوروی هم دستورات لازمه در عدم تکرار نظائر تجاوزی که در فروردین ماه به خاک ایران شده است را صادر نماید

۱۵ تلگراف وزیر خارجه ایران به محمد علی مقدم وزیر مختار ایران در لندن در تاریخ ۹ اسفند ۱۳۱۸ راجع به: ۱۳

خبر واصله درباره طفره و تعلل مقامات انگلیسی درباب سفارشاتی که بنا بود از وجوه مساعده و اعتبار دولت انگلیس برای رفع احتیاجات نظامی صورت گیرد؛ عدم درک مفید و گران‌بها بودن سیاست بی طرفی ایران برای انگلستان در شرایط فعلی دنیا؛ تذکر این نکته به مسئولین در لندن که ایران علیرغم آگاهی از پذیرش خواسته هایش توسط «دیگران» برای رفع این قبیل احتیاجات نخواسته است به آنها مراجعه کند و...

۱۶ مسوده گزارش وزیرمختار ایران در لندن به دفتر مخصوص رضاشاه در تاریخ ۱۰ اسفند ۱۳۱۸ راجع به: ۱۳

ملاقات و مذاکره با وزیر خارجه انگلیس (ادوارد فردریک لیندلی وود «ارل هالیفاکس»[۸]) و تمنای مساعدت در سه تقاضای ذیل:

الف ــ حاضر نبودن برای پذیرش تقلیل در عایدات نفت، بلکه انتظار ازدیاد عایدات مذکور. نیاز به پول بیشتر با توجه به اوضاع امروزه دنیا برای تأمین هزینه های تسلیحات و راه‌آهن و... و تذکر این نکته که با توجه به وضع جغرافیائی ایران منافع انجام هزینه های مزبور بطور غیرمستقیم نصیب انگلیس ها می‌شود.

ب ــ درخصوص فروش اسلحه به ایران و بیان وزیر خارجه انگلیس مشعر بر اینکه «خودشان دست تنگ می‌باشند» و...

ج ــ درخواست اینکه ترتیبی داده شود تا حداقل به میزان قبل از جنگ ایران به انگلستان خشکه‌بار صادر کند.

همچنین در این سند درباره: مندرجات روزنامه ها نسبت به ایران؛ جنگ روس و فنلاند؛ جمع‌آوری قوای روس در قفقاز؛ روابط ترکیه و روسیه؛ جمع‌آوری قوا توسط انگلیس و فرانسه در شرق نزدیک؛ علاقه فرانسویها به حمله به روسیه از طرف جنوب؛ مذاکره با لرد کدمن راجع به نگرانی رضاشاه از تقلیل عایدات ایران از درآمد نفت در سال ۱۹۳۹ و... صحبت شده است.

را به زبان فارسی قطع کرد) مبنی بر اینکه «ایران و ترک ها با تحریک انگلیس در صدد بودند بر علیه شوروی اقدام کنند» و سؤال از منشاء این اظهارت خلاف حقیقت و...

۴۸ گزارش ساعد در جواب حسین شکوه در تاریخ ۱۷ تیر ۱۳۱۹ راجع به: ۴۱

اقداماتی که او برای ملاقات با مولوتف انجام داده؛ نتیجه مذاکره با سفیر کبیر ایران درباره نتایج نامطلوب انتشار کتاب سفید در روابط ایران و شوروی و شایعات موجود در محافل دیپلوماسی مسکو در ارتباط با اهداف روس‌ها در ایران و ترکیه

۴۹ تلگراف مظفر اعلم به ساعد در تاریخ ۱۸ تیر ۱۳۱۹ راجع به: ۴۲

وظیفه سفیر ایران در مسکو در شرائط فعلی جهت رفع سوء تفاهمات مقامات روسی نسبت به ایران از طریق تماس و مذاکره و...

۵۰ گزارش ساعد به دفتر مخصوص رضاشاه در تاریخ ۱۸ تیر ۱۳۱۹ راجع به: ۴۳

مذاکره با قائم مقام مولوتف درباره رویه اخیر جرائد شوروی نسبت به ایران و پرسش از دلایل آن؛ جواب قائم‌مقام و سپس سؤال او در ارتباط با روابط دولت ایران و شرکت نفت جنوب و اینکه آیا انگلیس‌ها در ایران برای حفظ معادن نفت قوای مسلحه دارند؟ و پاسخ ساعد به سؤالهای فوق و...

۵۱ کشف تلگراف رمز رئیس دفتر مخصوص رضاشاه به ساعد در تاریخ ۲۱ تیر ۱۳۱۹ راجع به: ۴۵

کوشش برای اطلاع از نتیجه ملاقات و مذاکرات سفیر آلمان در مسکو با مولوتف؛ شناخت منشاء انتشارات اخیر راجع به ایران و نقش آلمانها در این ماجرا

۵۲ کشف تلگراف رمز اعلم به ساعد در تاریخ ۲۱ تیر ۱۳۱۹ راجع به: ۴۵

درخواست تحقیق پیرامون علت پخش برنامه فارسی از رادیو مسکو در دو شب متوالی و سپس قطع آن؛ قطع برنامه فارسی رادیو برلن در آن دو شب و ارتباط این دو موضوع با یکدیگر

۵۳ پاسخ ساعد به وزیر امور خارجه ایران در تاریخ ۲۴ تیر ۱۳۱۹ راجع به: ۴۶

مطالب سند شماره ۵۲

۴۳	**گزارش ساعد به وزارت امور خارجه ایران در تاریخ ۱۴ تیر ۱۳۱۹ راجع به:** انتشار اسناد جلد ششم کتاب سفید آلمان و مطالب روزنامه های پراودا و ایزوستیا در بارهٔ آن با متهم شدن ایران در کنار انگلیس و فرانسه و اسکاندیناوی و ممالک بالتیک، رومانی و ترکیه جهت تهیه مراکز حمله به خاک شوروی و اشاره ساعد به اقداماتی که در این ارتباط انجام داده است	۱۴
۴۴	**گزارش ساعد به وزارت امور خارجه ایران در تاریخ ۱۴ تیر ۱۳۱۹ راجع به:** ضرورت انتشار سرمقاله ها در جرائد ایران در رد استنادات جرائد شوروی (کتاب سفید آلمان) و انتقاد از رویه مطبوعات شوروی؛ تحلیل سیاست آلمان از انتشار کتاب مذکور در فوق؛ انتشار مطالب و اخبار عجیب و غریب راجع به خیالات روسها در منطقه موصل	۳۷
۴۵	**گزارش ساعد به وزارت امور خارجه ایران در تاریخ ۱۵ تیر ۱۳۱۹ راجع به:** انتشار پنج فقره از اسناد ستاد کل ارتش فرانسه که اخیراً بدست آلمانها افتاده و در جلد ششم کتاب سفید مندرج است، در روزنامه های پراودا و ایزوستیا و تحلیل جرائد مزبور در باره اسناد فوق و همچنین ارسال نامه ساعد به مولوتف (کمیسر خارجه شوروی) مبنی بر اظهار تأسف و تعجب از مندرجات روزنامه های فوق در ارتباط با ایران	۳۸
۴۶	**نامه وزیر خارجه ایران به ساعد در تاریخ ۱۶ تیر ۱۳۱۹ راجع به:** اعتراض به مطالب عنوان شده در بخش خبری فارسی رادیو مسکو و روزنامه های ایزوستیا و پراودا بر اساس اسناد اخیراً کشف شده مبنی بر همکاری ایران با متفقین در حمله به چاههای نفت قفقاز و تذکر این نکته که همیشه سیاست ایران روشن و حفظ بی طرفی بوده و...	۴۰
۴۷	**کشف تلگراف رمز رئیس دفتر رضاشاه به ساعد در تاریخ ۱۶ تیر ۱۳۱۹ راجع به:** مطالب دیشب برنامه فارسی رادیو مسکو که برای اولین بار به زبان فارسی پخش شد (در حالی که دیشب رادیو برلن سخنرانی معمول خود	۴۰

۶۶ یادداشت سفارت آلمان در تهران به وزارت خارجه ایران در تاریخ ۲۳ مرداد ۱۳۱۹ راجع به: ۵۶

انتظار گستفلد تبعه آلمان از تاریخ ۱۸ مرداد در تبریز برای دریافت جواز مراجعت به حلفا و اشاره به مشکلات حاصل از انتظار شش روزه نامبرده در تبریز و درخواست دستور به مأمورین مربوطه جهت صدور سریع جواز مراجعت وی به حلفا

۶۷ کشف تلگراف رمز حسین شکوه به ساعد در تاریخ ۲۷ مرداد ۱۳۱۹ راجع به: ۵۷

تلگراف یأس آمیز حمید سیاح[۱۰] از مسکو در باره نتیجه مذاکرات هیئت اعزامی به مسکو برای تنظیم امر ترانزیت و حمل و نقل؛ اظهار تأسف از سیاست متلون شوروی نسبت به ایران با درخواست روشن نمودن علت این رفتار شوروی؛ تحصیل اطلاعات در بارهٔ علت رفتن سفیر ترکیه در مسکو به آنکارا و میزان تأثیر تبلیغات انگلیس در زمینهٔ تولد اختلاف بین ایران و شوروی در میان اولیاء و محافل روسیه

۶۸ مسوده گزارش ساعد به دفتر مخصوص رضاشاه در تاریخ ۱ شهریور ۱۳۱۹ راجع به: ۵۸

شکایت ساعد از برخوردهای عمال شوروی در طول مأموریت خود؛ شاخ و برگ دادن به ادعای پرواز در طیاره از خاک ایران بر فراز شوروی توسط روسها؛ انتظار ۲۲ روزه باتفاق سیاح برای ملاقات با مولوتف؛ شکایت از سیاست روسیه در ملاقات با سفیرکبیر آلمان در روسیه؛ مشکلاتی که روسها برای سفارت و اتباع ایرانی اخیراً بوجود آورده‌اند و نظر ساعد در بارهٔ چگونگی مقابله با سیاست شوروی در ارتباط با ایران و...

۶۹ گزارش محرمانه ساعد به وزارت خارجه ایران در تاریخ ۳ شهریور ۱۳۱۹ راجع به: ۶۰

محورهای عمده مذکور در سند شماره ۶۹ که به تفصیل در این گزارش آمده؛ در بارهٔ روابط دولت شوروی با ترکیه و شایعات موجود در باره معاهدهٔ سرّی ـ نظامی آلمان و بلغارستان نیز صحبت شده است

۹۸ قسمتی از گزارش ساعد به وزارت خارجه ایران در تاریخ ۱۲ اردیبهشت ۱۳۲۰ راجع به: ۸۴

اجتماع استالین ــ مولوتف ــ وراشلف ــ کالنن و... بمناسبت روز اول ماه مه در میدان سرخ و اظهارات مارشال تیموشتکو مبنی بر سعی شوروی بر دور داشتن خود از جنگ امپریالیستی در جریان و اعلام علاقه آن کشور به استحکام روابط دوستانه با همه کشورهای خواهان چنین روابطی با شوروی

۹۹ رونوشت گزارش وزارت خارجه به ریاست دفتر مخصوص رضاشاه در تاریخ ۱۴ اردیبهشت ۱۳۲۰ راجع به: ۸۵

مذاکره جواد عامری[11] با وزیر مختار انگلیس در تهران درباره حوادث جاری عراق و تذکر این نکته که کوشش دولت انگلیس در جهت اصلاح و مسالمت موجب خشنودی خواهد بود؛ جواب بولارد: تذکر بولارد به عامری مبنی بر افزایش فعالیت آلمان ها در کشورهای آسیائی خصوصا در مناطق نفت خیز و لزوم اعمال مراقبت: پاسخ عامری و...

۱۰۰ رونوشت تلگراف سفارت ایران در بغداد به وزارت امور خارجه ایران در تاریخ ۱۵ اردیبهشت ۱۳۲۰ راجع به: ۸۶

درخواست وزارت امور خارجه عراق از دولت ایران برای پس گرفتن سیاستی مشابه سیاست دولت وی مبنی بر ممانعت از ورود کشتی های انگلیس به شط العرب

۱۰۱ تلگراف محمد علی مقدم از لندن به وزارت امور خارجه ایران در تاریخ ۱۶ اردیبهشت ۱۳۲۰ راجع به: ۸۷

اشارات روزنامه های انگلیسی بمناسبت پیش آمد اخیر بین انگلیس و عراق به ایران و طرح مجدد مسئله ازدیاد سیاحان و اتباع آلمان در ایران و چشم طمع آلمان به نفت ایران و تکذیب اتهامات فوق و تأکید مجدد بر بی طرفی کامل ایران

۱۰۲ گزارش کنسول ایران در کراچی[12] به وزارت خارجه ایران در تاریخ ۱۹ اردیبهشت ۱۳۲۰ راجع به: ۸۸

مقاله نشریه مصور هفتگی هندچاپ بمبئی تحت عنوان «علاقمندی

انگلیس و روسیه با ایران برای عبور مهمات جنگی انگلیس به شوروی

۱۱۵ گزارش وزیر مختار ایران درویشی[۱۴] به وزارت امور خارجه ایران در تاریخ ۲۵ مرداد ۱۳۲۰ راجع به: ۹۸

خبر ارسال و عین اخبار منتشره در روزنامه های فرانسه در باره تقاضای دولتین روس و انگلیس در تحصیل اجازه از ایران برای عبور نیروی آنها از خاک ایران

۱۱۶ ترجمه نامه سفارت انگلیس در مسکو به سفارت ایران در آن شهر در تاریخ ۱۷ تیر ۱۳۲۰ راجع به: ۱۰۱

درخواست صدور روادید عبوری برای یک گروه ٤۵ نفری نروژی که قصد عبور از ایران برای رفتن به مصر را دارند

۱۱۷ کشف تلگراف رمز رئیس دفتر مخصوص رضاشاه به سفارت ایران در لندن در تاریخ ۱۸ تیر ۱۳۲۰ راجع به: ۱۰۲

دستور به مقدم برای ملاقات با وزیر خارجهٔ انگلیس و ذکر این مطلب که اظهار نگرانی مکرر آنها از بودن آلمانها در ایران با توجه به عدم اهمیت حضور آنها و وقوف مأمورین انگلیس در ایران بر این مسئله، ایجاد شک در ما می‌نماید؛ چرا مقامهای انگلیسی با تکرار این نگرانی ایران را ضعیف جلوه میدهند؛ دادن اطمینان به نامبرده نسبت به تداوم سیاست بی طرفی ایران و علاقه ایران به مصون ماندن از آتش جنگ و...

۱۱۸ ترجمه نامه سفارت انگلیس در مسکو به سفارت ایران در آن شهر در تاریخ ۲۰ تیر ۱۳۲۰ راجع به: ۱۰٤

ارسال اسامی ۱٤ انگلیسی که در باره روادید عبور آنها از خاک ایران به مقصد هندوستان روز گذشته با سفیر ایران صحبت شده بوده است.

۱۱۹ رونوشت یادداشت علی منصور به وزارت خارجه در تاریخ ۲۱ تیر ۱۳۲۰ راجع به: ۱۰۵

ملاقات بولارد با علی منصور و مطالب مورد مذاکره از جمله تذکرات منصور در بارهٔ انتشارات مختلفه منافی شئون و مصالح ایران در روزنامه ها و خبرگزاری های انگلیسی و هندی و وابسته به انگلیس؛

تهران به دولت ایران در ارتباط با آلمانیهای مقیم ایران؛ اظهارات او؛ پاسخ ساعد؛ اصرار دولت شوروی در این مسئله در نتیجه همکاری انگلیس است؛ دولتین قصد همکاری‌ای از نوع ۱۹۰۷ را دارند؛ اظهارات سفیرکبیر انگلیس در مسکو؛ پاسخ ساعد؛ فشار در این موضوع بیشتر از سوی انگلیس است ولی آنها می‌خواهند این فشار به دست روس وارد شود

۱۲۶ **رونوشت تلگراف دفتر مخصوص رضاشاه به ساعد در تاریخ ۶ مرداد ۱۳۲۰ راجع به:** ۱۱۲

دریافت شرح مذاکرات او با دکانوزف، تائید نظر ساعد مبنی بر محرک بودن انگلیس‌ها در وارد ساختن فشار بر ایران؛ خطرات رویه انگلیسها را به سفیرکبیر انگلیس در مسکو متذکر شوید؛ دستور مذاکره با کمیساریای خارجه شوروی و تذکر این نکته که علیرغم تشبثات ۲۰ سال گذشته رویه ایران حفظ سیاست صداقت‌آمیز خود با شوروی بوده است؛ موجبی برای نگرانی شوروی‌ها وجود ندارد؛ دولت ایران در هیچ مورد از حقوق مشروع آنها خودداری نخواهد کرد؛ خواهشهای خود را بطریقی انجام دهند که برای ما قابل قبول باشد؛ ممکن است خواهش کنند که تعداد آنها را در ایران کاهش دهیم و تا حدود ممکن این کار انجام می‌شود و...

۱۲۷ **ترجمه نامه ساعد به سفیر کبیر ترکیه در مسکو در تاریخ ۶ مرداد ۱۳۲۰ راجع به:** ۱۱۴

ارسال مقاله مندرج در روزنامهٔ «ژورنال دو تهران» درباره تکنیسین‌های خارجی در حال فعالیت در مؤسسات صنعتی و تجاری ایران

۱۲۸ **نامه سفارت انگلیس در مسکو به ساعد در تاریخ ۷ مرداد ۱۳۲۰ راجع به:** ۱۱۵

دریافت مقاله «ژورنال دو تهران» و نامه ضمیمه آن

۱۲۹ **رونوشت تذکاریه وزارت خارجه ایران به اسمیرنوف در تاریخ ۷ مرداد ۱۳۲۰ راجع به:** ۱۱۵

اظهار امتنان از دوستی و تمایلات مساعدت‌آمیز شوروی مندرج در

تذکاریه ۲۸ تیرماه؛ بی مورد بودن اظهار نگرانی از حبث آلمانهای مقیم ایران؛ دولت ایران نمی‌تواند نسبت به اتباع یک دولت بدون رعایت مقررات و برخلاف عهود رفتار نماید؛ مراقبت تام بر اعمال کلیه افراد ساکنین کشور با حفظ حقوق و منافع مشروع کلیه دول دوست و همسایه؛ تقاضای شوروی مشعر بر خارج کردن آلمان‌ها بمیزان هشتاد درصد از شماره آنها خلاف اصول و منافی حق حاکمیت و بی طرفی ایران است

۱۶۱	رونوشت تلگراف جواد عامری به سفارت ایران در مسکو در تاریخ ۳۰ مرداد ۱۳۲۰ راجع به: تأکید بر اهتمام دولت ایران در مذاکرات با سفرای دولتین درباره تقلیل عده کارشناسان بیگانه و ذکر این نکته که جزئیات این برنامه مربوط به دولت ایران است و در صورت اصرار و تکرار نظریات خود سوءنیت آنها مسلم خواهد شد	۱۵۴
۱۶۲	رونوشت تذکاریه وزارت خارجه ایران به سر ریدر بولارد در تاریخ ۳۰ مرداد ۱۳۲۰ راجع به: اظهار تشکر از اظهاراتی که در تصدیق تائید سیاست بی طرفی ایران نموده است و همچنین ابراز تمایل و علاقه دولت انگلیس به حفظ رویه دوستی با ایران مندرج در تذکاریه ۲۵ مرداد ۱۳۲۰؛ تعجب از اظهار نگرانی از آلمانهای موجود در ایران؛ ابراز تأسف از مطالب تذکاریه ۲۵ مرداد که متباین با مطالب فوق است. جزئیات و کیفیات تقلیل شماره بیگانگان بسته به نظر دولت ایران است و منوط به رعایت مقررات و عدم انحراف از سیاست بی طرفی؛ درعین آمادگی برای حفظ امنیت کشور و حقوق مشروع همسایگان از پذیرش هرگونه پیشنهاد مغایر با سیاست بی طرفی و حق حاکمیت دولت ایران استنکاف دارد	۱۵۶
۱۶۳	تلگراف سفارت ایران در مسکو به وزارت خارجه ایران در تاریخ ۳۱ مرداد ۱۳۲۰ راجع به: درخواست روادید عبور از ایران توسط فردریک ویلیام براوش تبعهٔ انگلیس	۱۵۷
۱۶۵	تلگراف جواد عامری به سفارت ایران در لندن در تاریخ ۱ شهریور ۱۳۲۰ راجع به: انتشار اخبار جعلی توسط رادیو دهلی مبنی بر حرکت یک قطار حامل شمار زیادی آلمانی از اسلامبول بطرف تهران	۱۵۸
۱۶۶	تلگراف محمد شایسته از واشنگتن به وزارت خارجه ایران در تاریخ ۱ شهریور ۱۳۲۰ راجع به: ملاقات با وزیر خارجه امریکا و مذاکرات متبادله	۱۵۹

یادداشتها

۱ ــ عباس رفعت‌جاه (ویس کنسول) از آبان ۱۳۱۵ تا آبان ۱۳۱۶ و از آبان ۱۳۱۷ تا فروردین ۱۳۲۰ سمت کنسول کویته را عهده‌دار بود (در آبان ۱۳۱۷ ویس کنسولگری تبدیل به کنسولگری گردید). به نقل از: «سیاستگزاران و رجال سیاسی در: روابط خارجی ایران» دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه؛ ۱۳۶۹؛ ص ۹۶.

۲ ــ پس از عذرخواهی رسمی دولت فرانسه از دولت ایران و برقراری مجدد روابط: انوشیروان سپهبدی از خرداد ۱۳۱۸ تا مهر ۱۳۱۹ وزیر مختار ایران در فرانسه بود. «تاریخچه وزارت امور خارجه»؛ اداره کارگزینی وزارت امور خارجه؛ فروردین ۱۳۵۰؛ ص ۱۶.

۳ ــ راجع به مذاکرات نمایندگان دولتهای فرانسه و انگلیس و روسیه در مسکو از جمله ر. ک به «تاریخ جنگ بین‌المللی دوم»، اسدالله ــ اسکندر بیاتی: ۱۳۳۱، ج اول، صص ۲۵۱ تا ۲۵۳.

۴ ــ Seymour , Sir Horace James.

۵ ــ در بخشنامه وزیر امور خارجه ایران (مظفر اعلم) خطاب به نمایندگی های ایران در خارج مندرج در کتاب «درباره سوم شهریور و نقش ایران در جنگ جهانی دوم؛ منتشره از سوی: مرکز پژوهش و نشر فرهنگ سیاسی دوران پهلوی؛ ۱۳۵۶، صص ۲۲ و ۲۳» تاریخ این بخشنامه ۱۳ شهریور و نمره آن ۲۵۹۱۹ یعنی نمره سند مورد استفاده در این مجموعه ضبط شده است. لازم بذکر است که در جواب وزارت خارجه انگلیس به کاردار ایران در لندن در تاریخ ۱۳ سپتامبر ۱۹۳۹ شماره ۶۳۹۵/۵۱۲۶/۱۴ مندرج در ص ۱۰ متن همین مجموعه به یادداشت

رونوشت گزارش ویس قونسولگری ایران در کویته به وزارت امور خارجه ایران[1]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

رونوشت گزارش[1] ویس قونسولگری شاهنشاهی در کویته بتاریخ ۱۶/۱۱/۵ [۱۳] شماره ۳۳ [بشرح ذیل:]

وزارت امور خارجه

عطف به نامه شماره ۲۰۵۶ مورخه ۱۶/۹/۲۸
بطوری که بنده مطلع شدم انگلیسها جنگ عظیمی را درنزدیکی پیش‌بینی می‌کنند و درنظر دارند برای دانستن دول دوست و دشمن خود [،] و برای جلب افکار هر دولت و ملت [،] و اگر دولتی را مخالف خود ببینند بواسطه تهییج افکار عامه [،] و خنثی نمودن عملیات آن دولت، تهیه انقلاب نمایند [.] و بالاخره برای دانستن کوچکترین اقدام و رفتار یک حکومت و ملت [،] خصوصاً دول هم جوار مستعمرات خود [،] هر روز بر وسعت اداره انتلیجنس خود می افزایند.

اداره Inteligence دو شعبه دارد یکی به اسم...[2] یعنی مخاطره برای دستگاه سلطنتی و تاج و تخت و اطلاع از امورات دولتی و سلطنتی دیگران و حفظ امپراطوری انگلستان [.]
۲ ـــ...[3] مخاطره برای رعایت و ترتیب اصلاحات ملی و اطلاع از افکار اهالی ممالک دنیا.

این اداره اعتبارات گزافی همیشه دارد که هر مخارجی بخواهد بنماید بدون باز پرس مصرف خواهد نمود [.] یکی از کارهای این دو دسته تهیه نقشه ممالک خارج به هر وسیله که ممکن است مخصوصاً راهها، دهات، ایستگاهها، جاهائی که برای توقف ارتش مفید است و راههای نزدیک برای فرار و غیره [می باشد].

در هندوستان مرکز این اداره در دهلی است و چهار شعبه دارد: شمال، مشرق، مغرب، مرکز. مرکز قسمت شمال، در پیشاور است که تمام افغانستان، پنجاب تا کراچی در تحت

مورخ ۹ سپتامبر اشارد شده است. بیانیه محمود جم نخست‌وزیر و علی اصغر حکمت وزیر کشور وقت در بارهٔ اعلام بی طرفی تاریخ ۱۱ شهریور ۱۳۱۸ را دارد (همانجا؛ ص ۲۱).

پاسخ سفارت شوروی در تهران به نامه وزیر امور خارجه ایران مبنی بر اعلام بی طرفی در تاریخ ۱۴ شهریور و جواب سفارت انگلیس در تاریخ ۱۵ شهریور ۱۳۱۸ ارسال شده است (همانجا؛ ص ۲۳).

۶ ــ در صفحهٔ ۹ متن حروفی اسناد به اشتباه «وزیر مختار» آمده است.

۷ ــ ۱۹۳۹ صحیح است.

۸ ــ Edward Frederick Lindley Wood (Earl of Halifax).

۹ ــ ولادیمیر د کانوزوف معاون وزارت خارجه شوروی در امور خاور نزدیک.

۱۰ ــ مدیر کل وزارت امور خارجه.

۱۱ ــ کفیل وزارت امور خارجه.

۱۲ ــ ابراهیم باوند به نقل از «دیپلماتها و کنسولهای ایران و انگلیس» ص ۱۶۱.

۱۳ ــ عبدالحسین مسعود انصاری «همانجا» ص ۲۲۹.

۱۴ ــ محسن رئیس به نقل از: «تاریخچهٔ وزارت امور خارجه»؛ ص ۱۶.

...سال اخبار منتشره در لندن پیرامون: خرید هواپیما و روابط ایران و متحدین انگلیس در منطقه توسط سفارت ایران در لندن به وزارت امور خارجه[۲]

شیر و خورشید

سفارت شاهنشاهی ایران (لندن)

تاریخ...[۵]

دوسیه...[۶] موضوع...[۷]

ایران از انگلستان برای محافظت چاه‌های نفت که مورد احتیاج نیروی دریائی انگلستان است هواپیما می‌خرد. کارخانه‌های انگلیس مشغولند که عدهٔ زیادی هواپیماهای جنگی و توپ‌های ضدهواپیما به دولت ایران برسانند به این منظور که منافع دولت بریتانیا در چاه‌های نفت ایران که بیست میلیون لیره ارزش آنست در صورت وقوع جنگ حفظ شده باشد.

قسمت عمده بنزین و نفتی که در نیروی دریائی بریتانیا مصرف می شود از ایران می آید و دولت بریتانیا در حدود یازده میلیون سهام شرکت نفت ایران و انگلیس را مالک است.

لرد کدمن[۸] اخیراً از مسافرتی که به تهران پایتخت ایران کرده بود مراجعت نموده است.

ارتباط ایران و ترکیه

سر گینگسی وود وزیر نیروی هوائی [انگلستان] هفته گذشته اظهار داشت که میزان تولید کارخانه‌های انگلستان در قسمت هواپیما به آن حد رسیده است که اینک می توانیم به دولت‌های دوست هواپیما بفروشیم، و دولت ایران نیز اینک بطورقطع از جمله دولت‌های دوست بشمار می رود.

پیرو معاهده متقابله بین انگلیس وترکیه برای مساعدت دوجانبین [کذا] فوراً مذاکرات بین دولت ایران و ترکیه شروع شد [،] و ایران بطور صریح به دولت ترکیه اطلاع داد که در صورتی که دولت ترکیه در حوزهٔ مدیترانه وارد جنگ بشود نیروی ایران به کمک دولت ترکیه خواهند شتافت و مفاد این تصمیم به دولت بریتانیا نیز ابلاغ گردیده است. در نتیجه دولت بریتانیا حاضر است که به دولت ایران برای فراهم کردن تجهیزات جنگی مساعدت نماید و مذاکرات برای خرید هواپیما که بیشتر از قسمت مربوط به دفاع می باشد در جریان است.

سرهنگ بایندر[۹] نماینده نیروی هوائی دولت ایران کشور مرکز [محل اقامت] خود را در کارخانهٔ هواپیماسازی هاکرز Hawkers در ناحیه کینگ ستون که در آنجا هواپیماهای معروف جنگی هشت‌توپی هریکین Hwricane ساخته می شود قرار داده است.

اختیار اوست. مرکز شرق، در بمبئی است و تمام پونه، بنگلور و سواحل تا مدرس را اختیاردار است.

مرکز غرب، کویته است که تمام بلوچستان و سند و مملکت ایران در حوزه او واقع است.

مرکز حوزه متوسطی هندوستان، کلکته است که شهرهای مرکزی [،] سنگاپور [،] هنگ کنگ و تمام چین و ژاپن را می بیند.

تشکیلات این اداره در کویته:

مامورین در بلوچستان تمام بلوچ هستند. در سند [،] سندی [.] در کاکرستان [،] کاکر [.] در ایران بربری یا از اهالی ایران که در استخدام دارند و یا اشخاصی که زبان فارسی را به خوبی دانسته و شیعی مذهب باشد تا در موقع لزوم به عنوان زیارت به مشهد مسافرت نماید [.] در خراسان، مرکز اداره انتلیجنس مشهد خواهد بود و تمام ایالت خراسان تا شاهرود در تحت اداره مشهد می باشد [.] مستخدمین بلوچ این اداره [،] به ملاحظه اینکه سواد ندارند فقط ماموریت پست و اطلاعات شفاهی از راههای کوهستان [را دارند و] بطور قاچاق عبور و مرور می نمایند.

سیک ها و هندوها (ی) تاجر و شوفرهای سیک در ایران ماموریت دارند که مستخدمین این اداره را در مواقع ضروری پناه داده [،] و با اتومبیل های خود نقل و انتقال دهند. یکی از دستوراتی که مامورین این اداره در ایران دارند تحقیق از عده ارتش، از اسلحه جدید [،] هواپیما و غیره می باشد. تشکیلات جدیدی را که در نظر دارند در کویته دایر نمایند و در راپرت محرمانه شماره ۲۳ مورخه ۱٦/۸/۲۲ به عرض رساند. اداره انتلیجنس بلوچستان سابقاً جزو پیشاور بود [،] ولی اخیراً اداره انتلیجنس بلوچستان را مستقل نموده و تابع اداره انتلیجنس کل در دهلی خواهد بود [.] و در تاریخ ۲٦ فوریه سرگرد بایس رئیس انتلیجنس بلوچستان به دهلی رفته [،] اطلاعات لازم را داده و با دستور جدید برای تشکیل اداره بلوچستان به کویته مراجعت خواهد نمود [.] برای تشکیلات جدید دو لک[۱] روپیه در اختیار مشارالیه گذارده اند.

در پایان جسارت می نماید بطوری که [در] راپرت های خود به اداره کل قنسولی داده اقدامی برای [جلوگیری از] هجوم سیک ها و هندی ها که به عنوان تجارت وارد ایران می شوند و در حقیقت دسته زورمند برای اجرای مقاصد خارجی می باشند بنمایند [.] زیرا ماده ۲ قانون ورود و اقامت اتباع خارجه [؛] جلوگیری از دادن ویزا به آنها نمی‌کند.

ویس قنسول شاهنشاهی

محل امضاء [:] **عباس رفعت**

مشغول تعمیر فرودگاه خود در تهران بوده و به او اجازه استفاده از فرودگاه جنگی در «مشمپا»[۱۱] در نزدیکی مرز روسیه و به مسافت کمی از مرکز نفت روسیه در باکو داده شده است.

روزنامه مزبور، دوایر دولتی ایران را که به تهیه نمودن وسایل این رخنه جوئی آلمان متهم ساخته، مدعی است که برای مبادله محصلین و تشویق کتب و مقالات موافق هیتلر[،] و دادن اراضی بقدر مایحتاج به آلمان برای تأسیس فرودگاه‌ها اتفاق حاصل شده است.

ترجمه مقاله «ژورنال دو دبا» راجع به روابط ترکیه و ایران[۴]

شیر و خورشید

سفارت شاهنشاهی ایران

اداره

نمره ۶۷۴

تاریخ ۱۸/۵/۹

ضمیمه دارد

وزارت امور خارجه

روزنامه Journal du debat مورخه ۲۶ ژوئیه مقاله‌ئی تحت عنوان ترکیه و ایران منتشر نموده که خلاصه ترجمه آن بشرح زیر است.

اگر در اهمیتی که ترکیه به ایران می دهد تردیدی بود این تردید با انتصاب جناب آقای سواد دواز به سمت سفیرکبیر ترکیه در ایران به کلی مرتفع می شود[.] این سیاستمدار که مدت هفت سال با شان و جلال نماینده دولت ترکیه در فرانسه بود و عقد قرارداد ترکیه و فرانسه مرهون پشت کار و مجاهدت مدبرانه او بوده نمی بایستی این مقام خود را ترک کند، مگر که یک ماموریت مهمی به او داده شود[.] معزی الیه پس از آن که در تشیید روابط ترکیه و اروپا مخصوصاً کشورهای معظم دموکراسی کوشش نمود حالا هم خود را مصرف استفاده کردن و عملی نمودن قراردادهائی که ترکیه با همسایه بزرگ خود منعقد داشته خواهد نمود.

میثاق شرقی، یا میثاق چهار دولت که در ۸ ژوئیه ۱۹۳۷ در سعدآباد، قصر تابستانی شاه امضاء شده من بعد مبنای تشکیلات دفاعی خواهد بود که از هندوستان تا سواحل بوسفور دامنه آن توسعه دارد، و می توان گفت از موقعی که افغانستان الحاق خود را در این اتحادیه که بین ایران و عراق و ترکیه در اکتبر ۱۹۳۵ منعقد شده اعلام نموده، میثاق سعدآباد صورت فعلی را

در اقدامات دفاعی حوزه خاورنزدیک، دولت بریتانیا پیشرفت مهمی نموده و به دولت ترکیه برای حل کردن اشکالات اسلحه مساعدتهائی شده است. دولت عراق که از متحدین انگلستان و یکی دیگر از منابع مهم بنزین است نیز تقاضای خرید هواپیما دارد، و هرگونه مساعی در انجام تقاضای آن کشور به عمل آمده است. کشور مصر که یکی دیگر از متحدین بریتانیا [است] دارای عدهٔ زیادی هواپیمای ساخت انگلستان می باشد.

کشورهای ایران، عراق، مصر و ترکیه از لحاظ سیاست خارجی با یکدیگر متحدند و قرارداد عدم تجاوز نسبت به یکدیگر بین خود بسته اند.[۱۰]

ازدواج شاهزاده خانم فوزیه خواهر اعلیحضرت فاروق و ولیعهد ایران نیز برای نزدیک ساختن این دو کشور که با یکدیگر متحدند یکی از عوامل مؤثر بوده است.

گزارش ژنرال قونسولگری ایران در بیروت به وزارت امور خارجه ایران درباره مقالهٔ روزنامه الاحوال[۳]

ژنرال قونسولگری شاهنشاهی ایران (بیروت)

ترجمه از روزنامه الاحوال چاپ بیروت (شماره ۱۱۶۳٤ مورخه ۳۰ ژوئن سال ۱۹۳۸) [= ۹ تیر ۱۳۱۷ ش]

رقابت های اقتصادی در کشورهای شرق
اکثر مهندس های آلمانی در ایران از جاسوسانند

روزنامه[ای] که زبان حال دولت روسیه است از رخنه پیدا کردن آلمان در ایران و حمله آلمان به سمت شرق اظهار کمال بی آرامی را نموده، می گوید[:]

آلمان در تجارت خارجی ایران درجه دوم را دارا بوده و از انگلستان و کشورهای دیگر پیش افتاده است ولی تاکنون روسیه درجه اول را دارا می باشد.

آلمان بر صنعت معدن های سنگین در ایران دست داشته و سرتاسر کشور را از یک مشت مهندس که اکثر آنها جاسوس می باشند پُر کرده است.

آلمان علاوه بر مزایای اقتصادی که از آن بهره می برد انتظار دارد ایران را منبع مواد اولیه که تجهیزات جنگی از آنها ساخته می شود برای خود قرار داده [و] نیز آن را مرکز حمله به روسیه در نظر بگیرد. و بهترین دلیل در این قسمت تاسیس خط هواپیمائی از برلن تا آتن و رودس و دمشق و بغداد از طرف شرکت «لفت هانزا» می باشد. همچنین شرکت [مذکور] فعلاً

مصر ضرورتی برای انعقاد قراردادی بین مصر و متحدین انگلیس ایجاب نمی نماید [،] از این گذشته روابط ایران و مصر با وصلت دو خانواده سلطنتی و علاقه‌مندی که این دو ملت در این امر نشان دادند کاملاً روشن است و ایتالیا هرچه می خواهد بگوید [،] ولی چنانچه حمله‌ای در مدیترانه بشود کمک مصر محرز است، و در تهران و آنکارا در این باب تردیدی نیست [.] بدین ترتیب از دریای سیاه تا بحر احمر و خلیج فارس سد محکم و ممتدی است که به خوبی می تواند از حملاتی که از دانوب یا سالونیک یا از سیسیل بشود جلوگیری نماید و در موقع لزوم نیز از حملات ملل شرق اقصی ممانعت نماید.

مذاکرات پتمکین در آنکارا، امید اشتراک مساعی کاملتری را می دهد و مسلم است که الحاق شوروی، این سیستم را قوی می نماید [.] سعی و اهتمام شوروی در ۱۹۲۶ موجب اولین نزدیکی ایران و ترکیه شد و ممکن است که از تهران و آنکارا آخرین سعی لازمه برای ازبین بردن ایستادگی شوروی معمول گردد.

عین قطعنامه روزنامه نامبرده نیز برای مزید استحضار به پیوست تقدیم می‌گردد.

وزیرمختار محل امضاء

رونوشت تلگراف وزیرخارجه (مظفراعلم) به سفارت ایران در لندن[5]

شیر و خورشید

سفارت شاهنشاهی ایران (لندن)

کارتن ... دوسیه ... موضوع ...[13]

تلگراف به سفارت لندن

۱۱ مرداد ۱۸ [۱۳] = ۱۳ اوت ۳۹ (۱۹)

به قرار اطلاع حاصله بواسطه مقاومت شدید دول بالت[14] در عدم تضمین خود از طرف دول روس و انگلیس و فرانسه [،] سه دولت اخیر در مذاکرات مسکو در نظر گرفته اند برای تسکین خاطر دول بالت و تأمین نظر شوروی از ذکر اسامی دول بالت خودداری و روسیه را از هر حمله مستقیم و غیرمستقیم تضمین نمایند [.]

حذف اسامی دولت بالت از طرفی و ذکر جمله حمله غیرمستقیم از طرف دیگر مبهم و کش دار بوده و ممکن است شامل همسایه های دیگر شوروی گردیده و همواره به عنوان حمله غیرمستقیم بهانه جوئی نموده و اسباب زحمت شود [.] لازم است فوراً با مقامات مربوطه

پیدا کرده. الحاق افغانستان اساسی و مهم بود ولی اشکال داشت [.] و سیاست ترکیه اشکال را برطرف نمود و همین که این نتیجه حاصل شد روابط بین افغانستان و ایران پیشرفت کلی حاصل کرده و قراردادهای مختلفه از قبیل قرارداد اقامت [،] پستی و تلگرافی، و مخصوصاً راجع به رود هیرمند منعقد گردید. بدون شرکت افغانستان، میثاق سعدآباد چه از لحاظ سیاسی و چه از لحاظ دفاع نظامی فاقد یک عضو اساسی بود، و پس از تحصیل الحاق افغانستان دولت ترکیه در صدد تشکیلات نظامی آن ملت سلحشور افتاد.

پس از برقراری رابطه دوستی و معتمدانه بین کابل و تهران، ترکیه سعی دارد منافعی را که اتحاد با ایران دارد استفاده نموده و عملی کند. آتاترک مدتها به این موضوع پی برده و هنگامی که با شاهنشاه ایران ملاقات نمود این مطلب را تصریح کرد و ما در همین محل اهمیت تصمیم مشترکی که دو رئیس کشور اتخاذ نموده و از آنکارا به اسلامبول و از آنجا به داردانل رفته شرح دادیم [.] برای جانشین آتاترک این اتحادیه اهمیت مخصوص دارد. زیرا معزی الیه اهل آناتولی و بالنتیجه آسیائی است و در موقعی که رئیس الوزراء بوده به ولایات شرقی ترکیه که همسایه ایران هستند از قبیل وان [،] ارزروم[۱۲] و طرابوزان مسافرت کرده و به آنها کمک می نمود و حالا این ولایات اهمیت خاصی پیدا کرده اند [.] با آنکه شاهنشاه ایران دوستی خود را با روسیه حفظ نموده ولی از این که اقتصاد ایران از تحت نظارت روسیه خلاص شود نگران نخواهد شد و تجارت ایران به قدری مهم است که می تواند هر دو راه را که یکی به طرف روسیه و دیگری به طرف ترکیه و به بندر طرابوزان است معمور دارد. این بندر قشنگ که سابقاً رونقی داشت اخیراً تجارتش محدود شده بود ولی مال التجاره هائی که از ایران به آنجا آمده و یا از آنجا به ایران حمل می شود مجدداً موجب ترقی این بندر خواهد شد، و این ترقی برای ترکیه اهمیت مخصوص خواهد داشت.

بالاخره راه آهن سرتاسر ایران که از بحر خزر به خلیج فارس می رود برای ترقیات اقتصادی و اقدامات اساسی ایران اهمیت فوق العاده دارد. دولت ایران و عراق به اهمیت کامل نفت در جنگ اطلاع دارند و می دانند که همّ دشمن مصروف تصرف چاه های نفت یا قطع لوله های آن خواهد شد. و از حالا دولت انگلیس اسلحه های دفاعی از قبیل توپ ضدطیاره، و هواپیماهای جنگی به ایران می دهد و به دولت عراق هم برای حفظ چاه های نفت داده است [.]

دولت ایتالیا عدم الحاق دولت مصر را به میثاق سعدآباد موضوعی برای خود تصور کرده، ولی شرکت نکردن دولت مصر در این میثاق واضح است [.] زیرا اولاً میثاق بین انگلیس و

رونوشت یادداشت سفارت آلمان به وزارت خارجه ایران[۸]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

رونوشت یادداشت سفارت آلمان مورخهٔ ۲۱ سپتامبر ۱۹۳۹[۱۸] [= ۳۱ شهریور ۱۳۱۸]

یادداشت

سفارت آلمان با اظهار تعارفات خود مراتب ذیل را باطلاع وزارت امور خارجه شاهنشاهی ایران می رساند [:]

پس از آن که دولت انگلیس صورتی از کالای قاچاق تنظیم و در آن مواد غذائی و مواد لازمه برای زندگانی را جزو آن منظور داشته است [،] آلمان نیز خود را مجبور می داند مقابله به مثل نماید [.] لذا مراتب ذیل اعلام می‌گردد [:]

علاوه بر مواد مندرجه در مادهٔ ۲٤ مقررات کالای قاچاق مورخ ۲۸ اوت ۱۹۳۹ [،] مواد ذیل نیز جزو اشیاء قاچاق منظور می‌گردد [:]

مواد غذائی ــ حیوانات جان دار ــ مشروبات ــ علوفه ــ لباس و موادی که برای تهیه آن مصرف می شود.

این مقررات از تاریخ ١٤ سپتامبر به موقع اجراء گذارده می شوند.

وزارت امور خارجه شاهنشاهی ایران.

تلگراف وزیرمختار ایران در لندن به وزارت امور خارجه[۹]

شیر و خورشید — **تاریخ ۱۸/۷/۷ [۱۳ ش]**

سفارت شاهنشاهی ایران (لندن) — **نمره ١٤٣٤**

کارتن ۳ دوسیه ۸ موضوع ...[۱۹]

وزارت امور خارجه

دو شماره چاپی مقررات حکومت انگلیس مربوط به تجارت و داد و ستد با کشور دشمن، برای ملاحظه به پیوست تقدیم می شود. صورت بنگاههای بازرگانی آلمانی که در ایران شعبه هائی دارند و تجارت با آن‌ها ممنوع است در شماره نامبرده مندرج می باشد.

محل امضاء

مذاکره نموده خاطرنشان کنید که این مسئله موجب نگرانی دولت ایران گردیده، و باید رفع این ابهام و نگرانی را بنمایند [،] والا علاوه بر این که تعبیرات [فوق] هیچگونه وزنی برای ما ندارد، ناچاریم علناً [و] هم جداً اعتراض نموده خاطر عموم را از کیفیت مستحضر داریم [.]

نتیجه را راپرت نمائید [.] در این جا هم با نماینده آن دولت مذا کره شده [،] لازم است بیدار کار بوده و قضایا و جریان را جداً واقف باشید [.]

نمره ۵۷۲ اعلم

مخابره اعلام بی طرفی ایران در جنگ[۶] به سفارت ایران در لندن

شیر و خورشید

سفارت شاهنشاهی ایران (لندن)

(تلگراف از تهران ۹ شهریور ۱۸ [۱۳]

در این موقع که جنگ[۱۵] درگرفته [،] دولت ایران تصمیم نموده بی طرف مانده و بی طرفی خود را محفوظ دارد [.] مراتب به سفارت خانه ها در تهران اعلام شد. در آنجا تصمیم دولت ایران را به اطلاع برسانید.

نمره ۲۵۹۱۹ اعلم ــ انوشیروان

رونوشت نامه وزیرمختار انگلیس در ایران به وزیر امور خارجه ایران[۷]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

رونوشت نامهٔ سفارت انگلیس شماره (۱-٤) ۱۷ شهریور ۱۳۱۸ [= ۸ سپتامبر ۱۹۳۹]

آقای وزیر

محترماً فهرست[۱۶] اشیائی که از طرف دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان با آن‌ها به عنوان اجناس ممنوعهٔ جنگی معامله می شود در نسخ فارسی و فرانسه لفاً ایفاد می دارد.

۲ ــ ممنون خواهم شد که از طرف آن جناب قرار انتشار این فهرست داده شود. موقع را مغتنم شمرده احترامات فائقه خود را تجدید می نمایم.

(ا. ج. ج. سیمور)[۱۷]

آغاز جنگ بین انگلستان و آلمان را در تاریخ سوم سپتامبر ۱۹۳۹» ایفاد نمایم.

دوستدار شما

وابسته اقتصادی نمایندگی شاهنشاهی ایران

محل امضا

بخشنامه وزارت امور خارجه ایران به سفارت ایران در لندن[12]

اداره محرمانه — **شیر و خورشید**

شماره ۴۰۱۹ — وزارت امور خارجه

تاریخ ۱۳۱۸/۸/۱۰ — بخشنامه — لندن

سفارت شاهنشاهی

در پیرو تلگراف رمز شماره (۹۱۸) مورخه ۱۳۱۸/۷/٦ اشعار می دارد:

بطوری که استحضار دارند، در اثر پیش آمد جنگ بین دول انگلیس و فرانسه و آلمان، دولتین انگلیس و آلمان هر یک بوسیلهٔ نمایندگان خود در تهران فهرستی شامل کالاهای ممنوعهٔ جنگی بطور مطلق و مشروط به دولت شاهنشاهی ارسال داشتند و وزارت امور خارجه پس از بررسی کامل در اطراف قضیه در سوم مهرماه ۱۳۱۸ پاسخی متحدالمضمون به سفارت انگلیس و آلمان در تهران داد مبنی بر این که دولت شاهنشاهی در جنگ کنونی رویهٔ بی طرفی کامل اتخاذ نمود[ه] و سعی دارد با حفظ اصول بی طرفی روابط بازرگانی خود را بدون هیچگونه نظر خاصی با کلیه کشورها ادامه دهد [،] و از این لحاظ به این تصمیم دول نامبرده که به بازرگانی خارجی ایران و حقوق بی طرفی لطمه می زند اعتراض می نماید [.]

اینک به پیوست[20] رونوشت نامه سفارت خانه های انگلیس و آلمان و فرانسه [،] و رونوشت پاسخی که به دولتین انگلیس و آلمان داده شده برای استحضار نمایندگان دولت شاهنشاهی فرستاده می شود که در مورد لزوم از همین قرار اظهار نمایند.

ترجمه خبر روزنامه «لوریان» راجع به اقدامات نظامی انگلیس در خلیج فارس[13]

روزنامه L'orient [مورخه] ۲۲ دسامبر ۱۹۳۹ نمره ۱۵۵ تحت عنوان «امارات عربی در

صفحه	شرکت	آدرس
۲		اهواز — ایران
۸		تهران، ایران
۸	ام — آن — ان	تهران، ایران
۱۰		تهران، ایران
۱۰		اصفهان، ایران
۱۰	شانمان	تهران، ایران
۱۱	اسکوان — ایران، اس . آ	تهران، ایران
۱۲		تهران، ایران
۱۳		تبریز، ایران

نامه وزارت امور خارجه انگلیس به کاردار ایران در لندن (فضل اله نبیل)[۱۰]

وزارت خارجه
شماره ۶۳۹۵/۵۱۲۶/۱۴

۱۹۳۵ سپتامبر ۱۳

عالی جناب

افتخار دارم که دریافت یادداشت مورخ ۹ سپتامبر شماره ۱۲۹۱/۳/۸ را به اطلاع برسانم که طی آن جنابعالی مرا از تصمیم دولت شاهنشاهی ایران مبنی بر احراز بی طرفی و حفظ آن در جنگ فعلی در اروپا مستحضر داشتند.

افتخار دارم که با نهایت احترامات فائقه خادم فرمانبردار باشم.

محل امضاء

نامه گلبنکیان وابسته اقتصادی ایران به کاردار ایران در لندن[۱۱]

۱۹۳۹ سپتامبر

کاردار سفارت ایران
سفارت شاهنشاهی ایران

آقای نبیل عزیز

باعث مسرت اینجانب است که تلوا دو نسخه از «اسناد مربوط به روابط آلمان و لهستان و

تلگراف وزیر خارجه ایران به وزیرمختار ایران در لندن[۱۵]

سبز و حورسند

سفارت شاهنشاهی ایران (لندن)

کارتن ۳ دوسیه ۱۳ موضوع   ازتهران ۹ اسفند ۱۸ [۱۳].

از قرار اطلاعات واصله تلگرافی که از سرهنگ شیبانی رسیده [،] مقامات مربوطه انگلیسی در باب سفارشاتی که بنا بود از وجوه مساعده[۲۱] داده شود، جواب داده‌اند [:] قبول و انجام آن‌ها موکول به وضعیت خواهد بود [.]

این جواب آن‌ها موجب تعجب و برخلاف انتظار ماست [.] زیرا ما این مساعده را برای رفع احتیاجات ضروری خود خواسته بودیم نه شنیدن این جواب‌های شبیه به طفره و تعلل [،] و آمیخته با نظریات بدیهه زیر پرده سیاست [!] معلوم می شود دولت انگلیس هنوز چنان که شاید و باید به فوائد و اهمیت وضعیت فعلی ما پی نبرده است و نمی خواهند بفهمند که سیاست بی طرفی ایران که با تکمیل احتیاجات قشونی و صنعتی باید بیشتر تقویت شود تا چه اندازه برای خود آن‌ها با وضعیت فعلی دنیا مفید و گران‌بها است [.]

به‌علاوه درک نمی‌کنند که تعلل و استنکاف آن‌ها بعد از مبادله قرارداد مساعده[۲۲] تا چه حدی در محافل سیاسی ایران و در تمام دنیا برای آن‌ها سوءتاثیر خواهد داشت [.]

لازم است این مطلب را بطور مؤثر به اولیاء امور مربوطه خاطرنشان کنید و علاوه کنید که ما نخواستیم برای رفع این‌قبیل احتیاجات خود به دیگران متوسل بشویم [،] در صورتی که آن‌ها تقاضاهای ما را قطعاً با آغوش باز می پذیرفتند و انجام می دادند [.] در این جا هم [در] همین زمینه با وزیرمختار انگلیس مذاکره خواهد شد.

نمره ۱۸۸۶   اعلم

مسوده گزارش محمدعلی مقدم وزیرمختار ایران در انگلیس به دفتر مخصوص رضاشاه[۱۶]

سفارشات شاهنشاهی ایران (لندن)

دفتر سر پرستی دانشجویان[۲۳]

دفتر مخصوص شاهنشاهی

خلیج فارس» می نویسد:

جده ــ ۳۰ دسامبر ــ خبرگزاری عمومی عرب ــ رسماً از ریاض اطلاع می دهند که امیر احمد جابر، امیر کویت که مدت ده روز است در حجاز مقیم است در این هفته به کویت وارد خواهد شد و به‌محض ورود در شورای قانون گذاری مذاکراتی را که با ابن سعود در مدت اقامتش راجع به مسائلی که بین دولتین معوق مانده بوده است مطرح خواهد نمود.

از طرف دیگر به موجب اطلاع واصله کمیسیون نظامی انگلیس با حکومت سعودی موافقت و تصمیم گرفته‌اند که استحکامات کویت و بحرین را زیادتر نمایند تا سواحل عربی از بحر احمر، در مقابل هرگونه پیش‌آمد و حملات خارجی مصون ماند.

وزارت خارجه

۱۳۱۸/۱۰/۱۰

نامه وزارت امور خارجه انگلیس به سفارت ایران در لندن (فضل الله نبیل)[۱۴]

آقای کاردار عزیز ۵۴۰/۵۱/۲۴ شماره

در پاسخ به نامه مورخ ۱۲ فوریه جنابعالی این را برای تاکید این مطلب مینویسم. همانگونه که امضاء قرارداد اعتباری روز جمعه ۱۶ فوریه ساعت ۳/۳۰ بعدازظهر در محل وزارت خارجه انجام شود. از من خواسته شدهٔ که یادآوری نمایم که مهر شخص برای امضاء ضروری میباشد.

موجب امتنان خواهد بود که قبلاً مهر مزبور در اختیار ما قرار گیرد تا برای لاک و مهرکردن قرارداد پیش از امضاء اصلی مورد استفاده واقع شود. اگر اجازه دهید که مهر مزبور تا ساعت ۱۱ صبح روز جمعه در اختیار اینجانب قرارگیرد موجب تشکر فراوان خواهد بود.

دوستدار شما

جناب آقای کاردار

آقای فضل الله نبیل

محل امضاء

رضایت خاطر مبارک را از هرحیث فراهم آورده [.] و ضمن صحبت راجع به اوضاع حاضره، می‌گفت: با این که فنلاندی ها عقب نشسته [اند] معهذا وزیر امورخارجه امیدوار است که باز مدتها مقاومت خواهند کرد و همه‌قسم اسلحه و حتی به عنوان داوطلب آدم می فرستد [.]

در خصوص شهرت‌های جمع‌آوری قوای روس در قفقاز، عقیده وزیر امور خارجه این بود: بواسطه گرفتاری روس‌ها در فنلاند، و وضع داخلی شان، فعلاً تصور نمی‌کند روسیه بتواند قوای مهم و موثری در آنجا حاضر کند و همه چیز بسته به جنگ فنلاند و وضع داخلی روسیه است. و نیز می‌گفت سفیرکبیر انگلیس در آنکارا تلگراف می‌کند اگرچه در روابط ترکیه و روسیه حاصل شده ولی خیال نمی‌کند فعلاً اتفاقی پیش آید [.]

می‌گفت: قوائی که ما و فرانسه‌ها در شرق نزدیک جمع‌آوری می‌کنیم فعلاً برای احتیاط است [.]

خاتمه [:] از قراری که اینجا شنیدم برای این که آلمانها نتوانند از ثروت و منابع طبیعی روسیه و خصوصاً نفت بادکوبه استفاده کنند [،] فرانسه‌ها شاید بی میل نیستند که به روسیه از طرف جنوب حمله شود، و موجب اغتشاش در آنجا بشوند [،] ولی انگلیسها هنوز در این باب تصمیمی اتخاذ نکرده‌اند [.] علت هم این است که از ایتالیا بیم دارند و می ترسند درین صورت ایتالیا برای حفظ بی طرفی خود تقاضاهائی بنماید و در صورت عدم قبول وضعیت قشون شرق نزدیک را به خطر بیندازد [.]

خاتمه [:] در خصوص عایدات نفت با لرد کدمن مفصلاً مذاکره [و] گفتم خاطر مبارک ملوکانه از اظهارات جمس نسبت به تقلیل عایدات امسال فوق‌العاده مکدر شده است [،] صریحاً قول داد جدیت نماید که استرضای خاطر مبارک ملوکانه را فراهم آورد [.] مراسلاتی در همین زمینه به بنده نوشته است [.]

خاتمه (:) باید عرض کند بواسطه نسبت غلامی که بنده به دربار بندگان اعلیحضرت همایونی دارم دولت و رجال اینجا فوق‌العاده احترام و محبت می‌کنند، و چندین نفر لرد و خانمهای آن‌ها و عده‌ای از محترمین بدیدن بنده آمده و یا در کتاب، اسم خود را ثبت کرده‌اند و منتظر نشده‌اند که از طرف بنده قبلاً دیدن بعمل آید. بطوری که درین سفارت سابقه است با وزراء مختار سابق این‌قسم رفتار نشده است. [امضاء] **محمدعلی مقدم**

نمره ۱۰۴ ۱۰ اسفند ۱۸[۱۳=] ۲ مارس ۴۰[۱۹م]

با وزیر امور خارجه [انگلیس] مفصلاً مذاکره و از اینکه متأسفانه حکومت های سابق انگلستان آن طوری که لازم است متوجه اهمیت ایران امروزه نشده اند شرحی بیان و مثال هائی آوردم و گله کردم و گفتم ملت ایران امروز بیدار و منافع عالیه خود را در نظر دارد و فعلاً در سه تقاضای ذیل تمنای مساعدت کردم [:]

اول گفتم از قراری که نماینده شرکت نفت در تهران اظهار کرده است در عایدات نفت تقلیل حاصل خواهد شد و ما به هیچ وجه حاضر به قبول تقلیل نفت نسبت به ۱۹۳۷ نیستیم [،] بلکه ازدیاد آن را انتظار داریم. و اضافه کردیم بواسطه اوضاع امروزه دنیا ما احتیاج بیشتری به پول داریم [،] برای تسلیحات و راه آهن و سایر اصلاحات از این قبیل می خواهیم [.] و اگر وضع جغرافیائی ایران را در نظر بگیرید بطور غیرمستقیم منافع آن عاید خودتان می شود [،] والاّ شاید مثل بعضی سنوات در مقابل تقلیل عایدات نفت سکوت اختیار می‌کردیم.

گفت [:] می دانید چون بواسطهٔ جنگ استفاده مواد نفتی برای ساکنین شهرها محدود شده لهذا احتیاج به آن هم کم تر شده است [.]

جواب دادم [:] در عوض برای قشون فوق العاده مصرف پیدا شده است، و متأسفم بگویم چون از قراری که شنیده ام دولت انگلیس کشتی های نفت کش شرکت را ضبط کرده است، به این جهت شرکت نفت نمی تواند نفت ایران را به خارج بفرستد [.] وعده کرد در این باب جداً اقدام و نظریات ایران را حتی الامکان تامین نماید [.]

دوم در خصوص اسلحه [؛] بعد از مباحثات زیاد و اظهار این که، خودشان دست تنگ می باشند. معهذا وعده کرد حتی الامکان با تقاضای ما موافقت کنند [.] قرار است که شنبه ۱۱ اسفند [۱۳۱۸] بنده و سروان بایندر به وزارت خارجه رفته و ترتیب آن را بدهیم [.]

سوم [؛] در خصوص صادرات ایران مخصوصاً خشکه بار به انگلستان، گفتم: با مقررات فعلی تقریباً جلوگیری از آن شده است [،] و اقلاً ترتیبی بدهید که ما به میزان قبل از جنگ صادرات داشته باشیم [.] وعده کرد درین باب مطالعه نماید و البته منافع ایران را در نظر خواهد گرفت [،] و خواهش کرد خود بنده هم با ادارات مربوطه درین باب مذاکره نمایم.

در خصوص مندرجات روزنامه ها نسبت به ایران هم توجه اش را جلب کردم [.] وزیر امور خارجه از این که بندگان اعلیحضرت همایون شاهنشاهی یکی از رؤساء دربار خود را به لندن مأمور فرموده اند خیلی اظهار خوشوقتی کرد و این را دال بر توجه مخصوص ذات مقدس ملوکانه نسبت به روابط بین دولتین تلقی کرد، و خواهش کرد عرض چاکری او را به خاکپای مبارک ملوکانه تقدیم و عرض کرد که ذات مقدس ملوکانه مطمئن باشند تمام سعی را خواهم کرد که

نموده ورقه سئوالنامه را پُر کنند و برای سفارت لندن بفرستند که در تحصیل اجازه حمل، اقدام فوری نموده به شما اطلاع بدهند.

رونوشت نامه بالا برای اطلاع به سفارت شاهنشاهی در لندن فرستاده می شود.

وزیر امور خارجه

محل امضاء

نامه وزارت خارجه ایران به سفارت ایران در لندن[۱۸]

اداره اقتصادیات	شیر و خورشید
شماره ۵۳۹۷۳/۷۶۹۷	
تاریخ ۱۸/۱۲/۲۱	وزارت امور خارجه
پیوست ۱۶ برگ-[۲۰]	

سفارت شاهنشاهی ایران (لندن)

بطوریکه اطلاع دارید در نتیجه مذاکرات با وزیرمختار انگلیس قرار شد صورتی از کلیه کالاهای خریداری دولت ایران از آلمان تهیه و به دولت انگلستان تسلیم شود [.] این صورت اخیراً حاضر شده [،] یک نسخه آن بضمیمه یادداشتی که رونوشت آن به پیوست ارسال می شود به سفارت انگلیس فرستاده شده. نسخه دیگر را هم لفاً به آن سفارت می فرستد که ضمن یادداشتی به مقامات وابسته انگلیس تسلیم و ضمناً مذاکره فرمائید که هرچه زودتر اجازه لازم برای عدم مزاحمت نسبت به حمل این کالاها که قبل از چهارم دسامبر پیمان خرید آن بسته شده و یا سفارش آن داده شده و به ملکیت ایران درآمده است به نیروی دریایی خود صادر نمایند.

ضمناً برای استحضار آن سفارت اشعار می دارد که در تاریخ چهارم دسامبر مبلغ ۴/۶۹۴/۲۰۶/۴۴ موجودی دولت ایران در صندوق پایاپای آلمان بوده [،] به این معنی که دولت شاهنشاهی در تاریخ نامبرده این مبلغ را از آلمان طلبکار بوده است که البته باید مذاکره فرمائید که موافقت کنند من بعد سفارشات و خریدهای دولت ایران از آن محل موجودی به عمل آید [.] نسبت به خریدهای قبل از چهارم دسامبر که قاعدتاً نباید به هیچ وجه حرفی داشته باشند و درباره خریدهائی که دولت یا بازرگانان بعد از آن تاریخ می نمایند باید استدلال آن سفارت شاهنشاهی این باشد که اگر منظور انگلیسها جلوگیری از استفاده آلمانها است باید

رونوشت نامه اداره اقتصادیات به کنسولگری ایران در تریست[۲۱] که توسط وزیر امور خارجه ایران برای اطلاع سفارت ایران در لندن ارسال شده است.[۱۷]

اداره اقتصادیات　　　　　　　　شیر و خورشید

شماره ۵۳۹۷۱/۷۶۹۶

تاریخ ۱۸/۱۲/۲۱

پیوست

کنسولگری شاهنشاهی ایران تریست

بطوری که در تلگراف ۱۷۱۵ اعلام گردید صورت خرید و سفارشات دولت به کارخانجات آلمانی در اینجا به وزیرمختار انگلیس داده شد، و یک نسخه از صورت مزبور هم به سفارت لندن ارسال گردید که به مقامات مربوطه انگلستان تسلیم نمایند. و اینک یک نسخه نیز به آن کنسولگری فرستاده می شود. بطوری که ملاحظه می نمائید این صورت در ۱۵ صفحه تنظیم شده و شامل کلیه سفارشات دولت و متضمن اطلاعاتی است که در پرسش‌نامه انگلیسی درج گردیده باستثنای مواد ۱ ــ ۲ ــ ۳ ــ ٦ ــ ۷ ــ ۸ ــ ۱۳ ــ ۱۸ ــ ۱۹ ــ ۲۰ ــ ۲۱ که در تریست قبل از حمل کالاها توسط آن کنسولگری باید داده شود، و مواد ۱۱ و ۱۲ که تهیه پاسخ آن مقدور نیست.

برای اطلاع آن کنسولگری می نویسد که این کالاها سفارشات وزارت‌خانه‌ها و دوایر مختلف دولت تا قبل از چهارم دسامبر ۳۹ که تاریخ اجراء تضییقات نسبت به آلمان از طرف انگلیسها است می باشد. و فهرست کالاهائی که بعد از چهارم دسامبر ۱۹۳۹ از محل بستانکاری ایران از صندوق پایاپای آلمان که قبل از تاریخ نامبرده موجود بوده است خریداری شده و می شود بعداً ارسال خواهد شد. در اینجا مراتب را به سفارت انگلیس ضمن یادداشتی نوشته و به سفارت لندن هم دستور داده شد صورت‌ها را با همین توضیحات به مقامات مربوطه انگلستان تسلیم نمایند.

اگرچه با جلب موافقت مقامات مربوطه انگلستان دیگر احتیاجی به مذاکره با مقامات مربوطه فرانسه نبود [،] معهذا یک نسخه از صورت‌های مزبور برای سفارت فرانسه در اینجا و سفارت شاهنشاهی در پاریس فرستاده شد که مطلع باشند.

وظیفه آن کنسولگری این است که با هیئت اقتصادی اعزامی به برلن رابطه منظم داشته و قراری بدهید که هر وقت می خواهند کالائی به تریست حمل کنند بیست روز قبل از حمل به شما نوع و مقدار کالا را اطلاع بدهند. و با اطلاعاتی که در این صورت‌ها داده شده تطبیق

طرفین برحسب معمول از همان تاریخ وقوع تجاوز مورد مذاکره بوده است. نمره ۱۱۰

اعلم

نامه وزیر امور خارجه ایران به نمایندگی ایران در مسکو[۲۰]

از تهران

۵۸ ۱۳۱۹/۱/۲۶

تعقیب نمره ۱۱۰ [،] تحقیقات دقیق که می رساند که کلیتاً در قسمت آذربایجان هواپیمای یک باله نداریم و هواپیمای دوباله هم روز دهم فروردین بهیچوجه به طرف مرز پرواز نکرده و ساعت دوازده دهم فروردین یک هواپیما روی آبادی قان لی بلاغ دیده شده که از خاک شوروی داخل مرز ایران شده، و در ساعت چهارده ونیم همان روز در مشکین شهر یک هواپیما دیده شد، که از سمت شمال شرقی شهر آمده و چون با اوج خیلی زیادی عبور نموده علامت آن تشخیص داده نشده [.] بنابراین کاملاً اطمینان بدهید که از ایران هواپیمااى به خاک شوروی عبور نکرده و مشاهدات ما عکس آن را می رساند [.] نمره ۱۱۲

اعلم

گزارش محمد ساعد سفیر ایران در مسکو به وزارت خارجه ایران راجع به سرمقاله نمره ۸۴ روزنامه ایزوستیا مورخه ۱۱ آوریل ۱۹۴۰[۲۱]

نمره ۲۳۱

۱۳۱۹/۱/۲۷

مسکو

وزارت امور خارجه

پیرو تلگرافی که درباره سرمقاله روزنامه ایزوستیا راجع به قضایای اخیر در اسکاندیناوی مخابره گردیده بود اینک مطالب برجسته و جالب دقت نامبرده را در ذیل می نگارد:

ایزوستیا می نویسد که اقدامات آلمان در تصرف دانمارک و اشغال قسمتی از خاک نروژ از روی اخبار ناشی از عملیات فرانسه و انگلیس بوده که در آب های ساحلی نروژ مین گذاری نموده [،] و از حمل آهن و محصولات کشاورزی از اسکاندیناوی به آلمان

موافقت نمایند معادل مبلغی که دولت ایران در صندوق پایاپای در تاریخ چهارم دسامبر داشته کالا از آلمان به ایران صادر شود، و بالنتیجه ضرری به ایران وارد نشود و بدیهی است اگر با این قسمت موافقت نکنند نفعی به آلمان رسانده‌اند. زیرا معادلات ایران با آلمان بر روی اصل تهاتربوده و دولت ایران نمی تواند بغیر از این وسیله مبلغ موجودی خود را از آلمان خارج کند.

مقصود اینست که مطلب را به انگلیسها بفهمانید [.] در اینجا با وزیرمختار انگلیس در ضمن ملاقات های متعدد همین طور مذاکره شده است.

نتیجه اقدامات را گزارش فرمائید که به عرض برسد.

وزیر امور خارجه

محل امضاء

تلگراف وزیر امور خارجه ایران به سفیر ایران درمسکو درپاسخ ادعای دکانوزف[۱۹]

تهران

۱۳۱۹/۱/۲۶ ۵۷

نمره ٤۷ [؛] از اظهارات دکانوزف[۲۶] چنین برمی آید که شاید طیاره دیگری از فراز خاک ایران عبور کرده باشد [.] درصورتی که این احتمال با مراقبت دقیق که از طرف سرحدداران دولت شاهنشاهی ایران می شود متصور نیست زیرا طیاره هر کس باشد همین که از پانصدمتری مرز تجاوز کرد، مورد شلیک واقع می شود تا چه رسد در این گونه مسافات بعیده که ذکر کرده اند [.]

هیچ هواپیما تاکنون دیده نشده از فراز خاک ایران به خاک شوروی پرواز کرده باشد [.] اگر هواپیما در این مسافت‌هائی که مدعی هستند پرواز نماید نه فقط مأمورین مربوطه آن را می بینند بلکه افراد عادی هم فوراً متوجه آن می شوند [،] با اینکه در مقررات نظامی ما مصرح است و ساخلوهای ما هم مراقبت می نمایند [.] با وجود این دستور اکید و مجددی برای مراقبت بیشتری صادر شد [.] به آنها اطمینان بدهید که دولت شاهنشاهی ایران نهایت مراقبت را در این مسائل داشته و خواهد داشت، و انتظار دارد دولت شوروی هم دستورات لازمه در عدم تکرار نظایر تجاوزی که درفروردین واقع شده است صادر نماید [.] موضوع این تجاوز علاوه بر این که به وسیله سفیرکبیر شوروی و جنابعالی اطلاع داده شد بین کلانتران مرز

نامهٔ کنسولگری ایران درتریست به سفارت ایران در لندن[۲۲]

اداره شیر و خورشید

نمره ۶۱۹

تاریخ ۱۳۱۹/۱/۲۷ قونسولگری ایران

ضمیمه ۱۳ برگ[۲۷]

لندن

سفارت شاهنشاهی ایران

عطف به نامه شماره ۲۸۴/۳/۱۲ مورخ ۱۳۱۹/۱/۱۹ اینک ترجمه انگلیسی تمام اجناسی که دولت از آلمان خریداری نموده و صورت فارسی آن را مستقیماً از طرف وزارت امور خارجه به آن سفارت شاهنشاهی ارسال داشته، به پیوست فرستاده می شود.

ضمناً محرمانه برای استحضار آن سفارت شاهنشاهی مینگارد که امروز در موقع صحبت کنسول انگلیس در تریست اظهار می داشت: که تصور نمی‌کند دولت انگلیس غیراز کالاهایی که وزارت جنگ خریده [،] برای این کالاها پروانه عدم تعرض صادر نماید.

کنسول شاهنشاهی

محل امضاء

گزارش قونسولگری ایران در تریست به سفارت ایران در لندن[۲۳]

نمره شیر و خورشید

تاریخ ۱۹/۱/۲۷ [۱۳] قونسولگری ایران

لندن

سفارت شاهنشاهی ایران

در جواب تلگراف شماره ۱۷ به استحضار آن سفارت شاهنشاهی می رساند که بنده وقتی از سرکنسولگری فرانسه اطلاع دادند که اجازه بعضی از کالاها رسیده، با کنسول انگلیس مذاکره نمودم که آیا مأمورین تفتیش انگلیس پروانه عدم تعرض که از طرف مقامات مربوطه فرانسه صادر شده باشد قابل قبول می شمارند یا خیر[؟] جواباً بطور صریح گفت که [:] در موضوع تفتیش هیچ فرقی بین فرانسه و انگلیس نیست [.] همانطور که مأمورین فرانسه پروانه های ما را قبول دارند، مامورین ما هم پروانه های صادر از مقامات فرانسوی را بدون هیچ

جلوگیری، و بدینوسیله حقوق حاکمیت کشورهای نامبرده را پایمال نمودند و در صدد بودند که اسکاندیناوی را میدان جنگ بر علیه آلمان قرار بدهند[.] بدیهی است چون آلمان حاضر نبود در چنین وضعیت نامساعدی واقع بشود ناچار گردید دست به اقدامات متقابل بزند. با تصرف دانمارک و نروژ[،] دولت آلمان وضعیت نظامی و اقتصادی خود را به مراتب بهتر نموده، و به همان اندازه به وضعیت انگلیس و فرانسه لطمه وارد کرد[.] تصرف بندرهای ناوریک و ترونگیم و برگن و بغازهای واقع بین سوئد و دانمارک موقعیت آلمان را در دریای شمال محکمتر نموده، در نتیجه این پیش آمد قوای آلمان در همسایگی خیلی نزدیک مراکز دریائی و صناعتی انگلیس واقع شدند[.] به علاوه جنگل اسکاندیناوی و خواربار و آهن که تاکنون به انگلیس فرستاده می شد از این به بعد به آلمان حمل خواهد شد[.] دولت سوئد نیز طبعاً در دایره نفوذ آلمان واقع گردیده است.

می گویند که آلمان با اقدامات خود در اسکاندیناوی اصول حقوق بین المللی را نقض و قرارداد عدم تعرض با دانمارک را لغو نمود[.] پس از آن که انگلیس و فرانسه حقوق حاکمیت کشورهای اسکاندیناوی را به ضرر آلمان نقض نموده و موجب اقدامات متقابل از طرف آلمان گردیدند، این گونه اظهارات خنده آور است. جنگ دارای منطقی است که از هر منطقی قوی تر می باشد[.] هرگاه یک کشور متحاربی بخواهد بوسیله اقداماتی طرف متحارب دیگر را خفه بکند طرف مذکور اگر نخواهد خودکشی بکند نباید ساکت بنشیند.

ایزوستیا اضافه می نماید که[:]

[«] بی طرفی مطلق کشورهای کوچک که در نزدیکی میدان جنگ و در سر راه عملیات دول معظم متحارب واقع گردیده اند، در صورتی که این کشورها قوای حقیقی برای حفظ استقلال خود نداشته باشند، خیال موهومی است. [چون] که کشورهای کوچک همانا فاقد چنین قوائی هستند[؛] باید اقرار نمود که جنگ امکان بی طرف و مستقل ماندن کشورهای کوچک را کمتر نموده، و این امکان را به حداقل می رساند[.] از اینجا است که سیاست برخی از کشورهای کوچک بی طرف را که تولید و توسعه جنگ را تحریک می نمایند نمی توان جز سیاست خودکشی نامید[.»]

بطوریکه ملاحظه می فرمائید، روزنامه رسمی شوروی به عملیات و اقدامات دولت آلمان در دانمارک و نروژ صورت حق به جانب داده، وبی طرفی مطلق دول کوچکی را که در نزدیکی میدان جنگ واقع گردیده اند امر موهومی محسوب می دارد.

سفیرکبیر ــ **محمد ساعد**

تلگراف وزیر خارجه ایران به سفیرکبیر ایران درمسکو[۲۵]

ازتهران

۶۸ ۱۳۱۹/۲/۳

نمره ۵۸ [،] ما صراحتاً اظهار می داریم نه این که هواپیما [؛] ایران با مشخصاتی که آنها می‌گویند ندارد، و به خاک شوروی پرواز نکرده [،] بلکه هیچ هواپیما [ی] غیرایرانی هم به خاک ایران نیامده، تا به خاک شوروی تجاوز نموده باشد. بلکه بالعکس دهم فروردین ساعت دوازده، از طرف خاک شوروی هواپیمااى به ایران تجاوز نموده، و پس از عبور از فراز قان‌لی بلاغ، و مشکین‌شهر با اوج خیلی زیاد به طرف خاک شوروی رفته [.] مراتب در اینجا به سفارت شوروی و درمرز، به کلانتر مرزشوروی در همان‌موقع نوشته شده است [.] در این صورت از طرف ما انکاری نشده، بلکه جداً موضوع را تکذیب می‌کنیم، و استعمال کلمه انکار که اظهار می دارند برای ما غیرقابل قبول و توهین‌آور است [.]

با مناسبات دوستانه انتظار نداریم دولت شوروی اظهارات مأمور جزء سرحدی خود را به اظهارات رسمی دولت شاهنشاهی ایران بیشتر اهمیت بدهد [.] مثل این که دولت شوروی پی بهانه‌جوئی است [.] فوراً بطور مقتضی مذاکره و تذکر بدهید که یا اینجا موضوع را خاتمه‌یافته می داند، و درصورتی که آنها خاتمه‌ یافته‌ندانند جواب، ......[۲۸] است که داده شده و منتظر مشخصات نقطه جغرافیائی هستیم که در طرف ما مطابق با کدام نقطه می شود [.]

اهتمام نمائید به این وضع خاتمه داده شود، و بفهمانید که این‌قبیل صحبت‌ها اثرات خوب انعقاد قرارداد تجارتی را که موجب تشیید روابط دوستانه شده است از بین می برد [.]

در خاتمه تذکر می دهد به کلیه سرحدات دستور داده شده است اگر هواپیمااى از خاک دول مجاور به ایران تجاوز نمایند فوراً هدف قرار داده بزنند، و مأمورین مربوطه دولت شاهنشاهی ایران همیشه مراقب هستند [.] در اینجا هم با سفیرکبیر شوروی در همین زمینه مذاکره شد.

نمره ۱۵۵

اعلم

اشکالی قبول می‌کنند. در اثر این اظهار بنده اقدام به حمل کالاها نمودم. و امروز برای تایید گفته های او از مشارالیه تقاضا نمودم این موضوع را کتباً به بنده بنویسد.

رونوشت نامه او پس از وصول برای آگاهی آن سفارت فرستاده خواهد شد.

کنسول

محل امضاء

تلگرام وزیر امور خارجه ایران به وزیرمختار ایران در لندن[۲۴]

نمره ۳۷ [مورخ] ۱۹/۲/۲

چهاردهم فروردین سفارت انگلیس به دستور وزارت امور خارجه انگلیس و به استناد به تذکارات شفاهی جنابعالی، نامه رسمی متضمن دلائل تقلیل صادرات نفت آبادان نوشته بود، جواب داده شد تذکارات وزیرمختار ما شفاهی و در ضمن صحبت بوده است، که در ملاقات اول عدم رضایت دولت شاهنشاهی ایران را از وضع کارکردن شرکت گوشزد کرده باشد، و تذکارات شفاهی مستلزم مکاتبه رسمی و مداخله سفارت در امر امتیاز نفت نمی شود، و ما غیر از کمپانی مقام دیگری را برای این قبیل مذاکرات صلاحیت دار نمی دانیم لذا نامه رسمی خود را مسترد داشتند.

جنابعالی هم در آتیه از مذاکرات با وزارت امور خارجه در موضوع نفت خودداری نمائید، و فقط با لرد کدمن و خود اولیاء شرکت می توانید صحبت کنید و عدم رضایت ما را از تقلیل صادرات نفت خاطرنشان کنید. و بطوری که تذکر داده این رویه و سهل انگاری کمپانی خوب نیست و نتایج خوبی برای شرکت ندارد، و توضیحاتی که وزیرمختار انگلیس شفاهاً از طرف دولت خود داده است ارتباطی با تعهدات کمپانی ندارد و ما انجام تعهدات را می خواهیم. صدوپنجاه‌وسه. نمره ۱۵۳،

اعلم

قسمتی از گزارش سفیر ایران درمسکو راجع به مندرجات مطبوعات آن کشور دربارهٔ عملیات مستر فیبلی انگلیسی در کشورهای عربی[۲۷]

۱۹/۲/۵

نمره ۳۸۳

وزارت امور خارجه

روزنامه های شوروی می نویسند شخصی انگلیسی موسوم به مستر فیبلی چندی است جانشین لاورنس معروف گشته [،] و عملیات او را تعقیب می نماید. مستر فیبلی بیست سال پیش به علل مجهولی مجبور به ترک لندن شده، از آن‌وقت در کشورهای عربی آسیا به تنیدن تورهای پیچیدهٔ درهم سیاسی و بر پانمودن تحریکات و توطئه ها و شورشها اشتغال دارد...

اهمیت این موضوع در این است که روزنامهٔ پراودا نیز آنرا درج و منتشر نموده است.

نامهٔ قونسولگری ایران درتریست به سفارت ایران در لندن[۲۸]

شیر و خورشید

قونسولگری ایران

تریست

اداره: ...

نمره: ...

تاریخ: ...

ضمیمه: ...[۲۹]

لندن سفارت شاهنشاهی ایران

عطف به تلگراف شماره ۶۲۳ اینک باستحضار آن سفارت شاهنشاهی می رساند که دستور صدور پروانه به کنسول انگلیس رسید، و مقدار ۱۲۴ صندوق لوازم کارخانه ماسک ضدگاز حمل شد، و چنانکه وعده فرموده اند متمنی است مقرر فرمائید اجازه بقیه نیز صادر شود که با کشتی Arabia ۱۲ مه حمل شود.

در این موقع لازم می داند این نکته را به استحضار آن سفارت شاهنشاهی برساند که از تلگراف بالا نامبرده و این که مرقوم فرموده اید دستور داده شده لوازم ماسک ضدگاز را مانند کالاهای نظامی تلقی نمایند، چنین مفهوم می شود که انگلیسی ها برای کالاهای دیگر خیال

یادداشت سفارت آلمان در تهران به وزارت امور خارجه ایران[۲۶]

سفارت آلمان
تهران

تهران ـ بتاریخ ۲۵ آوریل ۱۹۴۰ [= ۵ اردیبهشت ۱۳۱۹]
شماره ۸۰۸۰/۴۰

سفارت آلمان با اظهار تعارفات خود محترماً مراتب ذیل را به اطلاع وزارت امور خارجه شاهنشاهی ایران می رساند:

آقای (کارل شوکمان) Karl Schukmann تبعه دولت آلمان و صاحب کمپانی آندو دربرمن که ضمناً در تهران و تبریز نیز دارای شعباتی می باشد فعلاً برای انجام امور تجارتی در تهران توقف دارد. مشارالیه برای رسیدگی به امور شعبه تبریز چند روز قبل از ادارهٔ کل شهربانی تقاضا نمود جواز مسافرت به ایشان داده شود. با وجود تاکید پی درپی، هنوز جواز مسافرت اعطا نشده است. بنابراین سفارت آلمان مراتب را اشعار و از وزارت امور خارجه شاهنشاهی ایران خواهشمند است مقرر فرمایند اقدامی به‌عمل آید که جواز مسافرت مورد تقاضای آقای شوکمان بفوریت صادر گردد.

در این موقع سفارت آلمان لزوماً توجه وزارت امور خارجه شاهنشاهی را به این نکته معطوف می سازد که در هفته های اخیر اعطای جواز مسافرت به اتباع آلمانی، بی نهایت طولانی می شود. البته تصدیق خواهند فرمود که تاخیر در اعطای این قبیل پروانهٔ ها باعث لطمه به امور تجارتی ایران و آلمان خواهد بود، و ضرر آن نه تنها متوجه آلمان بلکه متوجه منافع ایران خواهد گردید.

با این ترتیب، سفارت آلمان خواهشمند است مقرر فرمایند ترتیبی داده شود که در آتیه اعطای پروانه مسافرت به اتباع آلمانی بدون اشکال صورت پذیرد.

مهر دایره‌ای شکل سفارت
با عقاب و صلیب شکسته در وسط

وزارت شاهنشاهی امور خارجه ایران
تهران

جواب وزارت خارجهٔ ایران به سفارت آلمان در تهران[۳۰]

وزارت امور خارجه

اداره امور کنسولی

شماره ۹۹۰۶

پرونده ۳۳۶۶ تاریخ تحریر ۱۹/۲/۲۲ تاریخ پاکنویس ۱۳۱۹/۲/۲۶

عنوان پاکنویس یادداشت

وزارت امور خارجه شاهنشاهی با اظهار تعارفات خود به سفارت آلمان احتراماً بازگشت به یادداشت مورخ ۲۵ آوریل ۱۹۴۰ شماره ۸۰۸۰/۴۰ دائر بر تقاضای تسریع در صدور پروانه مسافرت آقای Karl Schukmann تبعهٔ آلمان به تبریز[،] و اظهار این که در هفته های اخیر اعطاء پروانه مسافرت به اتباع آلمان بی نهایت طولانی می شود [.] اشعار می دارد که مراتب به مقامات وابسته مراجعه گردید [.] بقرار پاسخ واصل به وزارت امور خارجه [.] نامبرده برای رفتن به تبریز درخواست پروانه مسافرت نکرده و در مورد سایر اتباع آلمان هم طبق مقررات اقدام و تاخیری در مراجعات آنها [بعمل نیامده است.]

سفارت آلمان ــ تهران

نامهٔ ستاد ارتش به وزارت امور خارجه[۳۱]

شیر و خورشید

شماره ۵۲۳۱ ۱۳۸۵۰ **وزارت جنگ**

مورخه ۱۹/۲/۲۳ [۱۳]

ستاد ارتش

خیلی فوری است وزارت امور خارجه

عطف به نامه شماره ۲۳ ۲ ۱۹/۹۳۱۹/۴۷۴۱ (راجع به دو نفر مأمور انگلیسی که با هواپیمای شرکت نفت ایران و انگلیس می خواهند از بوشهر به بغداد عزیمت نمایند) اشعار می‌گردد [:]

ستاد ارتش در این مورد نظر مخصوصی ندارد و منوط به کسب اجازه از پیشگاه مبارک اعلیحضرت همایون شاهنشاهی می باشد که آن وزارتخانه یا وزارت دارائی ممکن است مستقیماً از پیشگاه مبارک کسب اجازه نمایند.

ندارند به این زودی پروانه عدم تعرض صادر نمایند و چون کالاهای فوق‌العاده زیادی مخصوصاً لوازم کارخانه ذوب‌آهن فعلاً در تریست گردآمده و هر روز هم متصل می رسد و ماندن آنها در اینجا نیز متضمن مخارج انبارداری خیلی زیادی است. بنابراین اگر واقعاً امید به تحصیل پروانه عدم تعرض نیست خوب است مرقوم فرمائید که اولاً از حمل کالا از آلمان به تریست جلوگیری شود، و ثانیاً فکر دیگری برای حمل آنها بعمل آید.

کنسول شاهنشاهی

محل امضاء

در ذیل نامه با مرکب

نمره ۹۲۱/۳/۱۲ [مورخ] ۱۹/۲/۲۰

جناب آقای وزیرمختار فرمودند چون که جهت کلیه اسبابهای مرجوعه در تریست اجازه عدم مزاحمت صادر شده دیگر محتاج به اقدام نیست. ۱۳۱۹/۲/۲۰

نامه سفارت انگلیس در تهران به وزارت امورخارجه ایران به انگلیسی وفارسی [۲۹]

خیلی فوری است

سفارت انگلیس — تهران

۲۲ اردیبهشت ۱۳۱۹

شماره ۲۱۲

سفارت اعلیحضرت پادشاه انگلستان تعارفات خود را به وزارت امور خارجه شاهنشاهی اظهار[،] و محترماً اشعار می دارد که پروفسور راش بروگ ویلیامز یکی از مامورین وزارت اطلاعات انگلیس به اتفاق دبیر خود موسوم به مستر بنت [،] حال در بوشهر بوده [،] و مجبور است که در تاریخ ۱٤ می در بغداد باشد.

۲ — در این صورت سفارت محترماً تقاضا دارد که به شرکت نفت انگلیس و ایران فوراً اجازه لازم داده شود که پروفسور راش بروگ ویلیامز و مستر بنت را در تاریخ ۱۳ یا ۱٤ می (۲۳ اردیبهشت یا ۲٤ اردیبهشت) بوسیله یکی از هواپیماهای شرکت از بوشهر به بغداد حرکت دهد.

مهر دایره‌ای شکل سفارت انگلیس
در تهران

کشف رمز وزارت امور خارجه به سفارت ایران در لندن[۳۳]

شیر و خورشید

سفارت شاهنشاهی ایران ــ لندن

کارتن: ۳

دوسیه: ۳

نمره ٦٤ [مورخ] ١٩/٢/٢٤

از قرار اطلاع واصله از جاسک [،] ۲۱ اردیبهشت ساعت نُه صبح سه هواپیما چهارموتوره و یک باله بزرگ به ارتفاع خیلی بلندی از طرف هندوستان بطرف مغرب بر فراز جاسک می رفتند، اگرچه مشخصات آنها بواسطه ارتفاع زیاد معلوم نشده ولی مسلماً است [کذا فی الاصل] غیر از هواپیمای جنگی انگلیسی عبور هواپیما [ی] دیگری در این خط سابقه ندارد.

در اینجا به سفارت انگلیس اعتراض شد. شما هم اعتراض کنید که این عمل مخالف روابط حسنه و منافی حفظ بی طرفی است [.] فوراً نتیجه را راپورت نمایید.

نمره ٣٢٤، **اعلم**

گزارش سفیر ایران در مسکو به وزارت امور خارجه ایران[۳۴]

نمره ۵۷۳

۱۳۱۹/۳/۷

وزارت امور خارجه

در باره مذاکرات در اطراف انعقاد پیمان بازرگانی میان اتحاد جماهیر شوروی و انگلیس [،] خبرگزاری تاس اعلامیه [ای] انتشار داده که البته از مضمون آن تا به حال استحضار حاصل فرموده اید.

نکاتی که در این اعلامیه مورد توجه من واقع شده این است که دولت شوروی یک بار دیگر بی طرفی خود را در این جنگ اعلام داشته و ضمنا خاطرنشان ساخته است که نمی تواند سیاست بازرگانی خود را پای بند مقاصد جنگی یکی از دول متخاصم بنماید [،] و چون کشور مستقلی می باشد [،] حاضر است روابط بازرگانی خود را با کشورهای متخاصم و چه بی طرف روی اصل تساوی و تعهدات متقابله برقرار سازد. دولت شوروی مایل نیست از

امضاء کفیل ستاد ارتش — **سرلشگر ضرغامی**

ذیل نامه سمت راست با خط دیگری:

آقای یکتا، مطابق اظهار آقای محسن راه دیگری برای مسافرت این دو نفر؟[۳۰]

سمت چپ ذیل نامه با خط ثالثی:

۱۹/۲/۲٤ در اینصورت موکول به تشریف فرمائی موکوب مبارک می شود [.] زیرا قرار است امروز تشریف فرما بشوند. محل امضاء

نامهٔ وزارت دارائی به وزارت امور خارجه[۳۲]

شیر و خورشید

تاریخ **۱۳۱۹/۲/۲۲**

وزارت دارائی

سماره **۹۳٤/ف ۸۲۱۸**

اداره امتیازات و نفت و درآمد معادن

خیلی فوری است

وزارت امور خارجه

در جواب نامه شماره ۳۱۰۲ صادر از اداره امور کنسولی آن وزارت موضوع تقاضای سفارت انگلیس راجع به مسافرت دو نفر انگلیسی از بوشهر به بغداد با هواپیمای شرکت نفت انگلیس و ایران اشعار می شود [:]

وزارت دارائی در این باب نظری نداشته و بدون موافقت قبلی وزارت جنگ نمی تواند اقدامی بنماید. بنابراین قبل از صدور و ابلاغ موافقت وزارت جنگ نسبت به انجام تقاضای سفارت انگلیس، اعلام موافقت این وزارت به شرکت نفت انگلیس و ایران دایر به انجام این منظور غیرمقدور است.

از طرف وزیر دارائی

[امضاء نصرالله]

۱۹/۲/۲٤ مراتب به ستاد ارتش

نوشته شد.

محل امضاء

نامه وزارت خارجه ایران به سفارت ایران در لندن[۳۶]

شیر و خورشید

اداره دفتر محرمانه

وزارت امور خارجه

شماره ۱۵۴۹

تاریخ ۱۳۱۹/۳/۱۳

نسخه دوم لندن

محرمانه

سفارت شاهنشاهی

پیرو نامه شماره (۶۳۰۰/۸۰۱) مورخه ۱۹/۲/۷) راجع به کالاهای بازرگانان ایرانی که بوسیلهٔ کشتی اوهنفلس حمل و کشتی نامبرده از طرف مامورین انگلیس توقیف شده است نامه [ای] اخیراً از وزارت بازرگانی رسیده که در جزو کالاهای محموله با کشتی نامبرده [،] کالاهائی متعلق به ارتش شاهنشاهی بوده که به عنوان میسیون نظامی برن حمل می شده است و خواسته اند اقدام برای استخلاص آن‌ها و تحویل میسیون نامبرده بشود.

رونوشت نامهٔ وزارت دارائی با صورت کالاهای متعلق به ارتش شاهنشاهی به پیوست فرستاده می شود [.] مقتضی است اقدامات لازمه در این باب به عمل آورده نتیجه را اطلاع دهید [.] و ضمناً از هرگونه اقدامات هم که نسبت به سایر کالاها که صورت آنها طی نامهٔ نامبرده بالا به آن سفارت فرستاده شده است نموده‌اید وزارت امور خارجه را آگاه دارید.

محل امضاء وزیر امور خارجه

در ذیل نامه سمت چپ:

آقای حمزاوی [:] این نامه در ۱۳۱۹/۷/۲ به سفارت رسیده و در ۱۳۱۹/۷/۱۷ اقدام [شده است]

ترجمه نامه وزارت امور خارجه انگلیس به سفیر ایران در لندن[۳۷]

وزارت خارجه

شماره ۲۰۱۱/۲۵۳۴

۴ ژوئن ۱۹۴۰ [= ۱۴ خرداد ۱۳۳۹]

عالی جناب

افتخار دارم که به اطلاع جنابعالی برسانم که در نتیجهٔ تحقیقاتی که بدنبال دریافت

تعهداتی که طبق پیمان بازرگانی با آلمان برعهده گرفته صرفنظر کند و کمافی السابق مواد خام و خواربار را که در پیمان بازرگانی با آلمان در نظر گرفته شده به دولت آلمان تسلیم خواهد نمود. دولت شوروی هیچگاه مایل نیست هنگام مذاکره با یک کشوری برای انعقاد پیمان بازرگانی [،] موضوع روابط بازرگانی خود را با کشورهای ثالث مورد بحث قرار دهد. زیرا می‌گویند این موضوع کاملاً مربوط به دولت شوروی بوده و ربطی به کشور دیگری ندارد.

گذشته از این [،] دولت اتحاد شوروی انعقاد پیمان بازرگانی را با انگلیس منوط [به] اعاده دو کشتی حامل مس که از آمریکا به ولادی وستوک می آمده و انگلیسها آن‌ها را در اقیانوس کبیر ضبط و به فرانسوی ها واگذار کرده اند نموده است.

محل امضاء: **محمد ساعد**

نامه وزارت خارجه به اداره کل شهربانی[۳۵]

وزارت امور خارجه

اداره تشریفات

۱٤۵۰

تاریخ تحریر ۱۹/۳/۹ [۱۳]

اداره کل شهربانی

مدتی است برای آقای توملر وابسته مطبوعات آلمان تقاضای دفترچه معرفی شده چون تاکنون دفترچه مزبور از آن ادارهٔ کل صادر نشده و روز شنبه یازدهم خرداد ماه جاری می خواهد به اتفاق خانمش به زنجان برود، خواهشمند است به مامورین عرض راه دستور لازم صادر فرمایند که مزاحم آنها نشوند [.] گذرنامه خودشان را همراه خواهند داشت.

محل امضاء

میاندوآب مراجعت [،] ساعت ٦ عصر به میاندوآب وارد [،] و در منزل سربودا استراحت [،] صبح ساعت ۱۱ بطرف تبریز عزیمت نمود [.] استحضاراً معروض داشت.

رئیس شهربانی رضائیه **(پاسیار بهزادی)**

رونوشت برابر اصل است

محل امضاء

ترجمه[۳۳] یادداشت سفارت سلطنتی ایتالیا در تهران به وزارت امور خارجه ایران[۳۹]

یادداشت

شب گذشته سارقین وارد منزل فرمانده مولا وابسته دریائی ایتالیا شده‌اند و مقداری از البسه او را به سرقت برده‌اند.

سفارت پادشاهی ایتالیا ضمن درخواست از وزارت امور خارجه ایران که توجه و دقت شهربانی را به این مسئله جلب کند، افتخار دارد حسن‌نیت و توجه آن وزارت‌خانه را به مسئله‌ای که بشرح ذیل اتفاق افتاده است جلب کند.

در حدود ده روز قبل، سارقین با شکستن در وارد منزل آقای Glardini دبیر اول سفارت شده‌اند و در داخل منزل نامبرده به تهیه مقدمات بردن تمام وسائلی که امکان داشته است پرداخته‌اند.

به علت اینکه ساکنین منزل به‌موقع متوجه حضور سارقین شده‌اند، آنان موفق به عملی ساختن برنامه خود نشده‌اند.

تهران، ۹ ژوئن ۱۹٤۰ [= ۱۹ خرداد ۱۳۱۹] ــ ۱۸

مهر سفارت پادشاهی ایتالیا در تهران

وزارت امور خارجه شاهنشاهی ایران ــ تهران

یادداشت شماره ۹۷۵/۳/۳ شما بعمل آمد مشخص شد که سه فروند هواپیمای چهارموتوره متعلق به نیروی هوایی سلطنتی انگلستان در بمبئی در تاریخ دهم ماه مه از جاسک به سمت مغرب عبور نموده اند.

۲ ــ همانگونه که در یادداشت خود اشاره کردید، هواپیمای مزبور در ارتفاع بسیار بالائی پرواز کرده و بطوریکه من استنباط کرده‌ام فرمانده آنها از اینکه در خلال ادامهٔ مسیر خارج از آبهای ساحلی ایران باقی ماندند ابراز خشنودی مینماید.

۳ ــ مکاتبات مشابه در این ارتباط با وزیر اعلیحضرت در تهران در وزارت امور خارجه بعمل آمد و پاسخ مشابهی نیز توسط سر ریدر بولارد گردیده است که در آن به سیاست صادقانه دولت انگلستان در مورد حفظ حقوق دول بی طرف اشاره شده است.

افتخار دارم که با کمال امتنان خادم وفادار جنابعالی باشم.

وزیر خارجه انگلیس

محل امضاء

رونوشت گزارش رئیس شهربانی رضائیه به استانداری استان چهارم[۳۸]

شیر و خورشید

گزارش شهربانی استان ٤ — **وزارت کشور** — محرمانه

رونوشت...[۳۱] شماره ۷۷۹ مورخه ۹/۳/۱٦ وزارت که اصل آن به شماره...[۳۱] ثبت شد استانداری ٤ [،] تعقیب شماره ۷۳٦-۱۹/۳/۱۱ طبق گزارش های مهاباد ــ میاندوآب و سقز مسیو پاول کنسول آلمان با مترجم خود اصغر نیروای به مهاباد عزیمت [،] در مقابل گاراژ وطن ناهار صرف [،] به بازار رفته یک زوج (چاروق) کفش کردی و عرقچین یراق دار و سوزن دوزی زنانه خریداری [،] پس از یک ساعت به طرف میاندوآب عزیمت [،] در میاندوآب در پل زرینه رود پیاده شده با سوبوکال [تبعه؟] چکسلواکی رئیس حسابداری شرکت اشکودا که برای ساختن پل آنجا بود ملاقات [،] تا غروب با ایشان مشغول گردش و صحبت بوده [،] ساعت ۲۰ به منزل سربودا رفته جهت صرف شام در کارخانجات قند [،] منزل شهر نیاچک [،] میکانیک کارخانه رفته [،] پس از صرف شام به منزل سربودا مراجعت [و] خوابید. صبح برخاسته[۳۲] [،] پس از صرف چای و گردش در اطراف پل ساعت ۱۰ بطرف سقز عزیمت [،] در سقز هم بدون ملاقات با کسی پل سقز را مشاهده و بلافاصله بطرف

لازم است [از جانب] سفارت هم یادداشتی در این موضوع به وزارت امور خارجه انگلستان بفرستید.

نمره ۶۱۰

اعلم

کشف تلگراف رمز وزیر خارجه ایران به سفیرکبیر ایران درمسکو[۴۲]

۲۳۸

از تهران

[تاریخ] ۱۳۱۹/۴/۱۰

بطوری که در رادیو برلن شنیده و استناد کرده اید آلمانها برخلاف برای خوش آیند و تحبیب و متمایل نمودن ما بطرف سیاست خود از هیچ گونه انتشارات و عبارات خوش فروگذار نمی‌کردند [.] چون از این راه نتوانستند به مقاصد خودشان نایل شوند اخیراً شاید هم بواسطه غرور و پیشرفت های درجنگ [،] لحن شان را تغییر و به کنایه و اشاره تحت لفافه مطالب تهدیدآمیزی اظهار می دارند [.] غافل از این که نه آن بیانات فریبنده سابق و نه این اظهارات زننده تهدیدآمیز کنونی هیچ کدام در ما موثر نبوده و ما را از استقلال فکری و سیاست متین خودمان در حفظ بی طرفی کامل بازنداشته و منحرف نمی‌کند[.]

بنابراین لازم است مراقب این وضعیت بوده و در ضمن صحبت و بطور مقتضی در محافل مربوطه و از طرف خودتان به عنوان این که از رادیو برلن شنیده اید نظریه بالا را به آنها حالی و تشریح نمائید تا بدانند دولت شاهنشاهی ایران در رویه و سیاست خود ثابت بوده و به این حرف ها و تهدیدات وقعی نمی‌گذارد و [،] به این وسایل موفق نخواهند شد مقاصد خودشان را به ما تحمیل نمایند [.]

نمره ۶۹۰

اعلم

نامه وزیر خارجه ایران به سفیر ایران در مسکو[۴۰]

نمره ۱۸۵

از تهران

[تاریخ] ۱۳۱۹/۳/۲۳

نمره ۱۷۱ بطوری که در جواب نمره ۱۷۰ اشعار شده مخصوصاً در این موقع که مسکو زمینه عملیات و تشبثات طرفین واقع شده است باید خیلی دقیق و باریک‌بین باشید [.] جزئیات را از نزدیک تعقیب نمائید [،] نگذارید در روابط ما با شوروی القاء شبهه نمایند [،] سیاست ما و روسیه در حفظ آرامش و سکونت یکسان است [.]

شاید بعضی از این سیاست خشنود نباشند و بخواهند که اخلال کنند [.] در اینجا هم با سفیر کبیر شوروی در همین زمینه مذاکره شد و می شود. نمره ۵۶۱ اعلم

در ذیل نامه: ملاحظه شد فعلاً ضبط شود.

۲۳/ ۳/ [۱۳۱۹]

ساعد

کشف تلگراف رمز وزیر خارجه ایران به وزیرمختار ایران در لندن[۴۱]

شیر و خورشید

سفارت شاهنشاهی ایران (**لندن**)

کارتن ...[۳۴] دوسیه ..[۳۴] نمره ۱۰۸ [تاریخ] ۱۹/۳/۲۸ [۱۳]

حسب الامر جهانمطاع مبارک ملوکانه ارواحنافداه یادداشتی روز بیست و هفتم خرداد به سفارت انگلیس فرستاده شد (نظر به اینکه طبق قسمت اخیر ماده شش از پیمان راجع به اعتبار پنج میلیون لیره مورخه ۱٦ فوریه ۱۹٤۰ قرارداد باید فوراً بموقع اجراء گذارده شود [.] نظر به اینکه دولت انگلیس از اجرای [ی] تعهداتی که به موجب مواد یک و قسمت اخیر ماده شش پیمان بعهده گرفته استنکاف ورزیده و به مفاد قرارداد عمل نکرده با این ترتیب پیمان را از اعتبار و اثر انداخته است [.] علیهذا موضوعی برای قرارداد باقی نمانده و دولت شاهنشاهی ایران لزوماً نسخ قرارداد و پیوست‌های آن را به این وسیله اعلام می دارد و خواهشمند است مراتب را از همین قرار به دولت متبوعه خود ابلاغ کنند)

است تقاضای تصحیح این سوءتفاهم اسف‌آور را نمودم.

محل امضاء **محمد ساعد** رمز شود

از قراری که شنیدم برای برلن وزیرمختار جدید تعیین شده است [.] خواهشمند است ایشان از اینجا عبور و با بنده ملاقات نمایند [.]

امضاء **محمد ساعد**

گزارش سفیرکبیر ایران درمسکو به وزارت خارجه ایران[۴۴]

نمره ۲۶۲

[تاریخ] ۱۳۱۹/٤/۱٤

۵ ژوئیه ۱۹٤۰

تهران وزارت امورخارجه

تعقیب نمره ۲٦۰ [؛] به نظر بنده مقالات پراودا و ایزوستیا را نمی شود بدون جواب گذاشت و به سکوت گذراند [.] چون موضوع مهم است و باید روزنامجات ایران فوراً در سرمقالات جامع استنادات جرائد شوروی را رد و از رویه مطبوعات شوروی اظهار تعجب نمایند.

آنچه اینجا فهمیده می شود گویا آلمان خطر روس‌ها را در مداخله به امور دول بالکان حس کرده می خواهند به وسایل ممکنه توجه روس‌ها را به سائر نقاط عطف [،] و آنها را مشغول نمایند.

در محافل دیپلوماسی اینجا اخبار غریب و عجیبی انتشار می دهند. از منابع رم و توکیو سفارت‌های مربوطه راجع به خیالات روس‌ها در منطقه موصل اخبار زیادی منتشر می‌کنند.

راجع به قفقاز و بادکوبه از سرقونسولگری بادکوبه به سفارت کبری هیچ نوع خبر و اطلاعی نمی رسد [.] نمی دانم به تهران اطلاعات جامعی می دهد یا خیر [؟] اگر آنجا هم اطلاعات نمی دهد باید راجع به تشکیلات سرقونسولگری بادکوبه فکر اساسی کرده که در این موقع مهم از وجود مامورین در خارجه کاملاً استفاده بشود.

رمز شود محل امضاء **محمد ساعد**

۱۹/٤/۱٤

ساعت ½ ۲ بعدازظهر

گزارش سفیرکبیر ایران درمسکو به وزارت خارجه ایران[۴۳]

نمره ۲۶۰

تهران

۱۳۱۹/٤/۱٤ [=] ۵ ژوئیه ۱۹٤۰

وزارت امور خارجه

البته تا حال از متن اسناد جلد ششم کتاب سفید آلمان اطلاع حاصل فرموده‌اند. روزنامه پراودا در سرمقاله خود راجع به این اسناد می نویسد: در این اسناد مبرهن می شود اولیای انگلیس و فرانسه و اسکاندیناوی و ممالک بالتیک [،] رومانی [،] ایران و ترکیه جداً مشغول تهیه مراکز حمله به خاک شوروی بوده اند.

ضمن اسناد کتاب سفید اسنادی که رویه خیلی غریب متخذه از طرف همسایه های جنوبی ما [:] ایران و ترکیه [،] را نشان می دهد موجب نهایت تعجب است [،] و پس از شرح اسناد می‌گوید بدین طریق این اسناد راجعه به رویه مهم همسایه های ما ایران و ترکیه یک دفعه دیگر ثابت می نماید که تا چه اندازه دولت شوروی در تحکیم مواضع خود مخصوصاً بادکوبه و باطوم محق بوده است.

روزنامه ایزوستیا در سرمقاله خود پس از شرح اسناد می نویسد [:] به علاوه در این مذاکرات دوستانه رلی را که ایران بایستی بازی می‌کرد مطرح نشده [،] چگونه می توان این مطالب را با وجود عهدنامهٔ عدم تهاجم که بین دولت شوروی و ایران و ترکیه موجود است مطابقه نمود [؛] این است نتیجه سیاست خارجی هر مملکتی که خود را به گرداب سیاست امپریالیستی خارجی بسپارد [.] و در آخر مقاله می نویسد از این مسائل باید نتیجه لازم گرفته شود [انتها]

چنانچه ملاحظه می فرمائید مقاله پر از ایهام و اشارات است و همه جا ایران را اول اسم برده [،] و نسبت به ایران و ترکیه غیردوستانه است. در محافل سیاسی اینجا اظهار عقیده می‌کنند که شاید این مقاله ها مقدمه خط مشی سیاست جدید در شرق نزدیک باشد.

با وضعیت ناامنی دنیا از روس ها می توان همه نوع انتظارات را داشت. در بعضی محافل می‌گویند که آلمان ها با انتشار این اسناد همکاری و اعتماد دولت شوروی را برای خود تأمین می نمایند.

محمد ساعد

[مجدداً] ضمن مراسله (ای) که به کمیسر خارجه نوشتم از مفاد سرمقاله ها اظهار تاسف و تعجب نموده و با تذکر این که ایران در هیچ مورد و هیچ وقت داخل دسته بندی و مذاکرات بر علیه دولت شوروی نبوده و همیشه نسبت به دولت شوروی سیاست دوستانه و صمیمانه داشته

به همکار انگلیسی خود نیز اطلاع دادم [.] ماسیگلی ۱۴ مارس ۱۹۴۰ [.]

سرتیپ کاملن در سند شماره ۵ مورخ ۱۶ مارس ۱۹۴۰ ضمن نقشه های مختلفه خود برای ایجاد اشکالات در رساندن آذوقه و مخصوصاً نفت و بنزین به دولت آلمان موضوع کشتیرانی دریای سیاه و چاههای نفت بادکوبه و کارخانه پالش باطومی را مطرح [،] و در قسمت دوم آن می نویسد:

«عملیات در خشکی را فقط ترکیه می تواند انجام دهد [.] ما هم می توانیم قوای سوریه را به کمک آنان اعزام داریم. همچنین به اصرار و ابرام دولت انگلیس ممکن است ایران نیز در این عملیات شرکت نماید».

روزنامه پراودا در سرمقاله خود راجع به این اسناد پس از شرح آنها می نویسد:

«از این اسناد مبرهن می شود که اولیای انگلیس و فرانسه در شبه جزیره اسکاندیناوی و کشورهای بالتیک، رومانی، ایران و ترکیه جداً مشغول تهیه مراکز حمله به خاک شوروی بوده اند» [و] «ضمن اسناد جلد ششم کتاب سفید آلمان اسنادی که رویه خیلی غریب متخذه از طرف همسایه های جنوبی ما ایران و ترکیه را نشان می دهند موجب نهایت تعجب است» [و] «بدینطریق این اسناد راجع به رویه مبهم همسایه های ما ایران و ترکیه یک بار دیگر ثابت نمودند که تا چه اندازه دولت اتحاد جماهیر شوروی در تحکیم مواضع خود در مرزها مخصوصاً در بادکوبه و باطومی محق بوده است».

روزنامه پراودا در سرمقاله خود همه جا اسم ایران را قبل از ترکیه ذکر نموده است.

روزنامه ایزوستیا در سرمقاله خود پس از شرح اسناد نامبرده می نویسد:

«به علاوه [،] ضمن این مذاکرات دوستانه رلی که ایران بایستی در آن عملیات بازی می‌کرد مطرح شده است [.] ما نمی دانیم چگونه می توان این مطلب را با عهدنامه عدم تعرض و تهاجمی که میان دولت شوروی [،] ترکیه و ایران موجود است تطبیق داد [.] این است نتیجه سیاست خارجی هر کشوری که خود را به گرداب سیاست امپریالیستی خارجی بسپارد» [.] و در آخر سرمقاله می نویسد [:] «از این مسائل باید استنتاج لازم بشود».

همان روز یعنی ۱۳۱۹/۴/۱۴ (۵ ژوئیه ۱۹۴۰) نامه به آقای مولوتف کمیسر خارجه راجع به اظهار تاسف و تعجب از مندرجات سرمقاله های روزنامه پراودا و ایزوستیا نوشته و ارسال شد که رونوشت و ترجمه آن ضمن گزارش ۱۱۸۱ مورخ ۱۹/۴/۱۵ فرستاده شده است [.]

عین سرمقاله های روزنامه های نامبرده به پیوست تقدیم می شود.

سفیرکبیر — محمد ساعد

گزارش سفیرکبیر ایران در مسکو به وزارت امور خارجه ایران[۴۵]

نمره ۱۱۸۳

[تاریخ] ۱۳۱۹/٤/۱۵

مسکو

وزارت امور خارجه

پیرو تلگراف ۱۳۱۹/٤/۱٤ [.] روزنامه پراودا و ایزوستیا در شماره پنجم ژوئیه خود تحت عنوان «اسناد جلد ششم کتاب سفید آلمان راجع به نقشه های حمله فرانسه و انگلیس به اتحاد جماهیر شوروی و شرکت ترکیه و ایران در این حمله» پنج فقره از اسناد ستاد کل ارتش فرانسه را که در جنگهای اخیر بدست آلمان ها افتاده درج نموده اند.

سند چهارم عبارت از تلگراف ماسیگلی سفیرکبیر فرانسه در آنکارا به وزارت امور خارجه فرانسه می باشد که ترجمه آن به قرار زیر است [:]

در موقع ملاقات دیروزی خود با وزیر امور خارجه [،] نامبرده مبتکراً تلگرافی را که شب از نماینده ترکیه در مسکو رسیده و متضمن مذاکره با سفیرکبیر اتازونی بود به من نشان داد. به عقیده سفیرکبیر امریکا روس ها به حدی از بمباران و آتش سوزی در نواحی نفت خیز بادکوبه هراسان هستند که مقامات وابسته شوروی از مهندسین امریکائی سئوال نموده اند که آیا ممکن است و به چه وسیله می توان آتش سوزی حاصله از بمباران را خاموش نمود. مهندسین در پاسخ گویا گفته اند که در نتیجه طرز استخراج معموله کنونی سطح زمین نقاط نفت خیز به حدی از نفت اشباع شده اند که دامنه آتش سوزی بدون تردید تمام اطراف را گرفته و ماهها وقت برای خاموش کردن و سال ها مدت برای امکان استخراج مجدد نفت لازم است. برای حفظ اهالی لازم است شهر را به فاصله پنجاه کیلومتر از سرچشمه های نفت دور ساخت. سراج اوغلو پس از آن از من پرسید: عقیده شما راجع به این چیست؟

من جواب دادم که هواپیماهای بمباران کنونی بدون تردید دارای طول پرواز کافی برای رسیدن به بادکوبه از جزیره یا شمال عراق هستند [،] ولی برای اجرای این کار لازم است که از فراز خاک ترکیه و ایران پرواز نمایند [.]

وزیر خارجه گفت [:] «شما پس از اعتراض ایران هراسانید [،] تصریح دیگری نکرد که اشکالی از طرف ترکیه به عمل خواهد آمد. برخلاف مبادی[۳۴] آداب بود چنانچه او را مجبور به تصریح بیشتری می نمودیم. لذا دیگر من به این مطلب برنگشتم [.] ولی این موضوع خیلی قابل توجه بوده و به خود اجازه می دهم که نظر مخصوص جنابعالی را به آن جلب کنم. من مراتب را

فارسی سخنرانی می‌نموده دیشب سخنرانی مزبور را تعطیل کرده ولی رادیو شوروی که به فارسی شروع به سخنرانی نموده مطالب فوق را اظهار داشته است [.]

امر و مقرر فرمودند از جنابعالی سئوال شود این اظهارات بی حقیقت از چه ناحیه ایجاد شده [؟] مطلب را تحقیقات لازمه به عمل آورده نتیجه را تلگراف نمائید که به عرض خاکپای مبارک ملوکانه ارواحنافداه برسد [.]

نمره ۹۸۴

شکوه[37]

گزارش سفیرکبیر ایران درمسکو به دفترمخصوص رضاشاه[48]

نمره ۲۶۹

تاریخ ۱۳۱۹/۴/۱۷

۸ ژوئیه ۱۹۴۰

تهران دفترمخصوص شاهنشاهی

۹۸۴ [؛] مراتب روز ۱۴ تیرماه ضمن تلگراف به وزارت امور خارجه گزارش و البته تاکنون به عرض خاکپای مبارک ملوکانه ارواحنافداه رسیده است [.] شرح کامل قضیه با پست تقدیم شده تاکنون آقای مولوتف کمیسر خارجه به مراسله سفارت کبری جواب نداده است. امروز وقت ملاقات خواستم نتیجه مذاکرات را به عرض خواهم رساند.

الساعه سفیرکبیر آلمان به دیدن فدوی آمده از نتیجه نامطلوبی که انتشار کتاب سفید در روابط ایران و شوروی تولید نموده اظهار تاسف می‌کرد و در حیرت بود در صورتی که راجع به ایران در کتاب سفید هیچ نوع مدارکی در دست نیست [،] چرا روس‌ها مدلول آنها را نسبت به ایران سوءتعبیر کرده‌اند [؟] گفتم [:] دولت شاهنشاهی هیچ‌وقت چنین انتظاری را از روسها نداشته که بدون هیچ دلیلی بهانه‌جوئی نموده مقالات خالی از ماخذ انتشار بدهند [،] و همین موضوع در ایران فوق‌العاده سوءاثر بخشیده [؛] و گفت [:] در موقع ملاقات با آقای مولوتف اساس مسئله را به او حالی کرده علل واقعی انتشار مقالات را خواهد پرسید.

برای سفیر ترکیه متن گزارش‌های سفیرکبیر فرانسه و سایر مدارک را تلگرافاً از آنقره فرستاده‌اند ملاحظه آنها می‌کردند [کذا] که یا آلمان‌ها و یا روس‌ها تعمداً متن آنها را برای منظور و مقصودی تحریف کرده‌اند [.] دستور داده‌اند با مولوتف مذاکره و علت تحریف

نامه وزیر خارجه ایران به سفیرکبیر ایران در مسکو[۴۶]

نمره ۲۶۸

از تهران

[تاریخ] ۱۳۱۹/۴/۱۶

دیشب [؛] شب شنبه [؛] رادیو مسکو شروع به دادن اخبار به زبان فارسی نموده تذکر داد اسنادی کشف شده که فرانسه و انگلیس با ترکیه مذاکره نموده می خواهند از راه ترکیه چاههای نفت قفقاز را بمباردمان کنند [،] و طوری وانمود می‌کرد که دولت شاهنشاهی ایران هم شالوده بوده و موافقت کرده بود نسبت به متفقین کمک نمایند [.] از قرارمعلوم روزنامه ایزوستیا و پراودا هم مقالاتی در همین زمینه انتشار و اسم از ایران برده و ایران و ترکیه را تهدید نموده‌اند [.] بطوری که اطلاع دارید سیاست ایران همبشه روشن و آشکار بوده که حفظ بی طرفی نموده و به هیچ کس اجازه ندهد از خاک و یا قوای او بر علیه دیگری استفاده نماید.

سیاست دولت شوروی هم تا به حال نسبت به ایران طبق اظهارات خودشان صمیمانه بوده است اگر سیاست آنها تغییر کرده ممکن است آشکار بگویند والا این قبیل اظهارات در رادیو و جرائد برای چیست [؟] مقتضی است فوراً در همین زمبنه با مقامات مربوطه مذاکره [و] تذکر بدهید که سیاست ایران همان است که بوده [،] یعنی حفظ بی طرفی و اجازه‌ندادن به هیچ کس که خاک یا قوای ایران را بر علیه دیگری مورد استفاده قرار بدهد و مایلم دولت شوروی هم نسبت به ما سیاست روشن داشته باشد نه بوسیله رادیو تهدیدات نماید [.]

فوراً نتیجه را تلگراف نمائبد [.]

نمره ۷۶۵

اعلم

کشف تلگراف رمز رئیس دفتر رضاشاه به سفیرکبیر ایران در مسکو[۴۷]

از قرار راپرتی که به عرض خاکپای مبارک رسیده است دیشب اولین دفعه بوده که رادیوی روس به فارسی سخنرانی نمود. برخلاف حقیقت گفته‌اند که ایران و ترک‌ها با تحریک انگلیس در صدد بودند برعلیه شوروی اقدام کنند [.] البته از طرف دولت اقداماتی که لازم است...[۳۵] جلب شده[۳۶] همچو خبری باعث کمال تعجب و معلوم نیست این چه نغمه است که آن هم اولین دفعه به زبان فارسی از ناحیه شوروی بروز کرده [.] رادیو برلن که هر شب به

گزارش سفیرکبیر ایران درمسکو به دفتر مخصوص رضاشاه[۵۰]

نمره

[تاریخ] ۱۳۱۹/٤/۱۸ [=] ۹ ژوئیه ۱۹٤۰

تهران، دفتر مخصوص شاهنشاهی

پیرو نمره ۲٦۹ [؛] دیروز از آقای مولوتف وقت ملاقات خواسته بودم امروز جواب داد که به واسطه گرفتاری زیاد معذور بوده و خواهش دارد با قائم‌مقام او ملاقات و مذاکره نمایم [.] ۱۸ تیرماه ساعت چهار بعدازظهر ملاقات به‌عمل آمد [.] موضوع مقالات را بطوری که در نامه خود به آقای مولوتف نوشته بودم تجدید و متذکر شدم با وجود روابط دوستانه موجود فیمابین و خط مشی دوستانه دولت شاهنشاهی [که] دائماً نسبت به دولت شوروی اتخاذ کرده و می‌کند [چه] باعث شده مقالات مزبوره در جرائد رسمی درج و رویه دوستانه ایران نسبت به دولت شوروی درنظر گرفته نشده است [؟] اگر مندرجات کتاب سفید آلمان را در نظر گرفته اید آنجا چیزی که مستقیم و یا غیرمستقیم به ایران معطوف گردد ندیدم [،] و آیا با درج مقالات مزبوره اشارات و کنایات نسبت به ایران چه مقصود و منظوری داشته اید و آیا به حسن روابط موجود فیمابین قائل نیستید و یا تغییری در سیاست خود نسبت به ایران داده اید و چون دولت شاهنشاهی به حسن روابط فیمابین اهمیت مخصوص می دهد و روابط دوستانه و حسن تفاهم با دولت شوروی یکی از اساس های سیاست خارجی ما را تشکیل می دهد می خواستم نظر خود را بطور روشن و صریح به ما بگوئید [.]

جواب داد [:] مقالات جرائد یک نوع انعکاس انزجار افکار عامه از مطالبی است که در کتاب سفید دیده شده است و علاوه در ایران هم بعضاً برعلیه دولت شوروی مقالاتی نوشته می شود و ما هیچ وقت این قبیل مقالات را موضوع مذاکره قرار نمی دهیم [،] گفتم [:] در خاطر ندارم در ایران برعلیه شوروی مقالاتی نوشته شده باشد و شاید اگر یک وقتی راجع به دولت شوروی مقاله نوشته اند یقین دارم موضوع را سفارت شوروی با وزارت خارجه مطرح و سوءتفاهم را رفع می نماید [.] و علاوه مقالات در روزنامه رسمی خارج از مسائل عادی است [.] این روزنامه ها یکی ناشر افکار حزب [،] و دیگری دولتی است [.] راجع به روابط فیمابین جواب داد شما به‌خوبی از سیاست ما مطلع هستید [.] ما در سیاست خود نسبت به ایران تغییری نداده ایم ولی ضمناً نباید این حقیقت را پوشاند که دول ثالثی می خواستند خاک شما را برای انجام مقاصد خود مورد استفاده قرار بدهند و ممکن بوده بدون اجازه شما هم اقدام به این امر می‌کردند [.] جواب دادم [:] این احتمالی را که شما می‌گوئید غیرممکن بوده

مراسلات و گزارش ها را استفسار و ثبت واقعی روسها را بفهمد [.]

در محافل دیپلوماسی مسکو انتشار پیدا کرده که روس ها در ایران و ترکیه تصحیح بعضی نقاط سرحدی را خواهند خواست [.] بعضی سفراء ایران برای فهمیدن صحت [و] سقم این انتشارات به بنده مراجعه جداً و تماماً رد و تکذیب کردم. رمز شود

محمد ساعد

ساعد ۸ بعدازظهر ۱۹/۴/۱۶

تلگراف وزیر خارجه ایران به سفیرکبیر ایران در مسکو[۴۹]

[نمره] ۲۷۵

تاریخ ۱۳۱۹/۴/۱۸

از تهران

نمره ۲۵۸ [:] نمره ۲۶۰ و نمره ۲۶۲ [.] جرائد نوشته اند و می نویسند [،] در رادیو هم گفته شده و گفته خواهد شد [،] ولی بیشتر اقدام را از جنابعالی انتظار داریم که با تماس با مقامات مربوطه و معرفت کامل به سیاست و رویه بی طرفی مطلق دولت خود این سوءتفاهمات را مرتفع نمائید [.] علاوه بر نوشتن و گفتن [،] خود آقای مولوتف و دیگران را هم ملاقات کرده سوءاثر این رویه را خاطرنشان نمائید و از لازمه جدیت فروگذار نفرمائید.

جناب آقای نوری اسفندیاری وزیرمختار برلن عنقریب از راه شوروی حرکت [،] در مسکو با جنابعالی ملاقات خواهند کرد [.] ضمناً چون تحصیل ویزا [ی] شوروی معمولاً فوری انجام نمی شود فوراً امر لازم برای صدور ویزا [ی] ایشان و خانم و فرزندشان صادر فرمائید [.]

نمره ۷۸۳

اعلم

کشف تلگراف رمز رئیس دفتر مخصوص رضاشاه به سفیرکبیر ایران درمسکو[۵۱]

[نمره] ۲۹۲

[تاریخ] ۱۳۱۹/٤/۲۱

از تهران

شماره ۲٦۹ به عرض خاکپای مبارک ملوکانه ارواحنافداه رسید [.] مقرر فرمودند اشاره کرده اید که سفیرکبیر آلمان ازانتشارات [کذا] کتاب سفید راجع به روابط ایران و شوروی اظهار تاسف می‌کرد و به جنابعالی گفت که در ملاقات با مولوتف علل واقعی آن را خواهد پرسید و اساس مسئله را به او حالی خواهد کرد [.]

سعی کنید بطور مقتضی نتیجه ملاقات و مذاکرات سفیر و مولوتف را در این خصوص بفهمید و گزارش بدهید و چون حقیقت این انتشارات از ناحیه روس‌ها خیلی غریب به نظر می رسد آیا جنابعالی تصور نمی‌کنید که قضیه مربوط به خود آلمانها است و آنها در این مسائل نظری داشته باشند [؟] استنباط خودتان را...[۳۸] اساساً برای روشن کردن و کشف مبانی این پیش آمدها و وضعیت حاضره به عمل خواهید آورد هرچه زودتر اطلاع بدهید به عرض برسد [.]

نمره ۱۰۳۳

شکوه

کشف تلگراف رمز وزیر خارجه ایران به سفیرکبیر ایران درمسکو

[نمره] ۲۹٤

[تاریخ] ۱۳۱۹/٤/۲۱

از تهران

به تعقیب نمره ۷٦۷ [؛] غیر از دو شب اول رادیو مسکو دیگر به فارسی حرف نزد [.] علت این گفتار فارسی و این سکوت بعدی چه بوده [؟] اتفاقاً در آن دو شب رادیو آلمان فارسی نگفت [،] آیا تصور نمی‌کنید ارتباطی با هم داشته باشند [؟] چون از این مسائل می توان نتیجه گرفت [،] اگر لازم است در اطراف این ترتیب غیرمنتظره تحقق نمائید [.]

نمره ۸۰٤

اعلم

است [،] دولت ایران با تمام قوای خود از نقض بی طرفی خود جلوگیری و کاملاً بی طرفی خود را حفظ می‌کرده و از آنجائی که دول متحارب از این اراده لایتغیر و تصمیم قطعی و دوستی و علاقه دولت شاهنشاهی نسبت به دولت شوروی آگاه بودند در هیچ مورد در تصمیم قطعی ایران در حفظ بی طرفی خود تردید نداشته و برای هیچ نوع اقدام و مذاکره در زمینه های فوق دور [و] بر ایران نگشته اند و حالا نیز بطور رسمی و ماموراً از طرف دولت خود به شما اخطار می نمایم که سیاست ایران با دولت شوروی براساس دوستی و حسن تفاهم و حسن اعتماد است [.] قائم‌مقام این اظهارات بنده را با حسن امتنان تلقی [،] جواب داد که [:] مراتب را کاملاً به اطلاع آقای مولوتف خواهد رساند و در ملاقات دیگر نظریه ایشان را خواهد گفت [.] بعد گفت اگرچه مطلب خارج از موضوع است ولی می خواستم بفهمم اخیراً چه اختلافی بین دولت ایران و شرکت نفت جنوب پیش آمده است (؟)

گفتم [:] از اختلافات اطلاعی ندارم ولی آنچه می دانم موضوع ٤ میلیون لیره آوانس از شرکت در میان بوده و چون شرکت نتوانست از انجام تعهدات خود برآید قرارداد ملغی شد [.] گفت [:] برای حفظ معادن نفت انگلیس ها آنجا قوای مسلحه دارند [؟] گفتم [:] ابداً [،] تمام محوطه نفت تحت حفاظت قوای لشکری و کشوری ایران است و انگلیس ها هیچ نوع مداخله در آن ندارند [،] و بعد تاریخچه امتیاز نفت را پرسید بطور مختصر حالی کردم انتها [.]

با وجود ملاقات ظاهراً خیلی دوستانه و جواب های مودب یک نوع عدم صمیمیت را در رفتار و جواب های قائم‌مقام حس کردم [.] آنچه الساعه فهمیدم سفیرکبیر ترکیه نیز نتوانسته است آقای مولوتف را ببیند و امروز با قائم‌مقام ملاقات و مطالب خود را به او گفته و مندرجات مقالات شوروی را با ارائه سواد گزارشات ژنرال ریگان و سفیر فرانسه تکذیب و دلایل بحران روابط فیمابین را خواسته است.

رمز شود محل امضاء **محمد ساعد**

۱۹/٤/۱۸ ساعت ده بعدازظهر

برای آلمان‌ها نیز محرز و مسلم شده است که ایران و ترکیه زیر بار هیچ نوع فشارهای سیاسی شوروی نخواهند رفت و از آنجائی که شاید تیرگی روابط ایران و ترکیه با دولت شوروی برای صادرات نفت قفقاز و سایر مال التجاره‌ها به آلمان مشکلاتی تولید نماید مضطرب شده‌اند به این جهت ظاهراً مایل هستند که حسن تفاهم هرچه زودتر مخصوصاً بین ایران و شوروی برقرار شود. ضمن مصاحبه سفیرکبیر اظهار می‌کرد که مقامات عالیه آلمان از این که انتشار کتاب سفید در ایران و ترکیه موجب انعکاسات نامطلوبی شده است نادم هستند.

تصور می رود این اظهار سفیرکبیر آلمان تا اندازه [ای] صحیح و صمیمی باشد. روزهای اخیر در محافل سیاسی مسکو و توده روس‌ها انتشارات زیادی راجع به این که گویا دولت شوروی به ترکیه التیماتوم داده [و] استرداد قارص و ادرهان و آزادی بغازها را خواسته در میان بوده و این انتشارات در جرائد خارجی نیز انعکاس پیدا کرده بود.

دیروز ۲۱ تیرماه آژانس تاس این انتشارات را رسماً تکذیب کرده با این که شهرت دارد که آلمان‌ها مایل هستند روس‌ها در سرحدات خود در آسیا سرگرمی و گرفتاری حاصل نموده فعلاً از[39] فشارهای خود در بالکان بکاهند [.] ولی بعید به نظر می آمد که این شهرت‌ها صحیح باشد زیرا به قرائن تمام نگرانی آلمان از این است که مبادا روس‌ها با انگلیس‌ها در سیاست عمومی توافق نظر و با هم دیگر حسن تفاهم حاصل و بطور غیرمرئی و تدریجی از مساعدت‌ها[ی] سیاسی شوروی نسبت به آلمان و صادرات مال التجاره و مواد اولیه برای صنایع آلمان کاسته بشود و انتشار کتاب سفید به نظر برای جلوگیری این پیش آمد بوده است [.]

مسئله دیگر قابل توجه این است که آقای کالی نین در موقع تقدیم نامه ضمن مصاحبه به سفیرکبیر انگلیس گفته است که انتظار دارد در روابط فی مابین بهبودی حاصل خواهد شد و امیدوار است در پنج و شش هفته دیگر این روابط روشن‌تر و بهتر باشد و از منابعی که این خبر به بنده رسیده است موثق است [.]

رمز شود　　محل امضاء　　**ساعد**

۱۹/٤/۲۲ ساعت ۹ بعدازظهر

پاسخ سفیرکبیر ایران در مسکو به وزیر امور خارجه ایران[۵۳]

نمره ۳۰۷

[تاریخ] ۱۳۱۹/٤/۲٤ [=] ۱۵ ژوئیه ۱۹٤۰

تهران وزارت امور خارجه

۸۰٤ [:] راجع به سکوت رادیوی آلمان از اینجا نمی توانم أظهارنظر بکنم بهتر است از برلن استفسار شود [.] راجع به سکوت رادیوی مسکو بعد از دو شب گفتار فارسی تصور می‌کنم در نتیجه اظهارات صریح و روشن اینجانب با قائم‌مقام کمیسر خارجه بوده که بالاخره نتوانست دلایل منطقی برای رویه جرائد خود بیاورد و هنوز هم کمیسرهای خارجه به نامه سفارت کبری که روشن و صریح و بدون تردید نوشته شده است جواب نداده است و از این رو باید استنباط کرد که نظریه سفارتِ کبری را قبول کرده اند. ۱۹/٤/۲٤ رمز شود.

محل امضاء **محمد ساعد**

گزارش سفیرکبیر ایران در مسکو به دفتر مخصوص رضاشاه[۵۴]

نمره ۳۰۲

[تاریخ] ۱۳۱۹/٤/۲۲ [=] ۱۳ زوئیه ۱۹٤۰

تهران دفتر مخصوص شاهنشاهی

نمره ۱۰۳۳ [:] چون هفته گذشته آقای مولوتف چند روزی برای استراحت مرخصی داشت هیچ‌یک از سفراء را نپذیرفته بود به این جهت سفیرکبیر آلمان نیز نتوانسته بود او را ملاقات نماید. دیروز مخصوصاً به بازدید سفیرکبیر آلمان رفته موضوع وعده مشارالیه را یادآور شدم [.] گفت [:] یک هفته است برای ملاقات با مولوتف اقدام می‌کنم و هنوز او را ندیده‌ام. به محض ملاقات نتیجه مذاکره خود [را] به شما اطلاع خواهم داد [.] از مذاکرات و تماس‌های مختلفه که در روزهای اخیر به‌عمل آورده‌ام چنین استنباط می‌کنم که آلمانها با انتشار کتاب سفید می خواستند بغض و خصومت روس‌ها بیشتر به طرف انگلیس‌ها متوجه بشود ولی برخلاف انتظار آنها روس‌ها خواستند از گرفتاری آلمان و انگلیس استفاده کرده و میدان را خالی دیده به ایران و ترکیه فشار بیاورند [.] ولی چون اراده قطعی ایران و ترکیه را در حفظ بی طرفی خود و تصمیم مقاومت را در مقابل هرگونه تقاضای بی جا و بی مورد حس کردند کوتاه آمده و از تعقیب موضوع در جرائد خود خودداری کردند و مشاهدات بنده بر این است که

کشف تلگراف رمز وزارت خارجه ایران به سفیرکبیر ایران درمسکو[۵۶]

نمره ۳۵۷

[تاریخ] ۱۳۱۹/۵/۳

از تهران

طبق گزارش کمسر سرحدی مغان یک هواپیما [ی] شوروی ساعت دوازده بیست و ششم تیر از شرق تازه کند چهار کیلومتر به داخله خاک ایران تجاوز و از جنوب تازه کند به سمت مغرب محاذی رود ارس پرواز بواسطه اوج زیاد علائم آن تشخیص داده نشده [.]

کمیسر سرحدی مغان به کمیسر سرحدی شوروی اعتراض کرده [،] به سفارت شوروی هم اعتراض شد [.] لازم است در آنجا به این تجاوز اعتراض و اقدامات مقتضیه به‌عمل آورده نتیجه را تلگراف نمائید [.]

نمره ۹۲۱

عامری

کشف تلگراف رمز وزیر خارجه ایران به سفیرکبیر ایران درمسکو[۵۷]

از تهران

نمره ۳۷۲

تاریخ ۱۳۱۹/۵/۸

نمره ٣٦٤ [،] اشاره کرده‌اید اول اوت مولوتف راجع به سیاست خارجی شوروی نطقی ایراد [و] به مناسبات ایران و ترکیه اشاره خواهد کرد [.] لازم به توصیه نیست از کاردانی جنابعالی انتظار می رود سعی و مراقبت مخصوص در این باب کرده با تدابیر عملی و به وسایل مقتضیه که در دست دارید طوری اطراف کار را داشته و ترتیبی بدهید که مشارالیه اظهارات خلاف انتظاری در نطق خود نسبت به ایران نکند [.]

البته اقدام خودتان را و نطق مشارالیه را مجدداً تلگراف نمائید [.]

نمره ۹٦۳

اعلم

در ذیل نامه:

در نظر گرفته [،] تدارک خواهد شد [،] جواب بعد از نطق تلگراف شود [.]

۱۹/۵/۸ [۱۳]

کشف تلگراف رمز وزیر خارجه ایران به سفیرکبیر ایران در مسکو[55]

نمره ۳۲۲

[تاریخ] ۱۳۱۹/٤/۲۷

از تهران

تلگرافی که به دفتر مخصوص شاهنشاهی مخابره شده بود رسید [.] مذاکرات جنابعالی با قائم‌مقام صحیح بود [،] اما سئوالاتی که قائم‌مقام راجع به وجود قوای مسلح انگلیس در ایران برای حفاظت معادن نفت نموده جای تعجب بود [.] لازم است بطور مقتضی بگوئید با وجود اطلاع کاملی که از ایران دارید چنین سئوالی که نمودید موجب تعجب گردید [.] دولت شاهنشاهی ایران برای حفظ بی‌طرفی خود و جلوگیری از هر پیش‌آمدی [،] هر اقدامی را که در داخله مملکت لازم بود به‌عمل آورده و حتی قبل از جنگ کنونی هم مخلفات [کذا] هواپیمائی های تجارتی انگلیس را در جنوب که سابقاً از سواحل جنوب عبور می‌کردند منع نمود [.] نه فقط در قسمت نفت ایران بلکه در تمام خاک ایران یک سرباز اجنبی وجود نداشته و ندارد و دولت شاهنشاهی ایران نه این که اجازه آن را نمی دهد بلکه جداً جلوگیری خواهد کرد و در این رویه دولت شاهنشاهی ایران هیچ تغییری داده نشده و با بودن حسن اعتماد و دوستی بین ایران و شوروی انتظار چنین سئوالی را نداشت انتها [.]

در اطراف این زمینه با قائم‌مقام مذاکره [،] رفع سوءتفاهم نموده نتیجه را تلگراف نمائید [.]

ضمناً نکات اساسی که موجب اختلاف بین دولت شاهنشاهی ایران و کمپانی نفت جنوب شده است برای اطلاع جنابعالی درج می شود [:]

اول تقلیل در بهره‌برداری از معادن نفت است که می توانند اقلاً سه برابر نمایند.

دوم اختلاف در بهای حقیقی لیره به مأخذ...[40] آزاد طلا است [.]

نمره ۷۸٤۹

اعلم

در امور بالکان طرفدار موازنه و استقرار است.

راجع به انگلیس تشبثات خصمانه او را برعلیه شوروی در گذشته فراموش نکرده ولی مایل به ایجاد حسن تفاهم می باشد.

از امریکا چندان دلخوشی نداشته و نطق کفیل وزارت امور خارجه امریکا راجع به تصرف عدوانی ممالک بالتیک [،] و حاضرنبودن امریکا برای تسلیم طلاهای سه کشور نامبرده به دولت شوروی مزید برعلت شده [.]

راجع به فنلاند [،] دولت شوروی منافع اقتصادی و سیاسی مخصوص برای خود قائل [،] ولی در سوئد [،] فقط برای تامین منافع تجارتی و اقتصای خود قانع است.

راجع به ایران و ترکیه کدورت ناشی از ادعای شوروی راجع به پرواز طیارات خارجی هنوز باقی [،] و اشاره به تولید مشکلات در روابط [،] درصورت تکرار این قبیل پروازها [،] و اشاره به لزوم مراقبت های دقیق برای امنبت سرحدات جنوبی یک نوع اخطار ضمنی و قبلی نسبت به ایران و ترکیه است [.] و میدان باز برای بهانه جوئی های مختلفه است.

با این که عقیده بعضی محافل سیاسی اینجا براین است که گویا دست عمال آلمان برای تهبه زمینه بهانه جوئی و ایجاد تشویش و ناامنی در کار است [.] ولی شخصاً عقیده مندم که دولت شوروی سیاست مخصوص خود را تعقیب و رویه خود را کمتر تابع نظریات آلمان بنماید.

رمز شود   محل امضاء   **محمد ساعد**

پاسخ و گزارش سفیرکبیر ایران در مسکو به وزارت امور خارجه ایران[۵۸]

نمره ۳۸۸

[تاریخ] ۱۳۱۹/۵/۱۰ [=] ۱ اوت ۱۹۴۰

از تهران وزارت امور خارجه

نطق آقای مولوتف در سیاست خارجی دولت شوروی راجع به ایران بطور خلاصه از این قرار است:

آنچه راجع به روابط با ایران است واقعه جدید و مهمی رخ نداده، ولی قضیه پرواز دو طیاره خارجی را در نواحی بادکوبه در اواخر ماه مارس نمی شود مسکوت گذاشت. دولت ایران لازم دانست قضیه را تکذیب نماید ولی کتاب سفید آلمان قضایا را روشن می نماید و باید گفته شود که پرواز مکرر طیارات اکتشافی خارجه بجز تولید مشکلات در روابط با کشورهای همسایه نتیجه دیگر نداشته [،] و از طرفی هم این طور نتیجه گرفته شد که لازم است در این مشهودات نیز دقت های لازمه شده کاملاً بیدار باشیم.

قسمت نطق راجع به ترکیه نیز تقریباً در همین زمینه است [.] نظریات مفصل خود را در تلگراف فردا به عرض خواهم رساند [.]

رمز شود محل امضاء **محمد ساعد**

تلگراف سفیرکبیر ایران در مسکو به وزارت امور خارجه ایران[۵۹]

نمره ۳۹۰

[تاریخ] ۱۳۱۹/۵/۱۱ [=] ۲ اوت ۱۹۴۰

تهران وزارت امور خارجه

در تکمیل تلگراف دیشب از نطق آقای مولوتف می توان چنین نتیجه گرفت که دولت شوروی در سیاست خارجی خود فعلاً متکی به همکاری آلمان و بهبودی روابط با ایتالیا و امید ایجاد حسن تفاهم با ژاپن می باشد.

کشف تلگراف رمز وزیر امور خارجه ایران به سفیرکبیر ایران در شوروی[۶۱]

نمره ۳۹۴

از تهران

[تاریخ] ۱۳۱۹/۵/۱۴

تعقیب نمره ۹۲۱ [،] از قرار اطلاع واصله به ارکان حرب ساعت شانزده اول مرداد یک هواپیما[ی] شوروی از شرق تازه کند به داخله ایران چهار کیلومتر تجاوز و از جنوب تازه کند رو به سمت مغرب محاذی رود ارس پرواز و بواسطه اوج زیاد علائم آن تشخیص داده نشده [.]

در اینجا به سفارت شوروی اعتراض شد [.] در آنجا اقدامات مقتضیه نموده نتیجه را تلگراف نمائید [.]

نمره ۱۰۰۳

اعلم

در ذیل نامه:

آقای...[۴۲] امروز جواب تهیه فرمائید.

یادداشت به کمیسرهای خارجه نوشته شد.

۱۹/۵/۱۶

کشف تلگراف رمز وزیر امور خارجه ایران به سفیرکبیر ایران در مسکو[۶۲]

نمره ۳۹۷

از تهران

[تاریخ] ۱۳۱۹/۵/۱۴

تلگرافی که به سفارت شاهنشاهی ایران در آنکارا مخابره شده برای استحضار ذیلاً درج می شود [:]

از آنچه به دست آمده معلوم می شود اولاً مقاله ر پوبلیک سر و ته نداشته [،] زیرا اختلاف ما با شرکت نفت برای استیفای حقوق حقه چه ارتباطی با ...[۴۳] دارد [.] ثانیاً موضوع هیئت اعزامی مسکو بطوری که در همه اخبار منتشرشده برای مذاکره در تنظیم امر ترانزیت و حمل و نقل است لاغیر [.] از روی این حقایق تکذیب کنید [.] ثالثاً حملات جراید شوروی بیشتر

۴۱
ترجمه یادداشت سفارت ایتالیا در تهران به وزارت امور خارجه ایران[۶۰]

شماره۱۶۱۱

سفارت ایتالیا در ایران

شماره ۱۶۱۱

سفارت پادشاهی ایتالیا احترامات فائقه خود را به وزارت امور خارجه سلطنتی ایران تقدیم و افتخار دارد اطلاع دهد که جناب آقای لوئیگی پتروسی سفیر ایتالیا خواهان رفتن به گرگان از طریق فیروزکوه است و در این سفر نامبرده توسط آشپزش و نسنزو پلگرینی و آقای کارلو گاو یراگی همراهی خواهد شد.

سفارت پادشاهی ایتالیا لفاً پاسپورت آقای پلگرینی و کارت اقامت کارلو گاویراگی را ارسال داشته و خواهشمند است دستورات لازمه به مقامات مربوطه برای دادن اجازه مسافرت به آنها [اشخاص مذکور در فوق] را بدهید.

سفارت پادشاهی ایتالیا قبلاً تشکّرات خود را تقدیم می دارد.

تهران، سوم اوت ۱۹۴۰

محل امضاء　　محل مهر سفارت

وزارت امور خارجه　　تهران

[در حاشیه]:

مهر ورود به دفتر وزارت خارجه

نمره: ۸۱۲۲　　مورخه: ۱۹/۵/۱۵

[ایضاً]

آقای اعتصام گذرنامه پیوست است [.]

برحسب تقاضای سفارت ایتالیا گذرنامه و پروانه اقامت به یوسف کنعان فراش دفتر سفارت ایتالیا مسترد شد که خودشان از اداره کل شهربانی پروانه مسافرت به مازندران تحصیل نمایند.

۱۹/۵/۱۵　　اعتصام

گذرنامه و جواز اقامت رسید　　[رقم امضاء] **یوسف کنعان**

قسمتی از گزارش سفیرکبیر ایران درمسکو به وزارت امور خارجه ایران[۶۴]

نمره ۱۵۳۳

[تاریخ] ۱۳۱۹/۵/۱۷

مسکو

وزارت امور خارجه

«آقای مولوتف ضمن سخنرانی خود در هفتمین جلسه شورای عالی اتحاد جماهیر شوروی ابتدا راجع به جریان جنگ اروپا و سرایت آن به نروژ و دانمارک و بلژیک و هلند و بالاخره تصرف قسمت اعظم خاک فرانسه و دخول ایتالیا در جنگ بر علیه انگلیس و فرانسه اشاره نموده اظهار داشت... تمام این حوادث موجب تغییر سیاست خارجی شوروی نگردید و نظر به صلح جوئی خود اتحاد جماهیر شوروی در جنگ شرکت ننموده است.

راجع به روابط شوروی و آلمان مولوتف اظهار داشت [:]

روابط مزبور، به استحکام خود باقی بوده واجرای کامل قرارداد آلمان و شوروی از سوءتفاهمات ممکنه در مرزهای غربی ما با آلمان جلوگیری و خاطر آلمان را از مرز غربی خود فارغ نمود (.) حوادث اروپای غربی نه‌تنها روابط آلمان و شوروی را سست ننموده‌اند بلکه موجب تقویت آن شده‌اند (.) هرچند خبرنگاران خارجی این اواخر با انتشار اخباری قصد داشتند ما رااز پیش‌رفت‌های آلمان در غرب اروپا به وحشت انداخته و در روابط ما اخلال نمایند ولی دولت شوروی و آلمان اعتنائی به این انتشارات ننموده و روابط طرفین بر روی اساس محکم حفظ منافع طرفین قرار گرفته (و) به استحکام پیشین خود باقی است.

روابط شوروی با ایتالیا اخیراً روی به بهبودی گذاشته و از تبادل افکار ثابت گردید که طرفین در سیاست خارجی به‌خوبی می‌توانند با یکدیگر کنار آیند (،) همچنین می‌توان روابط بازرگانی بین دو دولت را تقویت نمود...»

محل امضاء **محمد ساعد**

متوجه خود ترکیه بوده چگونه آن قسمت را مسکوت گذاشته است [،] و در صورتی که مسبب و موجد تمام این سوءتفاهمات و حملات [،] بلکه منشاء اسناد منتشره خود آنها بوده‌اند چرا از خود حرفی نزده ما را پیش می‌کشند و قلم‌فرسائی می‌کنند [؟] معلوم می شود می خواهند خود را نسبت به شوروی مبرا نشان داده و نزدیک کرده ما را برای پیشرفت اغراض خودشان جلو بیندازند [.] این سیاست برخلاف صراحت و صمیمیتی است که ظاهراً اظهار می دارند [.]

نمره ۱۰۱۱

اعلم

در ذیل تلگراف:
ملاحظه و در نظر گرفته خواهد شد [.] فعلاً ضبط شود [.]

۱۹/۵/۱۵

محل امضاء **محمد ساعد**

کشف تلگراف رمز وزیر امور خارجه ایران به سفیرکبیر ایران در مسکو[۶۳]

نمره ۴۰۴

از تهران

[تاریخ] ۱۳۱۹/۵/۱۶

نمره ۳۹۰ [؛] نطق مولوتف در واقع تکرار مقالات جرائد شوروی بود که جواب های آن داده شده است و چیز دیگر نداریم علاوه کنیم مگر در موضوع آن که می‌گوید دولت شاهنشاهی ایران لازم دید تکذیب نماید [.]

این عبارت با امتحاناتی که از رویه خود داده‌ایم انتظار نمی رفت [.] زیرا مفهومش این است که ما با علم به این پرواز [،] تکذیب کرده‌ایم [.] و این تصور موهن را جداً رد می‌کنیم [.] بازهم با همان صراحت لهجه تکرار می‌کنیم که ما چنین پروازی را ندیدیم [و] از آن به هیچ وجه اطلاع نداریم [.] در اینجا هم جرائد مخصوصاً در این موضوع گله کرده‌اند [.] با سفیرکبیر شوروی هم مذاکره و گله شده است [.] در آنجا هم جنابعالی در موقع...[۶۴] گوشزد و اظهار دلتنگی نموده جبران و رفع این سوءتفاهم را بخواهید [.]

نمره ۱۰۱۵

اعلم

است. برای این که امور حمل کالاهای متوقفه در جلفا بدون مرافعه و شکایت انجام یابد سفارت آلمان از وزارت امور خارجه شاهنشاهی خواهشمند است به مأمورین مربوطه تلگرافاً دستور فرمایند فوراً جواز مراجعت به جلفا برای آقای گستفلد صادر گردد.

مهر دایره‌ای شکل سفارت آلمان

ذیل یادداشت:

با آقای سرهنگ سیف بوسیله تلفن مذاکره شد اظهار داشتند من اقدام و به اداره [سیاسی؟] مذاکره کرده‌ام ولی شما هم به اداره کل شهربانی مراجعه نمائید[.]

۱۳۱۹/۵/۲۸

کشف تلگراف رمز رئیس دفتر مخصوص رضاشاه به سفیرکبیر ایران در مسکو[۶۷]

نمره ٤٤٤

از تهران

[تاریخ ۱۳۱۹/۵/۲۷

برحسب فرمان بندگان اعلیحضرت همایون شاهنشاهی ارواحنافداه ابلاغ می‌نماید[:]

بعد از مدتی انتظار[،] تلگرافات آقای سیاح که امروز به عرض خاکپای مبارک ملوکانه ارواحنافداه رسید بکلی یأس‌آور بود و معلوم شد تاکنون هیچ کاری انجام نشده و به‌علاوه می‌گویان اظهار داشته است تا تکلیف پرداخت مطالبات شوروی از وزارت راه داده نشود وارد مذاکره نمی‌شود[.] و همچنین در موضوع ترانزیت تازه وعده می‌دهند که بعد جواب خواهند داد[.] حقیقتاً اسباب تعجب است که دولت شوروی هرروزه فکر و ساست تازه[ای] را نسبت به ایران تعقیب بنماید و در مسائلی که آنها را تمام‌شده فرض می‌کنم حالا جواب را موکول به بعد می‌کنند[.]

اولاً در این باب اقدامات مقتضیه به عمل آورده علت این رفتار را روشن بفرمائید[.] مطلب دوم این است که انتشارات بود که سفیرکبیر ترکیه از مسکو برای مذاکرات به آنکارا می‌رود[،] و در رادیوی شوروی هم تائید [شد] که رفتن سفیر به آنکارا برای مذاکره است[.] حالا باید فهمید که این مسافرت برای چه نوع مذاکراتی است آیا هیچ گونه تماسی ...[۴۵]ارتباطی این مذاکرات با این دارد یا نه[؟]

مطلب سوم این است که روزنامه‌های انگلیس از دو هفته قبل دائماً مشغول تبلیغات برای

خبر مندرج در روزنامه فلسطین درباره ایران و سیاست بی طرفی کامل[۶۵]

شیر و خورشید

قونسولگری ایران در فلسطین

مترجم [:] محمدعلی صبری

ترجمه روزنامه فلسطین چاپ یافا شماره ۴۴۶۹/۱۴۸ مورخ ۱۹۴۰/۸/۱۰ مطابق ۱۳۱۹/۵/۱۹

ایران و سیاست بی طرفی کامل

لندن — ن. ش. ا. رادیو آنکارا خبر می دهد که روزنامه های ایران از ادعای مسیو مولوتف دائر به این که دو هواپیمای ایرانی بر فراز منطقهٔ باکو[ی] روس پرواز کرده است تعجب و اظهار داشتند که هیچ گونه پیش آمد قابل ذکری در مرزها رخ نداده و دولت شاهنشاهی ایران تصمیم دارد بی طرفی کامل را پیش گرفته، دوستی خویش را با دولت روسیه نگهدارد.

یادداشت سفارت آلمان در تهران به وزارت امور خارجه ایران[۶۶]

تهران مورخه ۱۴ اوت ۱۹۴۰

سفارت آلمان — تهران

شماره ۱۶۹۹

یادداشت

سفارت آلمان با اظهار تعارفات خود به وزارت امور خارجه شاهنشاهی ایران محترماً آگهی می دهد که آقای گستفلد Gestefeld تبعه آلمان که سمت نمایندگی بنگاه باربری نوول ایران اکسپرس را در جلفا عهده دار می باشد در تاریخ ۹ اوت برای پاره[ای] مذاکرات اداری به تبریز مسافرت نموده و از آن تاریخ تا به حال در انتظار گرفتن جواز مراجعت به جلفا در آنجا مانده است.

بنگاه نوول ایران اکسپرس شعبه[ای] از اداره باربری شنکر و شرکاء است که از طرف دولت آلمان مأمور حمل و نقل کالاهای ایران و آلمان می باشد. بر اثر غیبت ۶ روزه نماینده این بنگاه از جلفا مقدار زیادی کالا که برای فرستادن حاضر بوده است در آنجا متوقف مانده

سیاح مدیرکل وزارت امور خارجه است و برای انجام مأموریتی به مسکو آمده [،] لازمه نزاکت هم این بود فوراً بنده و ایشان را قبول و اگر مطلبی داشتند به ما می‌گفتند نه این که ۲۲ روز ما را بلاجواب بگذارند [.] سفیرکبیر آلمان وعده داد با مولوتف مذاکره و نظرش را فهمیده به بنده اطلاع بدهد [.]

از رویه [ای] که آقای مولوتف اتخاذ کرده و خودداری او از ملاقات و مذاکرات [،] می شود چنین استنباط کرد که نیت حضرات پاک نیست و می خواهند بهانه جوئی خود را بسط و توسعه بدهند [.] با این وضعیت ما هرچه در کارها کمتر به دولت شوروی مراجعه کنیم و تقاضاهای خود را راجع به تجارت و ترانزیت و اشخاص هرچه بیشتر محدود نمائیم بهتر است.

بعد از نطق آقای مولوتف مراقبت در اطراف سفارت کبری بیشتر شده مامورین تأمینات بطور محرمانه شب [و] روز مراقب فرداً فرد اعضای سفارت هستند و حتی اتباعی که برای تجدید گذرنامه های خود می آیند مورد بررسی واقع می شوند و هریکی را چند ساعتی به تأمینات برده از آنها تحقیقات می‌کنند [.] بطوری که اتباع می ترسند برای کارهای خود به سفارت مراجعه نمایند [.] این است رویه روس ها نسبت به سفارت و البته اولیای دولت در رابطه خود با سفیرکبیر شوروی این وضعیت را در نظر خواهند گرفت.

توضیح این که هرچه از طرف ایران نسبت به دولت شوروی اظهار دوستی بشود روس ها نظر به خبث طبیعت خود حمل به ضعف نفس کرده به خشونت اخلاقی خود خواهند افزود [؛] و باید به روس ها به هر وسیله باشد حالی کرد که ایران امروزه با وجود علاقه [ای] که به روابط حسنه و دوستی با شوروی دارد حاضر نیست در هیچ موقع زیر بار فشارهای سیاسی و اخلاقی روس ها برود و در مقابل هر نوع فشار آن ها استقامت خواهد نمود [.]

رمز شود   محل امضاء   **محمد ساعد**

راجع به تبلیغات جرائد انگلیس همین که ملاقات میسر شد نظر را خواهم فهمید ولی بعید هم نیست که خود روس ها وسایلی که دارند محرک این تبلیغات باشند چه روس ها تصمیمی را که در نظر می‌گیرند خودشان هم برای رسیدن به مقصود اوضاع را فراهم می آورند و تنها مانع آنها برای رسیدن به مقصود استقامت طرف است [.]   رمز شود

محد ساعد

تولید اختلاف بین ایران و دولت شوروی هستند [.] البته این تبلیغات در ما اثری ندارد [،] اما لازم است بدانیم که در نزد اولیاء دولت و محافل شوروی چه تاثیری...[۶۶] [دارد] در این موضوع نیز تحصیل اطلاعات بفرمائید و راجع به هر سه مطلب هرچه زودتر تلگرافاً گزارش بدهید [.]
نمره ۱۳۷۵
شکوه

مسوده گزارش سفیرکبیر ایران در مسکو به دفتر مخصوص رضاشاه[۶۸]

نمره ٤٦٢

[تاریخ] ۱۳۱۹/٦/۱ [=] ۲۳ اوت ۱۹٤۰

تهران دفتر مخصوص شاهنشاهی

در تکمیل نمره ٤٦١ به عرض می رساند [:] با این که از طرف دولت شاهنشاهی تا حال کوشش های ممکنه شده که روابط با دولت شوروی روی اساس دوستانه و حسن تفاهم قرار بگیرد [.] معهذا دولت شوروی با استفاده از جنگ اروپا رویه دیرینه روسیه امپراطوری را پیش گرفته می خواهد وسایل مزاحمت برای ایران فراهم و سوءتفاهماتی ایجاد نماید [.] از روز ورود به این مأموریت همه روزه بدخلقی و بهانه جوئی های عمال شوروی را مشاهده کرده با صبر و تحمل وظایف خود را انجام می دادم [.] حالا هم موضوع ادعای پرواز دو طیاره را عنوان کرده می خواهند هر روز به آن شاخ و برگ داده مسئله را بزرگ نمایند [.] نطق مولوتف نمونه بهانه جوئی برای ایجاد سوءتفاهم بوده و از آن روز هم قدمی برای رفع سوءتفاهم برنداشته اند و با وجود این که می خواستم از ورود آقای سیاح استفاده کرده آقای مولوتف و قائم مقام او را ملاقات و در ضمن معرفی ایشان مذاکراتی نیز راجع به روابط فیمابین نمایم [،] تا حال که ۲۲ روز است میگذرد وقت ملاقات ندادند [.] معلوم می شود به جهات و ملاحظاتی نمی خواهند با ما روبرو بشوند [.]

دیشب مسئله را به سفیرکبیر آلمان که سمت شیخ السفرائی دارد حالی کردم [.] گفتم که مولوتف در نطق خود ما را متهم می‌کند که گویا دو طیاره از فراز خاک ایران به طرف شوروی پرواز کرده و با وجود تکذیب های قطعی و صمیمی ما هنوز هم نمی خواهد سوءتفاهم برطرف شود [.] در ایجاد این سوءتفاهم ما حق گله و شکایت داریم نه کمیسر خارجه [.] مگر این که با اصرار در این موضوع بطور مصنوعی بخواهند سوءتفاهم را ادامه بدهند. و علاوه کردم که آقای

چند روز قبل مسئله را به سفیرکبیر آلمان که سمت شیخ‌السفرائی دارد حالی کرده گفتم که مولوتف در نطق خود ما را متهم می‌کند که گویا دو هواپیما از فراز خاک ایران به طرف شوروی پرواز کرده و با وجود تکذیب‌های قطعی و صمیمی ما هنوز هم نمی خواهد سوءتفاهم برطرف شود [.] در ایجاد این سوءتفاهم ما حق گله و شکایت داریم و نه کمیسر خارجه [؛] مگر این که با اصرار در این موضوع بطور مصنوعی می خواهد سوءتفاهم را ادامه بدهد و علاوه کردم که آقای سیاح مدیرکل وزارت امور خارجه است و برای انجام ماموریتی به مسکو آمده لازمه نزاکت بر این بود فوراً بنده و ایشان را پذیرفته و اگر مطلب و شکایتی داشتند به ما می‌گفتند نه این که در مدت ۲۵ روز ما را بلاجواب بگذارند [.] سفیرکبیر آلمان وعده داد در این خصوص شخصاً از مولوتف تحقیقات نموده و نظرش را فهمیده به بنده اطلاع بدهد. از رویه[ای] که آقای مولوتف اتخاذ کرده و خودداری او از ملاقات و مذاکرات می شود چنین استنباط کرد که نیت حضرات پاک نیست و می خواهند زمینه بهانه‌جوئی های خود را بسط و توسعه بدهند. بعد از نطق مولوتف رایزن سفارت در دو دفعه که می خواست مدیر اداره شرق را ملاقات و در باره کارهای جاری مذاکرات نمایند مأمورین مستحفظ در مدخل کمیسریای خارجه از او ورقه هویت خواسته و بعد از چند دقیقه معطلی اجازه ورود داده بودند [.] در صورتی که مدیر اداره شرق بایسی قبلاً به مستحفظین خود آمدن رایزن را اطلاع و مثل همیشه بدون مانع او را راه بدهند [.] با وجود این که دفعه اول رایزن سفارت موضوع را به مدیر اداره شرق شکایت و تقاضا کرده بود که از این بی نزاکتی مستحفظین خود جلوگیری نماید [،] بازهم در دفعه دوم همین معامله برخلاف تمام قواعد با او شده بود [و] شکایت مجدد رایزن [؛] مدیر اداره شرق جواب داده بود که سوءتفاهم شده و دستور اکید داد که مامورین مستحفظ مراقب بوده و چنین معامله‌ای را به خود اجازه ندهند [؛] و نیز بعد از نطق مزبور مراقبت در اطراف سفارت کبری بیشتر شده و مامورین تامینات شب و روز بطور محرمانه مراقب فرداً فرد اعضاء و مستخدمین سفارت هستند وقتی اتباعی که برای تجدید و یا تمدید گذرنامه های خود می آیند مورد بررسی واقع می شوند و هریکی را چند ساعتی به تامینات برده از آن‌ها تحقیقات می‌کنند بطوری که اتباع می ترسند برای کارهای خود به سفارت مراجعه نمایند این است رویه مامورین شوروی نسبت به سفارت کبرای ایران و البته اولیای دولت در روابط خود با سفیرکبیر و سفارت کبرای شوروی این وضعیت را در نظر خواهند گرفت و این طور بنظر می رسد که با این وضعیت روس‌ها [،] ما هرچه در کارها کمتر به دولت شوروی مراجعه کنیم و تقاضاهای خود را راجع به تجارت و ترانزیت و عبور اشخاص هرچه محدود

گزارش محرمانه سفیرکبیر ایران در مسکو به وزارت خارجه ایران[۶۹]

تاریخ ۱۳۱۹/۶/۳ شیر و خورشید

سفارت کبرای شاهنشاهی ایران

مسکو

محرمانه است[۴۷]

وزارت امور خارجه

آنچه مشاهده می شود دولت شوروی در روابط خود با ایران در وضعیت منفی باقی است و با این که از طرف دولت شاهنشاهی تا حال کوشش‌های ممکنه شده که روابط با دولت شوروی روی اساس دوستانه و حسن‌تفاهم قرار بگیرد معهذا دولت شوروی با استفاده از جنگ اروپا رویه دیرینه امپراطوری را پیش گرفته می خواهد وسایل مزاحمت را برای ایران فراهم و سوءتفاهم ایجاد نماید. از روز ورود به این مأموریت همه روزه بدخلقی و بهانه جوئی های عمال شوروی را مشاهده کرده با صبر و تحمل وظائف خود را انجام می دادم به امید این که شاید بالاخره مصادر امور شوروی به منافع سیاسی و اقتصادی دوستی با ایران متوجه شده طریقه حسن‌تفاهم را در روابط خود با ایران اتخاذ نمایند، ولی متأسفانه هرچه از طرف ایران در پیش‌آمدهای گوناگون رویه دوستانه و مسالمت پیش گرفته می شود روس‌ها برعکس در مشکل‌تراشی پافشاری کرده و می‌کنند. قطع‌نظر از از مسائل گذشته از قبیل توقیف عده[ای] بی حساب و تبعید اتباع و بی خانمان‌ساختن هزاران ایرانی به جرم جاسوسی و ایجاد مشکلات در باره امتیاز شرکت هلندی در شمال و فشار سیاسی و اقتصادی در مسئله ساختمان سرسره بتوسط مهندسین آلمانی و اتخاذ رویه غیردوستانه در موضوع ترانزیت رایلهای آهن که قریب دو سال در باطوم مانده بود و اشکال‌تراشی ها در باره ترانزیت سایر کالاهای ترانزیتی که در باره هر یکی از این مسائل سفارت کبری مجبور بود ماه‌ها و سال‌ها اقدام و هر دفعه ناملایماتی را متحمل شود [،] این دفعه نیز ادعای پرواز دو هواپیما را عنوان کرده می خواهند هر روز به آن شاخ و برگ داده مسئله را بزرگ نمایند [.]

نطق مولوتف نمونه بهانه‌جوئی برای ایجاد سوءتفاهم بوده و از آن روز هم مصادر امور شوروی قدمی برای رفع سوءتفاهم برنداشته و با وجود این که می خواستم از ورود آقای سیاح استفاده کرده آقای مولوتف و قائم‌مقام او را ملاقات و در ضمن معرفی ایشان مذاکراتی نیز در باره روابط فیمابین بنمایم [؛] تا حال که ۲۵ روز می‌گذرد وقت ملاقات ندادند معلوم می شود به جهات و ملاحظاتی نمی خواهند با ما روبرو بشوند [.]

بطرف خود جلب و ضمناً روس‌ها را بر علیه سراج اوغلو تحریک نمایند و از طرفی هم ترک‌ها را از بلغارستان و ایتالیا بترسانند که در صورت بروز جنگ با روسیه این دو دولت نیز بر علیه ترک‌ها خواهند جنگید.

در بعضی محافل سیاسی گفته می‌شود که بین آلمان و بلغارستان معاهده سرّی نظامی موجود است و گویا مقصود از این معاهده تهدید ترکیه است که آن‌ها را مقابل تقاضاهای آتیه آلمان رام و مطیع باشند ولی از مذاکرات با سفیرکبیر ترکیه در اینجا چنین استنباط می‌شد که ترک‌ها به دوستی با انگلیس وفادار بوده در مقابل هر نوع تشبثات روس و آلمان و بلغارستان استقامت خواهند کرد و اگر جنگی پیش آید دولت و ملت یک دل و یک جهت از استقلال و تمامیت ترکیه دفاع خواهند کرد.

سفیرکبیر — **محمد ساعد**

محل امضاء

۱۹/۶/۳

کشف تلگراف وزیر امور خارجه ایران به سفیرکبیر ایران در مسکو[۷۰]

[نمره] ۴۸۱

از تهران

[تاریخ] ۱۳۱۹/۶/۶

نمره ۴۶۳ [؛] معلوم نیست علت تلگراف به این تفصیل و این همه نگرانی برای چیست [؟] تاکنون از آن‌ها چیزی ندیدیم [،] از ما چیزی نخواسته‌اند [،] اقدامی نکرده‌اند که ما در مقابل استقامت کنیم [.] مراجعه به سفارت دیگر تناسبی نداشته [،] دولت باید قدرت خود را در مواقع مهم به کار برد [.] اگر مقصود نطق مولوتف است که جواب‌های لازمه به وسایل مقتضیه داده شده است [.] اگر تمام این نگرانی ها برای آن است که در دادن وقت ملاقات تأخیر کرده‌اند که به موجب اطلاعات واصله از خودتان [،] همین معامله را با سفیرکبیر انگلستان نیز نموده‌اند [.]

با این اوضاع مغشوش و آشفته دنیا نمی‌توان از وزیر امور خارجه انتظار داشت که به محض تقاضا وقت ملاقات تعیین کند [.] به علاوه این تلگراف با مفاد تلگراف شماره ۱۰ آقای سیاح که اطلاع می‌دهد [:] قرارداد در این هفته امضاء می‌شود [،] در سایر مسائل موفقیت حاصل

نماییم بهتر است.

نکته مهم در معاملات با روس‌ها این است که هرچه از طرف ایران نسبت به دولت شوروی اظهار دوستی بشود روس‌ها نظر به خبث طینت خود این اظهارات را حمل به ضعف نفس کرده به خشونت اخلاقی خود خواهند افزود و باید به روس‌ها به هر وسیله باشد حالی کرد که ایران امروزه با وجود علاقه[ای] که به روابط حسنه و دوستی با دولت شوروی دارد حاضر نیست در هیچ موقع زیر بار فشارهای سیاسی و اخلاقی آنها برود و در مقابل هر نوع فشار آنها استقامت خواهد نمود.

در روابط دولت شوروی با ترکیه بعد از نطق مولوتف وقایع مهمی رخ نداده[،] سفیرکبیر ترکیه ظاهراً به عنوان مرخصی برای دو یا سه هفته به آنکارا رفته عقیده بعضی محافل سیاسی بر این بود که چون روس‌ها سفیرکبیر خود را به عنوان مرخصی از آنکارا احضار کرده‌اند ترک‌ها نیز خواسته‌اند معامله به مثل نموده و ضمناً افکار و نظریات سفیرکبیر خودشان را راجع به روسیه بفهمند[.] ولی موقعی که سفیرکبیر برای خداحافظی آمده بود می‌گفت برای کارهای شخصی دو هفته به مرخصی می رود و ضمناً با دولت راجع به رویه منفی شوروی نسبت به ترکیه مذاکره خواهد کرد تا وضعیت روابط فیمابین را روشن نماید[.] پرسیدم چنانکه معروف شده است آیا با دولت شوروی داخل مذاکراتی شده‌اید گفت خیر[،] ولی هر دستوری از آنکارا بگیرم و هر مذاکراتی راجع به روابط فیمابین آنجا بشود به شما اطلاع خواهم داد[.] آن‌چه بنده شخصاً از منابع دیگر شنیدم گویا در ترکیه دو جریان موجود است[:]

یکی این که با حفظ ظاهر در روابط با روسیه تمام تقاضاهای روسیه را که به حیثیت و حقوق ترکیه برخورد بدون تردید رد و در مقابل تمام تشبثات سیاسی روسیه مقاومت و ایستادگی نمایند و سردسته این جریان شخص عصمت‌پاشا رئیس‌جمهور فعلی است.

جریان دیگر این است که سعی بشود نظر روسیه را راجع به بعضی مسائل مربوطه بین ترکیه و شوروی بفهمند و از راه مسالمت برای حل این مسائل دوستانه بکوشند و در راس این جریان گویا سراج اوغلو وزیر امور خارجه می باشد[؛] و گویا سفیرکبیر ترکیه طرفدار نظریات رئیس‌جمهور است و جداً مایل است که به تمام تقاضاهای روسیه جواب رد داده شود و در این صورت اگر نظر سراج اوغلو پیشرفت داشته باشد موقعیت سفیرکبیر ترکیه در مسکو متزلزل خواهد بود[.] البته آگاهی دارند که آلمان‌ها در مناسبات خود با ترکیه رویه تهدید و تحبیب را پیش گرفته‌اند و چون تهدیدات آن‌ها نسبت به سراج اوغلو پیشرفت نکرده و ترک‌ها جداً از وزیر امور خارجه خود طرفداری کردند می خواهند بعضی محافل طرفداران آلمان را در ترکیه

واضح است که این قسم رفتار نسبت به یک نفر تبعه آلمان که در خدمت وزارت پیشه و هنر می باشد از طرف مشارالیه عذرتراشی تلقی می‌گردد.
سفارت آلمان با اشعار مراتب فوق محترماً از وزارت امور خارجه شاهنشاهی ایران خواهشمند است مقرر فرمایند اقدامی نزد مقامات مربوطه به‌عمل آید که در آتیه برای صدور پروانه مسافرت بی جهت اشکال‌تراشی ننمایند.

مهر دایره‌ای شکل سفارت آلمان در تهران

وزارت امور خارجه شاهنشاهی ایران
تهران

قسمتی از گزارش سفیرکبیر ایران در مسکو به وزارت امور خارجه ایران[۷۲]

نمره ۵۶۱

[تاریخ] ۱۳۱۹/۷/۱ [=] ۳ اکتبر ۱۹۴۰

«پیمان نظامی آلمان، ایتالیا و ژاپن از حیث این که چه تاثیراتی در روابط دولت شوروی با دول محور خواهد بخشید مورد توجه عموم محافل سیاسی مسکو گردید... عقیده محافل انگلیس و امریکا و اغلب دول بی طرف بر این است که نیش پیمان مزبور بیش از امریکا به دولت شوروی متوجه است... آنچه از متن مقالات پراودا و ایزوستیا استنباط می شود پیمان مزبور اذهان مصادر امور شوروی را برای فهمیدن رویه اصلی آلمان مشغول نموده [،] محافل انگلیس و امریکا بعد از امضاء شدن پیمان زمینه سازش خود را با دولت شوروی مساعد می بیند...»

تلگراف سفیرکبیر ایران در مسکو به وزارت امور خارجه ایران[۷۳]

نمره ۵۶۲

[تاریخ] ۱۳۱۹/۷/۱۰ [=] ۲ اکتبر ۱۹۴۰

تهران وزارت امور خارجه

دیروز نهم مهر با آقای ویشین سکی قائم‌مقام اول کمیسریای خارجه ملاقات و بعد از تبریک مقام جدید وی و امیدواری در حسن همکاری برای حل دوستانه امور جاریه صحبت

است [،] مباینت دارد [.]

اگر اطلاعات مهم دیگری دارید که شما را نگران کرده چرا واضح نمی‌گوئید [؟] هرگاه مقصود صرف استقامت است که باید معلوم شود در برابر چه [؟] استقامت که در برابر هیچ معنی و منطق ندارد [.] چرا باید بی جهت به خود نگرانی راه داده [،] مرکز را هم نگران نمائید از سیاست [و] رویه [ای] که تاکنون دولت پیش گرفته چه ضرری دیده شده که آن را تغییر بدهیم [؟]

مخصوصاً تکرار می‌کنم که رویه ما مبنی بر حسن رابطه و دوستی کامل با دولت همسایه و رفع کلیه سوءتفاهمات است [،] و نمایندگان سیاسی دولت هم در خارج باید همین رویه را تعقیب [کنند.] نمره ۱۲۱۳

تلگراف فوق با مفتاح وزارت خارجه نبود [.]   اعلم

در حاشیه به خط ساعد:

به تاریخ ۱۹/٦/٦ در نمره ٤۸۱ جواب داده شد [.]

امضاء   محمد ساعد

یادداشت سفارت آلمان در تهران به وزارت خارجه ایران[71]

سفارت آلمان ــ تهران

تهران به تاریخ ۲۵ سپتامبر ۱۹٤۰

شماره ۲۰۲۲/٤۰

یادداشت

سفارت آلمان با اظهار تعارفات خود محترماً مراتب ذیل را به اطلاع وزارت امور خارجه شاهنشاهی ایران می رساند.

آقای (پریستر) تبعه دولت آلمان که به سمت معلمی در هنرستان دولتی در خدمت وزارت پیشه و هنر می باشد در تاریخ ۱۹ سپتامبر (۲۸ شهریور) به اداره مربوطه شهربانی کل مراجعه و تقاضای صدور پروانه مسافرت به بابلسر نموده و خیال داشته است سه روز برای گردش در آنجا توقف نماید. اداره مربوطه از مشارالیه خواسته است گواهی نامه از وزارت پیشه و هنر ارائه دهد مبنی بر این که ایشان واقعاً عضو وزارت‌خانه می باشند. کمی بعد آقای (پریستر) گواهی نامه مورد احتیاج را تهیه و به اداره مربوطه تسلیم می نماید. متصدی امر اظهار می دارد که این گواهی نامه کافی نیست و بایستی در آن مخصوصاً ذکر شود که مشارالیه قصد مسافرت به بابلسر را دارد و به همین علت از صدور پروانه مسافرت خودداری کرده است.

اعتراض و علت این اقدام خلاف و جلوگیری آن را خواسته راپرت نمائید[.]
نمره ۱۵۱۹ اعلم

در ذیل تلگراف به خط ساعد: تجدید تلگراف خواسته شود[.] ۷/۱۴

گزارش سفیر کبیر ایران در مسکو به وزارت امور خارجه ایران[۷۵]

نمره ۵۶۶

[تاریخ] ۱۳۱۹/۷/۱۴
مسکو

وزارت امور خارجه

نظریات خود در موضوع پیمان نظامی آلمان و ایتالیا و ژاپن و اثرات آن را در محافل سیاسی مسکو بطور مختصر تلگرافاً به عرض رسانده‌ام[.] سرمقاله های دو روزنامه مهم شوروی «پراودا» و «ایزوستیا» که چند روز پس از امضای پیمان مزبور انتشار یافت دارای لحن خشک خاصی است. به این جهت محافل سیاسی مسکو معتقدند که پیمان مزبور چندان حسن اثر در نزد اولیای امور شوروی نبخشیده و ممکن است این پیمان باعث شود که دولت شوروی تغییرات مهمی در سیاست خارجی خود بدهد.

محافل انگلیسی در مسکو البته می‌کوشند بلکه با فراهم نمودن وسایل لازمه مقامات شوروی را از دول محور ظنین نموده آن را به طرف خود جلب نمایند[.] ولی سفارت کبرای آلمان و ایتالیا که به‌خوبی از اقدامات انگلیسیها آگاه می‌باشند با تمام وسایل می‌خواهند ثابت کنند که پیمان نامبرده به هیچ‌وجه بر علیه دولت شوروی نبوده و در اساس خود برای جلوگیری از توسعه جنگ به امریکا و ژاپن می باشد[.]

سفارت کبرای آلمان ضمن خبرنامه هائی که از ابتدای جنگ کنونی مرتباً چاپ و بین سفارت‌خانه های مسکو توزیع می نماید اخیراً شرح مفصلی راجع به کیفیت و ماهیت پیمان مزبور درج نموده که عین آن‌ها را به پیوست تقدیم می‌دارد[.] بعضی از سفراء دول بی طرف در مسکو در این عقیده هستند که بعد از تأمین مصونیت رومانی از طرف دول محور و عدم دعوت دولت شوروی به کنفرانس کشتی رانی رود دانوب[،] و سازش با دولت فنلاند برای عبور عساکر آلمانی از خاک فنلاند به مناطق شمالی نروژ[،] مختصر برودتی فیمابین دولت شوروی و دول محور تولیدشده و حالا انعقاد پیمان نظامی سه گانه شاید برودت را مبدل به

راجع به روابط فیمابین پیش آمد [؛] گفتم [:] اگرچه شما جدیداً به کمیسریای خارجه آمده اید [،] ولی البته می دانید که یکی از اساس های سیاست خارجی ایران حسن هم جواری و دوستی و تحکیم روابط حسنه با دولت شوروی است [.] و این که دولت ایران هیچ وقت آلت مقاصد سیاسی دول دیگری بر علیه دولت شوروی نشده و نخواهد شد [.] و یقین دارم این سیاست مردانه و صمیمانه دولت ایران را در نظر داشته [،] دولت شوروی نیز اساس سیاست خود را با ایران روی روابط دوستانه قرار خواهد گذاشت [.]

آقای ویشین سکی از این اظهارات خیلی خوشوقت شده جواب دادند که احساسات دولت شوروی نسبت به ایران متقابله است و سیاست ما با ایران در اساس [،] دوستی و حسن تفاهم بوده و به حسن روابط خود با ایران همیشه اهمیت زیادی می دهیم [،] و اگرچه می دانیم کارهای شما با آقای دکانوزوف قائم مقام دیگر است ولی اگر مساعدت مرا در کارها لازم داشته باشید همیشه حاضرم به شما کمک نمایم [.]

بعد در اطراف پیمان جدید دول محور صحبت پیش آمد [.] رویه روشن و متین و بی طرفی دولت شوروی را تمجید کردم [.] خیلی خوشحال شد [.]

توضیح این که بعد از انتشار مقالات برعلیه ما و نطق آقای مولوتف این اولین دفعه است که یک قائم مقام کمیسریای خارجه اظهارات بنده را حسن استقبال و روابط حسنه فیمابین را تایید می‌کند.

رمز شود   محل امضاء   **محمد ساعد** ۱۹/۷/۱۰

کشف تلگراف رمز وزیر امور خارجه ایران به سفیرکبیر ایران در مسکو[۷۴]

[نمره] ۵۶۸

[تاریخ] ۱۳۱۹/۷/۱٤

از تهران

در ساعت دوازده روز پنجم سپتامبر هواپیمای شوروی بالای قراولخانه قره‌قویونان و قریه زنگنه شط لودر در خاک ایران در پرواز بوده اغلب بین قراولخانه ها تا سه کیلومتر به خاک ایران تجاوز کرده و در ساعت سیزده‌ونیم از بالای قراولخانه مزبور به طرف قراولخانه توپها نارنج ترکیه رفته [،] پس از سیر در این نواحی به ایران مراجعت کرده اند [.]

هم کلانتر مرز جلفا و هم وزارت امور خارجه موضوع را اعتراض نمودم [.] اینجا هم

کاریکاتورهای زننده سیاست ژاپن را سخت مورد حمله قرار داده و دولت و ملت چین را حمایت می‌کردند[،] و فقط پس از انعقاد قرارداد سال گذشته بین آلمان و شوروی از حدّت حملات مزبور تا اندازه[ای] کاسته شده و در تحت نفوذ آلمان روابط شوروی و ژاپن صورت بهتری به خود گرفت[.] ولی بر همه آشکار بود که این التیام روابط شوروی و ژاپن ظاهری بوده و ضدّیّت باطنی با تمام قوّت خود باقی است و چون پیمان سه گانه موقعیت نظامی و سیاسی ژاپن را محکمتر می‌نماید خیلی طبیعی به‌نظر می‌آید که روسیه شوروی نسبت به پیمان جدید دول محور خوش‌بین نباشد و برای آتیه راه چاره [ای] برای خود بجوید.

واقعه جالب‌توجهی که پس از انعقاد پیمان نامبرده اتفاق افتاده است این است مدتی پیش از آن بنابر اعلانی رسمی که شده بود قرار بود یکی از دانشمندان شوروی سخنرانی مخصوص راجع به «سیاست امپریالیستی ژاپن» در روز اول اکتبر در موزه «صعنت و فن» مسکو بنماید[،] ولی روز معهود سخنرانی موقوف گردید[.] و البته این پیش‌آمد را نمی‌توان یک مسئله عادی تلقی نمود و چنان که جمعی معتقدند ممکن است در نتیجه اقدامات آلمان‌ها دولت شوروی سخنرانی نامبرده را که بدون شک راجع به انتقاد از سیاست ژاپن بوده موقوف نموده است.

در هر حال از آثار و علائم و مشاهدات دقیقه چنین استنباط می‌شود که انعقاد پیمان جدید دول محور با ژاپن تأثیرات عمیقی در اذهان اولیای امور شوروی نموده و باید منتظر شد که روسیه شوروی تدابیر لازمه برای رفع مضرات ممکنه آن برای سیاست خود اتخاذ و اگر در باطن با آلمان سازش مخصوص و محرمانه[ای] نداشته باشد برای تحسین روابط خود با ایران و ترکیه اقدام خواهد کرد[.]

فعلاً با وضعیت فعلی خطر استیلای فنلاند از طرف نیروی نظامی شوروی گذشته و چنانکه انتشار [دارد] گویا آلمان بطور محرمانه مصونیت فنلاند را در مقابل بعضی امتیازات تأمین نموده است.

سفیر کبیر ــ محمد ساعد

کدورت نماید. هر چند روزنامه های شوروی می نویسند که انعقاد پیمان مزبور برای اولیای دولت شوروی غیر مترقب نبوده و دولت آلمان مراتب را قبلاً اطلاع داده بود[،] و هرچند در متن پیمان هم اشاره مساعدت آمیزی به حکومت شوروی شده است[،] ولی لحن خشک مقالات و مخصوصاً جمله «دولت شوروی رویه بی طرفی خود را در این کشمکش تا اندازه[ای] که وابسته به خود او باشد حفظ خواهد نمود» مندرجه در مقاله های «پراودا» و «ایزوستیا» جالب توجه است.

ضمن ملاقات نهم مهر با آقای ویشین سکی قائم مقام اول کمیسر خارجه در موضوع پیمان سه گانه صحبت به میان آمد[.] رویه بی طرفانه ما بر همه کس معلوم است و در این گونه مسائل ما نمی‌خواهیم رویه مسالمت آمیز خود را از دست بدهیم[.] و ما می‌خواهیم با همسایگان خود دوستی نموده از مداخله به امور داخلی آن ها دوری نمائیم[.]

و از طرز بیان آقای ویشین سکی معلوم بود که نسبت به پیمان سه گانه چندان خوش بین نیست[.]

در اطراف این پیمان عقیده های مختلف شنیده می‌شود[.] بعضی ها می‌گویند این که دول محور موضوع آسیای وسطی را بازگذاشتند خواستند به دولت شوروی بفهمانند که آسیای وسطی فضای حیاتی روسیه است[،] و در این منطقه هر اقدامی نماید مختار است و خواستند بلکه به این وسیله دولت شوروی را به طرف شرق نزدیک و هندوستان سوق و آنجاها مشغول و خودشان از مداخلات روسیه در امور اروپا و بالکان و چین ایمن و آسوده باشند[.] و شاید هم در این زمینه ها مذاکرات مقدماتی قبل از امضای پیمان با روسیه نموده اند[،] ولی یا روسیه زیر بار این فریبها نرفته بی طرفی را به کشمکش با انگلیس و امریکا ترجیح داده است و یا شاید منتظر موقع و فرصتی بهتر و مساعدتری می‌باشد. و به نظر بعضی از مطلعین بعید نمی‌آید که بعد از پیمان سه گانه برلن ـ رم ـ توکیو ـ روسیه شوروی از دول محور دوری جسته بخواهد خود را به انگلیس و امریکا نزدیک نماید و با ایران و ترکیه رویه دوستی و حسن روابط را پیش گیرد تا موقعیت سیاسی و نظامی خود را در مقابل دول محور محکم نماید.

چنان که آگاهی دارند دولت شوروی در خاور دور منافع خاصی دارد همیشه از توسعه نفوذ و پیش رفت های ارتش ژاپن در چین هراسان بود[،] و از ابتدای جنگ ژاپن با حکومت چیانکای‌چک معناً و اخلاقاً و عملاً هم با دادن اسلحه و پول و غیره به حکومت قانونی چین کمک نموده[،] و افکار عامه عالم را بر علیه ژاپن برانگیخته[،] و شرکت ژاپن در پیمان ضدکمونیزم بر غلظت ماده افزوده و همه روزه روزنامه های شوروی با درج مقالات و

قسمتی از گزارش[48] سفیرکبیر ایران درمسکو به دفترمخصوص رضاشاه[78]

نمره ۶۱۹

(تاریخ) ۱۳۱۹/۸/۸

سفیر ترکیه [:] اولیای ترکیه یقین حاصل کرده‌اند و اطمینان کامل دارند که فتح و ظفر بالاخره نصیب انگلیسها خواهد بود [.] ملاقات با مولوتف در محیط دوستانه بوده [است.] به روس‌ها اطمینان دادم که دولت ترکیه آلت مقاصد دولت ثالثی برعلیه منافع سیاسی دولت شوروی نخواهد شد.

ساعد [:] گویا از قرار اطلاعات واصله به مقامات ترکیه روس‌ها نیروی خود را در قفقاز تقلیل داده بعضی قطعات آن را به طرف رومانی فرستاده‌اند [.] سفیرکبیر ترکیه دیروز می‌گفت نسبت به اوضاع خیلی اندیشه‌ناک می‌باشد و علاوه می‌کرد که یکی از آتاشه های نظامی شوروی در خارجه اظهار داشته است درصورت بروز جنگی در بالکان دولت شوروی مجبور خواهد بود برای تأمینات سرحدات خود از مواد معاهده خود با ایران استفاده نماید و از ترکیه نیز تأمینات بخواهد.

سفیرکبیر — **محمد ساعد**

پاسخ تلگراف رئیس دفترمخصوص رضاشاه به سفیرکبیر ایران درمسکو[79]

[تاریخ] ۱۹/۸/۱۹

از تهران

سفارت کبرای ایران

گزارش شماره ۶۱۹ مورخ ۸ آبان به عرض خاکپای مبارک ملوکانه ارواحنافداه رسید [.] برحسب فرمان مبارک تذکراً ابلاغ می‌نماید شخصی که به دیدن جنابعالی آمده و اطلاع داده است [؛] به این قبیل اشخاص [و] اظهارات او اغفال نشوید [.] زیرا به نظر می‌آید حرف‌های انگیخته به تبلیغات بیش نیست [.] اگر قضایا روشن شد از این جا به جنابعالی دستور لازم داده می‌شود.

دو هزار و... **شکوه**

دستور نخست‌وزیر به وزارت کشور[۷۶]

شیر و خورشید
نخست‌وزیر

بتاریخ ۱۹/۷/۲۲
شماره ۸۲۹۰
محرمانه

وزارت کشور

عطف به گزارش شماره (۹۱۳۹۲) ۱۹/۷/۲۰ و به پیوست آن راجع به حمل استخوان‌های (فون‌میتوتولی) سفیر آلمان که چهل سال پیش در شیراز مُرده و در دامنه باباکوهی دفن شده[۱] اشعار می دارد که حمل استخوان‌های نامبرده بطور ساده و بدون هیچ گونه مراسم مانعی ندارد.

نخست‌وزیر

رونوشت برای آگاهی وزارت امور خارجه فرستاده می شود.

از طرف نخست‌وزیر
محل امضاء

قسمتی از گزارش سفارت ایران در مسکو به وزارت امور خارجه ایران[۷۷]

نمره ۲۳۱۷
[تاریخ] ۱۳۱۹/۸/۸

وزارت امور خارجه

«به قراری که روزنامه‌های شوروی می نویسند اداره نشریات دولتی در نظر گرفته یک‌سلسله کتاب درباره سیاست خارجه چاپ و منتشر نماید. مقصود اصلی از انتشار این کتاب‌ها آشنانمودن ذهن اهالی از سیاست دول بزرگ از آغاز سده نوزدهم تاکنون است.

اخیراً مشاهده می‌گردد در مجامع شوروی چه باشگاهها و چه در مجالس برای نگاهداری صلح با آلمان جوانان شوروی را تشویق می نمایند.

برای این منظور هم یادداشتهای شخصی بیسمارک سیاستمدار نامی آلمانی را به زبان روسی ترجمه و در سه جلد انتشار می یابد... چاپ و انتشار یادداشتهای بیسمارک در مسکو اثرات خوبی در آلمان بخشیده است.»

گزارش سفیرکبیر ایران در مسکو به وزارت امور خارجه ایران[۸۱]

نمره ٦٤٠

[تاریخ] ۱۹/۸/۱۹ [۱۳]

تهران وزارت امور خارجه

بعد از ابلاغیه رسمی صبح [،] امشب آقای مولوتف [به] برلن حرکت کرد [.] طبق اطلاعات واصله وزیر خارجه ایتالیا [به] برلن حرکت [کرده است] که در مذاکرات شرکت نماید. لاوال وزیر خارجه فرانسه در برلن حضور خواهد داشت [.]

از قرار انتشارات [،] مذاکرات بین آقای مولوتف و وزرای خارجه محور راجع به امور بالکان و شرق نزدیک خواهد بود.

این مسافرت موجب اندیشه زیاد نمایندگان دول بالکان و ترکیه و انگلیس گردیده است.

٦٤٠ رمز شود محل امضاء **محمد ساعد**

۱۹/۸/۱۹

گزارش سفیرکبیر ایران در مسکو به وزارت امور خارجه ایران[۸۲]

نمره ٦٤٧

[تاریخ] ۱۹/۸/۲۵ [۱۳]

تهران وزارت امور خارجه

البته بوسیله سفارت شاهنشاهی در لندن از پیشنهاداتی که دولت انگلیس سه هفته پیش به دولت شوروی کرده [،] و قسمت مربوطه به ایران و ترکیه مستحضر می باشند. هنوز دولت انگلیس نه در لندن و نه در مسکو نتوانسته است به پیشنهادات خود جوابی بگیرد [،] و شاید از این پیشنهادات انگلیس آلمان ها در موقع خود مطلع شده برای جلوگیری از امکان سازش بین روس و انگلیس آقای مولوتف را برای مذاکره [به] برلن دعوت کردند [؛] و آقای مولوتف بعد از دو دفعه جواب رد بالاخره دعوت را قبول و [به] برلن رهسپار گردید [.] دیشب مراجعت [؛] ولی هنوز در اطراف مذاکرات فیمابین خبر صحیح به دست نیامده است.

در مجالس سیاسی اینجا حدس زده می شود که مذاکرات بیشتر در اطراف مسائل بالکان و امکان جلوگیری از سرایت جنگ به سایر دول بالکان باشد [،] و گویا وجود ۱۲۵ لشکر شوروی و هشتاد لشکر آلمان را در سرحدات همدیگر برای حسن مناسبات فی مابین مضر دیده

به خط ساعد:
ملاحظه شد فعلاً ضبط شود [.]
نمره ۶۱۹
۱۹/۸/۱۹

قسمتی از گزارش سفیرکبیر ایران درمسکو به وزارت خارجه ایران[۸۰]

نمره ۶۳۷

[تاریخ] ۱۳۱۹/۸/۱۹

سفیرکبیر تازه ژاپن [درمسکو:] آقای تاتی کاوا در ضمن صحبت با بنده می‌گفت [:] اکنون دولت ایران باید از فرصت استفاده کرده منابع نفت را از دست انگلیسها گرفته خود اداره نماید [،] و چرا از موقع استفاده نمی‌کند [؟]

گفتم [:] با انگلیسها ما قراردادی داریم و آن‌طور که شما می‌گوئید برهم زدن قرارداد کار آسانی نیست و روابط ما با انگلیس با وجود بی طرفی کامل در جنگ کنونی دوستانه است [،] چنان که با آلمان هم دوستانه می باشد [.] و اقتضای بی طرفی در این است که ما با وجود مشکلات انگلیسها در جنگ [،] مشکلات تازه[ای] برای آن‌ها تولید ننمائیم [.]

گفت [:] صحیح است [.] دول قدیم در روابط خود با سایرین نزاکت و نجابت را قائل هستند و این رویه در مسائل بین‌المللی خیلی پسندیده است...

از طرفی هم روزنامه های ایتالیا در اطراف نفت ایران و اهمیت منابع آن قلم‌فرسائی و زمزمه‌هائی نموده می خواهند وسیله و بهانه[ای] برای صدمه زدن به انگلیس پیدا کنند [.]

و این تشبثات دول محور بیشتر روس‌ها را ظنین و ظاهراً آنان را معتقد نموده است که حفظ روابط همسایگی و بی‌طرفی با ایران و ترکیه فعلاً منافع سیاسی و اقتصای آن‌ها را به‌قدر لزوم تامین و خطرات جنگ را از روسیه دور می نماید.

سفیرکبیر ــ **محمد ساعد**

با فروش مقدار کافی آن کاملاً تامین نماید و بعد از خاتمه جنگ در امور مربوط به نظم جدید در اروپا با دولت شوروی تبادل‌نظر ومشاوره‌نماید ودرهیچ دسته‌بندی‌ها بر علیه دولت شوروی شرکت ننماید [،] انتها [.]

بیش از ۲٤ روز است که از تاریخ این پیشنهاد گذشته [،] هنوز دولت شوروی جواب قطعی نداده و تمام تشبثات سفیرکبیر انگلیس برای اخذ جواب و دیدن شخص مولوتف عقیم مانده است [.] فقط یکی دو دفعه قائم‌مقام کمیسر خارجه را دیده جواب خواسته مشارالیه وعده داده است بعد از مطالعه دقیق پیشنهادات [،] جواب دولت متبوعه خود را بدهد [.] حالا شاید بعد از تبادل‌نظرهای آقای مولوتف با پیشوای آلمان در برلن دولت شوروی وضعیت خود را با انگلیس روشن و نظر خود را نسبت به پیشنهادات او معلوم نماید.

رمز شود ۱۹/۸/۲٦

محل امضاء **محمد ساعد**

قسمتی از گزارش سفیرکبیر ایران درمسکوبه وزارت امور خارجه ایران[۸۴]

نمره ٦۵۹

[تاریخ] ۱۹/۹/۲ [۱۳] **ازمسکو**

وزارت خارجه

«بعد از مراجعت آقای مولوتف [از آلمان] انتشارات زیادی راجع به سازش دو دولت راجع به خط‌مشی سیاسی آن‌ها نسبت به ایران و ترکیه در میان بود و این که گویا... سفیرکبیر آلمان در ۲۸ آبان در صحبت خصوصی خود تمام این انتشارات را تکذیب می‌کرد و می‌گفت [:] مذاکرات برلن در اطراف توسعه مبادلات جنسی و تحکیم روابط اقتصادی و روشن‌نمودن مناسبات سیاسی [،] و قسمتی هم راجع به دریای سیاه بوده است و ابداً موضوع ایران و روابط آن با دولتین آلمان و شوروی در میان نبود... کمیسریای خارجه در ملاقات ۲۹ آبان با سفیرکبیر ترکیه تمام انتشارات را تکذیب و گفته بود که دولت شوروی هیچ نوع تعهداتی را با آلمان برعهده نگرفته و در امور بالکان با دقت ناظر قضایا می باشد...»

در خصوص تقلیل این قوا تبادل نظر کرده‌اند [.] و علاوه گویا دولت آلمان کنترل دولت شوروی را در مصب رود دانوب قبول کرده است [.] و در مقابل گویا روس‌ها وعده دادند در مسائل اقتصادی و مبادله جنس و تامین احتیاجات آلمان از مواد اولیه منتهای مساعدت را بنمایند [.]

و از این که برخلاف اطلاعات واصله به بعضی سفارت‌خانه‌ها [ی] اینجا [،] وزیر خارجه ایتالیا به برلن نیامد و در مذاکرات شرکت نکرد [،] وزیر خارجه فرانسه نیز در برلن حاضر نشد [،] استنباط می‌کنند که راجع به نظام جدید اروپا و آسیا و نقشه‌های آتیه آلمان یا آقای مولوتف مذاکره نشده است... رمز شود

۱۹/۸/۲۵ محل امضا **محمد ساعد**

گزارش سفیرکبیر ایران در مسکو به وزارت امور خارجه ایران[۸۳]

نمره ٦٤٨

[تاریخ] ۱۹/۸/۲٦ [۱۳]

تهران **وزارت امور خارجه**

تکمیل نمره ٦٤٧ [،] چندی قبل دولت انگلیس به دولت شوروی پیشنهاد نموده است برای روشن نمودن روابط فیمابین داخل مذاکره شده اساس حسن‌تفاهم فیمابین را برقرار نمایند.

آنچه از تحقیقات آنجا فهمیده می شود قسمتی از پیشنهادات انگلیس در زمینه‌های ذیل می باشد [:]

دولت شوروی باید بی طرفی کامل [را] در جنگ کنونی تا خاتمه آن نگاه دارد و عین وضعیتی را که نسبت به آلمان در روابط خود دارد با انگلیس نیز داشته [،] و عین قرارداد عدم تعرض را که با آلمان دارد با انگلیس نیز منعقد نماید [.] تا خاتمه جنگ کنونی بر ضرر دولت انگلیس و برعلیه منافع او اقدام ننماید [.] در صورت تجاوز و تعرض دول محور به ایران و ترکیه در حدود کمکی که دولت شوروی به دولت چین می نماید به این دو دولت نیز کمک و مساعدت نماید [.] در مقابل دولت انگلیس حاضر است وضعیت کنونی ممالک بالتیک و ایالات غربی روسیه را دوفاکتو بشناسد [.] و احتیاجات دولت شوروی را به مال‌التجاره‌هایی که برای تکمیل و تحکیم وسایل دفاعیه و سایر احتیاجات مملکتی لازم دارد

عامری

به خط ساعد در ذیل نامه:

در نظر گرفته شد فعلاً ضبط شود [.]

نمره ۶۷٤ ۱۹/۹/۸

رونوشت نامه استانداری هفتم به وزارت کشور[۸۷]

اداره انتظامات — شیر و خورشید

محرمانه — وزارت کشور

رونوشت نامه استانداری هفتم شماره ۳۲۰ مورخه ۱۹/۹/۲۳ وزارت / اداره که اصل آن به شماره ۹۲۳۲۷/۱۹۲۹۰ ثبت شد.

وزارت کشور[:] طبق گزارش شهربانی استان هفتم سرگرد (فن کلارن) وابسته نظامی سفارت آلمان در تهران ساعت ۱۸ روز ۱۸ آذر از راه اصفهان وارد شیراز و در مهمانخانه سعدی توقف نموده [؛] به شهربانی دستور داده خیلی محرمانه مراقب اعمال او باشد.

صبح روز ۲۹ آذر اطلاع داده شد که به اتفاق کرمر رئیس هنرستان شیراز از طرف اردکان حرکت کرده‌اند [،] به بخشدار رمزاً دستور داده مراقب اعمال آن‌ها باشد [.] ولی بعد معلوم شده به اردکان نرفته و به قلات برای شکار رفته ساعت ۱۷ مراجعت کرده‌اند.

در این مدت یک ناهار و یک شام در منزل کرمر مدیر هنرستان [،] یک شام در منزل (امیل دونات) تبعه آلمان مهندس خارجی و برق صرف نموده [.] برای مدت توقف در قلات به امنیه دستور داده شد در اطراف آن‌ها تحقیقات نموده نتیجه را اطلاع دهند [:] و در شهر شیراز نیز در اداره پست از نقش رستم و اسکوس که در سنگهای عمارت است عکس برداشته و صبح ۲۱ آذر ساعت ده طرف تهران حرکت نموده [.] **محل امضاء استاندار علامعلی [؟]**

رونوشت برابر اصل است

کشف تلگراف رمز وزارت امور خارجه ایران به سفارت ایران در مسکو[۸۵]

[تاریخ] ۱۹/۹/۶

از وزارت خارجه

سفارت کبرای شاهنشاهی

چنان که اطلاع دارید و ضمن دستورات سابق کراراً خاطرنشان شده رویه و سیاست دولت از ابتدای بروز جنگ رعایت بی طرفی کامل و حفظ و تحکیم روابط دوستی با ممالک دوست و همسایه می باشد[.] مخصوصاً نسبت به دولت شوروی که دولت شاهنشاهی ایران همواره ساعی بوده است روابط دوستی و همسایگی فی مابین بسط و توسعه یافته[.] سوءتفاهماتی که در پاره[ای] مسائل جزئی و بی اهمیت بواسطه عدم بصیرت بعضی از مأمورین ایجاد گردیده مرتفع[،] و اعتماد و اطمینان کامل بین طرفین حکمفرما شود[.] به همین جهت دولت شاهنشاهی ایران از هیچ گونه مساعدت و همراهی نسبت به کارهای...[۴۹] دولت شوروی مضایقه و کوتاهی نکرده بنابراین مجدداً تاکید می نماید که جنابعالی نیز باید سعی و جدیت نمائید اعتماد و اطمینان دولت شوروی را به حسن نیت و صمیمیت دولت شاهنشاهی ایران جلب و در ضمن مذاکرات با مقامات وابسته یا همکاران خود متوجه باشد[.] و هیچ وقت اظهاری که ممکن است ایجاد سوءتفاهم یا این که...[۵۰] نماید به میان نباید[.] ۱۹۸۵ **عامری**

کشف تلگراف رمز وزارت امور خارجه ایران به سفارت ایران در مسکو[۸۶]

[تاریخ] ۱۹/۹/۸ [۱۳]

از وزارت خارجه

سفارت کبرای شاهنشاهی

پیرو ۱۹۹۰ [:] در نتیجهٔ تحقیقات کمیسیون که به مجلس فرستاده شد معلوم شد که دو نفر مستخدمین سفارت شوروی داخل محوطه ممنوعه نشده اند[،] و در محل تقاطع جاده مخصوص مدرسه هوائی در راه شوسه عمومی ایستاده بودند[.]

بنابراین مقرر شد مأمورین پاسبانی که اقدام به تعقیب این اشخاص نموده اند مطابق مقررات نظامی تنبیه شوند[.] مراتب به سفیرکبیر شوروی گفته شد اظهار تشکر نمود[.] نمره ۲۰۰۳

سفارت پادشاهی ایتالیا فعلاً از وزارت امور خارجه شاهنشاهی برای پاسخ دوستانه‌ای که به درخواستش داده خواهد شد تشکر می‌کند.

تهران، ۱۲ دسامبر ۱۹۴۰

مهر سفارت ایتالیا در تهران **محل امضاء**

وزارت امور خارجه شاهنشاهی
تهران

استخراج تلگراف از شیراز به وزارت کشور[۹۰]

شیر و خورشید
وزارت کشور

استخراج تلگراف شیراز

[وزارت] کشور[،] استباد نایب اول قونسول گری آلمان در تبریز دارای معرفی نامه ۴۷۸، صادره از تهران ساعت پنج ۲۴ / آذر وارد شیراز و در خانه (کرمر) مدیر فنی هرستان منزل نموده شهربانی مراقب عملیات و رفتار مشارالیه می باشد[.] همه روزه جریان عرض خواهد شد[.]

اصولاً اگر دستوری هست ابلاغ فرمایند.

مهدی فرخ ۱۹/۹/۳۰/۲۴۹

رونوشت برابر اصل است
محل امضاء محمدنقی مفتدری

گزارش اداره کل شهربانی به وزارت امور خارجه[۹۱]

شیر و خورشید تاریخ ۱۹/۱۰/۱
شماره ۷۰۱۹٦/۲٦۷۵

محرمانه

اداره کل شهربانی
وزارت امور خارجه

عطف به شماره ۴۳۰٦۴/۳٦۳۵ مطابق گزارش اداره آگاهی (سبزعلی) و (حیدر) و

قسمتی از گزارش سفیرکبیر ایران در مسکو به وزارت امور خارجه ایران[۸۸]

نمره ۷۵۱

مورخه ۱۹/۱۰/۱۸ [۱۳]

محرمانه است

«هفدهم دی‌ماه به افتخار قائم‌مقام رئیس کمیسرها [،] آقای ویشینسکی که در عین حال قائم‌مقام اول کمیسریای خارجه است شام مفصلی دادم [.] آقای لازوفسکی قائم‌مقام دوم و سفرای آلمان و امریکا و وزرای مختار مجارستان و دانمارک و یوگسلاوی و ارکان کمیسریای خارجه و اعضای سفارت‌خانه های دیگر حضور داشتند [.] جناب آقای سیاح هم که تصادفاً وارد مسکو شده بودند در شام دعوت داشتند [.] بعد از شام مهمانان تا نصف‌شب نشستند [.] مخصوصاً خانم ویشینسکی از پذیرائی گرم و صمیمانه خیلی اظهار امتنان می‌کرد.

با آقای ویشینسکی مدتی صحبت دوستانه کردیم اظهار می‌کرد که ما می‌کوشیم در روابط خود با ایران همیشه صمیمی و دوست باشیم [.] چون در دوستی با همدیگر منافع مشترک داریم. آقای لازوفسکی هم با چهره باز در صحبت شرکت می‌کرد. جواب های مناسب موقع و مجلس دادم [.] هر دو خیلی ممنون شدند...

سفیرکبیر آلمان نیز خیلی نسبت به ایران اظهار دوستی می‌کرد و می‌گفت که [:] دولت آلمان به روابط خود با ایران خیلی اهمیت می دهد و تکرار می‌کرد که تمام انتشارات راجع به این که گویا راجع به ایران با دولت شوروی مذاکراتی شده دروغ و بی اساس است و دولت آلمان هیچ‌وقت در این فکرها نبوده و نیست...».

ترجمه[۵۱] مکتوب سفارت پادشاهی ایتالیا در تهران به وزارت امور خارجه ایران[۸۹]

سفارت پادشاهی ایتالیا در ایران

نمره ۲۳۵۶

سفارت پادشاهی ایتالیا احتراماً افتخار دارد به عرض وزارت امور خارجه برساند که از مقامات مسئول کشور شاهنشاهی برای فرمانده Ferretto Luigi دارنده دفترچه دریانوردی شماره ۴۰۷۵ و همچنین برای آقای Sebastiano Carlotto دارنده پاسپورت خدمت بشماره ۷۹۸۸۷۱/۱۴ کارمند سفارت ایتالیا، که برای یک مسافرت تفریحی به اصفهان می روند اجازه سفر گرفته شود.

گزارش وزارت کشور به وزارت امور خارجه[۹۳]

شیر و خورشید

تاریخ ۱۳۱۹/۱۱/۱۶

شماره ۳۲ **وزارت کشور**

محرمانه اداره انتظامات

وزارت امور خارجه

گزارش محرمانه شماره ۱۸۳-۱۹/۱۰/۳۰ فرمانداری مراغه مشعر است که روز ۲۳ دی‌ماه ساعت ۱۲ آقای ویلهلم براند بازرگان تبعه دولت آلمان با بانوی خود هرتا براند دارنده پروانه اقامت ۵۹۷۰ و ۱۰۴۳۴ به مراغه وارد و در منزل دبر تبعه آلمان متخصص برق مراغه منزل کرده در موضوع فروش آسیاب و آلات چراغ برق مذاکره و ساعت ۱۵/۳۰ همان روز به تبریز مراجعت نموده است.

وزیر کشور

محل امضاء

نامه وزیر دربار به وزارت امور خارجه[۹۴]

قسمت امور تشریفاتی **نشان تاج** **تاریخ ۱۳۱۹/۱۲/۴**

دفتر نشان

شماره ۲۲۹۳ **دربار شاهنشاهی**

محرمانه **وزارت امور خارجه**

نامه شماره ۵۰۰۵/۵۳۲۸۱ به پیوست رونوشت یادداشت سفارت آلمان حاکی از قصد کشور نامبرده در اعطاء نشان لیاقت عقاب آلمان به مامورین سیاسی و کنسولی در پایان ماموریت آن‌ها و استعلام از رویه دولت شاهنشاهی که آیا در این مورد حاضر به معامله متقابله نسبت به مامورین سیاسی و کنسولی آلمان می باشد یا خیر واصل گردید و مراتب به شرف عرض پیشگاه مبارک رسید [.] مقرر فرمودند [:] دولت آلمان مختار است راجع به اعطاء نشان به مامورین سیاسی و کنسولی مطابق ترتیبی که مقتضی می داند عمل نماید [.] دولت شاهنشاهی نیز در این مورد بر طبق اصول مقرره که در نظامنامه نشان پیش‌بینی شده است رفتار خواهد نمود بدین معنی که:

(میکائیل) نام عملجات قطعه (۱۳) ساختمان راه‌آهن تبریز که نسبت به قتل (پول دالکراو) ایتالیائی مهندس قطعه مزبور مورد بدگمانی بودند دستگیر و در بازجوئی صراحتاً به کشتن مشارالیه خستو و اظهار می‌کنند به اغوا و تحریک حسین نام سرعمله که گفته است (پول دالکراو) در صدد خارج کردن آنها از کار می باشد مرتکب قتل مشارالیه شده اند. بزهکاران مزبور بازداشت و قضیه تحت تعقیب می باشد.

رئیس کل شهربانی — **سرپاس مختاری**

محل امضاء

رونوشت گزارش فرماندار بابل به وزارت کشور[۹۲]

شیر و خورشید

وزارت کشور

شماره ۷٤۸۵ مورخه ۱۹/۱۱/۵

وزارت کشور

بنابه گزارش رسیده ساعت ۱۸ روز ۱٤ دی‌ماه گذشته مهندس ژیلاردینارین تبعه ایتالیا که در راه لاریجان کار می‌کرده به علت کسالت و ابتلاء به مرض برای معالجه به بابل می آید که از آنجا به تهران برود [.] مهندس نامبرده در مهمانخانه بابل نور اقامت [،] پس از یکساعت صدای پرت شدن شخصی از ایوان مهمانخانه به حیاط مجاور شنیده می شود [.]

پس از تحقیق معلوم می شود که مهندس ژیلار از پنج متر ارتفاع پرت شده بلافاصله او را به بیمارستان انتقال می دهند [.] در آنجا اثر ضربه چاقو زیر سینه چپش مشاهده می شود و پس از دو ساعت دیگر فوت می نماید [.]

قضایا از طرف مأمورین شهربانی و دادسرای بابل تحت بررسی قرار گرفته و آنچه تاکنون از بررسی شده خودکشی نبوده و گویا سوءقصد بوده است [.] نتیجه پس از کشف قضایا بعرض خواهد رسید.

فرماندار

رونوشت برابر اصل است. امضاء

ستون پنجم (Cinquime colonne) را که در صحبتهای بین خود ایتالیائی ها به آن اشاره می‌کنند و می‌گویند در موقع خود روس ها و آلمان ها از آن استفاده خواهند کرد جلب نظر وزیرمختار را کرده بود [؛] ولی جواب های متین و اطمینان‌بخش جناب آقای نخست‌وزیر تمام نگرانی های وزیرمختار را رفع و از این بابت اظهار امتنان می‌کرد [.]

گفتم [:] اطمینان داشته باشید دولت شاهنشاهی برای جلوگیری از هر پیش‌آمدی تدابیر لازمه اتخاذ کرده و تمام اتباع خارجه تحت نظر کامل مامورین مربوطه هستند و ایران به حقانیت و بیطرفی خود ایمان کامل دارد و به این جهت هیچ دسیسه[ای] در ایران اثری نخواهد داشت و اولیای ایران از این بابت باکی ندارند...»

قسمتی از گزارش[۵۳] سفیرکبیر ایران در مسکو به دفتر مخصوص رضاشاه[۹۶]

نمره ۸۸۶

[تاریخ ۱۳]۱۹/۱۲/۲۰] **مسکو**

محرمانه است **دفتر مخصوص شاهنشاهی**

مسافرت آقای ایدن به آنقره در محافل سیاسی مسکو مورد دقت واقع و بااهمیت تلقی گردید و چنان که با تلگراف اطلاع داده بودم آقای کریپس سفیرکبیر انگلیس نیز ۲۷ ماه فوریه با هواپیمای مخصوص به آنقره حرکت که راجع به خط مشی انگلیس نسبت به دولت شوروی با آقای ایدن تبادل نظر نمایند...

آقای کریپس بعد از مراجعت از آنقره در ۶ ماه مارس قریب دو ساعت با آقای ویشینسکی در اطراف مسائلی که طرفین را علاقه‌دار می نماید مذاکره و در ضمن نظر او را به خطراتی که ممکن است به خود دولت شوروی از تمرکز نیروی آلمان در رومانی و بلغارستان متوجه شود جلب نموده است... روس ها از اشغال بلغارستان و نزدیک شدن نیروی آلمان به بغازها و استانبول بی اندازه نگران و ناراضی هستند...

فعلاً چنان که ملاحظه می فرمائید انگلیس ها برای جلب روسیه [،] و آلمان ها برای تحبیب ترکیه کوششهای زیادی می‌کنند و از قرائن روس ها نیز برای ایجاد روابط بهتری با انگلیس و ترکیه در صدد هستند از طرف خود وسائل حسن تفاهم را فراهم نمایند.

سفیرکبیر ــ **محمد ساعد**

محل امضاء

اولاً ــ اتباع دولت شاهنشاهی به موجب ماده ۱ قسمت مربوط به قبول و استعمال نشانهای خارجی بدون تحصیل اجازه قبلی از مقام مقدس سلطنت از قبول هرگونه نشان خارجی ممنوع می باشند [۵۲].

ثانیاً ــ اعطای نشان به اتباع خارجه هم باید موجب و علتی داشته باشد و در هر مورد که مقتضیاتی اعطاء آن را ایجاب نمود با توجه به بند (ج) از ماده ۲۱ نظامنامه موجبات و علل پیشنهاد نشان تصریح و به عرض پیشگاه مبارک برسد و در صورتی که تصویب و اجازه فرمودند نشان داده شود.

بنابراین قبول شرط معامله متقابله که آزادی عمل را در مورد اعطاء نشان تا حدی محدود و مقیّد می سازد مقتضی نیست البته به نحوی که صلاح می دانید در زمینه اوامر صادره جواب سفارت آلمان را صادر نمائید.

وزیر دربار شاهنشاهی

محل امضاء **محمود جم**

رونوشت قسمتی از گزارش سفیرکبیر ایران در مسکو به دفتر مخصوص رضاشاه که برای اطلاع وزارت امور خارجه ارسال شده است[۹۵]

نمره ۸۳۷

[تاریخ] ۱۹/۱۲/۷ [۱۳] **مسکو**

وزارت امور خارجه

رونوشت گزارش تقدیمی به دفتر مخصوص شاهنشاهی برای استحضار به پیوست ایفاد می شود.

شماره ۸۳۶ **مسکو**

[تاریخ] ۱۹/۱۲/۷ [۱۳] سفیرکبیر ــ **محمد ساعد**

دفتر مخصوص شاهنشاهی

چندی قبل سفیرکبیر انگلیس در ضمن صحبت می‌گفت که در اوایل ماه فوریه وزیرمختار انگلیس در تهران جناب آقای منصور نخست‌وزیر را ملاقات و بعضی اطلاعاتی را که از ناحیه آلمان‌ها و ایتالیائی ها راجع به توسعه جنگ در بالکان و امکان مداخله روسها در ایران به دست آورده بود با نگرانی هائی که از این بابت داشته به ایشان گفته است و مخصوصاً موضوع

نموده است... در نتیجه سیاست عاقلانه حزب (لنین و استالین) کشور ما از صلح و آرامشی که برخوردار است استفاده نموده و درشاهراه ترقی سیرمی نماید... دولت اتحاد جماهیر شوروی مانند پیش [،] سیاست دیرین خود را که عبارت از صلح جوئی و تأمین امنیت و حراست سرحدات شوروی است تعقیب می نماید و در نتیجه این روش افکار و احساسات ملل متخاصم را به خود جلب نموده است. دولت شوروی خود را از این جنگ برکنار داشته و از توسعه دامنه آن جداً جلوگیری می نماید. پیمان عدم تجاوزی که با دولت ژاپن بسته شده و همچنین سایر پیمان ها و قراردادهائی که با ملل دیگر امضاء کرده ایم خود مؤیّد این بیان است. ما طرفدار صلح و استحکام روابط دوستانه و حسنه با همه کشورهائی که می خواهند با اتحاد شوروی چنین روابطی داشته باشند می باشیم...»

رونوشت گزارش وزارت امور خارجه به ریاست دفتر مخصوص رضاشاه[۹۹]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

رونوشت تلگراف به رامسر اقامتگاه همایونی مورخه ۱۳۲۰/۲/۱۴

ریاست دفتر مخصوص شاهنشاهی

۳۸۱ [،] با وزیرمختار انگلیس[۵۷] در زمینه [ای] که مقرر فرموده اند مذاکره و خاطرنشان شد [:] اگرچه حوادث چندروزه اخیر عراق سرعتی که تصور آن نمی رفت کسب [و] شدت و وخامت نموده با این حال اکنون نیز هر اندازه که برای اصلاح و مسالمت بتوانند کوشش کنند مورد خشنودی خواهد بود [.] اظهار داشت [:] اختلاف اساسی در موضوع آوردن قوای انگلیس و ماندن یا عبور آن ها نیست [.] حقیقت مطلب این است که رشید عالی وعده [ای] از فرماندهان ارتش برای تسلیم کشور عراق به نفوذ آلمان مصمم [،] و از مدتی پیش مشغول تشبثات بودند و هرچه تاخیر می شد ماده غلیظ تر می گردید [.]

دولت انگلیس به هیچ وجه مایل نبود وضعیت عراق به هم بخورد و از این که این حوادث در همسایگی ایران که به آرامش و سلامت آن علاقه کامل هست واقع شود متاسف است [.] لیکن وقتی یک عده در عراق خواسته اند از گرفتاری های فعلی انگلیس استفاده و قوای انگلیس را مورد حمله قراردهند ناچار این طور پیش آمده است [.] و هر وقت زمامداران عراق تغییر رویه دهند اصلاح آسان خواهد شد [.]

قسمتی از گزارش سفیرکبیر ایران در مسکو به دفتر مخصوص رضاشاه[۹۷]

نمره ۱۱۸

مورخه ۲۰/۱/۹[۱۳]

تصویب قانون واگذاری و یا وام دادن اسلحه و مهمات ارتشی به انگلستان در اتازونی از مهمترین موضوع های بین المللی کنونی می باشد[.] زیرا کمک به یک طرف از متخاصمین بر ضد اصل بی طرفی است که دولت اتازونی از آغاز جنگ اعلام نموده است.

روزولت[۵۴] در پانزدهم مارس[۵۵] در حضور سفیرکبیر انگلیس لرد هالیفاکس و روزنامه نگاران صریحاً اظهار داشت[:]

هیچگونه سازشی با دول محور امکان ندارد[.] با تصویب قانون واگذاری و یا وام دادن اسلحه و مهمات تمام راه های مصالحه با دول محور بسته شده و دیگر برای احدی در دنیا تردیدی در تصمیم ما باقی نمانده است[.]

و تخصیص هشت میلیارد دلار اعتبار برای تهیه اسلحه و مهمات مزبور مخصوصاً تصمیم قطعی روزولت و پیروانش را تسجیل می نماید[.] بدین طریق می توان گفت با وجود اعلان رسمی بیطرفی دولت اتازنی[،] در حقیقت یار و کمک و متحد دولت انگلیس در جنگ کنونی شده است...

قسمتی از گزارش سفیرکبیر ایران از مسکو به وزارت امور خارجه ایران دربارهٔ برگزاری مراسم اول ماه مه در مسکو[۹۸]

نمره ۸۸۲

مورخ ۲۰/۲/۱۲[۱۳]

... مقارن ساعت ۱۲[،] استالین ـــ مولوتف ـــ وراشیلف و کالنین و تنی چند از سران حزب و دولت از دروازه کرملین وارد میدان سرخ شده و در بالای آرامگاه لنین نمایان گردیدند[.] و کمی بعد مارشال تیموشنکو کمیسر ملی دفاع[،] از برابر صفوف سپاهیان و افسران گشته و به مناسبت عید اول ماه مه[۵۶] به آنها شادباش گفت[.] و سپس بر فراز آرامگاه لنین قرار گرفت و خطاب به سربازان و ملت شوروی چنین اظهار داشت:

«... دومین جنگ امپریالیستی که برای تقسیم جدید گیتی و اسارت ملل کشورهای کوچک و مستعمراتی آغاز شده تا کنون یک میلیارد و نیم از اهالی جهان را وارد مغرکه کارزار

وزارت امور خارجه عراق یادداشت فوری به سفارت داد و با اشاره به فقره سوم پروتکل معاهده مرز ایران و عراق توضیح می دهد نظر به وجود جنگ بین عراق و انگلیس دولت عراق به کشتی های دولت انگلیس اجازه ورود به شط العرب را نمی دهد و نظر به روابط دوستی بین عراق و ایران خواهش می‌کند دولت شاهنشاهی ایران هم همین معامله را نسبت به کشتیهای انگلیس مجرا [نماید] کتباً و شفاهاً تقاضا نموده اند تدابیر لازم فوری برای اجرای این امر اتخاذ گردد. **مجدی**

رونوشت با اصل برابر است
بجای رئیس اداره پیمان سه گانه
امیر احمد مهبد
محل امضاء

تلگراف وزیرمختار ایران در لندن به وزارت امور خارجه ایران[۱۰۱]

شیر و خورشید

سفارت شاهنشاهی ایران ـ لندن — **تاریخ ۱۳۲۰/۲/۱۶**

کارتن ۳ — **نمره**

دوسیه ۷

موضوع تلگراف به وزارت امور خارجه

به مناسبت پیش آمد اخیر بین انگلیس و عراق روزنامه های این چند روز اشاراتی به ایران نموده اند و تحت عنوان پس از عراق نوبت ایران است چنین وانمود کرده اند که آلمان چشم طمع نسبت به نفت ایران داشته و مطالبی را که در باب ازدیاد سیاحان و اتباع آلمان در ایران سابقاً انتشار داده بودند و مکرر از طرف سفارت تکذیب شده بود تکرار کرده اند.

قسمت اخیر مجدداً تکذیب و قویاً خاطرنشان شد که دولت و ملت ایران کاملاً بی طرف بوده و بیطرفی خود را حفظ خواهد نمود.

محمدعلی مقدم
نمره ۳۱
۲۰/۲/۱۸

می‌گفت ممکن است عده[ای] از اتباع آلمان که به عنوانات مختلف کسب و کار در این کشورها هستند ولی از افسران آلمان می باشند به عراق بروند و سازمان قوای عراق را در دست گرفته توسعه دهند و کشمکش را شدید و طولانی نمایند[.]

ضمناً اظهار داشت که پس از وقایع بالکان فعالیت آلمان‌ها برای تحریکات و تشبثات در کشورهای آسیائی مخصوصاً در قسمت‌هائی که نفت است شدت می یابد و مستلزم مراقبت زیاد خواهد بود[.] به او گفتم[:] در قسمت مربوط به ایران چنان که مکرر مذاکره شده براساس سیاست بی طرفی کامل و حفظ مصونیت کشور نسبت به عموم بیگانگان از هیچ مراقبت و اقدامی فروگذار نشده و نخواهد شد[.] گفت[:] امنیت و تمامیت ایران برای انگلیس اهمیت و ارزش زیاد دارد و آرزومندیم این کشور از صدمات و خسارات جنگ ایمن و دور بماند[.]

نسبت به وضعیات عمومی گفت که[:] امسال برای انگلستان خیلی سخت خواهد گذشت[.] انگلیسیها این معنی را می دانند و مقاومت خود را با تحمل هرگونه مشقت دوام خواهند داد تا وسایل کافی از امریکا برسد[،] آن‌وقت صورت کار طور دیگر خواهد شد[.]

چون در[اخبار] خبرگزاری رویتر دیده شد که برای رفتن کشتیهای بازرگانی به بنادر خلیج و عراق اجازه مخصوص باید صادر شود[،] از وزیرمختار کیفیت را پرسیدم[.] اظهار داشت[:] این مطلب نیز تازه نیست[،] همانست که سابقاً اطلاع داده شده بود[.] محض احتراز از معطلی در دریاها بایستی برای کالاها قبلاً تصدیق‌نامه مبداء و مقصد صادر شود و این ترتیب اسباب تسهیل خواهد بود.

عامری

رونوشت با اصل برابر است

بجای رئیس اداره پیمان سه گانه

محل امضاء **میراحمد مهبد**

رونوشت تلگراف سفارت ایران در بغداد به وزارت امور خارجه ایران[۱۰۰]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

رونوشت تلگراف سفارت شاهنشاهی در بغداد ۱۳۲۰/۲/۱۵

در موقع جنگ گذشته هم زیاد بوده می خواهند که زیادتر نمایند [.] و مقصود اصلی آن ها نفت ایران است زیرا که ایران از تمام کشورهای بزرگ صادرکنندگان نفت در درجه چهارم قرار گرفته است.

رونوشت نامه کمیساریای ملی بازرگانی خارجی شوروی به سفارت ایران در مسکو[۱۰۳]

کمیساریای بازرگانی خارجی

اتحاد جماهیر شوروی مسکو دهم مه ۱۹۴۱ [= ۲۰ اردیبهشت ۱۳۲۰]

در پاسخ تذکاریه های سفارت کبرای ایران مورخ ۲۶ آوریل ۱۹۴۱ و ۳۰ آوریل ۱۹۴۱ راجع به صدور اجازه ترانزیت برای ۲۱۷۸ تن لوازم کارخانه های قندسازی و یازده چهل چراغ کمیساریای ملی بازرگانی خارجی اتحاد جماهیر شوروی آگاه می دارد که به نمایندگی بازرگانی اتحاد جماهیر شوروی و به شعبهٔ نمایندگی وی در پراگ دستور داده شده است که اجازه ترانزیت کالاهای نامبرده را صادر نمایند.

محل مهر کمیساریای بازرگانی خارجی

در ذیل نامه:

اقدام لازمی ...[۵۸] که حسب الامر نتیجه اقدامی که در موضوع یادداشت شماره ۷۲۲ مورخ ۱۳۲۰/۲/۱۰ بعمل آمده است باید معلوم نمایند تا به تهران اطلاع داده شود.

۱۳۲۰/۲/۲۰

محل امضاء

نامه وزیرمختار ایران در سوئد به سفارت کبرای ایران در مسکو[۱۰۴]

اداره سفارت شاهنشاهی ایران در استکهلم شیر و خورشید

نمره ۲۴۲ سفارت شاهنشاهی ایران

سفارت کبرای شاهنشاهی ایران مسکو

با اشعار رسید نامه شماره ۸۱۴ مورخ ۲۰/۲/۲۷ راجع به پروانه ترانزیت اشیاء خریداری شده از آلمان و سوئد از خاک شوروی [.] اینک مراتب سپاسگزاری این سفارت

گزارش کنسول ایران در کراچی به وزارت امور خارجه ایران[۱۰۲]

شیر و خورشید

قونسولگری ایران

کراچی

نمره ۳۰۵

[تاریخ] ۲۰/۲/۱۹ [۱۳]

وزارت امور خارجه

مجلهٔ هفتگی نام السترندویکلی آو اندیا حاپ بمبئی در شماره مورخه ۱۹۴۱/۴/۶ خود خبری زیر عنوان (علاقمندی آلمان نسبت به ایران) منتشر نموده که اینک عین خبر منتشره با ترجمه آن برای آگاهی به پیوست تقدیم می‌گردد.

کنسول شاهنشاهی

ترجمه روزنامه مصور هفتگی هند

علاقمندی آلمان نسبت به ایران

خبرنگار روزنامه (مانچستر گاردین) در قاهره می نویسد که اگرچه آلمانی ها در سوریه علاقه‌مندی نشان می دهند و تبلیغات آن‌ها در آنجا ادامه دارد، ولی یکی از مطلعین امور می‌گوید که تبلیغات آن‌ها از آنچه تصور می شود بیشتر توسعه پیدا نموده و مساویاً با ایران هم مربوط هستند. یک مسافری که تازه وارد اینجا شده چنین تخمین می زند که کولونی آلمان‌ها که در مدت جنگ گذشته هم زیاد بود حالیه به بیست و پنج هزار نفر رسیده است. ورود این اشخاص بیشتر بطور مسافر تجارتی و سیاح صورت گرفته است و دو هزار آلمانی خود را جزو مامورین فنی راه‌سازی و ساختمانی و دارندگان سهام و ذی‌نفع در صنعت نفت قرار می دهند.

بدیهی است که بیشتر این‌ها علاقمند و متوجه نفت هستند [.] زیرا ایران در درجه چهارم از بزرگترین کشورهای صادرکننده نفت در دنیا می باشد [.] از این جهت است که نازی‌ها خیلی آرزو دارند که به بنادر دریای سیاه وارد شوند [،] ولی میدان‌های نفت‌خیز در جنوب ایران و کارخانه تصفیهٔ نفت در آبادان خلیج ایران واقع است [.] فرضاً که آلمان‌ها دسترسی به نفت پیدا کنند در حمل و نقل آن از دریای سیاه بواسطه تصادم با روسیه و ترکیه [با] مشکلات زیادی مواجه خواهند شد.

معلوم نیست تبلیغات نازی‌ها تا چه اندازه در محافل رسمی و عمومی ایران تاثیر نموده، لیکن مطبوعات ایران به اعلامیه‌ها و اخبارات مربوط به جنگ و هر دو دولت آلمان و انگلیس یکسان اهمیت می دهند.

آلمان‌ها به صورت مسافر تجارتی و سیاح از مرز ترکیه به ایران وارد شده کولونی آنان را که

اضافه کنم که در هیچ کیفیتی عملیات بیگانه در آنجا اجازه داده نخواهد شد.

م. مقدم. وزیرمختار ایران

رونوشت یادداشت اعتراضیه وزارت امور خارجه ایران به سفارت انگلیس در تهران[۱۰۷]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

رونوشت یادداشت به سفارت انگلیس شماره ۱۳۲۰/۲/۲۲/۱۱۵۱

وزارت امور خارجه شاهنشاهی ایران با اظهار تعارفات خود به سفارت اعلیحضرت پادشاه انگلستان احتراماً زحمت‌افزا می‌گردد [:]

برطبق گزارش واصله از مقامات مربوطه شاهنشاهی در ساعت ۸/۵ روز ۱۱ اردیبهشت‌ماه ۱۳۲۰ یک هواپیمای انگلیسی یک‌باله دوموتوره سیاه‌رنگ بدون علامت از بصره پرواز در فضای اهواز ظاهر و در سمت مسجدسلیمان حرکت نموده است.

وزارت امور خارجه شاهنشاهی نسبت به تجاوز هواپیمای مزبور به کشور شاهنشاهی جداً اعتراض نموده و از سفارت اعلیحضرت پادشاه انگلستان خواهشمند است با تعیین علت تجاوز اقدام جدی و فوری بنمایند که از طرف مقامات مربوطه دستور کافی برای جلوگیری از تکرار و نظائر آن در آتیه داده شود و از نتیجه وزارت امور خارجه را آگاه فرمایند.

رونوشت با اصل برابر است

بجای رئیس اداره پیمان سه گانه

امیراحمد مهبد

محل امضاء

شاهنشاهی را از اقداماتی که بعمل آورده اند اظهار می دارم.

وزیرمختار

محل امضاء

ترجمه تکذیب سفارت ایران درآنکارا در روزنامه فلسطین[۱۰۵]

شیر و خورشید

قونسولگری ایران در فلسطین

ترجمه روزنامه فلسطین چاپ یافا شماره ۶۲-۲-۴۷ مورخ ۱۹۴۱/۵/۱۱ مطابق ۱۳۲۰/۲/۲۱

ایران ورود جهانگردان آلمانی را به کشور خود تکذیب می‌کند.

آنکارا ــ ۱۰ ــ رویتر ــ سفارت کبرای شاهنشاهی ایران شب جمعه بیانیه[ای] صادر و شایعات ورود عده زیادی از جهانگردان آلمانی را به ایران جداً تکذیب نمود. مضمون بیانیه نامبرده از قرار زیر است:

برخی از خبرگزاران بیگانه شهرت دادند که عده زیادی از آلمان ها به نام جهانگرد وارد ایران شدند و برابر آگاهی واصله از مقامات رسمی سفارت کبرای شاهنشاهی ایران آگاهی می دهد که این اخبار دروغ می باشد.

ترجمه نامه وزیرمختار ایران در لندن به روزنامه تایمز[۱۰۶]

ترجمه نامه سفارت شاهنشاهی [در] لندن به تایمز مورخه ۱۲ مه ۱۹۴۱ [= ۲۲ اردیبهشت ۱۳۲۰]

بی طرفی ایران

اخیراً در بعضی از روزنامه های انگلستان اخباری انتشاریافته که به وجود عملیات بیگانه در ایران اشاراتی شده و از این رهگذر نتیجه های سریع و بی موقع نسبت به وضعیت کشور من گرفته اند.

چون مهم است که وضعیت حقیقی امروزه ایران به آگهی همه برسد وظیفهٔ خود می دانم بوسیله جریده محترمه شما وجود هرگونه عملیات و یا نفوذ بیگانه را در ایران بطور قطع تکذیب کند.

از بروز جنگ [،] دولت و مردم ایران در چند مورد بی طرفی کامل کشور را تایید و باید

پاسپورت افراد نامبرده ضمیمه این نامه می باشد.

مهر سفارت انگلیس در مسکو

سفارت بریتانیای کبیر

مسکو

۱۹ ژوئن ۱۹۴۱ [= ۲۹ خرداد ۱۳۲۰]

[مسئول مربوطه ذیل مکتوب نوشته است:] روادید خدمت ۳۱ ۳ ۲۰/۲۰۷ ۲۰۸ داده شد[.]

نامه سفیر ایران در مسکو به وزارت خارجه ایران[110]

نمره ۱۵۲۳

[تاریخ] ۱۳۲۰/۴/۷

وزارت امور خارجه

پیرو تلگراف مورخ ۱۳۲۰/۴/۵ اینک رونوشت و ترجمه یادداشتی که در بارهٔ بی طرفی کامل دولت شاهنشاهی به کمیساریای خارجه نوشته شده برای استحضار خاطر مبارک به پیوست فرستاده می شود.

محل امضاء

محمد ساعد

یادداشت سفارت ایران در مسکو به کمیساریای امور خارجه دولت شوروی به زبانهای فارسی و روسی[111]

نمره ۱۴۹۲

[تاریخ] ۱۳۲۰/۴/۵ [=] ۲۶ ژوئن ۱۹۴۱ کمیساریای امور خارجه مسکو

سفارت کبرای ایران طبق دستور دولت متبوع خود با کمال احترام به استحضار کمیساریای ملی امور خارجه می رساند که در جنگ میان آلمان و اتحاد جماهیر شوروی دولت ایران بی طرفی کامل را رعایت خواهد نمود.

[ساعد]

رونوشت تلگراف وزارت امور خارجه ایران به سفارت ایران در بغداد[۱۰۸]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

رونوشت تلگراف به سفارت شاهنشاهی بغداد شماره ۵۳۵ مورخه ۱۳۲۰/۲/۲۵

در پاسخ تلگراف مورخه [۵۹] دولت ایران در صورتی که ممکن می شد از اقدام به هیچ وجه مضایقه نمی‌کرد [،] لیکن متاسفانه با این که شطی که از میان دو کشور می‌گذرد مطابق مقررات جاریه حقوق بین الملل متعلق به دو کشور بوده و هر دو در آن حقوق مشترک و متساوی دارند سیاست نامساعد بیست سالهٔ دولتهای پیشین عراق موجب شد که دولت ایران برای ابراز حسن نیت خود قراردادی را که دولت عراق خود به خوبی از مدلول و مفاد آن مستحضر است امضاء نماید [.] اینک تقاضا دارد که دولت از ورود ناوها به شط جلوگیری کند [.]

البته تصدیق می‌کنند که دولت شاهنشاهی مستند قانونی برای این در دست ندارد مگر این که از رویه بیطرفی که سیاست اصلی خود قرار داده است منحرف شود [.] و البته دولت عراق چنین توقعی را از دولت شاهنشاهی نخواهد داشت.

عین این تلگراف را بصورت یادداشتی تنظیم نموده در پاسخ یادداشت دولت عراق بفرستید.

عامری

رونوشت با اصل برابر است

بجای رئیس اداره پیمان سه گانه

امیر احمد مهبد

محل امضاء

ترجمهٔ مکتوب سفارت انگلیس در مسکو به سفارت ایران در آن شهر[۱۰۹]

سفارت انگلیس

مسکو

نشان انگلیس

سفارت پادشاهی بریتانیا ضمن ابراز احساسات عالیه خود نسبت به سفارت شاهنشاهی ایران، افتخار دارد از آن سفارت درخواست کند که روادید عبور ماموریتی به Mme M. E. Hair همسر معاون مسئول بایگانی و دختر شش ساله او Mlle P. M. E. Hair داده شود.

وقت گرفته و ملاقاتشان می‌کنم.

در خصوص لوازم کارخانه شهباز بدون این که اظهاری از طرف غلام بشود خود او گفت که این امر را تمام شده بدانید و اضافه کرد منتظر است صورت مشروح آن از وزارت هواپیمائی برسد تا به سفارت بفرستند [.] بازهم درموقع خداحافظی از محبت‌های دولت شاهنشاهی در موقع عبور قشون به عراق فوق‌العاده اظهار تشکر نمود. انتها [.]

و در مراجعت به سفارت وقت گرفته روز دوشنبه را وزیر خارجه وقت ملاقات داده است. انتها [.]

افواه عامه در اینجا از یک طرف فوق‌العاده خوشوقت هستند که گرفتاری آلمان با روسیه مجالی به آن‌ها می دهد که خودشان را بهتر حاضر نمایند [.] ولی از طرف دیگر بر نگرانیشان افزوده شده است چون همه مطمئن هستند در صورتی که اتفاق غیرمترقبه پیش نیاید آلمان‌ها بزودی روسیه را شکست داده آن‌وقت با آسایش خیال به طرف انگلیس‌ها متوجه خواهند شد. خاصه آن که می دانند در صورتی که آلمان‌ها پس از شکست روسیه حاضر به صلح هم شوند تا رئیس‌الوزراء فعلی انگلیس سرِکار است حاضر به آن نخواهد شد [،] و یهودی های انگلیس و اتازونی هم بواسطه دشمنی با آلمان‌ها حتی‌الامکان مانع مذاکره صلح خواهند گردید [.]

سعی معاون وزارت خارجه در اثبات این که با روس‌ها محبتی ندارند [،] و اشاره رئیس‌الوزراء دائر به عدم تمایل به اشتراکیون در نطق اخیرش می رساند که خواسته اند از تولید سوءظن در افواه عامه آمریکا و انگلستان عموماً و اروپا و آسیا خصوصاً دائر به این که پیشنهاد کمک انگلستان دلیل علاقه به روسیه است جلوگیری نموده باشند [،] و مخصوصاً وانمود می‌کنند که این پیشنهاد کمک به روسها بر اثر این است که هر دو بر علیه دشمن مشترکی زد و خورد می‌کنند و دلیل علاقه به روسیه نیست. انتها [.]

مطلعین درباره اهمیت قوای روس می‌گویند [:]

اول [؛] اگرچه روسها عده زیادی هواپیما دارند ولی تا این اواخر اکثراً سیستم قدیمی [؛] سرعت طیرانشان کم [،] و قوت تیراندازی‌شان خفیف [،] و تجربه خلبانان آن‌ها ناقص بوده است [.] و اگر اخیراً تیپ های بهتری ساخته اند البته عده‌شان زیاد نبوده و روی هم رفته نمی توانند با طیارات آلمانی برابری نمایند.

دوم [؛] روحیه سربازان آن‌ها بد و اطلاع افسرانشان ناقص است [.]

سوم [؛] تانک و عرابه زیادی دارند ولی جنگهای داخلی اسپانیا و جنگ با فنلاند عدم قاطعیت آن‌ها را اثبات کرد.

گزارش وزیرمختار ایران در لندن به دفتر مخصوص رضاشاه[۱۱۲]

شیر و خورشید

سفارت شاهنشاهی ایران

لندن

دفتر مخصوص شاهنشاهی

کارتن ۳

دوسیه ۲

دیروز برای کارها به وزارت امور خارجه رفته معاون وزارت امور خارجه را ملاقات نموده در خصوص جنگ روس و آلمان خود او صحبت را آغاز کرده گفت [:] دفعه اخیر که شما را ملاقات نمودم گفتم تصور نمی‌رود آلمان‌ها فعلاً به روس‌ها حمله نمایند [.] چون تا دقیقه آخر هم خیال می‌کردیم که جمع‌آوری قوا در سرحدات روس از طرف آلمان‌ها برای احتیاط و گرفتن امتیازاتی از روس‌ها است [.] از این پیش‌آمد فوق‌العاده اظهار خوشنودی می نمود. محرمانه گفت عالم از شر [هر] دو خلاص می شود [،] و اضافه کرد تصور می‌کند که آلمان‌ها روسیه را مغلوب و قطعه‌قطعه خواهند کرد [.] در هر قطعه یک نفر از اشخاص محلی را به عنوان ریاست آن معیّن خواهند نمود.

بدون اظهار صریحی مفهوم صحبتش این بود که به این ترتیب می شود آلمان اروپا را تخلبه نماید و از ثروت اوکرائین و غیره استفاده کند.

خیلی اظهار نگرانی می‌کرد که مبادا در خارجه سوءتفاهمی پیش آید که علاقه به روس‌ها دارند و مکرر گفت بطوری که رئیس‌الوزراء در نطق خود در رادیو بیان می نمود بی نهایت ما از اشتراکیون منزجر هستیم و در مذاکرات در پارلمان صریحاً اظهار شد که ما با روس‌ها فقط در یک مقصود که شکست هیتلر باشد شرکت داریم و بس.

پرسیدم آیا خیال می‌کنید که ژاپن در این موقع استفاده کرده و به روسها حمله نماید [؟] گفت [:] احتمال قوی می رود که همین طور باشد [.] ضمناً اضافه کرد که خیال نمی‌کند غیر ازچیان کای چک[۶۱] و اطرافیانش که خیال می‌کنند روس‌ها بواسطه گرفتاری نتوانند به آن‌ها اسلحه.برسانند کسی در عالم از این پیش‌آمد روسیه خوشوقت نباشد.

پرسید آیا اخیراً وزیر خارجه را ملاقات نموده‌ام [؟] گفتم [:] بعد از آن که از مسافرت برگشته چون می دانستم خیلی گرفتار هستند مزاحمشان نشده‌ام [.] گفت [:] یقین دارم که خیلی خوشوقت می شود [،] اگر ایشان را ملاقات نمائید [.] گفتم همین دو روزه از ایشان

می داد.

این جانب بیانات او را حضوراً یادداشت کرده جواب دادم که بنای سیاست دولت شاهنشاهی دوستی و حسن تفاهم است که همیشه اظهار و در جریان کارها عملاً به شهود رسیده و امید است با حسن نیت طرفین این مناسبات همواره تحکیم و برای منافع مشترکه دولتین نتایج نیکو حاصل شود.

در کارهای بازرگانی و اقتصادی از طرف دولت ایران نیز کمال مساعدت و تسهیلات می شود و نسبت به تقاضای ترانزیت هم وعده می دهم که آن‌چه منافی اصول بی طرفی ایران نباشد موافقت و اجازه داده خواهد شد.

سفیرکبیر با اظهار امتنان گفت از همین قرار مراتب را به مسکو تلگراف خواهد نمود.

گزارش این ملاقات ضمن شرفیابی ۲۰/٤/۱۰ به عرض پیشگاه ملوکانه رسید و مورد تصویب واقع گردید. در جلسه دوشنبه شب ۲۰/٤/۹ هیئت وزیران نیز به اطلاع دولت رسیده و تایید گردیده بود.

رونوشت با اصل برابر است
بجای رئیس اداره سه گانه
امیر احمد مهبد
محل امضاء

گزارش تلگرافی وزیرمختار ایران در لندن به وزارت امور خارجه ایران[۱۱۴]

شیر و خورشید

سفارت شاهنشاهی ایران ــ لندن **تاریخ ۱۳۲۰/٤/۱۱**

کارتن ۳

دوسیه ۷

تلگراف به وزارت امور خارجه

ایونینگ استاندار می نویسد طبق مخبر بی سیم National Broad Casting Corporation امریکا از آنکارا [،] قریباً مذاکرات بین انگلیس و روسیه با ایران برای عبور مهمات جنگی انگلیس به شوروی شروع می شود. **انتها [.]**

جراید و رادیوی امروز اطلاع میدهند که دولت شوروی از آمریکا درخواست کمک برای

خلاصه اکثریت معتقد به شکست فوری روس هستند [.] فقط آرزو دارند حتی الامکان روس‌ها بیشتر آلمان‌ها را معطل نمایند تا کمک امریکا به میزان معتنابهی برسد و کارخانجات خودشان تعداد بیشتری هواپیما و اسلحه تهیه نماید. **انتها.**

بعد از آغاز جنگ آلمان و روس تاکنون غیر اعلام بی طرفی ایران در روزنامجات اسمی از ایران برده نشده، ولی در اغلب روزنامجات نوشته اند ترک ها بواسطهٔ سوءظن که از روسیه دارند از این واقعه مشعوف هستند.

محل امضاء **محمدعلی مقدم** نمره ۹۱
۲۰/٤/٦

رونوشت گزارش مذاکرات سفیر شوروی با مقامات ایرانی[۱۱۳]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

پرونده ۲/۲٤/٦/۵ نخست‌وزیری

رونوشت یادداشت راجع به مذاکرات آقای سمیرنوف سفیر جدید شوروی

آقای سمیرنوف روز دوشنبه ۲۰/٤/۹ که به تهران وارد شده بود تقاضای ملاقات فوری از اینجانب نموده [،] برحسب وقتی که معین شد در ساعت هفت عصر به اتفاق آقای نیکلایف رایزن سفارت و آقای بلاشادیکین معاون نمایندگی بازرگانی به عمارت بادگیر آمده اظهار داشت که به دستور دولت متبوع خود ماموریت دارد به استحضار دولت شاهنشاهی برساند [:]

دولت شوروی از اعلام بیطرفی دولت ایران تشکر دارد و علاقه دوستی خود را نسبت به ایران اظهار می دارد. راجع به امور اقتصادی و بازرگانی مایل است همه گونه مساعدت بنماید و وعده می دهد نسبت به حمل کالاهای ترانزیتی ایران که در خاک شوروی موجود است اعم از آن‌چه متعلق به وزارت جنگ و غیر آن است با وجود اشکالات فعلی وسایل حمل و نقل [،] اقدام و تسهیلات لازمه را بنماید ضمناً دولت شوروی تقاضا دارد کالاهائی را که از کشورهای دیگر خریداری و از راه جنوب ایران می خواهد وارد کند اجازه ترانزیت آن از خاک ایران داده شود.

سفیرکبیر در خاتمه بیان پیغام دولت خود [،] راجع به احساسات دوستانه دولت شوروی و علاقمندی به حفظ مناسبات حسنه شرحی اظهار و وعده همکاری صمیمانه در کارهای مربوطه

تهران ـــ ۵ ژوئیه [۱٤ تیر] حکومت ایران درخواست شوروی و انگلستان را مبنی بر اجازه عبور نیروهای مسلح کشورهای مذکور از طریق خاک ایران را رد کرده است (D.F.I).

نشریه «**لوماتن**» پاریس، ٤ ژوئیه ۱۹٤۱ [۱۳ تیر ۱۳۲۰ ش]

ایران می خواهد بی طرف باقی بماند

آنکارا، ۳ ژوئیه. از تهران خبر می رسد:

در محافل دیپلماتیک مطلع عنوان می شود که انگلستان و شوروی به حکومت ایران فشار می آورند تا سیاست بی طرفی را رها کرده و به نیروهای مسلح هندی ـــ انگلیسی و شوروی اجازه انضمام [،] و همکاری در خاک ایران را بدهد.

حکومت ایران این کوششها و اقدامات را با مخالفت مطلق خود رد کرده است و اعلام نموده است که خواهان ادامه سیاست بی طرفی می باشد.

نشریه «پتی کوریه» آنگر، ٤ ژوئیه ۱۹٤۱ [۱۳ تیر ۱۳۲۰ ش]

آیا انگلیس به ایران حمله خواهد کرد؟

روم ـــ سوم ژوئیه...

نشریه «تلگرام» بولون سورمر، ٤ ژوئیه ۱۹٤۱ [۱۳ تیر ۱۳۲۰ ش]

در انتظار فرودآمدن ضربه و حملهٔ انگلیس علیه سرزمین ایران

استانبول، ۳ ژوئیه

از عراق اطلاع می رسد که انگلیس ها قوای کمکی خود را به سوی مراکز پشتیبانی در کویت و جزایر بحرین در خلیج فارس روان ساخته اند.

نشریه «بورگین» اوکسر، ۵ ژوئیه، ۱۹٤۱ [۱٤ تیر ۱۳۲۰ ش]

مانورهای انگلیسها در برابر ایران

فشار مضاعف لندن و مسکو روی حکومت تهران.

تهران، ٤ ژوئیه ـــ در محافل بسیار مطلع اظهار می شود که هم زمان از سوی شوروی ها و انگلیسها فشار وارد می شود برای این که حکومت تهران متقاعد شود و رها سازد سیاست

مهمات جنگی نموده که با کشتی های شوروی از راه Vladivostock به روسیه حمل شود [.]

محل امضاء **محمدعلی مقدم**

نمره ۹۹

۲۰/٤/۱۱

گزارش[62] سفارت ایران در ویشی[63] به وزارت امورخارجه ایران[115]

نمره ۶۰۱ **شیر و خورشید**

تاریخ ۲۰/۵/۲۵ [۱۳] سفارت شاهنشاهی ایران

ویشی

محرمانه

وزارت امور خارجه

پیرو تلگراف شماره ٤۳ راجع به اخبار منتشره در روزنامه های فرانسه راجع به تقاضای دولتین روس و انگلیس در تحصیل اجازه از دولت شاهنشاهی برای عبور نیروی آن‌ها از خاک ایران اینک عین **قطعات** روزنامه ها[64] برای مزید آگاهی به پیوست تقدیم می‌گردد [.]

نشریه « **گازت دو لوزان**» ۲ ژوئیه ۱۹٤۱ [۱۱ تیر ۱۳۲۰ ش]

اتحاد جماهیر شوروی و ایران

مسکو، ۳۰ ژوئن (Ag) مطبوعات یکشنبه شوروی برخلاف برخی اخبار و اطلاعات اطمینان می دهند که اتحاد جماهیر شوروی در مقابل ایران و ملت آن جز احساسات دوستانه نظر دیگری ندارند.

نشریه «پروگرس» شالون سور سائون ٦ ژوئیه ۱۹٤۱ [۱۵ تیر ۱۳۲۰ ش]

دیپلمات‌های انگلیسی و شوروی قراردادی را منعقد کرده‌اند که استقلال ایران را تهدید می‌کند

استانبول ــ اخبار ناراحت کننده از تهران در روزهای اخیر رو به تزاید گذارده است.

نشریه «**سود او است رپوبلیکن**» بایون، ٦ ژوئیه ۱۹٤۱ [۱۵ تیر ۱۳۲۰ ش]

ایران درخواست شوروی و انگلیس را رد می‌کند

ترجمه[۶۵] نامه سفارت انگلیس درمسکو به سفارت ایران درآن شهر[۱۱۶]

نشان انگلیس

سفارت انگلیس

مسکو

۸ ژوئیه ۱۹٤۱ [= ۱۷ تیر ۱۳۲۰][۶۶]

همکار عزیزم

بسیار متشکر خواهم شد در صورتی که برای شما ممکن باشد در مسئله ذیل همکاری خود را از ما دریغ ندارید.

۲ ــ هم اکنون در مهمانخانه لندن در شهر اودسا یک گروه ٤۵ نفری نروژی تحت سر پرستی شخصی به نام Conrad Mohr بسر می برند. به علت جنگ میان نروژ و آلمان، گروه فوق نتوانسته است از طریق دریای سیاه و ترکیه به مصر برود. آن‌ها برای رفتن به مقصد خود نیازمند عبور از طریق ایران می باشند.

۳ ــ در این اوضاع و احوال، ما به سفارت خود در تهران خواسته نروژی های مذکور در فوق را برای رفتن به ایران اطلاع دادیم، و هم زمان سر استافورد کریپس[۶۷] مسئله را به جناب آقای ساعد اطلاع داده است تا در صورتی که جناب ایشان مانع و رادعی نمی بیند، دستورات لازمه را برای مقامات کنسولی ایران در باکو جهت صدور روادید عبوری به اعضای گروه مذکور ارسال دارند. روادید عبوری که برای راه پهلوی و راه جلفا معتبر باشد تا به مقتضای شرائط و احوال از آن ها استفاده گردد.

٤ ــ صورتی از اسامی نروژی های مذکور ضمیمه می باشد. فکر می‌کنم که اکنون گروه فوق برای باکو حرکت کرده اند، یا به زودی حرکت خواهند رد.

صمیمانه[۶۸]

لاری باگالای

تذکر: امیدوارم که بتوانم بزودی اسامی کشورهائی را که این نروژی ها روادید آن‌ها را دارند به اطلاع شما برسانم.

آقای اعتصامی

سفارت شاهنشاهی ایران

مسکو

بی‌طرفی خود را، و ارتباط نیروهای مسلح انگلیسی — هندی و سرخ‌ها را در ایران اجازه دهد.
در محافل سیاسی گفته می‌شود که علیرغم تمامِ فشارهای دیپلماتیک، ایران بی‌طرفی خود را حفظ خواهد کرد.
دولتهای محور با هوشیاری این مسئله را تعقیب می‌کنند.
روم — ٤ ژوئیه...

نشریه «ژورنال دوروان» ٥ ژوئیه ۱۹٤۱ [۱٤ تیر ۱۳۲۰ ش]
بنظر می‌رسد که انگلستان آماده است تا به هر وسیله‌ای خود را از همکاری ایران مطمئن سازد.
روم — ٤ ژوئیه...

نشریه «لاوی‌اندوستریل»، ٥ ژوئیه ۱۹٤۱ [۱٤ تیر ۱۳۲۰ ش]

نگاه به جهان

فشار روی تهران

در این شرائط، فشاری که از سوی لندن و مسکو هم‌آهنگ بر روی تهران اعمال می‌شود، اندکی مسئله روزبودن خود را از دست می‌دهد. انگلیس‌ها و روس‌ها می‌خواهند ایران را به راهی ببرند که به نیروهای مسلح آنان اجازه ارتباط و همکاری در خاک ایران بدهد. دلیل ارائه‌شده توسط لندن برای این عمل دفاع از منافع انگلیس در نفت ایران عنوان شده است. دلیل عنوان‌شده توسط مسکو عبارت است از قرارداد ایران — شوروی در ۱۹۲۱.
این چنین است که اعزام نیروهای نسبتاً قابل توجه کمکی انگلیس فرستاده‌شده به خلیج فارس توضیح داده و مفهوم می‌شود.
در چهارچوب آنچه در فوق آمد اقدام انگلیس برای اشغال مهمترین بندر نفتی ایران در آینده خارج از تحقق نیست.

را ملاقات کنید و بگوئید اظهار نگرانی شما از بودن آلمان‌ها در ایران که سفارت انگلیس هم در اینجا همین نگرانی را مکرر اظهار نموده ما را به این خیال می اندازد که شاید این اظهارات عنوان و مستمسک[۶۹] است و مقصود دیگری در نظر دارند که نمی خواهند از پرده بیرون بیاورند [.] والا آلمان‌های ساکنین ایران نه از حیث عده اهمیت دارند و نه هیچ گونه فعالیتی تاکنون از آن‌ها در سیاست دیده شده است که بتوان موردی برای نگرانی فرض نمود [.]

عده آلمان‌ها آن‌چه گفته می شود کاملاً مبالغه و اغراق است و البته آماری هم که از کلیه بیگانگان مقیم ایران انتشار داده می شود نشان خواهد داد که عده حقیقی چیست و به چه کارهائی مشغولند [.] به‌علاوه نمی شود قبول کرد که مأمورین انگلیس در ایران از اوضاع داخلی این‌قدر بی اطلاع هستند که ندانند حقیقتاً آلمانی در اینجا چقدر است [؟] و معنی ندارد که در اظهار نگرانی این‌قدر اصرار کنند [،] و با این اظهارات ایران را که دارای نیرو و اقتدار است ضعیف جلوه بدهند و این‌طور بفهمانند که آلمان‌های ساکن ایران هروقت بخواهند هر اقدام بر علیه ایران می توانند بنمایند [.]

به وزیر امور خارجه صریحاً بگوئید و اطمینان بدهید که وضع دولت شاهنشاهی ایران جز آن‌چه هست و از اول جنگ خود را به همان وضع معرفی نموده است طور دیگری ذی‌علاقه بشناسند [.] ما با هیچ دولت بیگانه بند و بست خاصی نداریم [.] هیچ گونه تحبیب یا این که تهدید نسبت به ما نشده و اگر هم بالفرض بشود در ما هیچ تأثیری نخواهد داشت [.] یگانه مقصود ایران مصون‌ماندن در انقلاب کنونی دنیا است [.] و [در] درجه اول مصمم است از هر طرف مورد تجاوز واقع شود [،] با هر نیروئی که در دست دارد و آنقدر که بتواند در مقام جلوگیری و مدافعه برآید [.]

با این سیاست روشن هر فکر دیگری نسبت به ما بشود کاملاً بی مورد است [.] مگر دولت انگلیس از این سوءظن به ما سیاست مخفی و مکتومی داشته باشند که ما با آن آشنائی نداریم و مایل هم نیستیم خودمان را از وضع ثابتی که داریم خارج نموده دچار اشکال زحمات بشویم [.]

اگر هم فرض کنیم که در آتیه دولت‌های دیگری بخواهند ما را با زور مجبور به ترک سیاست موجود خودمان بنمایند و دولت انگلیس از همچو روزی نگران است ما که مصمم به حفظ حقوق خود هستیم در آن‌موقع دولت انگلیس ممکن است این دلسوزی‌ها و نصایح را به ما اظهار دارد [.] نمره ۱۰۹۷ شکوه

۱ ــ کنراد مور
۲ ــ گونار هوگه
۳ ــ ادوار لوند
٤ ــ تریوگه یاکوبسن
۵ ــ گیل برگسبی
٦ ــ هرلف ایونسن
۷ ــ ویلی یوهانسن
۸ ــ هالور بیورنشتاد
۹ ــ امیلیوس نوتسن
۱۰ ــ اوه کارلسون
۱۱ ــ هاله میکل‌بورگ
۱۲ ــ گونار بیالی
۱۳ ــ لورنگ لورنتسن
۱٤ ــ کارن اشمیت
۱۵ ــ ویلهلم کورن
۱٦ ــ هارالد کرستیوفرسن
۱۷ ــ سواین بلینیدهایم
۱۸ ــ روبرت هوبرد
۱۹ ــ آرنه جنسن
۲۰ ــ اروید شور
۲۱ ــ رولف جنسن
۲۲ ــ توراشتاین والوند
۲۳ ــ کاره جنسن
۲٤ ــ هنری آندرسن
۲۵ ــ کارل بورگ
۲٦ ــ پرسی آرم اشترونز
۲۷ ــ گرگرز گرام
۲۸ ــ توبیاس اسکوگ
۲۹ ــ هانس هانسن
۳۰ ــ اوله تیلست
۳۱ ــ ایوار لرفلد
۳۲ ــ نیلز اوری
۳۳ ــ توروالد باراشتاد
۳٤ ــ اسکار میره
۳۵ ــ رووات وت
۳٦ ــ رولف کارلسن
۳۷ ــ بیرگر رامبرگ
۳۸ ــ تورفین بیورنان
۳۹ ــ گوندر سورنیسن
٤۰ ــ اورنولف تور پسا
٤۱ ــ گونار ویپ لارپ
٤۲ ــ انیگوار سندویک
٤۳ ــ اود هالورسن
٤٤ ــ ایوار وستبی
٤۵ ــ لارس اولدرنس

کشف تلگراف رمز رئیس دفتر مخصوص رضاشاه به سفارت ایران در لندن[۱۱۷]

شیر و خورشید — **نمره ۱٤۷**

سفارت شاهنشاهی ایران ــ لندن — **تاریخ ۲۰/٤/۱۸[۱۳]**

کارتن ۳

دوسیه ۲

عطف به تلگراف شماره نود و پنج حسب الامر جهان‌مطاع مبارک ملوکانه ارواحنافداه ابلاغ می نماید[:] چون وزیر امور خارجه از شما خواسته است که مطالب را گزارش بدهید او

۱۰ ــ ماسی، لوتیس جرج
۱۱ ــ روبرتز، ویلیام جان
۱۲ ــ تام لنسون، جیمز
۱۳ ــ والر، جوزف
۱۴ ــ وب، ارتورجس

رونوشت یادداشت نخست‌وزیر به وزارت امور خارجه[۱۱۹]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

رونوشت یادداشت جناب آقای نخست‌وزیر که مفاد آن طی نامه ۲۰/۴۵۵۲-۲۰-۲۱/۴/۲۰ به وزارت امور خارجه فرستاده شده است

روز پنج‌شنبه ۱۳۲۰/۴/۱۹ ساعت ده و نیم صبح بر حسب وقتی که داده شده بود آقای وزیرمختار انگلیس آمدند و با ایشان راجع به انتشارات مختلفه که منافی شئون و مصالح ایران در روزنامه ها و خبرگزاری های انگلیسی و هندی و غیره جریان یافته و دنباله آن ادامه دارد شرحی مذاکره و مفصلاً مضار و سوءاثرات این قضیه را خاطرنشان ساختم [.]

پس از توضیحاتی که راجع به آزادی مطبوعات خودشان دادند که گفته شد [،] اظهار داشتند که چند روز قبل برحسب مذاکره آقای عامری معاون وزارت امور خارجه در این باب به مقامات مربوطه تلگراف نموده‌اند حالا هم مجدداً به لندن و دهلی و قاهره تلگراف موکد با تائید نظریات دولت ایران مخابره می‌کنند و اطمینان می دهند که نظریه و مصلحت انگلیس در اختلال وضعیت و نقض بی طرفی ایران نیست و این قضیه منافی حیثیات انگلستان خواهد بود و نباید به تبلیغاتی که راجع به قضیه تجاوز قوای انگلیس به ایران می شود اعتنائی نمود [.]

گفتم [:] از این اظهارات امتنان دارم و منتظرم این رشته انتشارات هم که کاملاً منافی این نیت است جداً جلوگیری شود.

رونوشت با اصل برابر است
بجای رئیس اداره پیمان سه گانه
امیر احمد مهبد
محل امضاء

ترجمه[70] نامه سفارت انگلیس در مسکو به سفارت ایران در آن شهر[118]

نشان انگلیس

سفارت بریتانیای کبیر

مسکو

۱۱ ژوئیه ۱۹٤۱ [= ۲۰ تیر ۱۳۲۰]

همکار عزیزم

امروز صبح شما مرحمت فرموده درباره ۱٤ نفر انگلیسی که سر استافورد کریپس دربارهٔ آن‌ها با جناب آقای ساعد عصر دیروز صحبت کرده بود به من تلفن کردید.

این جانب با ابراز احترام صورت اسامی انگلیسی‌های مذکور در فوق را ذیلاً برای شما ارسال می‌دارم.

همچنان که صبح امروز به عرض شما رساندم، مقصد نامبردگان هندوستان است.

صمیمانه

لاری باگالای

آقای .ا. گ. اعتصامی

سفارت شاهنشاهی ایران

در شهر

ذیل نامه به فارسی چنین آمده است: مراتب تلگرافاً به وزارت خارجه اشعار گردید ۲۰/٤/۲۰ [۱۳]

نمره ۲۱ ۴ ۱۳۲۰/۱۷۳۱

۱ ــ بینریچ، رابرت کالینگ

۲ ــ بتمن، کنت ویلیام

۳ ــ باگتن، ادوارد

٤ ــ برگیز، جرج استانلی

۵ ــ کلارک، جرج هنری

٦ ــ کروکری، ویلیام

۷ ــ دویل، اچ

۸ ــ گرین، استانلی

۹ ــ لاوگرو، هوبرت

رونوشت مذاکرات اعتراض‌آمیز مقامات ایرانی با وزیرمختار آلمان در تهران[۱۲۱]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

رونوشت یادداشت مورخه ۲۰/۴/۲۶ پروندهٔ ۲۰/۲٤/٦/۵ نخست‌وزیری

راجع به این گونه شایعات که بوسیله خبرگزاری های آلمانی پخش می شود [،] در تعقیب مذاکراتی که تقریباً در دو هفته پیش با آقای (اتل) وزیرمختار آلمان به‌عمل آمده بود امروز صبح نیز مذاکره و خاطرنشان شد که هیچ دلیلی دیده نمی شود که خبرگزاری های آلمان اخبار بی اساس را که منافی حقیقت و مصلحت است انتشار دهند و بخواهند برای وضعیت ایران و سیاست بی طرفی این دولت اشکالات و نگرانی هائی تولید کنند [.] مکرر نظریات دولت در حفظ بی طرفی و دفاع از استقلال کشور در مقابل هر متجاوزی اظهار و اخطار شده [،] روزنامه های تهران هم به تفصیل نوشته اند [،] دیگر دامن زدن به این تبلیغات برای چیست و چه فایده دارد جز این که اثرات نامطلوب بنماید [؟]

وزیرمختار جواب داد [:] چندی پیش که مذاکره در این باب شد جداً مراتب را با نظر موافق به دولت خود گزارش داده و تقاضا کرده است در آینده اخبار راجع به ایران در [ا]ین زمینه تکرار نشود و هر خبری را هم که در نظر می‌گیرند قبلاً با سفارت تهران مشورت و بعد در صورت اقتضا در پخش آن اقدام نمایند [.] وزارت خارجه برلن این نظریه را پذیرفته و جواب مساعد به سفارت تهران داده [،] و چون وصول این جواب در همین دو سه روز اخیر است تصور می رود خبر آژانس آلمان نقل از مخبر شونربرگ که یک نفر یهودی امریکائی است مصادف با این تصمیم بوده و پس از این دیگر تکرار نخواهد شد [.]

وزیرمختار تصدیق می‌کند که این گونه انتشارات به نفع آلمان نیست که سیاست دوستانه نسبت به ایران دارد و دلیلی ندارد که به ضرر ایران رضا بدهد.

رونوشت با اصل برابر است

بجای رئیس اداره پیمان سه گانه

امیر احمد مهبد

محل امضاء

ترجمه نامه وزیرمختار ایران در لندن به روزنامه تایمز[۱۲۰]

شیر و خورشید

سفارت شاهنشاهی ایران

لندن

ترجمه از تایمز ۱۵ ژوئیه ۱۹٤۱ [= ۲٤ تیر ۱۳۲۰ ش]

بی طرفی ایران

در ۱۲ مه[۷۱] [۱۹٤۱] لطفاً نامه[ای] از طرف این جانب در باب وضعیت و بی طرفی ایران در این کشمکش درج گردید. اخیراً بعضی از روزنامه های انگلستان بار دیگر درباره وضعیت ایران در دریای فرضیات و تصورات غوطه‌ور شده و اخباری منتشر کرده‌اند که متأسفانه با حقیقت وفق نمی دهد.

اجازه می خواهم از این موقع استفاده کرده بطور قاطع اعلام دارم که:

(۱) دولت ایران بی طرفی کامل خودشان را اعلام نموده‌اند. از موقع بروز جنگ دولت ایران عملاً این بی طرفی را نشان داده [.] اکنون بیش از هر موقع دیگر مصمم هستند که هر کیفیت و یا هر موردی که پیش آید این بی طرفی خود را حفظ کنند.

(۲) هیچ گونه فشار و یا تحبیبی از طرف هیچ یک از دول بیگانه نسبت به ایران وارد نیامده و دولت ایران که به اندازه کافی مقتدر است که تحمل این گونه چیزها را نکند [،] اجازه نخواهد داد که فشار یا تحبیبی نسبت به آن بشود.

و این قبیل انتشارات صرفاً تصورات واهی است که عدم اطلاع و بصیرت نسبت به وضعیت حقیقی ایران را می رساند.

۳ ــ موضوع اقامت اتباع بیگانه در ایران تابع قوانین و مقرراتی که در کشور اجرا می شود بوده و هیچ یک از اتباع بیگانه بدون استثناء نه در وضعیتی هستند و نه به آنها اجازه داده می شود که به هیچ وجه برخلاف امنیت کشور و یا بی طرفی محض ایران اقدامی کنند.

محمدعلی مقدم

۲۰/۵/۱

با خط دیگری: اول مرداد ۱۳۲۰ روادید عبور شماره ۲۵۶ / ۲۵۷ / ۲۵۸ / ۲۵۹ / ۲۶۰ / ۲۶۱ / ۲۶۲ / ۲۶۳ / ۲٦٤ / ۲٦٥ / ۲٦٦ داده شد (.)

گزارش کنسولگری ایران در بصره به سفارت ایران در بغداد[۱۲۴]

شیر و خورشید — محرمانه

کنسولگری ایران بصره

سفارت شاهنشاهی ایران بغداد

از تاریخ پیاده‌شدن ارتش انگلیس به بصره نظر به این که ورود و عزیمت آن‌ها تدریجی [،] تغییر و تبدیل جا و مکانشان در محوطه مارگیل که باراندازهای بندر و ایستگاه راه‌آهن در آنجا واقع و دوازده کیلومتر تا شهر فاصله دارد و در حقیقت محصور و از نظر دور است [،] جز کارمندان و خدمت گذاران بندر و راه‌آهن که خودشان هم در آنجا ساکن و به‌ندرت به شهر می آیند کسی چیزی نمی دید که سروصدائی بلند کند و حرفی بزند [.]

مثل این که برای تحصیل پاره[ای] اطلاعات هفته[ای] دو سه مرتبه یا شخصاً به عنوان گردش به آن نقاط رفته [،] و یا کارمند طرف اطمینانی را روانه می‌کرد [.] ولی از روز پانزدهم مرداد که شروع به فرستادن نفرات و سازوبرگ به کرانه خاوری شط العرب یعنی تانومه نمودند [،] بواسطه حاضرشدن دو اسکله جلوی گمرک بصره و تانومه کلیه اتومبیل [،] تانگ [،] توپ [،] زره‌پوش و سرباز و غیره را از مارگیل به شهر آورده از وسط بازار و خیابان عبور داده به اسکله می رسانده و شاید در مدت یک هفته که شب و روز قوا می فرستادند بیش از دو دیویزیون که عده‌شان چهارده یا پانزده هزار تن با سازوبرگ کامل بیش نیست ولی چون راه منحصر به فرد [،] و دیده می شد پنجاه اتومبیل و یا بیست توپ چند ساعت جلوی اسکله معطل هستند که به آن طرف فرستاده شود [.] شب و روز بعد هم عده دیگر را می دیدند [.]

مردم متوجه شده و هزاران زن و مرد عرب [،] یهودی [و] نصرانی ساعت‌ها ایستاده تماشا می‌کردند و بعضی اوقات با وجود گرمای کشنده به‌قدری جمعیت زیاد می شد که ناچار پاسبان عرب مداخله و جلوی مردم را می‌گرفتند.

طبیعی است که اعزام قوا به این شکل برای مردمانی که ارتش و سازوبرگ ندیده و اگر هم دیده باشند چند عراده توپ و دویست سیصد قاطر بوده است که زمان انقلاب از بغداد برای نبرد با انگلیس فرستاده شده بود دارای اهمیت زیاد و بواسطه بودن تنومه نزدیک مرز ایران و

رونوشت تلگراف کفیل وزارت خارجه ایران به سفارت ایران در مسکو[۱۲۲]

در صورتی که اتباع انگلیس مقیمین کشور فنلاند که از راه ایران می خواهند عبور کنند ویزای زمینی را داشته باشند ویزای عبور داده شود.

عامری

در ذیل
آقای سمیعی
در پرونده مربوطه بایگانی فرمائید [.]
۱۳۲۰/٤/۳۰

ترجمه[۷۲] درخواست‌نامه سفارت انگلیس در مسکو از سفارت ایران در آن شهر[۱۲۳]

سفارت اعلیحضرت پادشاه انگلستان با اظهار تعارفات خود به سفارت شاهنشاهی ایران، افتخار دارد درخواست نماید که به اشخاص ذیل که اوراق هویت آنان ضمیمه می باشد ویزای ترانزیت خدمت داده شود.

۱ ــ بینریج، رابرت کالتیگ
۲ ــ بتمن، کنت ویلیام
۳ ــ باگتن، ادوارد
٤ ــ برگیز، جرج استانلی
۵ ــ کروکی، ویلیام
٦ ــ دویل، هربرت
۷ ــ رابرتز، جان ویلیام
۸ ــ تام لنسون، رابرت جیمز
۹ ــ والر، جوزف
۱۰ ــ وب، ارتور

سفارت بریتانیای کبیر
مسکو
۲۲ ژوئیه ۱۹٤۱

در حاشیه: فوری است، آقای امیر اصلانی طبق اجازه واصله ویزای ترانزیت بدهید (.)

۱۰۹۷[.] امروز سوم مرداد با آقای دکانوزف جانشین کمیساریای خارجه ملاقات[،] مشروحاً موضوع را حالی نموده تقاضا کردم دستور لازم به سفیرکبیر شوروی در تهران بدهند[.] جواب داد[:]

یادداشت سفارت کبرای شوروی با درنظرگرفتن روابط دوستی با ایران و خطراتی که بواسطه فعالیت خصمانه آلمان‌ها متوجه دولت شوروی است تنظیم شده و متن آن را کاملاً تائید می‌کنم[.] متن آن را چنان که جناب آقای نخست‌وزیر خواسته و شما نیز تاکید می‌کنید نمی‌توانیم تغببر بدهیم[.] مسئله آلمان‌ها و فعالبت آن‌ها برای ما خیلی اهمبت دارد[.] و این که می‌گویند تقاضای ما مایه بهایت تعجب بوده و نمی‌توانبد چنبن تقاضائی را بپذیرید برای ما خبلی ناگوار است[.]

گفتم[:] قطع نظر از این که تقاضای شما برای احراج آلمانی ها از ایران[،] جان و مال عده زیادی از اتباع ایران را که در آلمان هسنند به‌خطر می اندازد[،] برخلاف قانون و منافی حیثبت و حق حاکمبت ایران است و مکاتبه رسمی در ابن حصوص تولید سوءتفاهمات خواهد کرد[،] نفعی برای ما و شما در آن نسست[.] به‌این جهت بهتر است چنانچه تقاضا کردم دستور لازم به سفیرکبیر خود در تهران بدهند که طبق تقاضای جناب آقای رئیس‌الوزراء عمل نماید.

جواب داد[:] نتیجه نخواهد داشت[.] ما احراج آلمانی ها را می خواهبم[،] و هر آن از فعالبت آنان خطراتی متوجه ما است[.] بعد از مباحثه زیاد دیدم ادامه مذاکرات بی نتیجه است.

آنچه استنباط می شود اصرار دولت شوروی در نتیجه هم کاری با انگلیس است. دولت انگلیس و شوروی در اشتباهی که از موقعیت مساعد سیاسی و توسعه جنگ برای آن‌ها حاصل شده می خواهند برای مدت جنگ هم شده باشد همکاری ۱۹۰۷ را اختیار[نمایند] انتها.

سفیرکبیر انگلیس در ملاقات چند روز قبل می‌گفت که برای اخراج آلمان‌ها در تهران متفقاً با دولت شوروی اقدام کردیم[.] وجود آلمانی ها در ایران برای ما خیلی مضر و حتی برای خود ایران خطرناک است[.]

به دلایل و براهینی اظهارات سفیرکبیر را رد کردم[.] گفتم[:] اگر دوستانه و صمیمانه نظر دولت ایران [را] به موضوع جلب نمائید دولت تدابیر لازمه برای رفع نگرانی شما اتخاذ خواهد کرد[.] ولی اگر بخواهند فشار آورده نظر خود را تحمیل کنید فایده نخواهید دید[.]

سروصدای روزنامه‌ها راجع به تقاضای انگلیس خواهی نخواهی هر کس و هر دسته را وادار می‌کرد افکاری را که در مغز خود بپروراند و بطور عموم تمام صحبت در اطراف اعزام قوای انگلیس از راه ایران به کمک روسیه دور می زند.

انگلیسها و طرفداران آن‌ها بوسیله یهودی ها و مأمورینشان به گوش می رسانند که دولت انگلیس ابداً خیال اشغال خاک ایران را ندارد [،] و چون در این نبرد عالم [،] موضوع زندگانی و مرگ انگلیس در پیش و هندوستان در خطر است [،] برای نجات منافع خود می خواهد از نفوذ و پیش روی نازی ها که عده شان در ایران زیاد شده جلوگیری نماید تا هندوستان که همسایه ایران است مصون بماند.

عرب ها و ساکنین بصره از ملاک و اعیان و حتی فلاحین در واقع نگران و دلسوزی می نمایند و کمال سعی و کوشش را دارند چه بوسیله اشخاص و چه توسط رادیو از اخبار ایران اطلاع حاصل نمایند [.] مردمان چیزفهم باتربیت که پی به ترقیات ایران برده و از روی حقیقت اظهار علاقه‌مندی می نمایند با اطمینان خاطر می‌گویند قائد توانای ایران آن‌چه صلاح و خیر کشور است پیش خواهد گرفت [،] و اگر تصمیم به دفاع بگیرد مسلماً پیروز خواهد گردید [.] دسته دیگر که در وقایع اخیر[73] دخالت داشته علناً می‌گویند ما حاضریم هر نوع خدمتی از ما ساخته شود نسبت به ایران انجام دهیم [.] و آن‌هائی که منافع بازرگانی با ایران دارند بیش از همه متاثر هستند چه بیم دارند اگر واقعه [ای] برای ایران پیش آید علاوه بر آن که جای امنی برای آسایش نخواهند داشت [،] راه داد و ستد هم مسدود خواهد شد [.]

روی هم رفته برخلاف انتظار کلیه سکنه شهر احساسات خوبی نسبت به ایران بروز داده و آرزومند هستند در این گیر و دار گزندی به ایران وارد نیاید.

کنسول شاهنشاهی ایران در بصره

محل امضاء **محمد فهیمی**

رونوشت تلگراف کشف شده سفارت کبرای ایران در مسکو به وزارت خارجه ایران[125]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

گزارش پیمان سه جانبی

رونوشت تلگراف سفارت کبرای مسکو شماره ۱۳۰۳ مورخه ۱۳۲۰/۵/۵ شماره

بطوری که سفیرکبیر انگلیس [در مسکو] به شما اطلاع داده [،] انگلیس‌ها هم راجع به آلمان‌ها اظهارات نموده‌اند منتها رویه آن‌ها ملایم‌تر [،] و به جلب‌توجه دولت به خطرات احتمالی از تبلیغات آلمان‌ها قناعت کرده‌اند [.] ولی در مقابل روس‌ها را تحریک نموده‌اند که درخواست‌های شدیدتر بنمایند.

در این موضوع با سفیرکبیر انگلیس بطور مختصر مذاکره و به او بفهمانید که این رویه جز تولید اشکال و ازدیاد نگرانی نتیجه دیگری ندارد [.] مخصوصاً خاطرنشان کنید که این طرز رفتار خیلی پرخطرتر از مخاطرات احتمالی است که می خواهند از آن احتراز شود.

با مراقبت شدید دولت این گونه تصورات مورد ندارد مگر این که مقصودشان این باشد که به این عنوانات و بهانه‌جوئی ها ما را از بی طرفی خارج کنند [.] و چنین قضیه [ای] را دولت ایران جالب مخاطرات بزرگ سیاسی و زیان‌های مهم اقتصادی می داند. به‌علاوه اجبار دولت ایران به اتخاذ چنین سیاستی مخالف استقلال و حاکمیت ایران است که برای دولت غیرقابل قبول است.

در مذاکرات مجدد با کمیساریای خارجه موقعیت دولت را در مقابل این درخواست جداً خاطرنشان و یادآور شوید که در بیست سال اخیر با این که از اطراف تشبثات زیاد برای ظنین ساختن ما نسبت به دولت شوروی به عمل آمده [،] هیچ گاه از رویه دوستانه نسبت به آن کشور منحرف نشده و در تمام این مدت سیاست صداقت‌آمیز خود را حفظ نموده‌ایم [.] حالا هم موجبی دیده نمی شود که مستلزم تغییر این وضعیت باشد تا ایجاد نگرانی کند.

آیا تصور می‌کنند دولت آن اندازه قدرت ندارد که رفتار یک عده اتباع آلمان را تحت نظارت و مراقبت قرار دهد؟ روس‌ها که از وجود آلمان در ایران برای خود تصور خطر می‌کنند باید ملتفت باشند که اجرای تقاضای آن‌ها بطوری که در نظر گرفته‌اند برازنده نیست و متضمن خطرات قطعی و شدیدتر برای ایران می باشد [.] و انجام درخواست آن‌ها با هیچ اصولی وفق نمی دهد.

در زمینه دلایلی که در بالا گفته شد بخواهید دولت را در اقدامات خود آزاد بگذارند و به دولت اعتماد داشته بقین بدانند که تاکنون عمل شده در هیچ مورد از حفظ حقوق مشروع آن‌ها خودداری نخواهد شد. بنابراین چرا تقاضای خود را به طریقی می‌کنند که برای ما قابل قبول و انجام نباشد [.] با مناسبات دوستی و رویه مساعدت‌آمیز دولت ممکن است خواهش کنند که از عده آن‌ها بکاهیم و تا حدودی که ممکن باشد انجام می شود.

در پاسخ تذکاریه سفیرکبیر شوروی [،] شرحی در زمینه حسن‌مناسبات و عدم امکان انجام

گفت [:] پیشنهادات ما به دولت ایران و مذاکرات ما با ایران همیشه دوستانه و از روی صمیمیت است [.]

سفیرکبیر انگلیس در ملاقات با یکی از هم‌قطاران نزدیک اظهار کرده بود: همکاری انگلیس با دولت شوروی کامل است [.] برای اخراجی آلمانی ها از شرق نزدیک و از میان‌برداشتن نفوذ آنان از ممالک شرق متفقاً با روس‌ها اقدامات موثری خواهیم کرد [.]

آن‌چه اینجا مشاهده می‌کنیم در موضوع آلمانی ها فشار بیشتر از طرف انگلیس است [،] منتها می خواهند این فشار به دست روس‌ها باشد [.]

برای تعقیب مذاکرات منتظر دستورات [.] ۳ مرداد ماه شماره ۲۸ ساعد

رونوشت با اصل برابر است

بجای رئیس اداره پیمان سه گانه

امیر احمد مهبد

رونوشت تلگراف دفتر مخصوص رضاشاه به سفارت ایران در مسکو[۱۲۶]

شیر و خورشید

کارتن پیمان سه‌جانبه

ایران و اتحاد جماهیر شوروی و انگلیس

وزارت امور خارجه

رونوشت تلگراف به سفارت کبرای شاهنشاهی مسکو[۷۴] مورخه ۱۳۲۰/۵/٦

سفارت کبرای ایران

مسکو

شماره ۲۸ [.] از شرح مذاکرات با کمیساریای خارجه و سفیرکبیر انگلیس آگاهی حاصل شد.

راجع به اشاره[ای] که به تحریکات انگلیسها [،] و وارد کردن روس‌ها به این قبیل تقاضاها نموده اید [،] این مطلب صریحاً به جنابعالی اشعار و تذکر داده شده بود که این رفتار روس‌ها که به کلی منافی اظهارات دوستانه یک ماه اخیر آن‌ها [ا]ست ناشی از نزدیکی با انگلیس است [.] و این ها افکاری است که انگلیسها به آن‌ها القاء می‌کنند [.]

نامه سفارت انگلیس درمسکو به سفیرکبیر ایران درآن شهر[۱۲۸]

سفارت انگلیس — نشان برجسته انگلیس

مسکو

۲۹ ژوئیه ۱۹٤۱

آقای سفیر

افتخار دارم وصول مقاله « Journal de TÉHÉRAN » را که مندرجات آن درباره تکنسین‌های خارجی در حال فعالیت در موسسات صنعتی و تجارتی ایران می‌باشد، که شما برای من ارسال فرموده‌اید و همچنین دریافت نامه شماره ۱۸۹٤ مورخ ۲۸ ژوئیه که همراه آن بود را به استحضار آن عالی جناب برسانم.

آقای سفیر، با عرض تشکر از مکتوب دوستانه شما، فرصت را برای تجدید ارادت عمیق خود به شما مغتنم می‌شمارم.

محل امضاء

عالی جناب آقای ساعد

سفیر اعلیحضرت، شاهنشاهی ایران در شهر

در ذیل نامه: آقای خواجه‌نوری، با کاغذی که به سفیرکبیر انگلیس نوشته شده بود منضم و در دوسیه ضبط نمائید. ۲۰/۵/۹

رونوشت تذکاریه وزارت خارجه ایران به سفیرکبر شوروی درتهران[۱۲۹]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

رونوشت تذکاریه جناب آقای سیاح مدیرکل وزارت امور خارجه که حضوراً به سفیرکبیر شوروی تسلیم نموده‌اند.

۱۳۲۰/۵/۷

دولت شاهنشاهی از احساسات دولت اتحاد جماهیر شوروی مندرجه در تذکاریه ۲۸ تیرماه ۱۳۲۰ (۱۹ ژوئیه ۱۹٤۱) درمورد دوستی و تمایلات مساعدت‌آمیز نسبت به ایران که بوسیله سفیرکبیر اتحاد جماهیر شوروی در ملاقات روز شنبه ۲۸ تیرماه ۱۳۲۰ به نخست‌وزیر تسلیم شده و در طی آن توسعه روابط اقتصادی و تسهیلات در رسانیدن کالاهای مورد نیازمندی

تقاضای آن‌ها بترتیبی که خواسته اند تهیه شده و چون سفیرکبیر بیمار است در اولین ملاقات به او داده خواهد شد [.]

مذاکرات با وزیرمختار انگلیس هم در اینجا دنبال شده [،] لازم است با کمیساریای خارجه و سفیرکبیر انگلیس مذاکرات را تعقیب و نتیجه را گزارش دهید.

در مذاکرات با کمیساریای خارجه مخصوصاً سیاست دوستانه و صمیمیت دولت را خاطرنشان بنمایند.

رونوشت با اصل برابر است
بجای رئیس اداره پیمان سه گانه
امیر احمد مهبد
محل امضاء

ترجمه[۷۵] نامه سفیرکبیر ایران درمسکو به سفیر ترکیه در آن شهر[۱۲۷]

شماره ۱۸۹۳

مسکو، ۲۸ ژوئیه ۱۹٤۱ [= ٦ مرداد ۱۳۲۰]

آقای سفیر،

افتخار دارم به ضمیمه این نامه، مقاله مندرج در « Journal de TÉHÉRAN » را در بارهٔ تکنسین های خارجی در حال فعالیت در موسسات صنعتی و تجارتی ایران که مورد توجه جناب‌عالی قرار خواهد گرفت، برای شما ارسال دارم.

آقای سفیر، از این فرصت برای تجدید اطمینان شما به [دوستی] و احساسات عمیقم استفاده می‌کنم.

سفیر ایران
م. ساعد
محل امضاء

جناب آقای حیدر آکتای
سفیر ترکیه درمسکو

رونوشت گزارش مدیرکل وزارت امور خارجه به نخست‌وزیر درباره مذاکره با سفیرکبیر شوروی در تهران[۱۳۰]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

رونوشت گزارش جناب آقای سیاح مدیرکل وزارت امور خارجه به مقام نخست‌وزیری بتاریخ ۷ مرداد ماه ۱۳۲۰.

امروز سه شنبه ۷ مرداد ماه جاری حسب‌الامر به سفارت کبرای شوروی نزد آقای اسمیرنوف سفیرکبیر رفته بدواً از طرف جناب آقای نخست‌وزیر و خودم از عارضه کسالت سفیرکبیر اظهار تاسف نمودم و قبل ازتسلیم پاسخ به تذکاریه[ای] که جهت اخراج اتباع آلمان از ایران داده بود چنین اظهار نمودم [:]

موقعی که تذکاریه را به جناب آقای نخست‌وزیر[۷۶] دادید معزی‌الیه بدواً سعی کردند برای این که در بدو ورود جنابعالی به ایران جواب رد به تقاضای جنابعالی نداده باشند با دلایل و براهین آن را به شما مسترد دارند [،] و چون موافقت به آن حاصل نشد واظهار داشتید که به امر دولت متبوعه خود آن را داده‌اید و وعده دادید دلایلی را که برای اعاده تذکاریه جناب آقای نخست‌وزیر ذکر نمودند تلگرافاً به دولت شوروی ابلاغ نمائید تا دولت حاضر شود آن را پس‌بگیرد و یا در متن آن تغییراتی بدهد [.] جناب آقای نخست‌وزیر تذکاریه را بطور امانت تا رسیدن جواب (دو سه روز) قبول نمودند نگاهدارند.

پریروز آقای ایوانف[۷۷] رایزن سفارت کبری به این جانب اطلاع داد که جناب سفیرکبیر حاضر نیست تذکاریه را پس‌بگیرد و یا در متن آن تغییراتی بدهد.

البته این خبر موجب تاسف دولت شاهنشاهی شد که دولت شوروی دلائل دولت ایران را با حسن‌نظر تلقی ننموده است [.] دولت ایران از بدو تاسیس دولت شوروی و بخصوص در مدت جنگ عملاً نشان داده که چقدر علاقمند به حسن روابط و دوستی با دولت شوروی است و همیشه ساعی بوده که اتفاقات و وقایع اتفاقیه را بطور خوب تصفیه و تا حد امکان رضایت خاطر دولت شوروی را فراهم سازد.

تا قبل از دخول شوروی به جنگ چنانکه مراکزی جدیت داشتند روابط ایران و شوروی را تیره بسازند و هر روز خبرهائی جعل و انتشار می دادند [؛] ایران علاقه خود را نشان داد و اخبار را تکذیب و بالعکس روابط دوستی را تزیید نمود.

دولت ایران انتظار داشت دولت شوروی هم همین سیاست را تعقیب و همان اعتماد و

ایران مطابق وعده‌های سابق تکرار و تائید گردیده مراتب امتنان و قدردانی خود را اظهار و اشعار می دارد که از جانب دولت شاهنشاهی نیز چنان که مکرر خاطرنشان شده همواره علاقمندی کامل در حفظ و تحکیم مناسبات دوستی و حسن روابط با دولت اتحاد جماهیر شوروی معمول و ملحوظ بوده و خواهد بود.

اما راجع به نگرانی که از حیث عده آلمان‌های مقیم ایران و عملیات آن‌ها اظهار و تصور شده است که وجود آن‌ها ممکن است مانع انجام این امر و حسن مناسبات میان دو کشور ایران و شوروی شود لزوماً خاطرنشان می شود بطوری که شفاهاً نیز به تفصیل طی مذاکرات روزهای ۲۸ و ۲۹ تیرماه تشریح گردیده دولت ایران مطابق مقررات خود و بر وفق سیاست بی طرفی نسبت به رفتار کلیه افراد ساکنین این کشور مراقبت و نظارت تام داشته و به هیچ کس اجازه تخلف نمی دهد و متخلفین از هر طبقه و هر کس باشند مورد تعقیب و کیفر واقع می شوند.

بدیهی است دولت ایران نمی تواند نسبت به اتباع یک دولت بدون رعایت مقررات و برخلاف عهود رفتار نماید.

در عین حال نسبت به امنیت و آسایش کشور و حفظ حقوق و منافع مشروع کلیه دول دوست و همسایه نهایت دقت و توجه را مبذول می دارد [.] و برای دولت شوروی از این جهت جای نگرانی نخواهد بود [.] بنابراین تقاضای خارج کردن آلمان‌ها را به میزان هشتاد درصد از شماره آن‌ها با کمال تعجب تلقی کرده [،] با احساسات دوستی و خیرخواهی دولت اتحاد جماهیر شوروی نسبت به ایران متباین می داند زیرا چنین عملی برخلاف اصول و منافی حق حاکمیت [و] بی طرفی کشور بوده و قابل قبول نمی باشد.

رونوشت با اصل برابر است
بجای رئیس اداره پیمان سه گانه
امیر احمد مهبد
محل امضاء

تهران بتاریخ ۷ مرداد ماه ۱۳۲۰
جناب آقای ا.ا اسمیرنوف. سفیرکبیر دولت اتحاد جماهیر شوروی.

نمایند[،] و هر وقت ثابت بشود که مشغول چنین اعمالی هستند ودلت ایران فوراً آن‌ها را اخراج می‌کند و هیچ‌وقت استنکاف از این اقدام هم نداشته است. ولی جنابعالی در تذکاریه خود موعد معین کرده‌اید که حکم اتمام‌حجت را پیدا کرده است[.] و می خواهید دولت ایران نقض عهد کرده و از بی طرفی هم خارج شود[.] هر دو این مسائل یعنی پذیرفتن التیماتوم و نقض‌عهدکردن برای دولت ایران غیرقابل قبول است.

البته اگر مدارکی در دست باشد[،] دولت ایران اجازه نمی دهد هیچ بیگانه[ای] سوءاستفاده از توقف خود نموده برخلاف مقررات و نظامات رفتار نماید و فوراً آن‌ها را مجازات داده و از کشور خود خارج می سازد.

سفیرکبیر[:]

در این خصوص چه خود من با شما و جناب آقای نخست‌وزیر و چه نیکلایف رایزن سفارت کبری با شما مذاکره کردیم[،] اسنادی هم ابراز داشتیم[.] و همکار انگلیسی من هم مدت مدیدی است در این خصوص با جناب آقای عامری این موضوع را مذاکره و دنبال می نماید[،] ولی ابداً نتیجه از اقدامات بدست نیامده است.

جواب دادم[:]

آنچه به خاطر دارم در این خصوص اخیراً با این جانب مذاکره کرده‌و اسنادی که ابراز داشته‌اید عبارت بوده است[:]

۱ ــ صورت چند نفر آلمانی بدون این که ذکر شده باشد این اشخاص چه عملیاتی می‌کنند[،] و آقای نیکلایف فقط از من تقاضا کردند که مقامات مربوطه عملیات این اشخاص را تحت‌نظر بگیرد.

۲ ــ ترجمه به زبان روسی یک اظهارنامه که گویا عمال آلمانی در ایران منتشر نموده و اشخاص را برای همکاری با آلمان دعوت می نمایند[،] بدون ذکر این که چه اشخاصی این اوراق را انتشار داده و فاعل این کار کیست[؟]

۳ ــ رونوشت بدون امضائی به زبان آلمانی از نامه[ای] که یک نفر آلمانی موسوم به «تیلکه» به یک نفر از اعضاء سفارت آلمان نوشته و کتاب صرف و نحو و روسی و فارسی خواسته است[.] این اوراق و اطلاعات را فقط سه چهار روز قبل از تسلیم تذکاریه به جناب آقای نخست‌وزیر به این جانب دادید و فوراً به مقامات مربوطه برای اقدام داده شد و سه چهار روز کافی نبوده است که ما از عملیات خود نتیجه گرفته باشیم.

حسن ظن را به ما متقابلاً ابراز نماید [،] و در هر موقع اگر تقاضای مشروعی داشته باشد شفاها اظهار و دوستانه در حد امکان و با درنظرگرفتن عهود ایران با سایر دول و اطراف کار انجام دهد. دولت شوروی به خوبی می داند که دولت ایران با دولت آلمان عهدنامه مودت و تجارت و اقامت اتباع دارد و به موجب آن اتباع حق اقامت و تجارت در ایران دارند [.] و به علاوه هر متخصصی هم که در ایران مشغول کار است با قرارداد مخصوص جداگانه مشغول شده است.

پذیرفتن این تقاضای دولت شوروی در اخراج اتباع آلمان از طرفی موجب نقض عهدنامه با دولت آلمان است [،] و از طرف دیگر در این موقع اجرای آن باعث نقض بی طرفی ایران هم می شود [.] همان بی طرفی که دولت شوروی آن را قدردانی نموده است.

به علاوه تذکاریه دولت شوروی نظر به این که وقت هم معین نموده مثل اتمام حجت می باشد که بیش از هر چیز اسباب تعجب دولت ایران شده [.] به این واسطه دولت ایران متاسف است که نمی تواند مدلول آن را بپذیرد و آن را رد می‌کند. ضمناً لازم می دانم متذکر شوم خوب است دولت شوروی بیشتر حسن تفاهم و اعتماد به ما داشته باشد تا چیزهائی که از اطراف از آژانس های بیگانه می شنود و یا تلقین می شود (در این موقع پاسخ تذکاریه را تسلیم نمودم)

سفیرکبیر [:]

خیلی متاسفم که دولت ایران مطالب اظهاریه مرا که عبارت از حسن مساعدت و توسعه روابط بازرگانی و حمل ونقل کالاهای ایران بوده اهمیت نداده و از اخراج اتباع آلمان که تمام عملیاتشان برای به هم زدن روابط حسنه بین ایران و شوروی است و بر علیه مصالح کشور ایران است استنکاف نموده است. در این خصوص دولت ایران در مسکو هم اقدام کرده است و در مسکو به سفیرکبیر ایران صراحتاً گفته شده است که دولت شوروی به هیچ وجه حاضر نیست در تذکاریه خود تغییری بدهد. ما به خوبی می دانیم و اطلاع داریم که تمام این آلمان ها که قسمت اعظم آن ها در نزدیکی مرزهای ما هستند اشخاص مفسده جو بوده و موجب فساد می شوند و البته اعمال آن ها در خاک ما نیز تاثیرات دارد و عملیات آن ها به خاک شوروی هم کشیده شده است و دولت ایران عمدا مجبور است این قبیل اشخاص را در خاک خود نگذارد توقف نمایند. (سفیرکبیر اسم عهدنامه را ذکر نکرد ولی مقصود عهدنامه ۱۹۲۱ است).

این جانب در پاسخ اظهار داشتم که [:] برای جناب سفیر در این جا سوءتفاهمی رخ داده [.] مسئله تذکاریه و پاسخ آن دو صورت دارد و دو موضوع است. دولت ایران هیچ وقت اجازه نمی دهد اتباع هر دولت خارجه که این قبیل اعمال از آن ها سربزنند در ایران توقف

جواب دادم [:]

اگر دولت ایران چنین تقاضائی از دولت شوروی می نمود دولت شوروی چه اقدامی می‌کرد؟

اظهار داشت که [:] اگر به ما ثابت می شد چنین اشخاصی وجود دارند فوراً آن‌ها را دستگیر و خارج می‌کردیم.

پاسخ دادم [:] ما هم همین طریق را می خواهیم اتخاذ کنیم [.] باید به ما ثابت شود که چنین اشخاصی وجود دارند و چنین عملیاتی را مرتکب می شوند [،] فوراً آن‌ها را دستگیر و خارج می‌کنیم.

سفیرکبیر [:]

در این خصوص به اندازه کافی من و همکار انگلیسی من با دولت ایران مذاکره کرده‌ایم و دلائل را هم اظهار کرده‌ایم [.] الان قسمت اعظم این اشخاص در شمال ایران در نقاط حساس می باشند [.] ما نمی توانیم سهل‌انگاری کنیم [.] از عملیات این اشخاص در کلیه نقاط اطلاع کامل داریم. عملیات این اشخاص است که می خواهند بین ما و ایران را به‌هم بزنند و تولید مفسده نمایند. نتیجه تمام مذاکراتی که با دولت ایران کرده‌ایم عبارت‌های خیلی قشنگ بوده [،] و وعده‌هائی به ما داده‌اند که اگر بخواهیم عملی شود مدت‌ها وقت لازم دارد مثل تجدیدنکردن ورقه پروانه اقامت و غیره و غیره. اوضاع فعلی دنیا به ما اجازه نمی دهد که کار امروز را به فردا بگذاریم و متاسفم که باید همانطور که در بالا اظهار کردم به دولت خود تلگراف کنم که دولت ایران از پذیرفتن تقاضای ما که نفع ایران هم در آنست استنکاف ورزیده است.

جواب دادم که [:]

من مفصلاً نقطه‌نظر دولت ایران را برای شما شرح دادم که قضیه نقض‌عهدکردن [است] و از بی طرفی خارج شده است [.] حال بسته است به تلگراف و نظریاتی که در تلگراف خود ذکر خواهید کرد و همانطور که گفته شد البته اگر این موضوع با دلائل ثابت شود دولت ایران اقدامی را که لازم است به‌عمل خواهد آورد.

سفیرکبیر [:]

به مطالبی که در بالا گفتم چیزی ندارم اضافه کنم [.] متأسفانه پیشنهادی هم که تا حدی رضایت خاطر دولت شوروی را فراهم آورد از طرف شما نشده است که بتوانم تلگراف کنم و موجبات نزدیکی طرفین را در تلگراف خود فراهم سازد.

سفیرکبیر[:]

از مذاکراتی که چه خود من و چه رایزن کرده‌ایم اینطور حس می‌کنیم که اظهارات دوستی ایران نسبت به دولت شوروی تمام زبانی است و دولت ایران می خواهد داخل اقدامات نشده و وقت به مذاکرات بگذرد[،] درصورتی که ما اطمینان کامل به این دوستی داشتیم[.] زیرا موقعی که سلف[۷۸] می خواست به روسیه برود موقع شرفیابی برای اجازه مرخصی اعلیحضرت همایونی او را مامور فرمودند که به دولت شوروی بگوید اعلیحضرت همایونی دوست دولت شوروی است. این جمله و بیان برای ما کافی است[،] و می خواهیم همین عبارت عملی شود و در این موقع دولت ایران به ما نشان بدهد که واقعاً دوست ما است.

جواب داده شد که[:]

دوستی یک طرفی نمی شود و باید از دو طرف باشد[،] و آن‌چه را که می خواهید باید در اختیار ما باشد و با دلیل و منطق تطبیق کند و به استقلال و بی طرفی و منافع و حیثیت ایران لطمه وارد نیاورد. البته به‌خاطر دارید جنابعالی در موقعی که استوارنامه خود را تقدیم کردید و صحبت از حمل کالاهای خودتان از خاک ایران بطور ترانزیت بمیان آمد و تقاضا نمودید به شما مساعدت بشود اعلیحضرت همایونی فرمودند از هرگونه مساعدتی که منافی با عهدنامه ایران و بی طرفی ایران نباشد مضایقه نخواهد شد و همه‌قسم مساعدت خواهد شد. خود شما عرض کردید که دولت شوروی جزئی تقاضائی که بتواند به بی طرفی ایران خدشه وارد آورد نمی‌کند و نخواهد کرد. از خود جنابعالی سئوال می‌کنم که این تقاضای شما آیا ما را مجبور نمی‌کند نقض عهد کرده و از بی طرفی خارج شویم؟ این عمل شما باعث شده است که دولت ایران در مقابل دو امر واقع شود[:]

۱ ــ اتمام حجتی را بپذیرد یا نه؟

۲ ــ از حال بی طرفی خارج شود یا نه؟

در صورتی که خود شما رسما اظهار کرده‌اید که دولت شوروی از بی طرفی ایران قدردانی می‌کند و تقاضائی هم که منافی با بی طرفی ما باشد نخواهد کرد.

سفیرکبیر[:]

فورمولی را که شما انتخاب کرده‌اید برای اینست که اصل موضوع از بین برود[.] مقصود ما دادن اتمام حجت به ایران نیست[،] و مخل بی طرفی نمی خواهیم باشیم[.] بلکه می خواهیم آن اشخاص که از بی طرفی ایران سوءاستفاده می‌کنند و می خواهند ایران را عملاً داخل معرکه سازند از ایران خارج شوند.

مسودهٔ گزارش[۷۹] وزیرمختار ایران در لندن به وزارت خارجه ایران[۱۳۲]

نمره ۱۱۶

تاریخ ۲۰/۵/۱۰

دوباره باز روزنامجات اینجا در خصوص آلمان‌های مقیم ایران شروع به انتشاراتی نموده‌اند [.] بیانات وزیر امور خارجه در مجلس و خلاصهٔ قسمت‌هائی که روزنامجات مهم در [ا]ین باب نوشته‌اند به عرض می‌رساند [.]

[در اینجا وزیرمختار ایران خطاب به محرر خود نوشته است]: «و در آخر تلگراف اضافه شود [:] انتها [،] متأسفانه وزیر امور خارجه فعلی اینجا فوق‌العاده شخص جاه‌طلب و شهرت‌پرست است و معروف به داشتن خصومت...[۸۰] آلمانها [.] برای مثال عرض می‌شود که با این که یوگسلاو[ی] به آن ترتیب از میان رفت [،] معهذا در رادیو و تمام روزنامجات انگلستان شهرت داده که ورود یوگسلاوی به جنگ نتیجه مسافرت و اقدامات او بوده است [.]»

نامبرده سپس بر روی سطور فوق خط کشیده است و در حواشی متن صفحه اول گزارش [،] چنین مرقوم داشته است [:]

در طرفداری از روس‌ها هم خیلی حرارت نشان می‌دهد [،] به درجه[ای] که در مجلس اعیان در آغاز جنگ روس و آلمان یکی از لردها رسماً ایراد گرفت و تذکر داد خوب است وزیر امور خارجه در نشان‌دادن محبت به روس‌ها از میانه‌روی و اعتدال خارج نشود [.] زیرا که نشان‌دادن حرارت زیاد در[ا]ین موقع در افکار تمام خارجه به حال انگلستان مضر است [.]

وزیر خارجه در پاسخ یکی از نمایندگان حزب سوسیالیست در جلسه ۳۰ ژوئیه مجلس مبعوثان چنین اظهار داشت [:]

توجه جدی دولت ایران را از لحاظ منافع خودشان به خطراتی که از ادامه اجازه توقف عده زیادی آلمان‌ها در ایران ایجاد گردیده معطوف شده است [،] امیدوارم دولت ایران از توجه به این آگهی خودداری ننموده و فوراً اقدام لازم در رفع این وضعیت بنمایند. و نیز در پاسخ یکی از نمایندگان آزادی‌خواه که سؤال نمود [:] آیا دولت روسیه نیز اقدامات متشابهی نموده [؟] گفت که دولت انگلستان با دولت روسیه در این موضوع تشریک مساعی و همکاری نزدیک نموده است انتهی [.]

حمید سیاح
رونوشت با اصل برابر است
بجای رئیس اداره پیمان سه گانه
امیر احمد مهبد
محل امضاء

تکذیب اخبار مبنی بر تهدید ایران توسط شوروی[۱۳۱]

[الف] ترجمه روزنامه تایمس عراق ۲۰/٤/۹ شماره ۸۸٦۷

کوشش محور در برهم زدن روابط روس و ایران

مسکو ۷ تیر (۲۸ ژوئن ۱۹٤۱) ـــ منبع اظهارات خصمانهٔ ایتالیا راجع به وضعیت ایران نسبت به جنگ معلوم نیست. ولی خبرگزاری تاس بیان نموده است که روزنامه های ایران (اطلاعات و ژورنال دو تهران) می‌گویند ایران از آغاز جنگ وضعیت بی طرفی قطعی [پیش] گرفته است. روزنامه ها از روش خبرهای نادرست دائر به سیاست صحیح ایران شکایت دارند.

رادیوی مسکو می‌گوید روابط بین روس و ایران همواره دوستانه بوده و می باشد [،] لذا لازم است داستان های پوچ و خیالی مبنی بر تهدید ایران از طرف روسیه راجع به پاره[ای] مطالبات را که از طرف آلمان ها منتشر شده تکذیب نمائیم.

دولت شوروی آقای اسمیرنوف را به سمت وزیرمختار خود در ایران به جای آقای نیلیمونوف که به مأموریت دیگری منتقل شده تعیین نموده است.

[ب] ترجمه از روزنامه النهار چاپ بیروت شماره ۲۲۳۸ مورخه ٤۱/۷/۱ [= ۱۰ مرداد ۱۳۲۰]

مسکو ـــ ۳۰ ـــ خبرگزاری تاس ابلاغیه زیرین را منتشر ساخته است:

«بعضی از منابع بیگانه تصور کرده بودند که جماهیر شوروی ایران را در معرض تهدید آورده است. دول جماهیر شوروی این تصورات غرض‌آمیز را تکذیب و تاکید می نماید که روابط بین روسیه و ایران دوستانه بوده و خواهد ماند».

فعالیت آلمان‌ها در ایران دولت ایران دیروز اطمینان نموده است که تمام اقدامات لازم برای حفظ امنیت و نظم شده است [،] انتها [.]

ضمناً به‌عرض می رساند که بطوری که مستحضر هستند اقداماتی که وزیر امور خارجه فعلی اینجا برای دخول دول دیگر مثل یوگسلاوی و یونان و جلب سوریه به جنگ به نفع انگلیس‌ها نموده می رساند که برای نیل به این مقصود و همچنین کسب شهرت و ایجاد موانع برای جلوگیری از پیشرفت آلمان‌ها که خصومت مخصوصی با آن‌ها دارد از هیچ اقدامی فروگزاری نمی‌کند [.]

گزارش سفیر ایران در مسکو به وزارت امور خارجه ایران[۱۳۳]

مسکو

وزارت امور خارجه

در روزنامه ژورنال دو تهران مورخ سه شنبه ۱۸ تیرماه نقل از روزنامه اطلاعات مورخ هفدهم تیرماه مقاله[ای] راجع به متخصصین خارجی در ایران تحت عنوان زیر:

Les techniciens Étrangers travaillant dans Les institutions industrielles et commerciales de L'IRAN.

چاپ و منتشر شده است که پس از مطالعه آن نظر به اهمیتی که این اواخر دول همجوار نسبت به خارجیان مقیمین ایران داده و می دهند [،] و برای روشن شدن ذهن بعضی اشخاص در این باره عین سرمقاله مزبور را طی نامه خصوصی برای آقای دکانوزوف جانشین اول کمیسریای خارجه و آقای کریپس سفیرکبیر انگلیس فرستادم [.]

نامبردگان در پاسخ با تشکر از وصول سرمقاله روزنامه ژورنال دو تهران اظهار خوشوقتی نمودند. بعقیده بنده در این موقع انتشارات این نوع مقالات لازم و در آتیه نیز آن‌چه در این موضوع قلمفرسائی شود مفید خواهد بود. با این که استخدام متخصصین خارجی مربوط به هیچ یک از دول متخاصم یا دوست و همسایه نیست [،] با این وصف برای جلب رضایت دول دوست این نوع مقالات موجب تحکیم بی طرفی و حسن تفاهم است.

سفیرکبیر ــ **محمد ساعد**

اوینینگ استار روز ۳۰ ژوئیه می نویسد اخبار منتشره در آنکارا حاکی است که دولت ایران به وزیرمختار انگلیس در تهران اطلاع داده که اخراج متخصصین فنی آلمانی برخلاف بی طرفی ایران و روابط عادی با دولت آلمان است. و نیز اضافه می‌کند که ایران نه فقط راه عملی برای حمل مهمات جنگی به روسیه است [،] بلکه طریقی برای خروج سیصد هزار محبوسین نظامی لهستان که اکنون در روسیه هستند نیز می باشد. انتهی. قسمتی از این محبوسین [را] در ترکستان روس نگاهداشته اند [.]

دیلی تلگراف ۳۱ ژوئیه از خبرنگار خود در آنکارا می نویسد [:] اولیای دولت ایران از قرارمعلوم اظهار حسن تفاهم نسبت به نظریه انگلستان مبنی بر این که عملیات آلمان منبع خطر برای کشورشان است نموده اند [،] ولی از اقدام ضد آن‌ها خودداری دارند [.] زیرا می‌گویند چنین اقدام برخلاف استقلال ایران بوده و بعدها منجر به تلافی از طرف آلمان‌ها خواهد شد [.] و اضافه می‌کنند در هر صورت به وزیرمختار انگلیس اطمینان داده شده که اقدامات احتیاطی به‌عمل آمده و کمیسیونی برای اداره کردن رادیوی تهران که در دست متخصصین آلمانی بوده تعیین شده است. و نیز اضافه می‌کند که اخبار غیررسمی از ایران حاکی بر این است که ممکن است آلمان‌ها موجبات کودتائی را فراهم کنند و حکومت طرفدار نازی در ایران مستقر سازند. بندگان اعلیحضرت ایران جداً طرفدار بی طرفی هستند و لکن احساسات طرفدار آلمان‌ها در ارتش شیوع دارد. انتهی

ویلس اسکچ ۳۱ ژوئیه می نویسد [:] از قرار اطلاع حاصله در این جا یکشنبه آتیه ۱۳ اوت روزیست که آلمان‌ها برای کودتای نازی‌ها در ایران تعیین نموده اند و لکن اقدامات روس و انگلیس ممکن است پیش‌دستی بکنند. انگلستان و روسیه تواماً جزئیات این توطئه را به دولت ایران [اطلاع] داده‌اند. **انتهی**

دیلی اکسپرس در اطراف کمک انگلستان به روسیه از قول خبرنگار خود در استکهلم می نویسد [:] لندن و تهران مشغول مذاکره هستند که طیارات انگلیسی از فراز خاک ایران برای رفتن به روسیه پرواز کنند [.]

و نیز روزنامه دیلی میل در اول اوت می نویسد که [:] از قرار اخبار واصله از بیت‌المقدس دولت ایران اطمینان نموده است توطئه نازی‌ها در ایران غیرممکن است [.] و نیز دولت ایران اضافه کرده که از رفتار و شغل و کار و وسیله زندگانی تمام خارجی ها در ایران مستحضر است.

روزنامه تیمس در اول اوت می نویسد [:] به موجب اخبار رویتر از تهران بواسطه احتمال

رونوشت تلگراف رمز سفیر ایران در مسکو به وزارت امور خارجه ایران[۱۳۵]

شیر و خورشید

کارتن پیمان سه جانبی   وزارت امور خارجه

رونوشت تلگراف رمز سفارت کبرای ایران ــ مسکو تاریخ ۱۳۲۰/۵/۱۱ به وزارت امور خارجه

امروز سفیرکبیر انگلیس را ملاقات [،] در اطراف موضوع آلمان‌ها مذاکره و خاطرنشان کردم که با انتشارات اغراق‌آمیز [،] عده آلمان‌ها را در ایران زیاد جلوه داده‌اند [.] در صورتی که طبق تحقیقات عده آن‌ها کمتر از هفتصد است [.] بعد شمه (ای) از مذاکرات خود با دکانوزوف گفتم و متذکر شدم دولت شاهنشاهی ایران مایل است این قبیل مسائل با حسن اعتماد و صمیمیت متقابله و حسن تفاهم انجام بگیرد [.] اصرار و فشار آوردم [،] جواب داد [:] کاملاً با شما هم‌عقیده هستیم و در این زمنه کوشش خواهم کرد [.] بعد پرسید [:] آیا اطلاع دارید به چه علت ترک‌ها قوای خود را در حدود قفقاز تزیید می‌کنند [،] در صورتی که روس‌ها از قوای خود در آن جا می‌کاهند [؟] گفتم [:] اطلاعی ندارم [.]

بعد خواهش کرد اگر ممکن باشد عده آلمان‌هائی را که از ایران خارج شده‌اند و در صدد خارج شدن هستند به او بگویم [.] گفتم [:] چنین اطلاعاتی به سفارت کبری نرسیده [.]

موضوع تزیید قوای ترکیه را در حدود قفقاز از سفیر ترکیه پرسیدم [،] گفت [:] صحت ندارد.

۳۴ ساعد

رونوشت با اصل برابر است

بجای رئیس اداره پیمان سه گانه

امیر احمد مهبد

محل امضاء

گزارش سفارت ایران در آنکارا به وزارت امور خارجه ایران[۱۳۴]

شیر و خورشید

سفارت کبرای شاهنشاهی ایران

آنکارا

از روزنامه اقدام چاپ استانبول ۲ اوت ۱۹٤۱ [= ۱۱ مرداد ۱۳۲۰]

در روزنامه اقدام شماره ۲ اوت ۱۹٤۱ مقاله[ای] به قلم حامی نوری ایرماق زیر عنوان **«وضعیت ایران و افغانستان اهمیت پیدا می‌کند»** انتشار داده که قسمتی که راجع به ایران می باشد ذیلاً ترجمه گردید.

«پس از تعیین سرتیپ ویول به فرماندهی کل قوای هندوستان و آسیای مرکزی اظهار داشتند که در ایران و افغانستان آلمانی های زیاد غیرنظامی موجود است و حکومت‌های بزرگ که داخل جنگ می باشند وضعیت این دو کشور را با علاقه زیاد و بطور جدی شروع به بررسی نمودند[.]

می توان گفت که وضعیت ایران و افغانستان اهمیت پیدا نموده است[.] شاید فرض کرده‌اند که آلمان از کوه‌های اورال می توانند به قفقازیه رفته و از راه ایران و افغانستان هندوستان و نفت‌های موصل و عراق و کشورهای عرب را یکان یکان از دو استقامت [کذا] می تواند تهدید نماید[.]

چون از طرف دیگر راه دریای ابیض و دریای سیاه و ولادی‌وستوک برای التصاق انگلیس و شوروی به ملاحظه اسباب مختلف بسته می باشد وضعیت ایران و افغانستان اهمیت پیدا کرده است.

دولت‌های انگلیس و شوروی برای این که التصاق پیدا کنند شاید فکر کرده‌اند که از راه های آهن و از بندرهای ایران استفاده نمایند.

ادامه بی طرفی ایران و افغانستان منوط به جنگ شوروی و آلمان بوده و بوسیله جریان سیاسی بهتر معلوم خواهد گردید. [»]

گزارش سفارت ایران در آنکارا به وزارت امور خارجه ایران[۱۳۷]

شیر و خورشید

سفارت کبرای شاهنشاهی ایران

آنکارا

از روزنامه صون‌پستا چاپ استانبول ۵ اوت ۱۹۴۱ [= ۱۴ مرداد ۱۳۲۰]

اکرم اوشاغلی گیل در روزنامه صون‌پستا مقاله[ای] زیر عنوان «**افکار و اقدامات نوین انگلیس راجع به عالم خاور**» نوشته و راجع به ایران چنین می‌گوید[:]

مسئله[ای] که در این روزها ما را بیشتر مشغول می‌کند بدون شبهه بعضی عقایدی است که در انگلستان راجع به سیاست خاور پیشگوئی کرده و بعضی اقداماتی است که از طرف انگلستان در خاور به عمل آورده شده است. عقیده[ای] که در انگلستان راجع به سیاست خاور پیشگوئی شده است در فردای نطق آقای ایدن وزیر خارجه انگلیس راجع به جهان پس از شروع جنگ ایراد نموده است در مقاله خیلی مهمی که از طرف روزنامه تایمس انتشار داده شده و با نظر مزبور ارتباط دارد بیان گردیده [.] عقیده نامبرده به شرح زیر است[:]

«در موقعی که ساعت تنظیم امور اروپا می رسد به یک دولتی که در خاور یک رل سوق‌الجیشی و اداری بازی خواهد نمود احتیاج پیدا می شود[.] و آن دولت هم روسیه می باشد» اگر اشتباه نکنیم در موقعی که چنین عقیده[ای] در انگلستان برای اولین دفعه به میان آمد[،] کابینه انگلیس هم به افغانستان و ایران یادداشتی ارسال و با این ترتیب اقدام سیاسی به عمل آمد.

از این دو یادداشت که به افغانستان داده شده است معلوم نیست که چه اقداماتی از نتیجه تسلیم آن شده است. تنها بطوری که اطلاع داریم در یادداشتی که به ایران داده شده تاکید گردیده و دو منظور هدف قرار گرفته [:]

یکی بیدارکردن ایران [،] و دیگری تقاضای اخراج آلمانی ها از ایران [.]

مسئله[ای] که موجب این امر گردید این است که حکومت انگلیس از ازدیاد آلمانها در ایران به گمان افتاده که ممکن است آن‌ها امنیت انگلیس را در ایران تهدید کنند و به این ملاحظه طرد آنان را از ایران تقاضا نموده است.

نمی دانیم اساس اطلاعات انگلستان که در نتیجه این تقاضا را کرده چه بوده و از کجا بدست آورده و در مقابل [چون] نظریات رادیوی ایران را روز به روز تعقیب نموده و روزنامه هایش را مرتباً خوانده و منافعش را بطور کنجکاوی بررسی کرده [،] اطمینان بر این داشته ایم که ایران

گزارش سفارت ایران در آنکارا به وزارت امور خارجه ایران[۱۳۶]

شیر و خورشید

سفارت کبرای شاهنشاهی ایران

آنکارا

از روزنامه جمهوریت چاپ استانبول ۵ اوت ۱۹۴۱ [= ۱٤ مرداد ۱۳۲۰]

عمررضا دوغرول در روزنامه جمهوریت مقاله [ای] به عنوان «جستجوی راه برای کمک به اتحاد شوروی موضوع ایجاد کرده» نوشته و قسمت زیر را راجع به ایران نگاشته است.

[«] کوتاه‌ترین راه‌ها که برای کمک به دولت شوروی استفاده خواهد گردید راه دریای مدیترانه و بغازها می باشد ــ ولی چون با جزیره کرت تمامی جزیره‌های یونان در دریای اژه از طرف دول محور اشغال گردیده است [،] و نیروی دریائی انگلیس و کشتی های امریکا از نزدیک شدن به این جاها محروم هستند [،] و ترکیه در جنگ شوروی و آلمان بی طرفی خود را اعلان کرده [،] لذا این راه بسته است ــ اما امریکا و انگلستان به ملاحظه کمک به دولت شوروی مجبور هستند راهی پیدا کنند و راهی که بنابه پیشرفت‌های آخری پیدا شده راه خلیج فارس است.

چون دولت ایران که در خلیج فارس بنادر دارد [،] و از طرفی با اتحاد شوروی هم حدود است تنها ممکن است از این راه استفاده کرده به دولت شوروی کمک کرد [.] با همه این [،] برای عملی کردن [این] تصور، باید ایران از بی طرفی خود منحرف و با انگلستان و اتحاد شوروی اتفاق کند ــ اما ایران از اول جنگ بی طرفی خود را اعلان کرده و به این امر با کمال درستی رعایت نموده است [کذا] ــ آیا وضعیت سبب می شود که انگلستان و اتحاد شوروی به استقلال ایران تجاوز کنند؟ ــ آیا انگلستان و اتحاد شوروی پس از تقاضای بیرون کردن آلمان‌ها از ایران [امکان دارد] به ملاحظه تماس خودشان فشار خودشان را بیشتر نکنند و به استقلال ایران لطمه وارد آورند؟ ــ حتمی است که ایران به دفاع سیاست بی طرفی و آزادی و استقلال خود ادامه داده و حوادث را با بصیرت بزرگ و اراده قوی استقبال خواهد کرد.

این واقعه سیاست دولت انگلستان و شوروی را نسبت به ملل صلح جو روشن خواهد کرد و باید انتظار داشت که به بی طرفی و درستی احترام زیادی خواهد گذاشت [.] و اگر برعکس آن رفتار شود سرایت دادن جنگ به خاک های ایران بوده و به نتایج معکوس و مخالف نتیجه که به وصول آن امیدوارند خواهند رسید [،] و آن وقت است که این حرکت به بی بصیرتی کامل تعبیر و بشمار می رود.

که شده است با اتکاء به این رویه محکم و قطعی کوچکترین زیان و لطمه[ای] به حقوق مشروع سایر دول و بویژه همسایگان از ایران وارد نیامده [،] و ما انتظار داریم چنین رویه[ای] را دول همسایه و دوست ما تائید و تسهیل کنند [،] نه این که آن را مشکل و پیچیده نمایند [.] ضمناً راجع به عده آلمان‌ها گفتم چرا آن‌قدر اغراق می‌گویند عده حقیقی کلیه [آن‌ها] به هفتصد تن نمی رسد [.] کار و مقصد و محل اقامت تمام آن‌ها معین و زیر مراقبت مقامات مربوطه هستند [.] و این که گفته‌اند در نواحی مرزی شوروی عده بسیاری آلمانی هستند بکلی اغراق است [.] در تمام آذربایجان با آن همه کارخانجات و تاسیسات که از آنان حریده شده [،] و با تجارت عمده که موسسات آلمانی دارند فقط سی وچهار نفر آلمانی است که چند نفر از آن‌ها هم که کارشان تمام شده می روند [.]

در این صورت بدیهی است انتشارات اغراق‌آمیز و پیرایه هائی که بر [ا]ین قضیه می بندند ناشی از اشتباه یا اغراض کسانی است که منشاء این انتشارات می باشند و نباید روابط و منافع حقیقی دو دولت را به این تصورات و عناوین آلوده نمود و باید با حسن تفاهم و اعتماد رفتار کرد.

رونوشت با اصل برابر است
بجای رئیس اداره پیمان سه گانه
امیر احمد مهبد
محل امضاء

یادداشت وزارت امور خارجه ایران به سفارت انگلیس در تهران[۱۳۹]

اداره سوم سیاسی — وزارت امور خارجه — ۱۳۲۰/۵/۱۵

نمره ۲۱۱۱۰

۱۸۳۶

یادداشت

وزارت امور خارجه شاهنشاهی با اظهار تعارفات خود به سفارت اعلیحضرت پادشاه انگلستان احتراماً زحمت‌افزا می‌گردد که بر طبق گزارش واصله کشتی پراتو نروژی که فعلاً در اختیار دولت انگلستان می باشد در غروب ۲۰/۳/۲۷ به بندر جاسک وارد و کشتی بدون پزشک بوده [،] بهداری محل مدتی در انتظار پزشک یا فرمانده کشتی معطل مانده و کسی برای گزارش وضعیت کشتی به بندر نیامده [،] پزشک بهداری ناچار فرمانده کشتی را

در میان این جنگ بی طرفی خود را با کمال جدیت اجرا نموده و آنچه که از دست آمده عمل کرده است. اکنون در ایران به همان عده که از اتباع انگلیس بازرگان، متخصص، مأمور موجود است [،] بدیهی است که همانقدر هم تبعه آلمان در ایران موجود می باشد [،] و اگر تمامی آنان افسر ستاد هم باشند نباید بخاطر آورد که ایشان امنیت انگلستان را بتوانند تهدید کنند.

علاوه بر این وضعیت عمومی و جغرافیائی ایران به همچنین تهدیدی مساعد نمی باشد و در موقعی که ایران اینطور فکر و حرکت می‌کند مقتضی نبود که همچو تقاضائی از او بشود [.] حال که تصادف کرده معلوم نیست که یک ایران، یک دولت مستقل این تقاضا را چطور قبول خواهد کرد [،] و آن را هم نمی دانیم که قضیه در محافل علاقمند چه اثری داشته باشد [،] ولی درعقب این عقیده تقسیم اروپا به دو قسمت [،] و داده شدن قسمت خاوری آن به نفوذ روس به ملاحظه اداره در نزد حکومت‌های افغانستان و ایران اقدامی که به عمل آورده شده حس می‌کنیم که این اقدام به مردم کوچه هم اثر خیلی بدی فراهم خواهد آورد.

آرزومندیم که در این میانه به جز سوءتفاهمی که جلوگیری از آن ممکن است چیز دیگری نباشد.

مکتوب کفیل وزارت امور خارجه ایران به مدیرکل وزارت امور خارجه[۱۳۸]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

آقای سیاح مدیرکل وزارت خارجه

در صحبت‌هائی که روز چهاردهم مردادماه در جشن مجلس شورای ملی سفیرکبیر شوروی با این جانب نمود اظهار داشت که مایل هستند با ما در بیان مسائل وحدت‌نظر حاصل نمایند و پرسیدند [:] آیا دولت ایران اقداماتی در این مطالب می‌کند؟

این جانب جواب دادم که [:] آن‌چه به شما گفته شده است عین آن چیز است که به آن عمل می شود. باید اطمینان داشته باشند که دولت ایران اجرای سیاست بی طرفی را که مستلزم آسایش و آرامش کشور خود می باشد خودش بیش از هر دولتی درنظر دارد و حاجت به اظهار و تذکار دیگران نیست [.] این سیاست هم خیلی روشن و صریح بوده و هرگونه تعبیری در اطراف آن دور از حقیقت می باشد [.] چنانچه تاکنون با وجود بحران‌های دنیا و تحریکاتی

قسمتی از گزارش سفارت ایران درآنکارا به وزارت امور خارجه ایران[۱۴۱]

[این مسئله که فشار انگلیس بر ایران با تشبث به وجود آلمان‌ها و ستون پنجم نازی‌ها در ایران پوششی برای هدف دیگری که عبارت است از ارسال مهمات و تدارکات به جبهه شوروی از طریق ایران، در برخی از نشریات ذکر گردیده است از جمله:]

روزنامه تان چاپ استانبول ۶ اوت ۱۹۴۱ [= ۱۵ مرداد ۱۳۲۰]

«پس از شروع جنگ آلمان و شوروی وضعیت ایران از نقطه دیگری هم کسب اهمیت نموده است. انگلیس‌ها فکر می‌کنند که در آسیا به شوروی کمک کنند. برای تشکیل یک قشون معظم آسیائی در هندوستان سرتیپ ویول را به هندوستان فرستادند. سرتیپ انگلیسی چند روز پیش به مسکو رفته است... انگلیسی ها تقاضا خواهند کرد... در صورت لزوم از راه ایران به اتحاد شوروی کمک بفرستند.

روزنامه ینی صباح چاپ استانبول ۶ اوت ۱۹۴۱

راه ایران

فشار حکومت های انگلیس و روس راجع به طرد آلمانی ها از ایران در منابع محور طوری تفسیر می‌گردد که انگلستان به ملاحظه کمک به روسیه راه جستجو می‌کند. چون عده آلمانی هائی که در ایران زندگی می‌کنند بیشتر از انگلیس‌ها نمی باشد ــ اینک انگلستان برای کمک به اتحاد شوروی به راه ایران چشم دوخته است. بنابراین نباید فراموش کرد که هر دو طرف راجع به تمایلات خودشان احتمالات خیلی بد پیشگوئی می‌کنند.

قسمتی از گزارش خبر روزنامه فلسطین‌پست به وزارت خارجه ایران[۱۴۲]

ترجمه روزنامه پالستین[۸۸] پست چاپ بیت المقدس شماره ۴۶۳۷ مورخ ۴۱/۸/۷ برابر ۱۳۲۰/۵/۱۶

قسمتی از خطابه مستر ایدن وزیر امور خارجه انگلستان مربوط به ایران

«... مثلاً اکنون عده زیادی از آلمان‌ها در ایران هستند. تجربه نشان داده است که در هر زمینی که آلمان‌ها به سمت مهاجر ــ صنعتگر ــ جهانگرد و یا تحت هر عنوانی دیگر باشند برای آزادی کشور متوقف فیها خطر بزرگی هستند.

ما باید توجه دولت شاهنشاهی ایران را به خطر وارده از دادن اجازه اقامت به آلمان‌ها در ایران که برخلاف مصالح آن کشور است جلب نمائیم.

خواسته [،] نامبرده با کمال بی اعتنائی حاضر نشده است توضیحاتی بدهد [.]

مجدداً پزشک بهداری نماینده کشتی رانی و گمرک را به عرشه کشتی برده و او را دعوت نموده که به بندر آمده توضیحات لازمه را بدهد [.] بازهم توجهی نکرده و با صدای زننده گفته است که از روی سطحه کشتی پائین نخواهم آمد [.] بالاخره در اثر پافشاری مأمور بهداری فرمانده کشتی با نهایت خشم پائین آمده و اظهار کرده است که در آتیه شما باید پیش من بیائید.

وزارت امور خارجه شاهنشاهی توجه سفارت اعلیحضرت پادشاه انگلستان را به رفتار خارج از نزاکت فرمانده کشتی پراتو متوجه ساخته خواهشمند است که فرمانده کشتی مزبور را به رعایت مقررات بهداشت بین المللی و رفتار خلاف نزاکت او آشنا فرمایند که در آتیه این قبیل امور در بنادر ایران پیش نیاید و از نتیجه وزارت امور خارجه را آگاه فرمایند.

محل امضاء

سفارت اعلیحضرت پادشاه انگلستان در تهران

جواب سفارت انگلیس در تهران به یادداشت وزارت امور خارجه ایران[۱۴۰]

سفارت انگلیس تهران

۲۴ مرداد ۱۳۲۰

شماره ۴۰۹

سفارت اعلیحضرت پادشاه انگلستان تعارفات خود را به اداره سوم سیاسی وزارت امور خارجه شاهنشاهی اظهار و عطف به یادداشت آن وزارت‌خانه شماره ۱۸۳۶ / ۲۱۱۱۰ مورخه ۵ امرداد (۶ اوت) محترماً اشعار می دارد که سفارت از نظامات بین المللی که ناخدای کشتی تجارتی را ملزم سازد شخصاً به ساحل آمده و وضعیت کشتی خود را به مامورین قرانطینه اطلاع دهد اطلاع ندارد.

بنابراین هرگاه به عقیده مأمورین ایران یک چنین وظیفه [ای] به عهده ناخدایان جهازات وارد می شود [،] سفارت خواهشمند است متن نظامات مربوطه بین المللی را دریافت دارد.

همان راه صادقانه و بدون تردید خواهد رفت و مجال نخواهد داد که آتش جنگ نه به کشور خود و نه به خاور نزدیک و آسیای مرکزی سرایت کند.

اگر در مجادله شکست بخورد باید تخمین نمود که ایران به فشارهائی که از شمال به او وارد می آید مقابله نموده و به یک فشاری هم که از جنوب بوده با همان شکل مقابله خواهد نمود و هیچ فرصت و وسیله را به دیگران نخواهد داد [»]

تلگراف کفیل وزارت امور خارجه ایران به سفارت ایران در لندن[۱۴۵]

شیر و خورشید

نمره ۱۷۰

[تاریخ] ۲۰/۵/۱۷ سفارت شاهنشاهی ایران

لندن

متن بیانیه [ای] که از طرف آژانس پارس[۸۱] منتشر شده [،] برای اطلاع آن سفارت تلگراف می شود تحقیق نمائید این بیانیه در محل ماموریت آن سفارت از طرف آژانس رویتر منتشر شده یا خیر [؟] در صورتی که از طرف آژانس مربوطه انتشار یافته آیا جرائد محلی آن را نقل کرده اند [؟]

آژانس پارس مجاز است به اطلاع خوانندگان خود برساند نظر به انتشارات و تبلیغاتی که از چندی قبل از طرف بعضی آژانس‌ها نسبت به پاره [ای] از بیگانگان مقیم ایران شروع شده و این اواخر بواسطه وقوع حوادث جنگ بین آلمان و شوروی شدت یافته و ممکن است اسباب نگرانی و اضطراب در افکار بشود [.]

محض رفع هرگونه اشتباه و برای روشن شدن مطلب خاطرنشان می شود منابعی که این اخبار را منتشر می‌کنند از وضعیت ایران و تشکیلات فعلی این کشور بی اطلاع هستند [.] در این صورت بهتر است پیش از نشر اینگونه اخبار در صدد کسب اطلاع برآیند [،] حقایق را در نظر گرفته آن‌وقت بر آن‌ها معلوم خواهد شد کلیه افراد ساکنین این کشور اعم از ایرانی و بیگانه در هر مقام و شغل باشند تابع نظامات جدی دولتی می باشند [.] اصول و مقررات مرتبی بر آن‌ها حکمفرماست که تخلف از آن موجب تعقیب و مجازات می باشد [.] مخصوصاً از بحران کنونی دنیا بر این مراقبت‌ها افزوده شده [،] با علاقه کامل دولت به حفظ انتظام و آسایش کشور و رعایت دقیق سیاست بی طرفی که همواره محفوظ بوده احدی را یارای تخلف

یقین دارم که دولت شاهنشاهی ایران به این اخطاری که از روی دوستی صمیمانه صادر شده توجه مبذول و اقدامات لازمه را برای بررسی به وضعیت کنونی به‌عمل آورد.»

قسمتی از گزارش سفارت ایران درآنکارا به وزارت امور خارجه ایران[۱۴۳]

سفارت کبرای شاهنشاهی ایران

آنکارا

از روزنامه ژورنال دوریان چاپ استانبول ۷ اوت ۱۹٤۱ [= ۱٦ مرداد ۱۳۲۰]

[«] ... نظر به اطلاعات جدید گویا شوروی‌ها از لندن بیشتر از این کمک مادی می‌خواهند. بریتانیای کبیر یک دسته کشتی پر از مواد حمل نموده است [.] کشتی‌های نامبرده اگرچه حرکت کرده به راه افتاده‌اند ولی معلوم نیست کدام راه را تعقیب خواهند نمود.

دولت امریکا نیز به کمک خود در مقابل پرداخت راضی شده است و نمی‌خواهد که در حق شوروی قانون قرض و اجاره‌نامه را اجرا نماید. در اینجا سؤال می‌کنند که برای ارسال مواد خط سفر از کجا خواهد بود [؟] ــ راه ایران به نظرها می آید ــ این کشور یک راه‌آهن طولانی را داراست که از بصره به مرز شوروی امتداد دارد [.] ولی حکومت ایران تصمیم گرفته است که اگر از طرفی تقاضائی بشود به ملاحظه این که به استقلال ملی لطمه وارد می آورد مخالفت نماید ــ ایران تا آخر می خواهد بی طرف بماند [.»]

قسمتی از گزارش سفارت ایران درآنکارا به وزارت امور خارجه ایران[۱۴۴]

شیر و خورشید

سفارت کبرای شاهنشاهی ایران

آنکارا

از روزنامه صون تلگراف چاپ استانبول ۷ اوت ۱۹٤۱

ایران از خود دفاع خواهد نمود

[«] ... همسایه و دوست ما ایران در تمام جریان جنگ کنونی اروپا و در مجادله شوروی با آلمان بی طرف مانده است ــ نباید شبهه کرد که ایران که در سایه شاهنشاه رضاشاه پهلوی پیشرفت‌ها و بلندی خود را تامین و به منظور صلح و بی طرفی با عزم و ثبات قدم گذارده در

گزارش سفارت ایران در آنکارا به وزارت امور خارجه ایران[۱۴۷]

شیر و خورشید

سفارت کبرای شاهنشاهی ایران

آنکارا

از روزنامه جمهوریت چاپ استانبول ۸ اوت ۱۹۴۱

بین ایران و انگلستان

برای این که موضوع خودمان را به خوبی بیان کنیم بهتر است یک کلمه به عنوان مقاله علاوه نموده بگوئیم «**بین ایران و انگلستان و شوروی**»

پنج شش روز پیش از این آقای ایدن وزیر خارجه انگلستان در نطقی در مجلس عوام ایراد نمود گفت که [:] راجع به آلمانی هائی که در ایران اقامت می‌کنند نظر دقت حکومت ایران را جلب نموده است.

یک نفر از اعضاء پرسیده بود آیا دولت شوروی هم به این اقدام شرکت نموده است یا نه؟ ایدن پاسخ داد که [:] در این خصوص با دولت شوروی کاملاً موافقت حاصل و متحداً اقدام کرده ایم [.]

معلوم می شود که طبق رفتار انگلیس [،] شوروی ها هم اقدام نموده اند ــ ما که امیدوار بودیم این مسئله به فوریت حل خواهد گردید فیصله نیافته است.

دبیر سیاسی روزنامهٔ تایمس که اطلاع می دهد به وسیله آلمان ها یک اقدام مشابهی نزد حکومت افغانستان نیز به عمل آورده شده است [،] می‌گوید که [:] پاسخ ایران رضایت بخش نیست ــ از قرارمعلوم حکومت ایران در پاسخ خود اظهار داشته است که [:] عده محدودی از آلمانی ها که در ایران هستند هر یکی شغل معینی داشته و کاری نکرده اند که موجب خطر یا ضرری باشد و هرگز دولت ایران به چنین اقداماتی اجازه نخواهد داد [،] مع ذالک تکنیسین هائی که مدت قرارداد آن ها به ختام رسیده است قرارداد آن ها تجدید نخواهد گردید [.] گویا از این اظهار مفهوم شده است که پس از مدتی تکنیسین های آلمانی در ایران نخواهند ماند ــ در صورتی که از این پاسخ ممنونیت حاصل نشده است [.] لازم است که دولتین انگلیس و شوروی راجع به مضربودن آلمانی ها در دست خودشان دلائل مقنعه یا شبهه قوی داشته باشند و عین حرف را می توان در باره افغانستان هم گفت ــ با همه این راجع به افغانستان به جز از مسئله بیدارکردن از تشبث دیگر خبر نداریم ــ اکنون مطلع می شویم که مرکز ثقل تشبث روس و انگلیس در تهران است.

نیست [.] کلیه بیگانگان که در این کشور هستند معلوم است برای چه کاری آمده و چه می‌کنند و وضعیت رفتار و زندگانی آن‌ها بر مقامات مربوطه دولت روشن می باشد [.] بنابراین هیچ کس نمی تواند از حدود خود خارج و مشغول تشبثات و عملیات غیرمجاز بشود [.] شماره اتباع بیگانه هم معلوم و فهرست موجود و نباید به اخبار بی اساس و اغراق‌آمیز که نسبت به شماره آن‌ها انتشار داده می شود ترتیب اثر داد [.]

به‌علاوه دولت حافظ حقوق مشروع عموم ساکنین کشور و دولی که با ایران روابط دارند می باشد [و] به وظایف خود در اجرای قوانین و مقررات و عهود کاملاً دقیق و مواظب است [.] نمره ۲۱۱ **عامری**

گزارش سفارت ایران درآنکارا به وزارت امور خارجه در ایران[۱۴۶]

شیر و خورشید

سفارت کبرای شاهنشاهی ایران

آنکارا

از روزنامه صون‌پستا چاپ استانبول ۸ اوت ۱۹۴۱ [= ۱۷ مرداد ۱۳۲۰]

روزنامه صون‌پستا به قلم یکی از سرتیپ های متقاعد (ق ـ د) نام [،] مقاله [ای] زیر عنوان «**وضعیت لشکری**» نوشته و قسمت زیر را هم داخل آن نموده است.

ممکن است انگلیس‌ها بخواهند از جنوب از راه ایران به روسیه شوروی لوازم جنگی بفرستند. چون اساساً از امریکا از راه دماغه امید به نیروهای انگلیس در خاور نزدیک خیلی لوازم جنگی می رسد فرستادن یک قسمت از آن‌ها از بصره از راه ایران به قفقاز برای قشون شوروی از یک راه خطرناک و طولانی دریائی و حتی از راه‌آهن طولانی ولادیوستک بهتر و آسانتر است.

از قراری که اخیراً شایع شده است انگلیس‌ها اگر حکومت ایران را قدری فشار بیاورند و برای عبور لوازم بطور ترانزیت از داخل ایران اجازه گرفته و همچو کمکی را برای شوروی تامین کنند واقعاً مثل این است که یک کار مهم عملی کرده‌اند. با وجود این با این ترتیب هم کمکی که فعلاً روسیه شوروی و قشون آن انتظار دارند عمل نخواهد گردید.

کشوریست که صاحب آزادی و استقلال خود می باشد ــ فشارآوردن به حکومت ایران برای چندصد نفر تبعه خارجه که در آن جا اقامت می‌کنند برای آزادی و استقلال همسایه ما ایران تجاوزی تشکیل می دهد ــ این رویه دولت انگلیس که ادعا می‌کند برای استقلال و آزادی مجادله می‌کند امکان ندارد که در این رویه مغلوط اصرار نماید ــ اگر وسیله را کنار بگذاریم از این تشبث کدام نتیجه عملی را می توان گرفت؟

ما برای علاقمندان در ادامه این تشبث ناگوار که شروع کرده‌اند منافع بزرگ سیاسی یا لشکری نمی بینیم که آن را معذور جلوه بدهد [.] بنابراین ما خیلی امیدواریم که مسئله را بطور مناسب و ملایم که موافق حق و عدالت بویژه موافق استقلال و آزادی ایران باشد حل و تسویه خواهند کرد.

قسمتی از گزارش سفارت ایران درآنکارا به وزارت امور خارجه ایران[۱۴۸]

شیر و خورشید

سفارت شاهنشاهی ایران

آنکارا

از روزنامه وقت چاپ استانبول ۹ اوت ۱۹۴۱ [= ۱۸ مرداد ۱۳۲۰]

انگلستان و سپس دولت شوروی دویادداشت به ایران داده و خروج آلمانی‌ها را از ایران تقاضا نموده‌اند.

[«] ... این یادداشت‌هائی که به ایران داده شده وضعیتی را موجب می شود که بتوان راجع به حرکات جبهه خاور از حالا حدسیاتی زد. به وجهی که جنگ شوروی و آلمان درگرفته است از حیث تشریک مساعی انگلستان و امریکا با شوروی [،] ایران با اهمیت زیادی در مسائل بین المللی داخل می شود.

سبب عمده[ای] که ایران را یک مرتبه بین موضوعات مهم بین المللی داخل نموده است ممکن است سعی انگلیس‌ها راجع به تاسیس التصاق و ارتباط فعلی با شوروی باشد که آن هم بسته به مسئله راه است.

آیا انگلستان و امریکا از چه طریق می توانند با روس‌ها التصاقی ایجاد کنند؟

۱ ــ راه شمال ــ این راه دریای منجمد شمالی است...

۲ ــ راه ولادیوستک ــ این راه برای کمک به شوروی راه خیلی مساعدی است اما چون

راجع به خارج شدن قسمتی از آلمانی ها و عبورشان از مرز ترکیه برای رفتن به کشور خودشان شایعه موجود است. از قراری که معلوم می شود می توانیم بگوئیم که یا دولت ایران برای این که مسئله کسب وخامت نکند به آلمان ها توصیه نموده است [،] یا این که آن ها با رضایت خودشان تصمیم گرفته اند به کشور خود بازگردند ــ اگر باز مسئله حل نگردد و از قرارمعلوم که حل هم نشده است [،] در آن صورت باید قانع شد که زیر کاسه نیم کاسه [ای] موجود است.

نظر به روایتی [،] دولت انگلیس برای تایید تشبث خود از عراق یک یا دو دیویزیون قشون به مرز ایران فرستاده است ــ تاکنون تحقیق آن ممکن نشده است. احتمال ندادن به این قضیه معقولتر به نظر می آید.

دولت ایران که از آغاز این جنگ بی طرفی خود را اعلان و با نهایت درستی رفتار نموده است [،] البته دولت انگلیس به اندازه ما از این مسئله مطلع است [.] ولی بدون هیچ سببی به هر فکر و مقصودی که مستند باشد اخلال نمودن راحت و آرامش یک کشور اسلامی که مشغول به ترقی و تعالی خود می باشد [،] در واقع رفتاریست که زیبنده دولت انگلیس نمی باشد [.]

برای این که عده محدودی از آلمانی ها که هریکی شغل معینی دارد بتواند با کوشش خود به انگلیس مزاحم شود لازم است که دولت ایران تشریک مساعی را با آن ها قبول نماید ــ این امر واقع نیست و دولت انگلیس نیز چنین ادعائی ندارد ــ دولت انگلیس فقط از ضرر و کوشش احتمالی آن ها بحث نموده و نظر دقت حکومت ایران را جلب کرده است [.] از قرارمعلوم باید بیرون کردن آن ها را با یک بیان دوستانه به حکومت ایران فهمانده باشد [،] و آلمان ها اگر جداً فعالیت خطرناکی بر ضد انگلیس ها می‌کردند آن وقت ممکن بود تقاضای طرد آن ها از مرز با تدابیر وخیمی که بایستی در حق آن ها اتخاذ گردد تایید بشود.

از سیاست بی طرفی ایران حکومت تهران مسئول است. این دولت اجازه نخواهد داد که در کشور او رفتار یا فعالیتی بکنند که بی طرفی او را اخلال نماید ــ نظر به این که ایران با دولت آلمان نیز مناسبات خوب دارد اگر آلمان ها را که در کشور او اقامت می‌کنند بدون سبب بیرون کند معلوم است که خصومت آلمان را جلب خواهد نمود ــ اگر در ایران چندصد نفر آلمانی باشد که به کارهای معین مشغول هستند شاید بیشتر از آن ایرانی در کشور آلمان می باشد [.] در آن صورت حکومت آلمان نیز اتباع ایران را از کشور خود خارج خواهد نمود [.] و این وضعیت البته مناسبات دو دولت را مختل خواهد ساخت.

تشبثی که نزد حکومت ایران به عمل آورده شده است قانونی نمی باشد ــ ایران یک

گزارش سرکنسولگری ایران در فلسطین و شرق اردن به وزارت امور خارجه ایران[۱۵۰]

بیت المقدس | **شیر و خورشید**

شماره ۷۳۳ | سرکنسولگری شاهنشاهی ایران

تاریخ ۱۳۲۰/۵/۱۹ | در فلسطین و شرق اردن

پیوست ۶ فقره[۸۲]

موضوع اخبار راجع به ایران

وزارت امور خارجه

با تقدیم ترجمه چند فقره از اخباری که در روزنامه های عربی و انگلیسی فلسطین راجع به وجود آلمان ها در ایران و یا مسافرت آن ها از ایران نوشته شده و همچنین خلاصه [ای] از خطابه وزیر امور خارجه انگلیس در مجلس که یکی از آن ها نوشته است معروض می دارد که با مذاکرات خصوصی که با مدیران روزنامه های محلی عرب و یهودی به عمل آمده همگی آن ها بطور مجمل از درج اخبار جعلی راجع به ایران در روزنامه های خود اظهار تاسف کرده و اظهار داشتند که مطالب [،] اخبار و مندرجات اخبار واصله راجع به ایران قبلاً از نظر اداره نشریات اخبار فلسطین و اداره سانسور گذشته و به آن ها برای درج داده می شود [،] و در واقع هیچ گونه حق تصرف و یا تغییری در مطالب ندارند [،] و حتی اگر مختصر اظهارنظری شود شاید تولید سوءظن نسبت به نظریه آن ها کنند.

به هرحال با این که غالباً اخباری راجع به وجود آلمان ها در روزنامه های محلی درج می شود عموم مردم از عرب و یهود با مشاهده اخبار متناقض روزنامه ها یقین حاصل کرده اند که اخبار راجع به اقدامات آلمان ها در ایران اساس نداشته و تاثیری در روحیات آن ها ندارد.

عبدالحسین اسفندیاری

سرکنسول شاهنشاهی

محل امضاء

طرف دریائی آن مورد تهدید ژاپن می باشد [مناسب نیست]...

۳ ــ راه دریای مدیترانه و بغازها... اولاً به مناسب شرایط امروزی جنگ ممکن نیست [،]...

٤ ــ دریای هند و راه بصره ــ ساحه که بین روسیه شوروی و انگلستان و امریکا مناسبات نزدیک تاسیس نموده و از تاثیرات جنگی ممکن است آسانتر نگهداشته شود خلیج فارس و کرانه های دریای هند می باشد که ممکن است از آن راه با روسیه فوراً ارتباط تاسیس گردد. به این سبب است که ایران در هر وقتی که تشریک مساعی انگلستان و روسیه شوروی موضوع بحث شود به یاد می آورد ــ خصوصاً چون راه شمال و جنوب ایران خیلی نزدیک است.

گزارش ستاد ارتش به وزارت امور خارجه[۱۴۹]

شماره ۱۲۰۰۲/۳۷۴۰۵ — **شیر و خورشید** — **رکن ۲**

شعبه ۳

مورخه ۲۰/۵/۱۸

وزارت جنگ

ستاد ارتش

وزارت امور خارجه

گزارش لشکر ٦ خوزستان حاکی است روز ١٦ ماه جاری یک نفر ستوان سوم وظیفه و یک نفر سرباز مسلح انگلیسی به نام گرگه با یک ماشین سواری که محتوی آلات و افزار مهندسی بود از مرز پل نو به کشور شاهنشاهی عبور و از طرف مأمورین مرزی با شوفر و شاگرد شوفر دستگیر و در بازجوئی هائی که به عمل آمده افسر مزبور اظهار داشته که مامور گشت مرز بوده و سرباز هم برای نقشه کشی آمده و راه را گم کرده اند و مراتب از شرفعرض پیشگاه مبارک شاهانه نیز گذشته است.

محل امضاء

کفیل ستاد ارتش ــ **سرلشگر ضرغامی**

از لحاظ نظامی محافظت جنوب ایران کلیه سوخت بحریه و قشون انگلیس را در عراق می دهد.

بیانات وزیر خارجه در مجلس مبعوثان می رساند که کلیه این مسائل مورد توجه دقیق انگلستان می باشد[.] این ها تمام خلاصه ترجمه روزنامه است.

محل امضاء
محمدعلی مقدم
نمره ۱۲۳
۲۰/۵/۲۱

مسوده گزارش وزیرمختار ایران در لندن به وزارت امور خارجه ایران[۱۵۲]

شیر و خورشید — تاریخ ۱۳۲۰/۵/۲۰
سفارت شاهنشاهی ایران — نمره
لندن
کارتن ۳
دوسیه ۷

موضوع تلگراف به وزارت امور خارجه

اغلب جراید امروز صبح از قول مخبرین خود از اسلامبول و قاهره می نویسد آلمان ها برای ازبین بردن حکومت فعلی ایران توطئه ترتیب داده بودند که به اطلاع پلیس مخفی ایران رسیده و سرکردگان آن دستگیر شده اند. و اضافه کرده اند که از قرارمعلوم عده زیادی افسران جوان ارتش ایران و زن های رقاصه کاباره که عمال آلمانی شده بودند جزو دسیسه کنندگان می باشند[،] و قرار است کلیه اشخاصی که توقیف شده اند محاکمه نظامی شوند.

دیلی میل می نویسد[:] اگر ایران در اخراج ستون پنجم آلمان ها از ایران تسریع نکند فشار انگلیس و روس توسعه یافته و غیرقابل تحمل خواهد شد.

دیلی اکسپرس ضمن درج خبر بالا اظهارنظر کرده می نویسد[:] استالین با پشتیبانی انگلیس قسمت مهمی در جنگ سیاسی ایران بازی کرده است. کشور ایران یا معبر برای رساندن مهمات انگلیس و امریکا گردیده[،] و یا وسیله برای نازی ها خواهد شد که روسیه را از خاور و خاور را از هندوستان مجزا کند. استالین به دولت ایران خاطرنشان کرده که طبق

تلگراف وزیرمختار ایران در لندن به وزارت خارجه ایران[۱۵۱]

شیر و خورشید

سفارت شاهنشاهی

لندن **تاریخ ۱۳۲۰/۵/۲۰**

کارتن ۳ موضوع تلگراف [:] به وزارت امور خارجه

دوسیه ۷

روزنامه ساندی اکسپرس به قلم Sir Lionel Haworth [۸۳] نماینده سیاسی سابق انگلیس در خلیج فارس مقاله مفصلی تحت عنوان [«] **چرا نازی‌ها ایران را می خواهند** [»] درج کرده و می نویسد [:] منظور نهائی ستاد ارتش آلمان لنینگراد و مسکو نیست [،] بلکه ایران است. سپس شرح و بسطی می دهد در باب این که چرا ایران از لحاظ نظامی برای آلمان کمال اهمیت را دارد [.] و اضافه می‌کند که [:] از نقطه نظر هیلتر اشغال ایران قشون آلمان را قادر خواهد کرد به شمال و جنوب و شرق و غرب حرکت کرده رادع تجارت انگلیس با هندوستان شده و سرانجام منجر به حمله به هندوستان شود.

در گذشته ایران کشور حائل بین روسیه و هندوستان بوده، از روسیه بیمناک و از انگلستان نیز اطمینان ندارند. با آن که در مورد انگلستان باید بدانند که استقلال ایران برای محافظت هندوستان شرط اصلی است.

نویسنده مقاله شرحی در باب بندگان اعلیحضرت اقدس همایونی و ترقیاتی که در ایران داده‌اند نگاشته و ادامه می دهد که بندگان اعلیحضرت همایونی شخص فوق العاده‌ای هستند که داوطلبانه بی طرفی ایران را از دست نخواهند داد و طالب جنگ هم نیستند. نویسنده اضافه می‌کند با درنظرداشتن وضعیت سابق ایران وقتی که به ترقیاتی که معظم له در ایران فرموده اند نظاره می‌کنیم باید اذعان کند که از عجائب است.

جنگ کلیه این ترقیات را منهدم خواهد ساخت و راه‌آهن، جاده ها و ساختمان ها به کلی از بین خواهد رفت و بدتر از همه خارجی ها به ایران رخنه خواهند کرد.

اگر آلمان‌ها به بادکوبه نرسند ممکن است دولت ایران مجبور نشود تصمیم یک طرفی بگیرد ولی اگر آلمان‌ها به بادکوبه برسند ناچار خواهد شد تصمیمی بگیرد، ولی باید بدانیم که بدون کمک ما مقاومت ایران غیرممکن خواهد بود. قشون ایران کوچک [،] قوای هوائی آن نسبتاً کم و تعداد تانک های آن محدود است.

در خاتمه تذکر می دهد وضعیت ایران باید با توجه کامل و دقت رسیدگی شود صرف نظر

امروز ضمن صحبت به کفیل دفتر سیاسی خاطرنشان کردم که این رفتار خوب نیست [،] دولت شاهنشاهی بکلی بی طرف است و به هیچ وجه میل ندارد در اطراف یک قضیه این همه انتشارات داده شود [.] معلوم است اگر این رفتار را دنبال نمایند برآیند خوبی برای شما نخواهد داشت [.] کفیل دفتر سیاسی یادداشت نمود که به اداره مطبوعات در این خصوص مذاکره نماید [و] وعده داد که از انتشار این گونه اخبار که بی جهت موجب پریشانی افکار عامه است جلوگیری کند.

میرفندرسکی

سرکنسول دولت شاهنشاهی

محل امضاء

گزارش سفارت ایران درآنکارا به وزارت امور خارجه ایران[۱۵۴]

شیر و خورشید

سفارت کبرای شاهنشاهی ایران

آنکارا

از روزنامه تان چاپ استانبول ۱۵ اوت ۱۹۴۱ [= ۲۴ مرداد ۱۳۲۰]

م ــ ذکریا سرت آل در روزنامه تان مقاله زیر عنوان «**بعضی پرسش‌هائی که افکار عمومی را مشغول می سازد**» نوشته و راجع به ایران قسمت زیر را درج نموده است [:]

پرسش [:] انگلیس‌ها و امریکائی ها ــ به دولت شوروی چطور و از کجا کمک خواهند کرد؟

پاسخ [:] انگلیس‌ها و امریکائی ها به شوروی‌ها می توانند از سه راه کمک بکنند [.] چون در قسمت شمال روسیه در دریای ابیض بندر مورمانسک در دست روس‌هاست ــ انگلیس‌ها و امریکائی ها می توانند از قسمت شمال اقیانوس اطلس کمک بفرستند چنان که می فرستند ــ امریکائی ها می توانند از بندر ولادیوستک شوروی ها هم که در خاور دور است استفاده بکنند ــ اگر این دو راه بسته شود آن‌وقت ممکن است فکر استفاده از راه بصره و بغداد و ایران بکنند.

قرارداد ۱۹۲۱ چنانچه روسیه تصمیم بگیرد قشون شوروی می تواند فردا وارد ایران شود با این که انگلستان و روسیه خیال ندارند ایران را اشغال کنند [،] معذالك چنانچه [بندگان][84] اعلیحضرت [اقدس همایونی][85] شاه ایران که تابه حال تحمل ستون پنجم آلمان را نموده اند ترتیب اخراج سریع آن‌ها را ندهند هیچ‌یک از این دو کشور از اقدام لازم خودداری نخواهند کرد. و نیز اضافه کرده اند که گزارش‌های آنکارا مبنی بر این که عده[ای] آلمانی جدید برای تقویت نظریاتشان به ایران اعزام شده اند چنانچه صحت داشته باشد ادعای روسیه را نسبت به ایران تکمیل می‌کند.

روزنامه مزبور سپس در اطراف ماده شش قرارداد ایران و روس قلمفرسائی کرده اضافه می‌کند طبق اطلاع حاصله استالین طبق ماده ٦ قرارداد اقدامی نخواهد کرد مگر پس از مشاوره با دولت انگلیس [،] و چنانچه ضروری دیده شود که قشون به ایران اعزام شود قشون متفقین که مقصود انگلیس و روس است آن را به عهده خواهند گرفت.

و نیز اضافه می‌کند که اگر خبرهای اسلامبول در موضوع رفتن عده جدید آلمان‌ها به ایران صحیح باشد [،] انگلستان می تواند بدون داشتن قرار مخصوصی با ایران به روسیه ملحق شده و اقدام مشترکی بنمایند.

محل امضاء **محمدعلی مقدم**

نمره ۱۲۴

۲۰/۵/۲۱

گزارش محرمانه سرکنسول ایران در بیروت به وزارت امور خارجه ایران[153]

شیر و خورشید **نمره ۷۷**

سرکنسولگری شاهنشاهی ایران **[تاریخ] ۲۰/۵/۲۲**

بیروت

محرمانه

وزارت امور خارجه

بطوری که خاطر مبارک آگاهی دارد آژانس فرانسه آزاد و بعضی روزنامه های اینجا در اطراف وضعیت دولت ایران انتشاراتی داده و مقالاتی می نویسند [،] البته این اقدام فقط برای تبلیغات و سخت‌نمودن وضعیت است [.]

اشاره شد به‌عمل نیاورده است.

نظر به این مراتب دولت شوروی لازم می داند مجدداً به دولت ایران سفارش کند که قسمت قابل ملاحظه ای از آلمان‌های ساکن ایران بلافاصله و بدون هیچ گونه تاخیر از ایران خارج شوند.

دولت شوروی به همین ترتیب لازم می داند که هیچ یک از کارشناسان آلمانی را از کسانی که در ایران باقی خواهند ماند در بنگاههائی از قبیل راه‌آهن ــ راههای شوسه ــ خطوط تلگرافی و تلفنی ــ دستگاه بی سیم و در مراکز عمده حیاتی دولتی و زندگانی اقتصادی ایران به کار گماشته نشده [،] و دربارهٔ تمام آلمان‌هائی که در کشور باقی می مانند تدابیری به منظور محدودساختن رفت و آمدهای آنان اتخاذ گردد.

دولت شوروی مایل است همین طور اطمینان حاصل کند که دولت ایران اقداماتی برای منع ورود آلمان‌ها به ایران در آینده به‌عمل خواهد آورد.

بدیهی است دولت ایران تعهد خواهد کرد که درباره کلیه آلمان‌هائی که در ایران می مانند نظارت صحیح و جدی برقرار داشته و دولت ایران به سفیرکبیر شوروی اطلاعات لازم حاکی ازعلل و جهات توقف بعدی هر آلمانی در ایران خواهد داد.

برای رفع زحمتی که ممکن است جهت دولت ایران در نتیجه طرد کارشناسان آلمانی ایجاد گردد دولت شوروی مجدداً تائید می‌کند که حاضر است به جای آن‌ها شماره لازم کارشناسان واجد شرایط مقرر ازبین اتباع شوروی درصورتی که میل دولت ایران باشد اعزام دارد.

رونوشت با اصل برابر است

بجای رئیس اداره پیمان سه گانه

امیر احمد مهبد

محل امضاء مهبد

رونوشت تذکاریه سفیرکبیر شوروی در ایران به نخست‌وزیر[155]

کارتن پیمان سه جانبی

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

۱۰۱

رونوشت تذکاریه [ای] که سفیرکبیر شوروی تسلیم نخست‌وزیر نموده است

در حاشیه نوشته [شده است:]

خلاصه این تذکاریه در شرفیابی ۲۰/۵/۲۵ روزی که سفیرکبیر شوروی این جانب را ملاقات نمود [،] ضمن شرفیابی به عرض پیشگاه مبارک ملوکانه رسید [.] متن این ترجمه هم در شرفیابی ۲۰/۵/۲۶ قرائت و به عرض رسید.

دولت شوروی لازم می داند اعلام نماید که با سیاست بی طرفی که دولت ایران فعلاً تعقیب می‌کند کاملاً موافقت دارد [.] از طرف دولت شوروی در ضمن تایید اعلامیه ۱۹ ژوئیه ۱۹۴۱ خود اظهار می‌کند که به هیچ‌وجه مقاصد تعرض‌آمیزی نسبت به مصونیت سیاسی و ارضی ایران نداشته و پیوسته ساعی است که در صلاح دو کشور سیاست دوستی و همکاری با ایران را فعلیت دهد.

با این حال دستجات فاشیست آلمانی که در ایران هستند و فعالیت خصمانه خود را نسبت به منافع دولت اتحاد جماهیر شوروی و ایران بویژه از آغاز حمله خیانت‌کارانه آلمان به دولت شوروی افزایش داده‌اند کوشش می‌کنند که به هر ترتیب شده است نگذارند این همکاری از قوه به فعل درآید.

دولت شوروی چندین نوبت و بویژه در ۲۶ ژوئن و ۱۹ ژوئیه دولت ایران را به خطری که با این فعالیت همراه است آگاه ساخته و توجه مخصوص دولت ایران را به این کیفیت جلب نموده است که آلمان‌های ساکن ایران ممکن است در هر موقع برای ایجاد انقلاباتی در ایران که موجب تهدید منافع خود ایران و کشورهای همسایه باشد به کار روند. دولت شوروی در عین حال به دولت ایران سفارش کرده است تدابیر قاطع برای خاتمه دادن به فعالیت خصمانه آلمانها و تقلیل شماره آنهائی که در ایران هستند اتخاذ کند. دولت ایران رضایت خود را برای ایجاد این تدابیر جهت تقلیل شماره آلمان‌های ساکن ایران اظهار داشته است. با وجود این تاکنون دولت شاهنشاهی اقدامات واقعی برای طرد قطعی آلمان‌ها از ایران و رفع خطری که

آن‌وقت شما خودتان خواهید رفت [،] و بودن [و] نبودن این‌ها اثری ندارد [.] مگر این که بفهمانید که شما بهانه جوئی می‌کنید [.]

وزیر خارجه می‌گفت [:]

سفیرکبیر شوروی هم پس از مذاکرات اولیه و مراجعه به مسکو بدیدن من آمده و اظهار داشت که روابط ما با ایران خیلی دوستانه بوده و ما هیچ‌وقت از حدود دوستی خارج نخواهیم شد [.]

وزیر خارجه می‌گفت [:]

با سفیرکبیر شوروی من بطور کلی صحبت کردم [،] ولی با سفیرکبیر انگلیس خیلی مفصل و همه جزئیات را گفته‌ام [.] دیروز او به من این اطلاعات را داده و تصور می‌کنم باید چند روز صبر کنم اگر رفتار خودشان را با آن‌چه که به من گفته‌اند تطبیق نمود [،] آن‌وقت معلوم می شود که می توان به این اظهارات که از طرف حکومت خودش کرده باور کرد [،] و اگر باز هم به بهانه‌جوئی خودشان را ادامه بدهند آن‌چه را لازم است خواهیم کرد [.]

وزیر خارجه در خاتمه گفت [:]

علاقه ما به ایران طبیعی است [.] انتشارات روزنامه‌های ترکیه حاکی نیست ملت ترکیه نسبت به ایران ...[۸۶] باشد [.] رجال ترکیه علاوه بر آن‌چه من کرده‌ام به‌موقع هرکدام نظر خودشان را به‌خوبی به انگلیس‌ها فهمانیده‌اند [،] این رفتار ناپسند و برخلاف انتظار ترکیه است [.]

حتی می‌گفت که [:]

آقای عامری بدیدن سفرکبیر رفته و من هم از جریان سفیرکبیر را مستحضر کرده بودم لابد سفیرکبیر هم به ایشان مطلب را گفته‌اند [.] آقای نخست‌وزیر ایران تقاضای ملاقات از سفیرکبیر نموده‌اند [.] چند روز بود که نامبرده ناخوش بوده یقیناً به‌محض این که بتواند حرکت کند به ملاقات آقای نخست‌وزیر رفته و نظریات ما را خواهد گفت [.] انتها [.]

بنده آقای وزیر خارجه را خیلی موافق دیدم [.] متمنی است به موقع بنده را از جریان مستحضر فرمائید که در موقع لازم حسب‌الامر ایشان را از نظر دولت مطلع نمایم [.] وزیر خارجه از موضوع رادیوی بادکوبه هم اطلاع داشت [.] بطور سربسته هم گفت اطلاع پیدا کرده‌ایم که چند نفر نظامی از مرز روسیه به خاک شما متوسل شده‌اند.

انوشیروان

رونوشت با اصل برابر است

رونوشت تلگراف سفارت کبرای آنکارا به وزارت امور خارجه[۱۵۶]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

۱۰۵

رونوشت تلگراف سفارت کبرای آنکارا به وزارت امور خارجه به تاریخ ۱۳۲۰/۵/۲۷
پاسخ تلگراف ۲۰/۵/۲۲ [.] همان وقت وزیر خارجه را ملاقات نموده و مطالب را بطوری که فرموده بودند به استحضار او رساندم [.] اظهارات نامبرده عرض می شود [:]

نظر به منافع مشترکی که داریم من تاکنون آنچه را که لازم بوده کرده‌ام [.] بعد از مذاکره با سفیرکبیر شوروی [،] سفیرکبیر انگلیس را خواستم و به او گفتم چون قرار ما این است مطالب را واضح با هم صحبت کنیم به شما می‌گویم که عده آلمانی در ایران بیش از ششصد و نَوَد نفر نیست [،] و انگلیسی ها به سه هزار نفر می رسد و خودتان می دانید که دولت ایران کاملاً واقف به احوالات تمام خارجی ها بوده و هیچ کس نمی تواند تخلفی بکند [.] و این رفتار شما در ایران مخالف سیاست ترکیه بوده [،] و ما مایل نیستیم که برخلاف میل وسیاست بی طرفی ایران اقدامی بشود [.] امروز این حرف را می زنند فردا ممکن است که بخواهند اسلحه از این راه وارد کنند [،] و پس‌فردا به عنوان محافظت و سایر مسائل دیگر ارتش وارد کنید [.] از شما می خواهم که این اظهارات مرا به لندن مراجعه نموده و پاسخ صریح بدهید که مقصود شما در ایران چیست و چه سیاستی را تعقیب می‌کنید [؟]

دیروز سفیرکبیر انگلیس برای همین موضوع بدیدن من آمده و اظهار داشت دولت انگلیس ابداً در نظر ندارد برخلاف استقلال و تمامیت ایران اقدامی کند [.] اقداماتی که شده دوستانه و به نفع دولت ایران بوده [.]

پاسخ دادم [:] نفع دولت ایران را خود ایران تشخیص می دهد [.] اگر حرف شما صحیح و مذاکراتی که می‌کنید با میل و رضایت ایران است حق مداخله و گفتگو نداریم [،] ولی اگر غیر از این باشد باید بدانید که ما نمی توانیم در موضوع بی علاقه بوده و به حفاظت بی طرفی و استقلال و تمامیت ایران اهمیت خاصی می دهیم [.]

وزیر خارجه علاوه کرد که [:]

به سفیرکبیر انگلیس گفتم توقع شما در ایران در اخراج چندصد نفر آلمانی هیچ منطقی ندارد [،] این آلمان‌ها چه می توانند بکنند [؟] بین آن‌ها و آلمان [،] ترکیه و روسیه واقع شده [،] اگر کیفیات طوری پیش آید که ارتش آلمان از [ا]ین موانع گذشته به مرز ایران برسد

گزارش کاردار ایران در بغداد به وزارت امور خارجه[۱۵۸]

اداره دفتر محرمانه

شماره ۱۰۰۶

تاریخ ۱۳۲۰/۵/۲۹

شیر و خورشید

سفارت شاهنشاهی ایران

بغداد

وزارت امور خارجه

پیرو گزارش ۱۳۲۰/۵/۲۷ شماره ۹۸۶ درباره مندرجات روزنامه‌های عراق نسبت به پیش‌آمدهای اخیر و یادداشت‌های انگلستان و روسیه به ایران چون علاوه بر گزارشی که از کنسولگری شاهنشاهی در بصره به سفارت رسیده و رونوشت آن را به پیوست ملاحظه می‌فرمایند [،] این دو روزه بازهم روزنامه‌های الشهاب وتایمس بغداد مقالاتی نوشته و عقایدی از خود ابراز می‌داشتند [.] لذا لازم افتاد که در اطراف این طرز چیزنویسی روزنامه‌ها اقدامات جدی‌تری به‌عمل آمده باشد [.] بنابر[ا]ین دیروز از آقای نخست‌وزیر عراق[۸۸]وقت ملاقات خواسته و امروز صبح به ملاقات ایشان روانه [،] و همان‌طور که با وزیر امور خارجه مذاکره شده بود توجه آقای نخست‌وزیر را به موضوع جلب و اتفاقاً چون بطوری که در تلگراف روز ۱۳۲۰/۵/۲۹ معروض افتاد که روزنامه‌ها بیانیه سفارت را مبنی بر تکذیب اخبار بی اساس که در شهر شیوع پیدا کرده بود منتشر[نـ]ساخته بودند [،] در این قسمت هم توجه نامبرده را جلب و اضافه نمودم خودداری روزنامه‌ها از انتشار بیانیه می رساند که مبدا انتشار این اخبار بی اساس خود عراق بوده و نمی خواهند در مقام تکذیب خبری که اهالی این کشور به دست پاره[ای] منابع خارجی و یهودی ها هر روز جعل می نمایند و مخصوصاً دیروز هم یهودی ها باز منتشر ساخته بودند که در ایران شروع به قتل‌عام یهودی ها شده است مبادرت ورزند [.] و دولت شاهنشاهی ایران حق دارد که چنین رویه را غیردوستانه تلقی نماید.

آقای نخست‌وزیر در پاسخ بطور خیلی خصوصی اظهار داشت [:]

همانطور که با دولت و ملت ایران علاقمندی و یگانگی داریم [،] به همان درجه هم مجبوریم سیاست دولت هم‌پیمان خود که انگلستان باشد [را] حفظ نمائیم [.] و چنانچه روزنامه‌ها مقالاتی از راه دلسوزی می نویسند از لحاظ این است که صدمات وارده از آلمان‌ها را در ظرف انقلابات اخیر[۸۹] به‌خوبی دیده و لذت آن را چشیده‌اند [.] این است که اگر

بجای رئیس اداره پیمان سه گانه
امیر احمد مهبد
محل امضاء

گزارش کنسول ایران در کویته به وزارت امور خارجه ایران[۱۵۷]

کویته

شماره ٤٣٦

مورخه ۱۳۲۰/۵/۲۸

پیوست [:] سیزده فقره[۸۷]

وزارت امور خارجه

در هفته اخیر سیزده فقره اخبار روزنامه های لاهور مربوط به کشور شاهنشاهی بوده که قطعات آن‌ها را با ترجمه هریک در سه نسخه به پیوست ملاحظه می فرمایند.

دولت انگلیس در اطراف عدهٔ آلمان‌ها در ایران سیل تبلیغات خود را در کشور هندوستان جاری کرده [،] و همه روزه این اراجیف را با کلمات غالباً بی معنی و نامفهومی تکرار می‌کند [.] و حتی آنقدر این موضوع مبتذل و تبدیل به یک مشت الفاظ شکسته و نامناسب شده که مترجم در ترجمه آن‌ها دچار زحمت می‌گردد.

از طرفی جلوگیری از انتشار این اخبار نیز صورت پذیر نیست [.] زیرا که از یک طرف حکومت از انتشارات و تکذیب و توضیحات مربوطه مانع می باشد واز طرف دیگر همه روزه در صدها روزنامه نمی توان به تکذیب این الفاظ پرداخت [.]

اما اگر رئوس مطالب تلگرافاً به عرض برسد و همه روزه در رادیوی تهران به زبان اردو این انتشارات تکذیب بشود اثر خوش تواند بخشید.

کنسول شاهنشاهی ایران در کویته **(باقر وارسته)**
محل امضاء

نامه رئیس کل انگلیسی بندر بصره به کنسولگری ایران در آن شهر[۱۵۹]

ترجمه نامه (رئیس کل انگلیسی) بندر بصره به کنسولگری شاهنشاهی ایران در بصره

تاریخ ۱۹۴۱/۵/۲۴ **محرمانه و فوری**

آقای کنسول شاهنشاهی ایران در بصره

موضوع ــ خاموش کردن چراغ های شط العرب

افتخار دارم از جنابعالی تقاضا نمایم که به دریادار نیروی دریائی خرمشهر اعلام فرمائید نظر به وضعیت کنونی آرتشی و طبق مقررات خاموش کردن تمام چراغ ها در آبادان ملاحظه شد که خاموش کردن چراغ های دریائی در شط العرب از فاو و به طرف دریا نیز لازم می باشد ــ این اقدام در واقع بندر را برای دخول کشتی هائی که بار سنگین دارند در مدت شب می بندد ــ همین طور این امر از روز یکشنبه ۱۹۴۱/۵/۲۵ بموقع اجرا گذارده خواهد شد [،] و از موقع غروب آفتاب عملی خواهد گردد. همین طور در اولین فرصت جناب آقای دریادار را از این اقدام اطلاع خواهم داد.

کولنل

رئیس کل بندر و دریادار بصره

ترجمه مانند اصل است ــ محمدرضا هویدا.

گزارش سرکنسول ایران در بیروت به وزارت امور خارجه ایران[۱۶۰]

شیر و خورشید **موضوع**

سرکنسولگری شاهنشاهی ایران **شماره ۷۹**

بیروت **تاریخ ۲۰/۵/۳۰**

پیوست ــ قطعه روزنامه

محرمانه

وزارت امور خارجه

روزنامه لژور[۹۱] در تاریخ امروز نقل از خبرگزاری آژانس فرانسه آزاد از برن راجع به تقاضای روس و انگلیس از ایران و اقداماتی که نمایندگان آن دو دولت بعمل آورده شرح مفصلی نوشته که عیناً به پیوست تقدیم و برای فزونی آگاهی معروض می دارد که آژانس فرانسه آزاد نماینده

روزنامه‌ها قلمفرسائی هائی بکنند نباید موضوع طور دیگر تعبیر گردیده [،] و بلکه بیشتر از [ا]ین لحاظ است [،] والا دولت عراق همواره در دوستی خود ثابت بوده و دائماً هم کوشش می نماید آن را تائید نماید. اما درباره انتشار بیانیه سفارت بهتر است این اقدام و دادن بیانیه یا ازمجرای وزارت خارجه و یا وزارت کشور به‌عمل آید [.]

بنده اظهار داشتم که تاکنون چنین موضوعی سابقه نداشته [،] هروقت تکذیبی لازم بود سفارت مستقیماً به روزنامه‌ها می داده است [.] به‌علاوه دیروز قبل از ارسال تکذیب‌نامه مراتب را با تلفن هم به رئیس دفتر ریاست وزیران اطلاع و درخواست‌نمودن قضایا را به جنابعالی گزارش بدهند که تاخیری در امر حاصل نشود.

درنتیجه نسبت به مندرجات روزنامه‌ها وعده دادند که آن‌ها را متوجه قضیه ساخته که بعد از این از اظهار عقیده نسبت به سیاست دولت شاهنشاهی خودداری [،] و درباره تکذیب هم صلاح دیدند که فوراً یادداشتی به وزارت امور خارجه عراق با فرستادن یک نسخه از تکذیب‌نامه نگاشته شود که از آن ماجرا اقدام لازم به‌عمل آید [،] که فوراً بنده به سفارت بازگشت [،] و به نحوی که مذاکره شده بود یادداشت را تهیه و شخصاً به وزارت امور خارجه برده [،] و چون وزیر امور خارجه در آن‌موقع حضور نداشت با آقای صبیح‌نجیب مدیرکل مذاکره [،] و او هم وعده داد مراتب را با وزیر مذاکره و قرار لازم بدهند که در روزنامه‌های فردا موضوع تکذیب شود [.] درضمن صحبت بطور خیلی خصوصی و محرمانه اظهار داشت که چون موضوع را از سفارت خودمان هم پرسش کرده‌ایم و هنوز پاسخی نرسیده نمی توانیم بیش از رسید جزئیات از سفارت عراق اقدام به تکذیبی بنمائیم.

بنده البته به این پاسخ متقاعد نشده و پس از یک سلسله اظهارات دیگر نامبرده وعده داد همین امروز قضیه را با وزیر امور خارجه و نخست‌وزیر مطرح و قرار لازم بدهند [.] این بود که تقریباً یک ساعت بعد از ظهر مدیر شعبه سیاسی وزارت خارجه با تلفن پیغام مدیرکل را بر این که دستور داده شد روزنامه‌های فردا تکذیب را منتشر سازند به بنده اطلاع داده و به فوریت هم تلگراف شماره ۹۹۷ تقدیم گردید.

آقای صبیح‌نجیب هم دراطراف مقالات روزنامه‌ها وعده داد موضوع را به نحوبایسته دنبال و نگذارد درآتیه مطالبی که خارج ازوظیفه روزنامه‌نویس است درج و نشر نمایند.

ترجمه روزنامه‌ها هم به پیوست[۹۰] برای فزونی آگهی تقدیم می‌گردد.

کاردار

محل امضاء

بجای رئیس اداره پیمان سه گانه
امیر احمد مهبد
محل امضاء مهبد

رونوشت تذکاریه وزارت امور خارجه ایران به وزیرمختار انگلیس در ایران[۱۶۲]

شیر و خورشید
وزارت امور خارجه
۱۱۲
پیمان سه جانبه

رونوشت تذکاریه وزارت امور خارجه به وزیرمختار انگلیس در ایران بتاریخ ۲۰/۵/۳۰

دولت شاهنشاهی ایران نظر به مذاکرات سرریدربولارد وزیرمختار دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان در تاریخ ۲۵ مردادماه ۱۳۲۰ که بر طبق آن تذکاریه ای به همان تاریخ تسلیم نمودند اشعار می دارد که از ابراز تمایل و علاقه دولت انگلستان به حفظ رویه دوستی با ایران نهایت خرسندی را داشته و لازم می داند اطمینان بدهد که دولت شاهنشاهی نیز به این مناسبات دوستانه کمال میل و علاقه را دارد [،] و این رویه را همواره مشهود ساخته است [.] همچنین اظهاراتی را که در تصدیق تائید سیاست بی طرفی ایران شده است با امتنان تلقی می نماید [.]

اما راجع به نگرانی که از حیث شماره آلمانی های مقیم ایران و عملیات آن ها اظهار گردیده لزوماً متذکر می شود بطوری که ضمن مذاکرات عدیده به نماینده دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان خاطرنشان گردیده است اساساً ورود و خروج و اقامت اتباع دول بیگانه در خاک ایران تابع مقررات و نظامات دقیق می باشد [،] و نسبت به رفتار کلیه آن ها مراقبت های جدی معمول می‌گردد [،] و با توجه دولت در حفظ انتظامات کشور [و] صیانت حقوق مشروع دولت دوست و همسایه به هیچ وجه انتظار نمی‌رفت که چنین نگرانی ابراز شود. چنان که تاکنون هیچ اتفاقی که اینگونه نگرانی را اثبات کند رخ نداده و روابط دو دولت بر پایه دوستی محکم و استوار بوده است.

دولت شاهنشاهی به پاس همین مناسبات دوستی و صمیمیت یقین داشت که دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان با درنظرداشتن سیاست بی طرفی ایران ــ همان سیاستی که مکرر مورد تصدیق کامل آن دولت قرار گرفته است ــ و با رعایت الزاماتی که از این سیاست

تبلیغاتی دولت انگلیس و هرچه میل می‌کند می نویسد وتصور می رود کشور سوریه و لبنان بهترین نقاطی باشند که این آژانس بتواند عرض‌اندام کند و روزنامه های دیگر را هم به اختیار خود دربیاورد که هرکدام مطابق دستور آن هرچه میل دارد بنویسند.

روزنامه در لبنان و سوریه پیش از آغاز کارزار آزاد و وضعیت بدی داشت [،] بعد از جنگ که روزنامه ها زیر نظر اداره مطبوعات قرار گرفت وضعیتش بدتر شد [.] حالا که انگلیسی ها آمده‌اند صحبت روزنامه نیست [.] روزنامه یعنی ورقه تبلیغاتی بر منفعت یا ضرر هر کس که بخواهند چیزی می نویسند [.] مدیر روزنامه ها هم می‌گویند شرحی که در روزنامه می بینید نظر ما نیست [،] نظریه اداره مطبوعات است که ما باید بنویسیم [،] در حقیقت مسئول صحت و نادرستی آن هم نیستیم.

میرفندرسکی
سرکنسول دولت شاهنشاهی
محل امضاء

رونوشت تلگراف کفیل وزارت امور خارجه ایران به سفارت ایران در مسکو[۱۶۱]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

۱۰۹

رونوشت تلگراف به سفارت کبرای ایران در مسکو بتاریخ ۱۳۲۰/۵/۳۰

تعقیب تلگراف ۵/۲۷/ با نمایندگان روس و انگلیس مذاکرات مفصل به‌عمل آمده و گفته شد همانطور که در برنامه دولت مقرر بوده همواره در تقلیل عده کارشناسان بیگانه اهتمام شده [،] مخصوصاً این اواخر برای رفع هرگونه تصور و نگرانی در اجرای این عمل تسریع شده و می شود [،] بطوری که دیگر جای هیچ گونه نگرانی باقی نیست [.]

لیکن اجرای این امر مربوط به خود دولت بوده به هیچ وجه دخالت در جزئیات مورد ندارد [،] هرگاه تکرار و اصرار در نظریات خود نمایند سوءنیت آن‌ها مسلم خواهد شد [.]

مراتب برای اطلاع جنابعالی تلگراف شد که در موقع مذاکره ملتفت باشید.

عامری

رونوشت با اصل برابر است

امیر احمد مهبد

محل امضاء

تلگراف سفارت ایران درمسکو به وزارت خارجه ایران[۱۶۳]

نمره ۲۱۹٤

[تاریخ] ۱۳۲۰/۵/۳۱ **تلگراف**

وزارت خارجه

فردریک ویلیام برادشو [Frederick William Bradshow] تبعه انگلیس مهندس معاون که عازم عراق است روادید عبور می خواهد [.] بامبرده ده روز هم می خواهد در تهران توقف کند.[۹۲]

امیر اصلانی

صادر شود [.]

[امضاء] محمد ساعد

تلگراف سفارت ایران درمسکو به وزارت امور خارجه ایران[۱۶٤]

نمره ۲۱٤۸

[تاریخ] ۱۳۲۰/۵/۳۱ **تلگراف**

وزارت خارجه

ژوردان فیلپ فورنو [Jordan Philip Furneaux] تبعه انگلیس که عازم هندوستان است روادید عبور می خواهد [،] منتظر پروانه تلگرافی است [.][۹۳]

امیر اصلانی

صادر شود [.]

[امضاء] محمد ساعد

ناشی می‌گردد از طرح هرگونه مسائلی که منافی آن باشد احتراز جویند.

بنابراین جای تأسف است که ملاحظه می شود در تذکاریه ۲۵ مردادماه ۱۳۲۰ مطالبی قید شد که با این منظور متباین می باشد.

با این حال نظر به میل و علاقه‌ای که دولت شاهنشاهی به تکمیل زمینه حسن تفاهم میان دوکشور دارد لازم می داند توجه دقیق دولت اعلیحضرت پادشاه انگلستان را به این نکته جلب کند که در مورد بیگانگان مقیم ایران برنامه دولت از ابتداء این بوده که به خدمت آن‌هائی که در بنگاه‌های دولتی اشتغال دارند به‌محض این که از آن‌ها بی نیازی حاصل می شود یا ایرانیان بتوانند به جای آن‌ها گماشته شوند خاتمه داده شده از سایر بیگانگان نیز کسانی که دارای کار و پیشه معینی نبوده و وجود آن‌ها ضرورتی نداشته باشد از کشور خارج شوند [.] نظر به مقتضیات کنونی چنان که طی مذاکرات اخیر خاطرنشان شده اجرای این برنامه با دقت و سرعت بیشتری تعقیب می‌گردد [.] مخصوصاً این اواخر در نتیجه همین عامل از شماره اتباع بیگانه در ایران کاسته شده و به زودی شماره آن‌ها به میزان قابل توجهی تقلیل خواهد یافت.

بدیهی است در مورد تقلیل شماره بیگانگان طرز عمل ــ تشخیص نیازمندی‌ها و سایر جزئیات و کیفیات اجرای آن بسته به نظر خود دولت شاهنشاهی می باشد که با رعایت مقتضیات اقداماتی را که شایسته می داند معمول خواهد داشت.

بطوری که همیشه ضمن مذاکرات خاطرنشان گردیده است دولت شاهنشاهی نظر به سیاست بی طرفی که از آغاز جنگ اتخاذ و اعلام نموده نمی تواند بدون رعایت مقررات و برخلاف عهود نسبت به اتباع یک دولت بطور کلی اقدامی معمول دارد که موجب انحراف از رویه بی طرفی گردد.

در همان حال که دولت شاهنشاهی حاضر است هر اقدامی را که برای حفظ امنیت کشور و صیانت حقوق مشروع همسایگان خود ضروری بداند به‌موقع اجرا بگذارد [،] هیچ گونه پیشنهادهائی را که برخلاف سیاست بی طرفی یا حق حاکمیت دولت باشد نمی تواند بپذیرد.

تهران به تاریخ ۳۰ مردادماه ۱۳۲۰

در حاشیه نوشته شده [است:]

این تذکاریه به تاریخ ۲۰/۵/۳۰ بوسیله وزارت امور خارجه به وزیرمختار انگلیس تسلیم شده است.

رونوشت با اصل برابر است

بجای رئیس اداره پیمان سه گانه

تلگراف وزیرمختار ایران در واشنگتن به وزارت امور خارجه ایران[۱۶۶]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

۱۱۳

رونوشت تلگراف سفارت شاهنشاهی ایران در واشنگتن ۱۳۲۰/۶/۱

دیروز وزیر امور خارجه را ملاقات کردم [.] قبلاً برحسب تقاضای وزارت امور خارجه شرح مطلبی که می خواستم صحبت کنم در زمینه تلگرافی که فرموده بودید تهیه [و] به وزارت امور خارجه تسلیم و ذهن وزیر امور خارجه حاضر بود [،] معهذا سه ربع طولانی شد [.] گفتم چون دولت امریکا و شخص شما طرفدار عدالت بین المللی هستید و همواره این نکته...[۹۴] [را] اعلام نموده اید می خواهم حقایق را به شما اطلاع دهم تا با روابط نزدیکی که با انگلیس دارید چگونگی را به آن ها بفهمانید [.]

وزیر خارجه پاسخ داد [:] راست است با انگلیس ها کمک می‌کنیم... در عملیات نظامی شرکت نداریم [،] چنان که رئیس جمهور چیزی را که دیروز در روزنامه بود تکذیب کرد من هم جداً تکذیب خواهم کرد... من از چگونگی خطر که ممکن است از آلمان ها متوجه ایران شود درست اطلاع ندارم و در این باب مشغول بازرسی هستم. می دانید که آلمان در همه جا پیش میرود اگر به قفقاز برسد ایران در معرض تهدید است [.]

بنده پاسخ دادم اگر آلمان به قفقاز برسد بهتر است که بی طرفی ایران محفوظ مانده باشد که بهانه به دست آلمان نیفتد. منتهای کوشش نمودم که ذهن وزیر امور خارجه را از حقیقت و چگونگی قضایای حسن نیت ایران مستحضر دارم [.] قرار است که روز دوشنبه با معاون وزارت امور خارجه که در کنفرانس... و نخست وزیر انگلیس حضور داشته ملاقات نمایم [.]

در قسمت خبری که رئیس جمهور تکذیب کرده اند از این قرار می باشد [:]

روزنامه نیویورک هرالد امروز از لندن خبر داد که مطابق اطلاع منابع مطمئنه رئیس جمهور امریکا موافقت کرده انگلیس و روس هر اقدامی لازم بدانند معمول دارند... ایران از نفوذ آلمان پاک شده راه کمک رساندن به روسیه بوده باشد انتها [.]

پس از آن که از اطاق وزیر امور خارجه بیرون آمدم نمایندگان روزنامه های... بنای پرسش را گذارده چون بدون پاسخ گذاردن روزنامه ها در این جا اثرات خوبی ندارد شرحی راجع به بی طرفی ایران و تکذیب انتشارات مبالغه آمیز در باب عدم اطمینان آلمان ها و عدم امکان تشبثات از طرف آن ها در ایران اظهار داشتم بعد... اگر ایران مورد حمله بشود چه خواهید

تلگراف کفیل وزارت امور خارجه ایران به سفارت ایران در لندن[۱۶۵]

شیر و خورشید

سفارت شاهنشاهی ایران

لندن

نمره ۱۸۰

[تاریخ] ۲۰/۵/۳۱

شرحی که اخیراً آژانس پارس راجع به تکذیب انتشارات رادیو دهلی اینطور استنباط می شود [کذا] آژانس های خارجه تلگراف کرده در رادیو تهران نیز منتشر شده است [،] برای استحضار ذیلاً درج می شود [.]

رادیو دهلی این بود [کذا] که چندین دفعه در خبرهائی که به فارسی انتشار داده است مطالبی راجع به ایران اظهار کرده که برخلاف حقیقت می باشد [.] از جمله گفته است یک قطار راه‌آهن حامل شماره زیاد آلمانی از اسلامبول به طرف ایران حرکت کرده‌اند و به ارزروم رسیده [.] این اخبار دنبال انتشاراتی است که از چندی قبل از پاره[ای] منابع خارجه راجع به ایران داده شده است و سراپا دروغ و تحریک‌آمیز است [.] همه جا می دانند که بدون ویزا[ی] مرتب دولت شاهنشاهی هیچ کس نمی تواند وارد این کشور شود و برای مسافرین این قطار موهوم هیچ‌وقت ویزا صادر نشده [.] پاره[ای] از انتشارات از رادیو دهلی راجع به ایران تقریباً در همین زمینه است [.]

اگر رادیو دهلی نسبت به اخباری که راجع به ایران انتشار می دهد دقتی بکند یقیناً ملتفت خواهد شد که انتشار چنین حرفهای بی اساس چه اندازه توهین‌آور می باشد و شاید در صدد اصلاح آن برآید [.]

نمره ۱۲۷۳

عامری

گردد[.] در حالی که اقدامات معموله از طرف دولت ایران برای تقلیل تدریجی عده آلمان‌ها در ایران کاملاً منظور دولت شوروی را تامین می‌کند دولت شوروی می تواند کاملاً مطمئن باشد که دولت ایران برای تامین نظر دولت شوروی اقدامات ممکنه را که با حق حاکمیت و حیثیت و بی طرفی ایران مطابقت نماید بطرز سریع به عمل آورده و می آورد و یک عده از آلمان‌ها از خاک ایران خارج شده‌اند و بدین طریق دلیلی برای تشویش دولت شوروی باقی نمی ماند[.] آقای جانشین کمیساریای خارجه من مطمئن هستم که دولت شوروی با درک و فهم کامل وضعیت ایران برای اثبات دوستی خود نسبت به ایران اظهارات و اقدامات اطمینان‌بخش دولت ایران را بطور شایسته حسن قبول و تقدیر خواهد نمود[.]

[جانشین کمیساریای خارجه] جواب داد دولت شوروی با درنظرگرفتن روابط دوستانه و منافع مشترکه تقاضای خود را تجدید و من نمی خواهم در جزئیات عملیات و وسایل آلمان‌هائی که در ایران هستند داخل بشوم[،] آن‌ها امنیت خود ایران را نیز تهدید می‌کنند و صمیمانه می‌گویم اقدامات دولت ایران را در کاستن تدریجی عده آلمان‌ها دولت شوروی کافی نمی دانست و ضمناً مشکلاتی که در این کار برای دولت ایران در پیش است خوب می فهمم[.] ولی اگر عده قابل توجهی آلمان‌ها از ایران خارج می شدند از نگرانی ما یقیناً کاسته می شد والا خارج شدن سی آلمانی وضعیت را تغییر نمی دهد[،] و چنانچه در تهران نیز تامین لازم داده اظهار کرده‌ایم دولت شوروی حاکمیت و آزادی در حیثیت و بی طرفی و مصونیت ایران را با علاقه کامل محترم می شمارد ولی تعرض آلمان به خاک شوروی و دسائس اتباع آن بر علیه ما در ایران موجب شده که برای دفع این دسائس به دولت ایران مراجعه و اقدام نمائیم[،] و مقصود ما اتباع آلمان نیست[،] فقط راجع به کسانی از آن‌ها [ا]ست که بر علیه ما و خود شما مشغول دسیسه کاری بوده و عناصر مضره تشخیص داده می شوند و اقلاً هشتاد درصد اتباع آلمان در ایران جزو این عناصر هستند[،] و پلیس شما اگر خوب توجه نماید قضایا کشف خواهد شد[.]

این اظهارات جانشین کمیسر خارجه را جداً رد و تقاضا کردم با درنظرگرفتن روابط دوستانه فیمابین[،] همان رویه که دولت ایران نسبت به اتباع آلمان اتخاذ کرده کافی دانسته قضیه را بدون سر و صدا خاتمه بدهند[.]

گفت[:] خواهش می‌کنم اظهارات مرا به عرض دولت متبوعه خود برسانید[،] و من هم اظهارات شما را به عرض دولت خود میرسانم[.] ولی عقیده خود را قبلاً می‌گویم[،] دولت شوروی نظر خود را راجع به این موضوع تغییر نخواهد داد[،] و در این مسئله با وقایعی که پیش

کرد [،] گفتم دفاع... هرکس باشد... اگر مورد حمله واقع شویم دفاع خواهیم کرد.

روزنامه های عصر می نویسند رئیس‌جمهور امروز خبر لندن را در باب موافقت ایشان با سیاست انگلیس راجع به ایران... نموده و اعلام داشته که در این قضیه هیچ گونه اطلاع ندارد [.] وزیر امور خارجه به روزنامه‌ها اعلام نمود که امروز به وزیرمختار ایران اطمینان دادم که دولت امریکا مبادرت درعملیات نظامی برعلیه ایران همکاری نخواهد کرد پشتیبان روسیه و انگلیس درعملیات گفته می شود نسبت به ایران درنظر دارند نخواهند کرد... که راجع به عده آلمان‌ها در ایران داریم با آن‌چه وزیرمختار ایران اظهار داشته اختلاف ندارد [.] از آن روزنامه‌ها اظهارات بنده را به مخبرین روزنامه ویژه نموده بودم به بهترین قسمی مفصلاً درج کرده [.]

صد و پنجاه و شش ــ شایسته
رونوشت با اصل برابر است
بجای رئیس اداره پیمان سه گانه
امیر احمد مهبد
محل امضاء

رونوشت تلگراف سفارت ایران درمسکو به وزارت امور خارجه ایران[۱۶۷]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

۱۱۷

رونوشت تلگراف از سفارت کبرای شاهنشاهی ایران درمسکو در تاریخ ۱۳۲۰/۶/۱

پاسخ تلگراف ۱۳۲۰/۵/۲۵ [.] دیروز ۲۹ مرداد جانشین کمیسر خارجه را ملاقات [،] اظهار داشتم که [:] سفیرکبیر شوروی در تهران بدون توجه به مذاکرات اطمینان‌بخش دوستانه بازهم در ۱۷ اوت ماه جاری اظهارات خود را درباره اخراج قسمت بزرگ اتباع آلمان از ایران و کناره کردن بقیه آنان از کارهای معین و عدم صدور اجازه عبور در آتیه به آلمان ها تجدید نموده است [.] بدیهی است که طرح تا این درجه زننده قضیه که منافی حق حاکمیت آزادی بر بی طرفی ایران و در اصل و اساس غیرقابل قبول می باشد [،] دولت ایران را در وضعیت فوق العاده مشکلی گذاشته [،] و بالاخره ممکن است منجر به قطع روابط سیاسی با آلمان

بجای رئیس اداره پیمان سه گانه
امیر احمد مهبد
محل امضاء

رونوشت تلگراف کفیل وزارت امور خارجه ایران به سفارت ایران در مسکو[۱۶۸]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

۱۱۸

رونوشت تلگراف به سفارت کبرای مسکو مورخه ۱۳۲۰/۶/۲

پاسخ تلگراف ۲۰/۶/۱ [.] چنان که سابقاً هم در طی تلگرافات عدیده گفته شده از ابتداء نگرانی آن‌ها از عده آلمان‌ها بی جا و طرز تقاضای دولتین بی مورد و برخلاف مقررات و ترتیب است [.] اگر قوای آلمان به مرز رسید عده محدودی که در ایران هستند در مقابل قوا چه اهمیتی خواهد داشت و احتیاجی به فعالیت این عده نخواهد داشت [.] منتها عقیده و نظر این است که تا ممکن است بطور مسالمت آن‌ها را متقاعد نموده نگرانی آن‌ها را رفع کنیم [.] با تدابیری که اتخاذ شده است بزودی عده دیگری از این شماره تقلیل خواهد یافت [،] و اگر مقصود واقعاً همین است که این منظور تامین شده و چون انجام آن مدتی وقت لازم دارد باید قدری صبر و تحمل نمایند و اگر غیر از این باشد و می خواهند مقاصد نامشروعی را به زور یا حرف های ناحساب تحمیل کنند دولت به هر قیمتی که شده است مقاومت خواهد نمود و مرگ را به هستی ترجیح خواهد داد.

عامری

رونوشت برابر اصل است
بجای رئیس اداره پیمان سه گانه
امیر احمد مهبد
محل امضاء

میآید هر روز برای ما خیلی قیمت و اهمیت دارد [.]

جواب دادم [:] متاسف شدم که شما در نظر خود اصرار می‌کنید و نمی خواهید آن طوری که لازم است به اهمیت حقوق حاکمیت و بی طرفی دولت ایران و مشکلات عمده در این کار توجه نمائید [.] البته مذاکرات خود را به عرض دولت میرسانم و قبلاً می دانم که در مسائلی که پیش کشیدم دولت متبوعه من مصر می باشد [.] انتها [.]

بطوری که ملاحظه می‌کنید روس‌ها به تحریک و تشویق عوامل خارجی می خواهند در این مسئله مخصوصاً نفوذ سیاسی خود را در ایران بسنجند و تمام اظهاراتشان جز بهانه چیز دیگری نبوده و مقدمه تقاضاهای مهمتر دیگری است که بعداً با فشار و تضییق بیشتری تقاضاهای دیگر خود را به ما تحمیل نمایند [.] البته اگر تقاضای خود را راجع به آلمان‌ها به ترتیب دوستانه و با نزاکت بین المللی طرح می‌کردند راه‌حل به صورتی ممکن بود پیدا شود [،] ولی برای جلوگیری از تکرار این قبیل تقاضای نامشروع و حق شکن و خشونت‌آمیز باید به تذکاریه آن‌ها جواب قطعی و صریح داده و به آن‌ها فهمانده شود اگر مسائلی دارند از طریق دوستانه داخل مذاکره شوند [.] اگر می فرمائید در این زمینه با کمیساریای خارجه داخل مذاکره شوم [،] انتها [.]

طبق اطلاعات از منابع موثق محافل سیاسی و نظامی امریکا و انگلیس یقین حاصل کرده‌اند که مقصود از پیشرفت نیروی آلمان در قسمت جنوب جبهه جنگ تصرف منافع نفت بادکوبه و استیلای قفقاز است [،] مخصوصاً اگر آلمان‌ها موفق شوند ناوهای جنگی دریای سیاه را بدست بیاورند و از این جهت نسبت به آلمان‌هائی که در ایران هستند خیلی سوءظن داشته آن‌ها را عامل موثر در پیشرفت مقاصد آلمان می دانند [.] به این جهت برای این که بعداً بهانه [ای] به دست روس و انگلیس داده نشود شاید ممکن باشد با مذاکرات دوستانه با دولت آلمان وسایل اعزام این عده آلمان‌ها را از ایران فراهم و تشکیلات لازم را برای اعزام آن‌ها قائل شد که در این مجادله حیاتی بین سه دولت معظم خاک مقدس ایران میدان مبارزه سیاسی این سه دولت واقع نشود [.] یا اگر اعزام یک طرفی اتباع آلمان موجب اعتراض آلمان واقع شود ممکن است مقرراتی وضع نمود که بلااستثناء از عده اتباع دول متحارب تا موقعی که جنگ ادامه دارد کاسته شود [،] و به اتباع دول متحارب حق ورود و اقامت در خاک ایران داده نشود [.] البته اولیای محترم امور وضعیت را در مرکز روشن تر دیده بهتر تشخیص میدهند و برای تعقیب موضوع منتظر دستور خواهم شد.

ساعد

رونوشت با اصل برابر است

رونوشت با اصل برابر است
بجای رئیس اداره پیمان سه گانه
امیر احمد مهبد
محل امضاء

گزارش سفارت ایران درآنکارا به وزارت امور خارجه ایران[۱۷۰]

شیر و خورشید

سفارت کبرای شاهنشاهی ایران

آنکارا

از روزنامه تان چاپ استانبول ۲۴ اوت ۱۹۴۱ [= ۲ شهریور ۱۳۲۰]

ایران در مواجهه جنگ خاور

از قرار اطلاع واصله و پاسخ یادداشت حکومت های انگلیس و شوروی که به ایران راجع به زیادبودن آلمان ها و خطرهائی که آنان تشکیل می دهند و اخراج آنان از ایران به حکومت ایران داده شده بود و کراراً تاکید گردیده بود که به لندن رسیده و از طرف حکومت انگلیس بررسی می‌گردد ــ بطوری که مشاهده می شود روزنامه های انگلیس اخیراً به[۹۵] مسئله ایران خیلی علاقمند میباشند.

دو روز پیش روزنامه دیلی تلگراف نوشته است که اگر پاسخ حکومت ایران رضایتبخش هر دو دولت [،] یعنی انگلستان و روسیه برای دفاع وضعیت خودشان نباشد تدابیر شدید اتخاذ خواهند نمود [.] روزنامه دیگری هم نوشته است که حکومت انگلیس اجازه نخواهد داد سه هزار نفر جاسوس آلمانی که شورش عراق[۶۶] را ایجاد کرده بودند ایران را برای خودشان قرارگاه نمایند.

نظر به اطلاعی که از منابع امریکا رسیده است سرتیپ ویول با نیروهای بزرگ از بلوچستان عبور کرده داخل خاک های [کذا] ایران شده است [،] ولی اطلاع داده می شود که این خبر در لندن رسماً تکذیب گردیده است.

در ملاقات روزولت و چرچیل مسئله ایران بطور اساسی مذاکره شده و روزولت نقطه نظر انگلیس را راجع به این که ایران برای شوروی راه ترانزیتی گردیده [،] و برای نیروهای خاورمیانه انگلیس منبع نفت بکار برده خواهد شد فهمیده است.

رونوشت تلگراف وزارت امور خارجه ایران به سفارت‌های ایران در لندن، رم و برلن[۱٦۹]

شیر و خورشید

وزارت امور خارجه

۱۱۹

رونوشت تلگراف به سفارت لندن ـ رم ـ برلن به تاریخ ۱۳۲۰/٦/۲

سفارت کبرای شوروی در ۲۸ تیر تذکاریه [ای] تسلیم نمود که دولت شوروی نظر به احساسات دوستی نسبت به ملت ایران حاضر است همه گونه کمک به دولت شاهنشاهی بنماید [.] لیکن بودن عده زیادی آلمانی در ایران که فعالیت خصمانه نسبت به منافع اتحاد جماهیر شوروی و ایران ابراز می‌کنند منافع ایران و شوروی را به خطر می اندازد و دولت شوروی لازم میداند در مدت کمی که از یک ماه تجاوز نکند عده زیادی [از] آن‌ها از کشور اخراج شوند.

سفارت انگلیس هم تذکاریه [ای] مبنی بر نگرانی از عده زیاد آلمان‌ها در ایران داده [.] به تذکاریه آن‌ها جواب داده شد [:] دولت نمی تواند چنین تقاضائی را بپذیرد [،] زیرا هم برخلاف قانون و هم برخلاف بی طرفی و حق حاکمیت ایران است [.]

مجدداً در ۲۵ مرداد سفرای روس و انگلیس اظهارات سابق خود را به صورت شدیدتری تجدید و تذکاریه در این موقع [کذا] دادند [.] در ۳۰ مرداد جواب داده شد که برنامه دولت از ابتداء این بوده به خدمت بیگانگان که در بنگاه‌های دولتی اشتغال دارند به‌محض این که بی نیازی حاصل شود یا ایرانیان بتوانند به جای آن‌ها گماشته شوند خاتمه داده از سایر بیگانگان نیز کسانی که دارای کار و پیشه معینی نیستند و وجود آن‌ها ضرورت ندارد از کشور خارج شوند [.]

نظر به علاقه ای که دولت شاهنشاهی به تکمیل زمینه حسن تفاهم میان دو کشور دارد نظر به مقتضیات کنونی اجراء این برنامه با دقت و سرعت بیشتری تعقیب می‌گردد. بطوری که شماره بیگانگان بزودی به میزان قابل توجهی تقلیل خواهد یافت [.] بدیهی است طرز عمل و تشخیص نیازمندی و سایر جزئیات و کیفیات اجراء آن بسته به نظر خود دولت می باشد [.]

بنابراین با اقدام خود دولت شاهنشاهی ایران این منظور کامل تامین شده جای هیچ گفتگوئی باقی نمی ماند [.] برای اطلاع جنابعالی تلگراف شد.

مرام نازی [،] و عده‌های هیتلر [،] کشورهای بالکان [،] جهان آزاد [،] مرام دموکراسی و غیره [.] دیشب نیز بعضی از دفترچه‌های مزبور در خیابان و کوچه‌های زاهدان پیدا شده که شهربانی آن‌ها را جمع نموده است.

۲۰/۵/۳۱

مهدی آموده

رونوشت برابر اصل است

محل امضاء

در مواجهه آخرین تعرض شمال و جنوب نیروهای آلمان و انگلیس و امریکا مجبورند برای دفاع منطقه نفت شوروی در باکو به سرعت کمک بفرستند [،] و اگر این امر ملاحظه شود مشاهده می‌گردد که نزدیکترین و کوتاه‌ترین راه برای کمکی که به قفقاز خواهد گردید از ایران می باشد [.] و از طرف دیگر اگر هواپیماهائی که از بندر پهلوی ایران واقع در دریای خزر حرکت می‌کنند می توانند منطقه نفت باکو را که از این شهر در مسافت ۳۰۰ کیلومتر می باشد به آسانی بمباران کنند [.] و اگر احتمال بمباران شدن در نظر گرفته شود معنی اهمیتی که هر دو دسته متخاصم به ایران داده اند به خوبی معلوم می شود.

روزنامه های لندن نوشته بودند که پس از ملاقات روزولت ــ چرچیل در اوضاع سوق‌الجیشی هر دو دسته متخاصم تغییراتی به‌عمل خواهد آمد [،] ولی نمی‌توان گفت که این تبدیلات در جبهه باختر یا خاورمیانه یا این که در اقیانوس کبیر به‌عمل خواهد آمد.

گزارش نخست‌وزیر به وزارت امور خارجه ایران[۱۷۱]

شیر و خورشید

نخست‌وزیر

بتاریخ ۱۳۲۰/۶/۳

شماره ۶۲۴۱

مستقیم ــ محرمانه

وزارت امور خارجه

رونوشت گزارش رمز تلگرافی زاهدان راجع به اقداماتی که از طرف کنسولگری انگلیس در آنجا به عمل آمده است برای آگاهی و اقدام به پیوست فرستاده می شود.

از طرف نخست‌وزیر

محل امضاء

رونوشت گزارش رمز تلگرافی زاهدان

شیر و خورشید

نخست‌وزیر

وزارت ــ گزارش زابل حاکی است که از طرف کنسولگری انگلیس دفترچه و رساله های تبلیغاتی در آنجا پخش شده که عنوان آن‌ها از این قبیل است:

منابع و مآخذ:

(۱): کارتن ٤٤: اسناد سفارت ایران در لندن (پوشه ۲ جزوه‌دان ١٤)، نامه‌های محرمانه سفارت به وزارت امور خارجه ایران، سال ۱۳۱٦ ش.

(۲): پرونده (a/۱)، موضوع گرفتن اعتبار طویل‌المدت به مبلغ ۵ میلیون لیره از انگلیس، اسناد سفارت ایران در لندن، سال ۱۳۱۷ ش.

(۳): جزوه‌دان ١٦، پرونده ١٩، سال ۱۳۱۷ ش.

(٤): جزوه‌دان ١٦، پرونده ١٩، سال ۱۳۸۱ ش.

(۵): کارتن ٤۵: اسناد سفارت ایران در لندن، پرونده (۳/۳) گزارش‌های سیاسی سفارت، سال ۱۳۱۸ ش.

(٦): همانجا، پرونده (۸/۳ جنگ بین انگلیس و فرانسه و آلمان)، سال ۱۳۱۸ ش.

(۷): همانجا.

(۸): همانجا.

(۹): کارتن ٤۵: اسناد سفارت ایران در لندن، سال ۱۳۱۸ ش.

(۱۰): همانجا.

(۱۱): همانجا.

(۱۲): همانجا.

(۱۳): اسناد وزارت امور خارجه ایران، جزوه‌دان ١٦، پرونده ۲۵، سال ۱۳۱۸ ش.

(١٤): کارتن ٤۵: اسناد سفارت ایران در لندن، (مربوط به گرفتن ۵ میلیون لیره اعتبار جهت ابتیاع لوازم نظامی و کشوری)، سال ۱۳۱۸ ش.

(۱۵): کارتن ٤۵: اسناد سفارت ایران در لندن، پرونده ۱۳/۳، سال ۱۳۱۸ ش.

(۴۱): کارتن ۴۶: اسناد سفارت ایران در لندن، سال ۱۳۲۰ ش.

(۴۲): اسناد نمایندگی ایران در مسکو، جلد ۱۶۳، پرونده ۵/۲۱، سال ۱۳۱۹ ش.

(۴۳): همانجا.

(۴۴): همانجا.

(۴۵): همانجا، جلد ۱۶۴، پرونده ۵/۲، سال ۱۳۱۹ ش.

(۴۶): همانجا، جلد ۱۶۳، پرونده ۵، سال ۱۳۱۹ ش.

(۴۷): همانجا، پرونده ۵/۲۱، سال ۱۳۱۹ ش.

(۴۸): همانجا، پرونده ۵، گزارش‌های سیاسی محرمانه سال ۱۳۱۹ (۴).

(۴۹): همانجا، پرونده ۵/۲۱، سال ۱۳۱۹ ش.

(۵۰): همانجا.

(۵۱): همانجا.

(۵۲): همانجا، پرونده ۵، سال ۱۳۱۹ ش.

(۵۳): همانجا.

(۵۴): همانجا.

(۵۵): همانجا، پرونده ۵/۲۱، سال ۱۳۱۹ ش.

(۵۶): اسناد نمایندگی ایران در مسکو، پرونده ۱۴/۲۹، سال ۱۳۱۹ ش.

(۵۷): همانجا، جلد ۱۶۳، پرونده ۵، سال ۱۳۱۹ ش.

(۵۸): همانجا.

(۵۹): همانجا.

(۶۰): اسناد وزارت امور خارجه ایران، جلد ۷۴، پرونده ۵۹، سال ۱۳۱۹ ش.

(۶۱): اسناد نمایندگی ایران در مسکو، پرونده ۱۴/۲۹، سال ۱۳۱۹ ش.

(۶۲): همانجا، پرونده ۵/۲۱، سال ۱۳۱۹.

(۶۳): همانجا.

(۶۴): همانجا، پرونده ۵/۲، سال ۱۳۱۹.

(۶۵): مجموعه اسناد فتوکپی و صحافی شده «قطع نفوذ بیگانگان در امور داخلی»، آرشیو وزارت امور خارجه.

(۶۶): اسناد وزارت امور خارجه ایران، جلد ۷۴، پرونده ۱۱، سال ۱۳۱۹ ش.

(۶۷): اسناد نمایندگی ایران در مسکو، پرونده ۵/۲۱، سال ۱۳۱۹ ش.

(۱۶): همانجا: پرونده (۳/۲) گزارش‌های سیاسی سفارت، سال ۱۳۱۸ ش.
(۱۷): همانجا، پرونده ۳/۱۲ حمل و نقل کالا، سال ۱۳۱۹ ش.
(۱۸): همانجا.
(۱۹): اسناد نمایندگی ایران درمسکو، سال ۱۳۲۰، پرونده ۱۴/۷.
(۲۰): همانجا.
(۲۱): اسناد نمایندگی ایران درمسکو، سال ۱۳۱۹، پرونده ۵/۹.
(۲۲): کارتن ٤۵: اسناد سفارت ایران درلندن، پرونده (۳/۱۲) حمل و نقل کالا، سال ۱۳۱۹ ش.
(۲۳): همانجا.
(۲٤): اسناد سفارت ایران درلندن، سال ۱۳۱۹ ش.
(۲۵): اسناد نمایندگی ایران درمسکو، سال ۱۳۲۰ ش، پرونده ۱۴/۷.
(۲٦): اساد وزارت امور خارجه ایران، جلد ۷٤، پرونده ۱۱، سال ۱۳۲۰ ش.
(۲۷): اسناد نمایندگی ایران درمسکو، جلد ۱٦٤، پرونده ۵/۹، سال ۱۳۱۹ ش.
(۲۸): کارتن ٤۵: اسناد سفارت ایران درلندن، پرونده ۳/۱۲ حمل و نقل کالا، سال ۱۳۱۹ ش.
(۲۹): اسناد وزارت امور خارجه ایران، جلد ۷٤، پرونده ۱٤، سال ۱۳۲۰ ش.
(۳۰): همانجا، پرونده ۱۱، سال ۱۳۲۰ ش.
(۳۱): اسناد وزارت امور خارجه ایران، جلد ۷٤، پرونده ۱٤، سال ۱۳۲۰ ش.
(۳۲): همانجا.
(۳۳): اسناد سفارت ایران درلندن، سال ۱۳۱۹ ش.
(۳٤): اسناد نمایندگی ایران درمسکو، جلد ۱٦٤، پرونده ۵/۲، سال ۱۳۱۹ ش.
(۳۵): اسناد وزارت امور خارجه ایران، جلد ۷٤، پرونده ۱۱، سال ۱۳۲۰ ش.
(۳٦): کارتن ٤۵: اسناد سفارت ایران درلندن، سال ۱۳۱۹ ش.
(۳۷): کارتن ٤٦: اسناد سفارت ایران درلندن، پرونده ۳/۲ گزارش‌های سیاسی، سال ۱۳۱۹ ش.
(۳۸): اسناد وزارت امور خارجه ایران، جلد ۷٤، پرونده ۸، سال ۱۳۲۰ ش.
(۳۹): اسناد وزارت امور خارجه ایران، جلد ۷٤، پرونده ۳۷، سال ۱۳۱۹ ش.
(٤۰): اسناد نمایندگی ایران درمسکو، ج ۱٦۳، پرونده ۵، سال ۱۳۱۹ ش.

(۹۶): همانجا.

(۹۷): اسناد نمایندگی مسکو، پرونده ۴/۵، سال ۱۳۲۰ ش.

(۹۸): همانجا.

(۹۹): مجموعه اسناد فتوکپی و صحافی شده «ایران در جنگ بین‌المللی دوم»، آرشیو وزارت امور خارجه.

(۱۰۰): همانجا.

(۱۰۱): اسناد سفارت ایران در لندن، کارتن ٤٧، سال ۱۳۲۰ ش.

(۱۰۲): اسناد وزارت امور خارجه، جزوه‌دان ١٦، پرونده ۱، سال ۱۳۲۰ ش (انتشارات راجع به روابط ایران و آلمان).

(۱۰۳): اسناد نمایندگی ایران در مسکو، پرونده ۶/۱۱، سال ۱۳۲۰ ش.

(۱۰٤): همانجا.

(۱۰۵): اسناد وزارت امور خارجه، جزوه‌دان ١٦، پرونده ۱، سال ۱۳۲۰ ش (انتشارات راجع به روابط ایران و آلمان).

(۱۰٦): اسناد سفارت ایران در لندن، کارتن ٤٧، سال ۱۳۲۰ ش.

(۱۰۷): مجموعه اسناد فتوکپی و صحافی شدهٔ «ایران در جنگ بین‌المللی دوم»، آرشیو وزارت امور خارجه.

(۱۰۸): همانجا.

(۱۰۹): اسناد نمایندگی ایران در مسکو، پرونده ۷/۲، سال ۱۳۲۰ ش.

(۱۱۰): همانجا، پرونده ۵/۱٤، سال ۱۳۲۰ ش.

(۱۱۱): همانجا.

(۱۱۲): اسناد سفارت ایران در لندن، کارتن ٤٧، سال ۱۳۲۰ ش.

(۱۱۳): مجموعه اسناد فتوکپی و صحافی شده «ایران در جنگ بین‌المللی دوم»، آرشیو وزارت امور خارجه.

(۱۱٤): اسناد سفارت ایران در لندن، جزوه‌دان ١٦، پرونده ١٤، سال ۱۳۲۰ ش.

(۱۱۵): همانجا، قسمت هشتم.

(۱۱٦): اسناد نمایندگی ایران در مسکو، پرونده ۷/۲، سال ۱۳۲۰ ش.

(۱۱۷): اسناد سفارت ایران در لندن، کارتن ٤٧، سال ۱۳۲۰ ش.

(۱۱۸): اسناد نمایندگی ایران در مسکو، پرونده ۷/۲، سال ۱۳۲۰ ش.

(٦٨): همانجا.
(٦٩): همانجا.
(٧٠): همانجا.
(٧١): اسناد وزارت امور خارجه ایران، جلد ٧٤، پرونده ١١، سال ١٣١٩ ش.
(٧٢): اسناد نمایندگی ایران در مسکو، جلد ١٦٣، پرونده ۵، سال ١٣١٩ ش.
(٧٣): همانجا، پرونده $^{۵}/_{۲۱}$، سال.١٣١٩ ش.
(٧٤): همانجا، پرونده $^{۱۴}/_{۲۹}$، سال ١٣١٩ ش.
(٧۵): همانجا، پرونده $^{۵}/_{۲۱}$، سال ١٣١٩ ش.
(٧٦): اسناد وزارت امور خارجه ایران، جلد ٧٤، پرونده ٨٦، سال ١٣١٩ ش.
(٧٧): اسناد نمایندگی ایران در مسکو، جلد ١٦٤، پرونده $^{۵}/_{۹}$، سال ١٣١٩ ش.
(٧٨): همانجا، جلد ١٦٣، پرونده ۵، سال ١٣١٩ ش.
(٧٩): همانجا.
(٨٠): همانجا.
(٨١): همانجا.
(٨٢): همانجا.
(٨٣): همانجا.
(٨٤): همانجا.
(٨۵): همانجا، جلد ١٦٣، پرونده /$^{۵}/_{۲۰}$ گزارش‌های سیاسی، سال ١٣١٩ ش.
(٨٦): همانجا.
(٨٧): اسناد وزارت امور خارجه ایران، جلد ٧٤، پرونده ٧، سال ١٣٢٠ ش.
(٨٨): اسناد نمایندگی مسکو، جلد ١٦٣، پرونده ۵، سال ١٣١٩ ش.
(٨٩): اسناد وزارت امور خارجه ایران، جلد ٧٤، پرونده ۵٩، سال ١٣٢٠ ش.
(٩٠): همانجا، پرونده ٨، سال ١٣١٩ ش.
(٩١): همانجا، پرونده ٨٨، سال ١٣١٩ ش.
(٩٢): همانجا، پرونده ١٠۵، سال ١٣١٩ ش.
(٩٣): همانجا، پرونده ٨، سال ١٣٢٠ ش.
(٩٤): همانجا، جلد ٧٣، پرونده ١٩، سال ١٣٢٠ ش.
(٩۵): اسناد نمایندگی مسکو، جلد ١٦٣، پرونده ۵، سال ١٣١٩ ش.

یـــادداشـــتـهـــا:

(۱٦۵): اسناد سفارت ایران در لندن، سال ۱۳۲۰ ش.

(۱٦٦): مجموعه اسناد فتوکپی و صحافی شده «ایران و جنگ بین المللی دوم»، آرشیو وزارت امور خارجه ایران.

(۱٦۷): همانجا.

(۱٦۸): همانجا.

(۱٦۹): همانجا.

(۱۷۰): آرشیو اسناد وزارت امور خارجه ایران، قسمت چهارم پرونده $^{۱۶}/_{۱۴}$، سال ۱۳۲۰ ش.

(۱۷۱): آرشیو اسناد وزارت امور خارجه ایران، پرونده $^{۱۶}/_{۱۴}$، سال ۱۳۲۰ ش.

۱ ــ رونوشت مورد استفاده در این مجموعه، توسط وزارت امور خارجه ایران برای اطلاع سفارت ایران در لندن ارسال شده است.

۲ و ۳ ــ نقطه چین ها در متن رونوشت مورد استفاده سفید است.

٤ ــ هر لک هندی مساوی است با یکصدهزار.

۵ و ٦ و ۷ ــ نقطه چین ها در اصل سند سفید است.

۸ ــ در اصل سند «لورد کادمون» ضبط شده است.

۹ ــ در اصل سند «بایندور».

۱۰ ــ قرارداد موردنظر، پیمان عدم تعرض بین ایران و ترکیه و افغانستان و عراق است که در تاریخ ۱۷ تیر ۱۳۱٦ = ۸ ژوئیه ۱۹۳۷ در کاخ سعدآباد به امضاءٔ رسیده است، و به همین سبب به پیمان سعدآباد معروف گردیده است. نویسنده اشتباهاً مصر را از اعضای پیمان سعدآباد شمرده و در عوض افغانستان را از قلم انداخته است.

۱۱ ــ در اصل سند «مشنتا» ضبط شده است، و صحیح آن مشمپا می باشد. «مشمپا» در استان زنجان واقع است.

۱۲ ــ در اصل سند: ارض روم.

۱۳ ــ نقطه چین ها در اصل سند سفید است.

۱٤ ــ منظور از «دول بالت» سه کشور مجاور دریای بالتیک: استونی، لتونی و لیتوانی است که در دوران جنگ دوم جزو مناطق منضم شده به روسیه شوروی قرار گرفتند.

۱۵ ــ این تلگراف در اولین لحظات پس از حمله نیروهای آلمانی به لهستان در سپیده دم یکم سپتامبر ۱۹۳۹ = ۹ شهریور ۱۳۱۸ مخابره شده است.

۱٦ ــ در رونوشت مورد استفاده، فهرست مذکور وجود نداشت.

۳۴ مکرر ــ در اصل: موادی.
۳۵ ــ برخی کلمات رمز کشف نشده.
۳٦ ــ یک کلمه کشف نشده است.
۳۷ ــ حسین شکوه‌الملک رئیس دفتر مخصوص رضا شاه.
۳۸ ــ یک کلمه کشف نشده است.
۳۹ ــ در اصل سند «در» نوشته شده است.
٤۰ ــ یک کلمه کشف نشده است.
٤۱ ــ اصل یادداشت به زبان فرانسه است که برای استفاده در این مجموعه به فارسی برگردانده شده است.
٤۲ ــ خوانده نشد.
٤۳ ــ یک کلمه کشف نشده است.
٤٤ ــ یک کلمه کشف نشده است.
٤۵ و ٤٦ ــ یک کلمه کشف نشده است.
٤۷ ــ در حاشیه صفحه اول گزارش به خط سفیر ایران در مسکو چنین آمده است: این گزارش تهیه شده بود که با پیک سیاسی وزارت امور خارجه فرستاده شود [،] ولی نظر به اینکه جواب تلگراف‌های سفارت از مرکز طوری بود که شخص آقای اعلم وزیر امور خارجه حاضر نیست بعضی حقایق را بشنود و گویا تلگرافات و گزارشات سفارت کبری در مرکز [؟] می‌کند لذا بعد از تبادل‌نظر با جناب آقای سیاح و رایزن سفارت از فرستادن این گزارش صرف‌نظر شد [.] فعلاً در دوسیه محرمانه ضبط شود [،] مدلول و مفهوم این گزارش در تلگرافات عرض شده است [امضاء] محمد ساعد ۱۹/٦/۳
٤۸ ــ این گزارش پس از بازگشت سفیر ترکیه از مرخصی و ملاقات با مولوتف و دیدار و گفتگوی نامبرده با محمد ساعد در سفارت ایران در مسکو، ارسال شده است.
٤۹ ــ در اصل سند به همین صورت نقطه‌چین است.
۵۰ ــ یک کلمه کشف نشده است.
۵۱ ــ اصل مکتوب به زبان فرانسه است.
۵۲ ــ در اصل: می باشد.
۵۳ ــ از این گزارش رونوشتی نیز به پیوست برای وزارت امور خارجه ارسال شده است.
۵٤ ــ رئیس‌جمهور وقت آمریکا.

۱۷ ـــ سیمور، سرهوراس جیمز (sir Horac James , Seymour) فرستاده‌ی ویژه و وزیرمختار از دوم اکتبر ۱۹۳۶. دستیار معاون وزارت خارجه‌ی انگلیس از اول ژانویه ۱۹۴۰. (به نقل از ترجمه «دیپلماتها و کنسولهای ایران و انگلیس» لویی رابینو، ص ۷۲).

۱۸ ـــ ۳۱ شهریور ۱۳۱۸ ش.

۱۹ ـــ نقطه‌چین‌ها در متن سند سفید است.

۲۰ ـــ مأخذ مورد استفاده فاقد پیوست‌های مذکور است.

۲۱ ـــ منظور مساعده ۵ میلیون لیره‌ای درخواستی ایران از انگلیس است که قرار بود بطور اعتبار در مقابل تضمین شرکت نفت جهت ابتیاع احتیاجات نظامی و غیر آن در اختیار ایران گذاشته شود.

۲۲ ـــ قرارداد مساعده مذکور در ساعت سه‌ونیم بعدازظهر ۲۶ بهمن ۱۳۱۸ در وزارت خارجه انگلیس به امضاء نمایندگان ایران و انگلیس رسید، ولیکن به علت مخالفت بعدی انگلستان عملی نگردید.

۲۳ ـــ این گزارش در ۸ صفحه تحریر شده است که ۶ صفحه آن عنوان دفتر سرپرستی دانشجویان را به فارسی دارد، و ۲ صفحه آخر آن تنها عنوان سفارت ایران را به حروف لاتین در قسمت وسط بالای صفحات داراست.

۲۴ ـــ تریست شهری که بندر ترانزیت بین‌المللی آن معروف است و در شمال ایتالیا، نزدیک مرز یوگوسلاوی و در انتهای خلیج تریست قرار دارد.

۲۵ ـــ ۱۶ برگ مذکور، پیوست نامه موجود در پرونده نبود.

۲۶ ـــ جانشین کمیساریای خارجه شوروی.

۲۷ ـــ نامه موجود در آرشیو وزارت امور خارجه فاقد پیوست است.

۲۸ ـــ یک یا دو کلمه رمز کشف نشده است، احتمالاً باید چیزی شبیه «همان» باشد.

۲۹ ـــ نقطه‌چین‌ها در اصل سند سفید است.

۳۰ ـــ ناخوانا.

۳۱ ـــ نقطه‌چین‌ها در اصل سند سفید است.

۳۲ـــ در اصل سند: برخواسته.

۳۳ ـــ اصل یادداشت به زبان فرانسه است که برای استفاده در این مجموعه به فارسی برگردانده شده است.

۳۴ـــ نقطه‌چین‌ها در اصل سند سفید است.

نیز به فارسی ترجمه شده است.
۷۸ ــ سفیرکبیر قبلی شوروی در ایران نبلیمونوف نام داشته است.
۷۹ ــ مسودهٔ فوق در شش صفحه نوشته شده است که صفحات اول و پنجم آن به خط محمدعلی مقدم وزیرمختار ایران در لندن و بقیه صفحات به خط شخص دیگری تحریر شده است.
۸۰ ــ یک کلمه خوانده نشد.
۸۱ ــ اصل: فارس.
۸۲ ــ پیوست‌ها بر حسب تقدم تاریخ انتشار، در این مجموعه در محل مربوطه قرار داده شده است.
۸۳ ــ هاورث، سرگرد لیونل برکلی هال مسئول کنسولگری کرمان در ۱۹۰۵ کنسول کرمانشاه از اول اکتبر ۱۹۰۶ تا بیست‌وسوم ژوئن ۱۹۰۹ ــ کنسول محمره [خرمشهر] از سی ویکم دسامبر ۱۹۱۰ تا بیست و پنجم مه ۱۹۱٤ ــ کنسول کرمان از بیست‌وهشتم نوامبر ۱۹۲۲ سرکنسول مشهد از نوزدهم مارس ۱۹۲٤. سرکنسول بوشهر از اول ژانویه ۱۹۲۷ تا اول نوامبر ۱۹۲۸. (به نقل از صفحه ۱۲۷ ترجمه «دیپلمات‌ها و کنسولهای ایران و انگلیس» اثر لویی رابینو» نشر تاریخ ایران).
۸٤ و ۸۵ ــ کلمات داخل [ ] پس از تحریر گزارش به متن افزوده شده است.
۸۶ ــ یک کلمه ناخوانا.
۸۷ ــ فقرات مذکور پیوست این سند نبود.
۸۸ ــ نوری السعید (۱۸۸۸-۱۹۵۸).
۸۹ ــ اشاره به حوادث ماههای آوریل و ژوئن ۱۹٤۱ عراق دارد.
۹۰ ــ این سند به هنگام ملاحظه راقم فاقد پیوست بود.
۹۱ ــ LE JOUR.
۹۲ ــ در ذیل، متن فوق با حروف لاتین نیز نوشته شده است.
۹۳ ــ در ذیل، متن فوق با حروف لاتین نیز نوشته شده است.
۹٤ ــ درمتن اصلی نقطه‌چین است.
۹۵ ــ درمتن «با» نوشته شده است.
۹۶ ــ اشاره به «ماجرای» رشید عالی گیلانی.

۵۵ ــ = ۲٤ اسفند ۱۳۱۹ ش.
۵٦ ــ = ۱۱ اردیبهشت، روز جهانی کارگران.
۵۷ ــ سرریدربولارد.
۵۸ ــ یک کلمه خوانده نشد.
۵۹ ــ در متن سند سفید است. اما با توجه به تاریخ موجود در سند ۱۰۰ این مجموعه، تاریخ مذکور ۱۵ اردیبهشت ۱۳۲۰ ش می‌باشد.
٦۰ ــ اصل سند به زبان فرانسه است.
٦۱ ــ در متن سند چای کان‌چک نوشته شده است.
٦۲ ــ در ذیل این گزارش تاریخ رؤیت آن توسط اداره سوم وزارت خارجه، ۲۰/۹/۱۵ قید شده است که با توجه به تاریخ صدور گزارش، رسیدن آن به مقصد ۱۱۱ روز طول کشیده است.
٦۳ ــ مرکز حکومت مارشال‌پتن از ۱۰ ژوئیه ۱۹٤۰م تا ۲۰ اوت ۱۹٤٤م.
٦٤ ــ تعداد قطعات روزنامه‌های مذکور ۱۰ فقره می‌باشد که ترجمه عناوین و رؤس آن‌ها را در صفحات بعد ملاحظه می‌فرمائید.
٦۵ ــ اصل نامه به زبان فرانسه بوده است.
٦٦ ــ = ۱۷ تیر ۱۳۲۰.
٦۷ ــ (سفیر انگلیس در مسکو)
٦۸ ــ Lary Baggalay
٦۹ ــ در اصل سند «متمسک».
۷۰ ــ اصل نامه به زبان فرانسه است.
۷۱ ــ ر.ک به سند شماره ۱۰٦ همین مجموعه.
۷۲ ــ اصل سند به زبان فرانسه است.
۷۳ ــ اشاره به حوادث و وقایع عراق و موضوع رشید عالی گیلانی و انگلیس‌ها در آن کشور.
۷٤ ــ در حاشیه نوشته شده [است] صورت این تلگراف به ورارت خارجه فرستاده شد که امروز مخابره کنند. ۲۰/۵/٦ [۱۳].
۷۵ ــ اصل نامه به زبان فرانسه نوشته شده است.
۷٦ ــ علی منصور.
۷۷ ــ نامبرده در سال‌های بعد رسالاتی پیرامون ایران و تاریخ آن منتشر کرد که برخی از آنها

اصول اسناد:



سفارت شاهنشاهی ایران

لندن

تاریخ

نمره

شماره

ضمیمه

موضوع

ملاحظات

[illegible] ۶۵

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] شده باشد.

[illegible]

[illegible] ایران [illegible] است.

[illegible] ایران [illegible]

[illegible] ایران [illegible]

[illegible] ایران [illegible]

[illegible]

دولت ایران [illegible]

[illegible] دولت

ایران [illegible] ایران [illegible] دولت

سند شمارهٔ ۲

سفارت شاهنشاهی ایران

لندن

شماره

ضمیمه

موضوع

ملاحظات

عدم توجه دولت انگلیس به [illegible] خود [illegible] ازدواج شاهزاده خانم فوزیه خواهر اعلیحضرت فاروق و ولیعهد ایران که برای نزدیک ساختن این دو کشور به یکدیگر [illegible]

[illegible]

سند شماره ۲

سفارت شاهنشاهی ایران

لندن

شماره

ضمیمه

موضوع

ملاحظات

۱ـ [illegible] جنگ [illegible] نیروی ایران [illegible] دولت ترکیه خواهد شتافت [illegible]

تصمیم دولت بریتانیا [illegible] گرفته شد [illegible] در نتیجه دولت بریتانیا حاضر است به دولت ایران برای

[illegible] تجهیزات جنگی [illegible] و [illegible] هواپیما [illegible] بیشتر از قیمت [illegible]

[illegible] است.

۲ـ [illegible] دولت ایران کشور [illegible] هواپیما [illegible]

Hurricane [illegible] Hawker [illegible] انگلیسی [illegible] هواپیما [illegible] معروف [illegible]

[illegible] ساخته میشود قرار داده است.

[illegible] بریتانیا [illegible] بشرط [illegible] دولت [illegible]

[illegible] مشکلات [illegible] است. [illegible]

[illegible] هواپیما [illegible]

[illegible] آن کشورها [illegible] است. [illegible]

بریتانیا [illegible] هواپیماهای ساخت [illegible] میباشد.

کشورهای ایران عراق، مصر و ترکیه [illegible] سیاست خارجی [illegible] قرارداد

سند شمارهٔ ۲



سفارت شاهنشاهی ایران

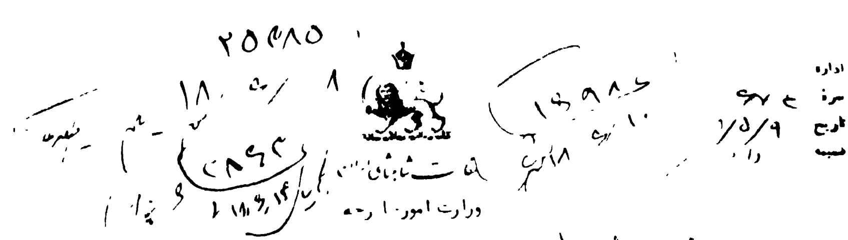
اداره
نمره
تاریخ
ضمیمه

درموقعیکه رئیس الوزراء بوده به ولایات شرقی ترکیه که همسایه ایران هستند ازقبیل وان ارزنةالروم وطرابوزان مسافرت کرده وبانها کمک مینمود وحالا این ولایات اهمیت خاصی پیداکرده اند باآنکه شاهنشاه ایران دوستی خود را باروسیه حفظ نموده ولی ازاینکه اقتصاد ایران ازتحت نظارت روسیه خلاص شود نگران نخواهد شد وتجارت ایران بقدری مهم است که میتواند دو راه را که یکی بطرف روسیه ودیگری بطرف ترکیه وبه بندر طرابوزان است مورد استفاده قرار دهد این بندر قشنگ که سابقا رونقی داشت اخیرا تجارتش محدود شده بود ولی مال التجاره هائی که ازایران بانجا آمده ویاازانجا بایران حمل میشود مجددا موجب ترقی این بندر خواهد شد واین ترقی برای ترکیه اهمیت مخصوص خواهد داشت بالاخره راه آهن سرتاسر ایران که ازبحرخزر به خلیج فارس میرود برای ترقیات اقتصادی واقدامات سیاسی ایران اهمیت فوق العاده دارد دولت ایران وعراق باهمیت کامل نفط درجنگ اطلاع دارند ومیدانند که هم دشمن معروف تصرف چاهای نفط یاقطع لوله های ان خواهد شد وازحالا دولت انگلیس اسلحه های دفاعی ازقبیل توپ ضد طیاره وهواپیماهای جنگی بایران میدهد وبه دولت عراق هم برای حفظ چاهای نفط داده است دولت ایطالیا عدم الحاق دولت مصررا به میثاق سعدآباد موفقیتی برای خود تصور کرده ولی شرکت نکردن دولت مصر دراین میثاق واضح است زیرا اولا میثاق سعدآباد مربوط به دول آسیائی است ومصر دولت آسیائی نیست وبعلاوه اتحاد بین انگلیس ومصر ضرورتی برای انعقاد قراردادی بین مصر ومتحدین انگلیس ایجاب نمی نماید ازاین گذشته روابط ایران ومصر باوصلت دوخانواده سلطنتی وعلاقه مندی که این دوملت دراین امر نشان دادند تمام روشن است وایتالیا هرچه میخواهد بگوید ولی چنانچه حمله ای درمدیترانه بشود کمک مصر محرز است ودرتهران وآنکارا دراین باب تردیدی نیست بدین ترتیب ازدریای سیاه تابحراحمر وخلیج فارس سد محکم ومتحدی است که بخوبی میتواند ازحملاتی که ازدانوب یاازسالونیک یاازسیسیل بشود جلوگیری نماید ودرموقع لزوم نیز ازحملات ملل شرق اقصی ممانعت نماید مذاکرات پتمکین درانکارا امید اشتراک مساعی کاملتری رامیدهد ومسلم است که الحاق شوروی این سیستم را قوی مینماید — سعی واهتمام شوروی در[illegible] موجب اولین نزدیکی ایران وترکیه شد وممکن است که ازطهران وانکارا اخرین سعی لازمه برای ازبین بردن ایستادگی شوروی معمول گردد.

عین قطعه روزنامه نامبرده نیز برای مزید استحضار به پیوست تقدیم میگردد. —

وزیر مختار [امضا]

سند شمارهٔ ٤



اداره
نمره ۶۷
تاریخ ۱/۵/۹
ضمیمه

سفارت شاهنشاهی ...

وزارت امور خارجه

روزنامه Journal [illegible] مورخه ... ژوئیه مقاله‌ئی تحت عنوان ترکیه وایران منتشر نموده که خلاصه ترجمه آن شرح زیراست.

اگر راجع باهمیتی که ترکیه به ایران میدهد تردیدی بود این تردید با انتصاب جناب آقای ... بسمت سفیر کبیر ترکیه در ایران بکلی مرتفع میشود این سیاستمدار که مدت ده سال باشایستگی وجلال خادم دولت ترکیه در فرانسه بوده وعقد قرارداد ترکیه وفرانسه مرهون پشت کار ومجاهدت مشارالیه است امور سیاستی این مقام ... ترک کند ... که یک ماموریت مهمی باو داده شود. معزی الیه پس از آنکه در تشدید روابط ترکیه واروپا مخصوصا کشورهای معظم دموکراسی کوشش نموده حالا هم خود را مصروف استفاده کردن وعملی نمودن قراردادهائیکه ترکیه با همسایه بزرگ خود منعقد ساخته خواهد نمود.

میثاق شرقی یا میثاق چهار دولت که در ... ژوئیه ۱۹۳۷ در سعدآباد قصر تابستانی شاه امضاء شده من بعد مبنای تشکیلات دفاعی خواهد بود که از هندوستان تا سواحل بسفور دامنه آن توسعه دارد ومیتوان گفت از موقعیکه افغانستان الحاق خود را در این اتحادیه که بین ایران و عراق وترکیه در اکتبر سنه ۱۹۳۲ ... منعقد شده اعلام نمود میثاق سعدآباد صورت ... را پیدا ... الحاق افغانستان اساسی ومهم بود ولی اشکال داشت سیاست ترکیه اشکال را برطرف نمود وهمینکه این نتیجه حاصل شد روابط بین افغانستان وایران پیشرفت کلی حاصل کرده وقراردادهای مختلفه ازقبیل قرارداد اقامت پستی وتلگرافی ومخصوصا راجع به رود هیرمند منعقد گردید. بدون شرکت افغانستان میثاق سعدآباد چه ازلحاظ سیاسی وچه ازلحاظ دفاع نظامی فاقد یک عضو اساسی بود وپس ازتحصیل الحاق افغانستان دولت ترکیه در ... تشکیلات نظامی آن ملت سلحشور افتاد.

پس از برقراری رابطه دوستی ومعاهده بین کابل وتهران ترکیه سعی دارد منافعی راکه اتحاد با ایران دارد استفاده نموده وعملی کند. آتاترک مدتها باین موضوع پی برده وهنگامیکه باشاهنشاه ایران ملاقات نمود این مطالب را تشریح کرد ومبادرت بهمین محل اهمیت تصمیم مشترکی که دو رئیس کشور اتخاذ نموده ... را به اسلامبول وازانجا به داردانل رفته شرح ندادیم. برای جانشین آتاترک اتحادیه اهمیت مخصوص دارد زیرا معزی الیه اهل آناتولی وبالنتیجه آسیائی است

سند شمارهٔ ٤

FOREIGN OFFICE, S.W.1.

No. 540/51/34.

15th February, 1940.

My dear Chargé d'Affaires,

In reply to your letter of the 12th February I write to confirm that, as I told you over the telephone, arrangements are being made for the signature of the Credit Agreement on Friday the 16th February at 3.30 p.m. at the Foreign Office.

I have been asked at the same time to remind you that you will need a personal seal for purposes of the signature. It would be a great kindness if you would let us have the seal a little in advance in order that it may be used to affix the wax seals to the documents before the actual signature takes place. If you could let me have it by 11.00 a.m. on Friday morning that would do admirably.

Believe me,
My dear Chargé d'Affaires,
Yours sincerely,

[signature]

Mr. Fazlollah Nabil.

سند شمارهٔ ۱۴

سفارت شاهنشاهی ایران
لندن

تاریخ
نمره

سفارتین
دوسیه
موضوع

ملاحظات

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

سند شمارهٔ ۵



سند شمارهٔ ۱۶

سفارت شاهنشاهی ایران

لندن

دفتر سرپرستی دانشجویان

$\frac{۳}{۲}$

دفتر کنفرانس اسلامی

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ذیل [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ۱۹۴۷ [illegible]

[illegible] ۱۰ [illegible]

[illegible]

سند شمارهٔ ۱۶

اداره اقتصادیات
شماره
تاریخ
پیوست

ص ۲

وزارت امور خارجه

سؤالنامه را پر کنید و برای سفارت لندن بفرستید که در تحصیل اجازه حمل اقدام فوری نموده بعداً اطلاع بدهند.

رونوشت نامه بالا برای اطلاع بسفارت شاهنشاهی در لندن فرستاده میشود.

وزیر امور خارجه

سند شمارهٔ ۱۷

اداره: اقتصادیات
شماره: ۸۲۹۷۱ / ۷۱۹۶
تاریخ: ۱۸/۱۲/۲۹
پیوست

توره

وزارت امور خارجه

کنسولگری شاهنشاهی ایران — تریست

بطوریکه در تلگراف ۱۷۱۵ اعلام گردید صورت خرید و سفارشات دولت بکارخانجات آلمانی در اینجا بوزیر مختار انگلیس داده شد و یک نسخه از صورت مزبور هم بسفارت لندن ارسال گردید که بمقامات مربوطه انگلستان تسلیم نمایند و اینک یک نسخه نیز بآن کنسولگری فرستاده میشود بطوریکه ملاحظه مینمائید این صورت در ۱۰ صفحه تنظیم شده و شامل کلیه سفارشات دولت ومتضمن اطلاعاتی است که در پرسشنامهٔ انگلیس درج گردیده با مستثنای مواد ۱ــ ۲ــ ۳ــ ۶ــ ۷ــ ۸ ــ ۱۳ــ ۱۸ــ ۱۹ــ ۲۰ــ ۲۱ که در تریست قبل از حمل کالاها توسط آن کنسولگری باید داده شود و مواد ۱۱ و ۱۲ که تهیه پاسخ آن مقدور نیست .

برای اطلاع آن کنسولگری مینویسد که این کالاها سفارشات وزارتخانهها و دوائر مختلف دولت تا قبل از چهارم دسامبر ۳۹ که تاریخ اجراء تضییقات نسبت بآلمان ازطرف انگلیسها است میباشد و فهرست کالاهائیکه بعداز چهارم دسامبر ۱۹۳۹ از محل بستانکاری ایران ازصندوق پایاپای آلمان که قبل از تاریخ نامبرده موجود بوده است خریداری شده ومیشود بعدا ارسال خواهد شد در اینجا مراتب را بسفارت انگلیس ضمن یادداشتی نوشته و بسفارت لندن هم دستور داده شد صورت ها را با همین توضیحات بمقامات مربوطه انگلستان تسلیم نمایند .

اگرچه با جلب موافقت مقامات مربوطه انگلستان دیگر احتیاجی بمذاکره با مقامات مربوطه فرانسه نبود معهذا یک نسخه از صورتهای مزبور برای سفارت فرانسه در اینجا وسفارت شاهنشاهی هم در پاریس فرستاده شد که مطلع باشند .

وظیفه آن کنسولگری اینست که با هیئت اقتصادی اعزامی به برلن رابطه منظم داشته و قراری بدهید که هر وقت میخواهند کالائی به تریست حمل کنند بیست روز قبل از حمل بشمانوع ومقدار کالا را اطلاع بدهند وبا اطلاعاتی که در اینصورت ها داده شده تطبیق نموده ورقه

۱۷۶۹۴۸۲
۱۹/۱/۱۲

اداره
شماره
تاریخ
پیوست

وزارت امور خارجه

متعدد همین طور مذاکره شده است . نتیجه اقدامات را گزارش فرمائید که بعرض برسد .

وزیرامورخارجه

سند شمارهٔ ۱۸

اداره اقتصادیات
شماره ۷۵۹۷/ ۵۴۹۷۴
تاریخ ۱۸/۱۲/۲۱
پیوست ۲/۱۲

آقای بهمن
این مراتب را به اطلاع آقایان آبراملو و ... نیز برسانید ... ۱۲ / ۱۲

وزارت امور خارجه

سفارت شاهنشاهی ایران لندن

بطوریکه اطلاع دارید در نتیجه مذاکرات با وزیر مختار انگلیس قرار شد صورتی از کلیه کالاهای خریداری دولت ایران از آلمان تهیه و بدولت انگلستان تسلیم شود اینصورت اخیرا حاضر شده یک نسخه آن بضمیمه یادداشتی که رونوشت آن به پیوست ارسال میشود بسفارت انگلیس فرستاده شده . نسخه دیگر را هم لفا بانسفارت میفرستد که ضمن یادداشتی بمقامات وابسته انگلیس تسلیم و ضمنا مذاکره فرمائید که هرچه زودتر اجازه لازم برای عدم مزاحمت نسبت بحمل این کالاها که قبل از چهارم دسامبر پیمان خرید آن بسته شده و یا سفارش آن داده شده و بملکیت ایران در آمده است به نیروی دریائی خود صادر نمایند .

ضمنا برای استحضار آنسفارت اشعار میدارد که در تاریخ چهارم دسامبر مبلغ ۴۴/۲۰۶/۶۹۴/۴ موجودی دولت ایران در صندوق پایاپای آلمان بوده باینمعنی که دولت شاهنشاهی در تاریخ نامبرده اینمبلغ را از آلمان طلبکار بوده است که البته باید مذاکره فرمائید که موافقت کنند من بعد سفارشات وخریدهای دولت ایران از آنمحل موجودی بعمل آید نسبت بخریدهای قبل ازچهارم دسامبر که قاعدةً نباید بهیچوجه حرفی داشته باشند و در باره خریدهائیکه دولت یا بازرگانان بعد از آن تاریخ مینمایند باید استدلال آنسفارت شاهنشاهی این باشد که اگر منظور انگلیسها جلوگیری از استفاده آلمانها است باید موافقت نمایند معادل مبلغی که دولت ایران در صندوق پایاپای در تاریخ چهارم دسامبر داشته کالا از آلمان بایران صادر شود و بالنتیجه ضرری بایران وارد نشود وبدیهی است اگر با این قسمت موافقت نکنند نفعی بآلمان نرسانده اند زیرا معاملات ایران باآلمان بر روی اصل تهاتر بوده و دولت ایران نمیتواند بغیر ازاین وسیله مبلغ موجودی خود را از آلمان خارج کند .

مقصود اینست که مطلب را با نگلیسها بفهمانید در اینجا هم با وزیر مختار انگلیس در ضمن ملاقاته

۱۹۵۰/۲/۱۲
۱۳۱۹/۱/۱۴

سند شمارهٔ ۱۸

از تهران

۵۸

۱۳۱۹/۱/۲۶

[illegible] ساعت ۱۱۰ [illegible] در قسمت آذربایجان [illegible] ۲ [illegible]

[illegible] بالای [illegible] روز [illegible] هواپیمای [illegible] از طرف مرز [illegible]

[illegible] ساعت دوازده [illegible] هواپیما [illegible] آمده [illegible]

[illegible] از خاک [illegible] داخل مرز ایران شده و در ساعت چهارده و نیم [illegible] روز [illegible]

[illegible] هواپیما [illegible] شهر [illegible] اوضاع [illegible]

[illegible] کاملاً اطمینان [illegible] از

[illegible] عبور [illegible]

ایران [illegible] هواپیما [illegible] عبور کرده [illegible]

۱۱۲ [illegible]

سند شمارهٔ ۲۰

از تهران

۵۷

۱۳۱۹/۱/۲۶

۴۲ از اظهارات دکانوزوف چنین برمی‌آید که تنها طیاره کشور دیگری از فراز خاک ایران
عبور کرده است در صورتیکه این احتمال با مراقبت دقیقی که از طرف مرزداران در سرحدات ایران می‌شود
[illegible] زیرا طیاره [illegible] که هیچ وقت از [illegible] بسرعت مرز را رد کرده بود در [illegible] واقع می‌شود چه بسا
در آنجا [illegible] ساعات بعد که ذکر گردیده هیچ طیاره گمشده دیده نشده از فراز خاک ایران
بخاک شوروی پرواز کرده است اگر طیاره‌ها در این مدت [illegible] که [illegible] پرواز نموده فقط
[illegible] مربوط [illegible] نیست بلکه [illegible] عادی [illegible] آنجا [illegible] می‌شود [illegible] در سرحدات
[illegible] است و [illegible] را مراقبت نمایند [illegible] وجود این دستور اکید و [illegible]
[illegible] بیشتر [illegible] اطمینان [illegible] در سرحدات ایران [illegible] مراقبت را
در این [illegible] و [illegible] و [illegible] دارد در سرحد شوروی [illegible] دستورات لازم داده
[illegible] تا دور [illegible] در [illegible] واقع [illegible] این تا دور
[illegible] بر اینکه [illegible] شوروی و [illegible] اطمینان [illegible] که [illegible]
[illegible] تا دور [illegible] ۱۱۱۰ [illegible]



قونسولگری ایران

اداره ـــــــ
نمره ۵۲۶
تاریخ ۱۹/۱/۴۷
ضمیمه ـــــــ

لندن.

سفارت شاهنشاهی ایران

در جواب مرقومهٔ نمره ۱۷ که از سفارت شاهنشاهی مرسول شده بود، قنسول ژنرال انگلیس در اینجا اطلاع داده که دفاتر [illegible] کالا را به قنسول انگلیس ارائه [illegible] پروانه عدم ترخیص که از طرف مقامات مربوطه در لندن صادر شده باشد [illegible] قنسول [illegible] به طوری که گفت [illegible] موضوع [illegible] و انگلیس [illegible] به طوری که [illegible] پروانه‌های [illegible] پروانه‌ها صادر [illegible] [illegible] را بدون هیچ [illegible] قنسول نمی‌کند. [illegible] اقدام [illegible] کالا نمودیم. و امروز برای تا به حال [illegible] موضوع را کتباً [illegible] رونوشت نامه او جوف [illegible] برای اطلاع سفارت فرستاده می‌شود.

قنسول
[امضا]

۵۹۵/۳،۳
۱۳۱۹/۲/۴

سند شمارهٔ ۲۳



قونسولگری ایران

اداره ......

نمره ۱۱۱

تاریخ ۲۷/۱/۱۳۱۹

ضمیمه ۱۲ برگ

لندن

سفارت شاهنشاهی ایران

عطف بنامه شماره ۲/۱۲/ ۲۰۴ مورخ ۱۹/۱/۱۳۱۹ ایلف ترجمه انگلیسی تمام اجناسی که دولت از آلمان خریداری نموده و صورت فارسی آن که مستقیماً از طرف وزارت امورخارجه بآنسفارت شاهنشاهی ارسال داشته به پیوست فرستاده میشود.

ضمناً محرمانه برای استحضار آنسفارت شاهنشاهی میگذارد که امروز در موقع صحبت کنسول انگلیس در تریست اظهار میداشت که تصور نمیکنند دولت انگلیس غیراز کالاهائی که وزارت جنگ خریده برای این کالاها پروانه عدم تعرض صادر نماید.

کنسول شاهنشاهی

سند شمارهٔ ۲۲

از تهران ۶۸

۱۳۱۹/۲/۴

۵۸ [illegible]

سند شمارهٔ ۲۵

۲۴/۲/۱۹

چهارم فروردین سفارت انگلیس به دستور دولت متبوع از وزارت امور خارجه [illegible] استمزاج

تذکرات سفارت [illegible] ما [illegible] تشخیص دلایل تعطیلی [illegible] آبادان

نوشته که جواب داده شد تذکرات وزیر خارجه را شنیدیم و در ضمن صحبت [illegible]

که در ملاقات اول عدم رضایت دولت شاهنشاهی ایران را از وضع کار [illegible] شرکت [illegible]

گردیده بود و تذکرات [illegible] مستلزم ملاقات [illegible] و مداخله سفارت در امور

داخلی ایران تلقی می‌شود و با اغراض سیاسی مقام دیگری را برای تشریح تذکرات

صلاحیت دار نمی‌دانیم لذا نمی‌توانیم خود را حاضر داشته خیالی هم نداشته‌ایم

مذاکره با جراید [illegible] در موضوع نفت حق دخالت ندارند و فقط با لورد

کدمن یا خود اولیاء شرکت می‌توانند صحبت کنند و [illegible] ظرفیت

ما را از تقلیل [illegible] نفت خاطر نشان کنیم و [illegible] (عدم) اگر اراده

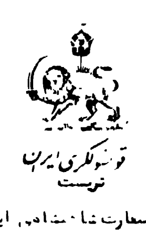
روسیه و [illegible] الله [illegible] خوب [illegible] و نتایج خوبی برای شرکت [illegible]

و تذکر [illegible] وزیر خارجه را نپسندیده [illegible] خوف دارد

ارتباطی با تذکرات سیاسی ندارد و ما انجام تعهدات را می‌خواهیم [illegible]

۱۵۲

سند شمارهٔ ۲۴



اداره
نمره
تاریخ
ضمیمه

لندن

سفارت شاهنشاهی ایران

عطف به تلگراف شماره ۶۲۴ اینک باستحضار آن سفارت شاهنشاهی میرساند که دستور صدور پروانه به کنسول انگلیس رسید و مقدار ۱۲۴ صندوق لوازم کارخانه ماشین دید کاز حمل شد و چنانکه وعده فرموده اند متمنی است مقرر فرمائید اجازه بقیه نیز صادر شود که با کشتی Arabia ۱۲ مه حمل شود.

در این موقع لازم میداند این نکته را باستحضار آن سفارت شاهنشاهی برساند که از تلگراف بالانامبرده و اینکه مرقوم فرموده اید دستور داده شده لوازم صنعتی و کاز را مانند کالاهای تجارتی تلقی نمایند چنین مفهوم میشود که انگلیس‌ها برای کالاهای دیگر خیال ندارند برای ورودی پروانه عدم تعرض صادر نمایند و چون کالای فوق‌العاده زیادی مخصوصاً لوازم کارخانه ذوب آهن فعلاً در تریست گرد آمده و هر روز هم متصل میرسد و ماندن آنها در اینجا نیز علاوه بر مخارج انبارداری خیلی زیادی است بنابراین اگر واقعاً امید به تحصیل پروانه عدم تعرض نیست خوب است مرقوم فرمائید که اولاً از حمل کالا از آلمان به تریست جلوگیری شود و ثانیاً فکر دیگری برای حمل آنها بعمل آید.

کنسول شاهنشاهی

۲۰ / ۲ / ۱۹

۹۲۱ ۲/۱۲
۲۰/۲/۱۹

[illegible]
۱۳۱۹/۲/۲۰

سند شمارهٔ ۲۸

**Deutsche Gesandtschaft
Teheran.**

طهران - بتاریخ ۲۵ آوریل ۱۹۴۰
شماره ۸۰۸/۱۹۴۰

یادداشت

سفارت آلمان با اظهار تعارفات خود محترما مراتب ذیل را باطلاع وزارت امورخارجه شاهنشاهی ایران میرساند :

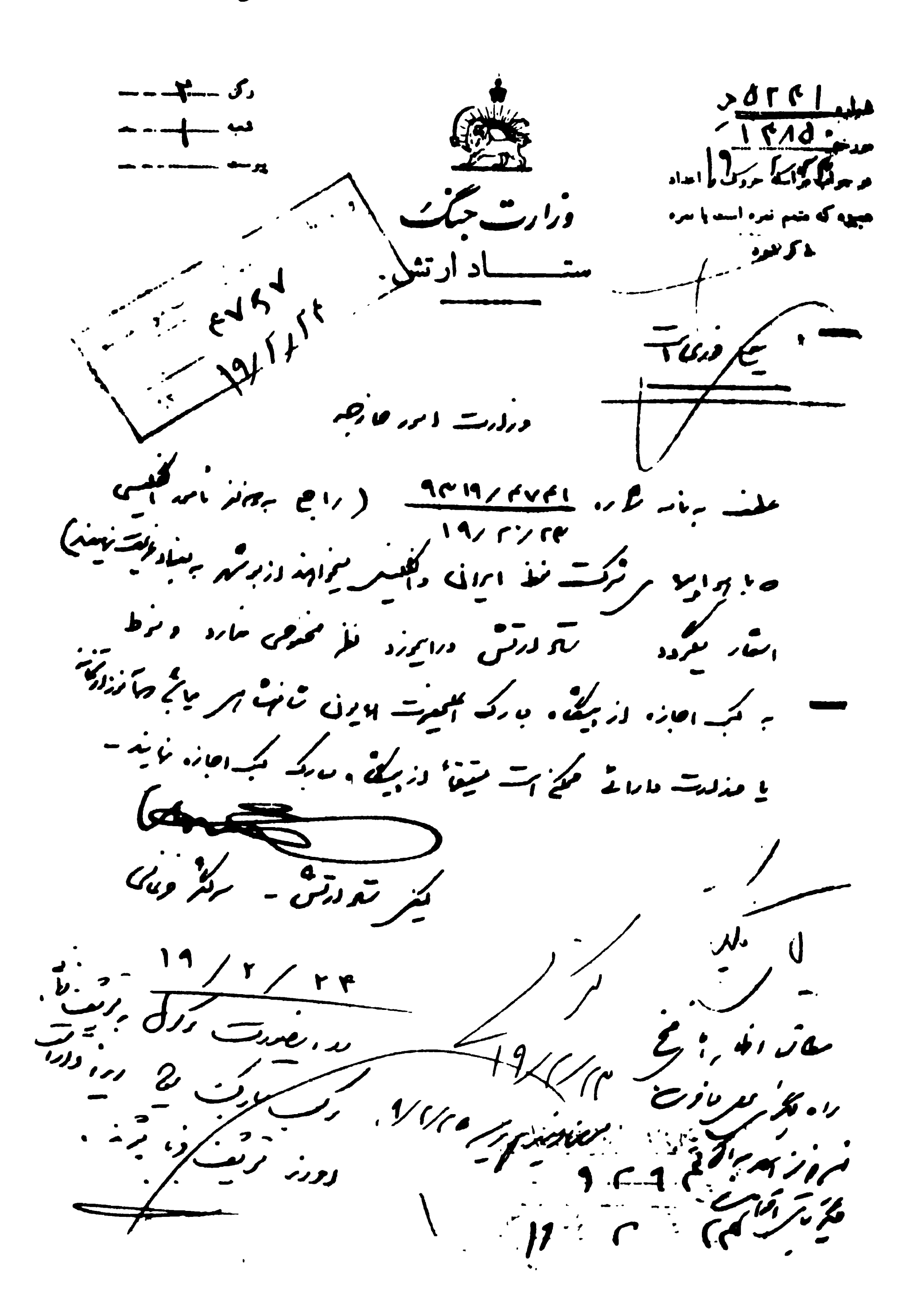
آقای (کارل شوکمان) Karl Schuhmann

تبعه دولت آلمان و صاحب کمپانی اندون در برمن که ضمنا در طهران و تبریز نیز دارای شعباتی میباشد فعلا برای انجام امور تجارتی در طهران توقف دارد . مشارالیه برای رسیدگی بامور شعبه تبریز چند روز قبل از اداره کل شهربانی تقاضا نمود جواز مسافرت به ایشان داده شود . باوجود تاکید پی در پی هنوز جواز مسافرت اعطا نشده است . بنابراین سفارت آلمان مراتب را اشعار و از وزارت امورخارجه شاهنشاهی ایران خواهشمند است مقرر فرمایند اقدامی بعمل آید که جواز مسافرت مورد تقاضای آقای شوکمان بفوریت صادر گردد . در اینموقع سفارت آلمان لزوما توجه وزارت امورخارجه شاهنشاهی را باین نکته معطوف میسازد که در هفته های اخیر اعطای جواز مسافرت باتباع آلمانی بی نهایت طولانی میشود . البته تصدیق خواهند فرمود که تاخیر در اعطای این قبیل پروانه ها باعث لطمه به امور تجارتی ایران و آلمان خواهد بود و ضرر آن نه تنها متوجه آلمان بلکه متوجه منافع ایران خواهد گردید . بااین ترتیب سفارت آلمان خواهشمند است مقرر فرمایند ترتیبی داده شود که در آتیه اعطای پروانه مسافرت باتباع آلمانی بدون اشکال صورت پذیرد .



وزارت شاهنشاهی امورخارجه ایران
طهران

سند شمارهٔ ۲۶


وزارت جنگ

ستاد ارتش

وزارت امور خارجه

عطف به نامه شماره ۹۳۱۹/۲۷۴۱ ۱۹/۲/۲۴ (راجع به [illegible] انگلیسی

[illegible] شرکت نفت ایران و انگلیس میخواهد از بوشهر به بغداد [illegible]

اشعار میگردد ستاد ارتش در اینمورد نظر مخصوصی ندارد و شرط

به کسب اجازه از پیشگاه مبارک اعلیحضرت همایونی شاهنشاهی [illegible]

با [illegible] مقتضی است مستقیماً از پیشگاه مبارک کسب اجازه نمایند -

رئیس ستاد ارتش - سرلشکر [illegible]

۱۹/۲/۲۴

سند شمارهٔ ۳۱

BRITISH LEGATION,
TEHRAN.

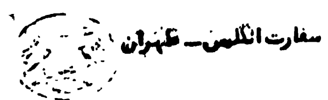
Immediate.

12th May 1940.

No. 212.

His Majesty's Legation presen their compliments to the Imperial Ministry of Foreign Affairs, and have the honour to state that Professor Rushbrook Williams, an official of the British Ministry of Information, accompanied by his secretary, Mr. Bennett, is now in Bushire and is obliged to be in Bagdad on May 14th.

2. In these circumstances His Majesty's Legation have the honour to request that the necessary authority may be granted immediately to the Anglo-Iranian Oil Company to carry Professor Rushbrook Williams and Mr. Bennett on May 13th or 14th from Bushi to Bagdad in one of the Company's aeroplanes.



سفارت انگلیس — طهران

۲۲ اردیبهشت ۱۳۱۹

خیلی فوری است

شماره ۲۱۲

سفارت اعلیحضرت پادشاه انگلستان تعارفات خود را بوزارت امور خارجه شاهنشاهی اظهار و محترما اشعار میدارد که پروفسور راش بروک ویلیامز یکی از مامورین وزارت اطلاعات انگلیس باتفاق دبیر خود موسوم به مستر بنت حال در بوشهر بوده و مجبور است که در تاریخ ۱۴ می در بغداد باشد.

۲— در این صورت سفارت محترما تقاضا دارد که بشرکت نفت انگلیس و ایران فورا اجازه لازم داده شود که پروفسور راش بروک ویلیامز و مستر بنت را در تاریخ ۱۳ یا ۱۴ می (۲۳ یا ۲۴ اردیبهشت) بوسیله یکی از هواپیماهای شرکت از بوشهر ببغداد حرکت دهد.

۹۰۵۶

19/2/22

BRITISH LEGATION TEHRAN

سند شمارهٔ ۲۹

نمونه ۲

شماره‌بایگانی   **وزارت امور خارجه**   موضوع پاکنویس

شماره   اداره [illegible]   پیوست

پرونده   مسئول پاکنویس

۱۴۵۰	تاریخ تحریر ۹/۸/۹	تاریخ پاکنویس	مسئول پاکنویس	۱۳

فوری

عنوان پاکنویس اداره سیاسی [illegible]

مقرر است برای آقای [illegible] وابسته مطبوعات آلمان

تقاضای ورقه موقت شده چون آگرمان ورقه مزبور از این

اداره سیاسی صادر شده و [illegible] روز شنبه [illegible]

با [illegible] به اتفاق خانمش به [illegible] برود خواهشمند است

[illegible] را [illegible] لازم [illegible] ایشان [illegible]

[illegible] خودشان را همراه خواهند داشت

سند شمارهٔ ۳۵

سفارت شاهنشاهی ایران

لندن

تاریخ

نمره

موضوع

ملحقات

از قرار اطلاع واصله از [illegible] ۲۱ اردیبهشت ساعت نه صبح [illegible]

[illegible] به ارتفاع خیلی بلندی [illegible]

[illegible]

مشخص است [illegible] از حیث ارتفاع زیاد معلوم نشده ولی [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] فوراً [illegible]

اداره-----------



گزارش شهربانی استان ۴

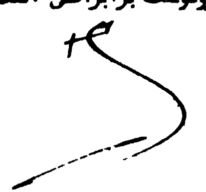
محرمانه

وزارت کشور

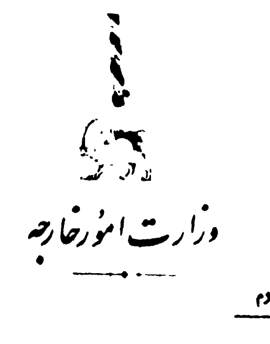
رونوشت .... شماره ۷۷۹ .... مورخه ۱۹/۴/۲۰/۱۱ وزارت/اداره که اصل آن بشمارهٔ .... ثبت شد

استانداری ۴ تعقیب شماره ۷۳۶ ـ ۱۹/۴/۱۱ طبق گزارشهای مهاباد ـ میاندوآب و سقز مسیو باول کنسول آلمان با مترجم خود اصغر نیرو ای به مهاباد عزیمت در مقابل گاراژ وطن نهار صرف ببازار رفته یك زوج (چاروق نا کفش کردی وهرقچین یراق دار و سوزن دوزی زنانه خریداری پس از یکساعت بطرف میاندوآب عزیمت در میاندوآب در پل زرینه رود پیاده شده با سو بودکال ـ چکسلواکی رئیس حسابداری شرکت اشکودا که برای ساختمان پل آنجا بود ملاقات تا غروب با ایشان مشغول گردش و صحبت بوده ساعت ۲۰ بمنزل سربودا رفته جهة صرف شام در کارخانه قند منزل شهرنیا چك مکانیك کارخانه رفته پس از صرف شام بمنزل سربودا مراجعت خوابیده صبح برخواسته پس از صرف چای و گردش در اطراف پل ساعت ۱۰ بطرف سقز عزیمت در سقز هم بدون ملاقات باکسی پل سقز را تماشا نموده و بلا فاصله بطرف میاندوآب مراجعت ساعت ۶ عصر بمیاندواب وارد و در منزل سربودا استراحت صبح ساعت ۱۱ بطرف تبریز عزیمت نموده استحضارا معروض داشت. رئیس شهربانی رضائیه. یاسیار بهزادی.

رونوشت برابراصل است



سند شمارهٔ ۳۸



وزارت امور خارجه

اداره دفتر محرمانه
شماره ۱۵٤۹
تاریخ ۱۳/ ۳/ ۱۳۱۹
پیوست

نسخهٔ دوم

محرمانه

لندن

سفارت شاهنشاهی

پیرونامهٔ شمارهٔ (۱۰۸/ ۶۲۰۰) مورخهٔ ۷/ ۲/ ۱۹ راجع بکالاهای بازرگانان ایرانی که بوسیلهٔ کشتی اوهنغلس حمل و کشتی نامبرده از طرف مامورین انگلیس توقیف شده است نامهٔ اخیرا از وزارت بازرگانی رسیده که در جزو کالاهای محموله با کشتی نامبرده ـ کالاهائی متعلق بارتش شاهنشاهی بوده که بعنوان میسیون نظامی برن حمل میشده است و خواسته اند اقدام برای استخلاص آنها و تحویل میسیون نامبرده بشود.
رونوشت نامهٔ وزارت دارائی با صورت کالاهای متعلق بارتش شاهنشاهی بپیوست فرستاده میشود مقتضی است اقدامات لازمه در اینباب بعمل آورده نتیجه را اطلاع دهید وضمنا از هرگونه اقدامات هم که نسبت بسایر کالاها که صورت آنها طی نامهٔ نامبرده بالا بآنسفارت فرستاده شده است نموده اید وزارت امورخارجه را آگاه دارید.

وزیرامورخارجه

۱۹/ ۱۰/ ۱۵

سند شمارهٔ ۳۶

از تهران ۲۴۸

۱۳۱۹/۴/۱۰

بطوریکه در رادیو برلن شنیده و استنباط کرده‌اید آلمانها برخلاف [illegible]
و ترتیب و متاثر نمودن ما طرفیت خود از اینگونه انتشارات
و عبارات خوش و دوگذار نمی‌کردند چون از این راه نتوانستند به مقصود خودشان برسند
اخیراً شاید بواسطه غرور و پیشرفت‌هایی در جنگ لحن شان را تغییر داده به کنایه و اشاره
[illegible] مطالب تهدیدآمیز اظهار میدارند غافل از اینکه [illegible]
[illegible] باشید و [illegible] این اظهارات زننده تهدیدآمیز [illegible] هیچکدام در ما تأثیر
نبوده و ما را از استقلال فکر و سیاست بی‌طرفی خود در حفظ [illegible]
و [illegible] منحرف نمی‌کند [illegible]
صحبت و [illegible] در مقالات مربوطه و از طرف خودتان [illegible] اینکه از رادیو برلن
شنیده‌اید [illegible]
رویه و سیاست خود ثابت بوده و [illegible] تهدیدات [illegible]

[illegible] ۱۶۹۰

سند شمارهٔ ۴۲

REGIA LEGAZIONE D'ITALIA
NELL' IRAN.

Aide Mémoire

La nuit écoulé des voleurs sont entrés dans la maison du Commandant Lolà, Attaché Naval d'Italie, et lui ont volé un certain nombre des effets vestiaire.

La Légation Royale d'Italie en priant le Ministère Impérial des Affaires Etrangères de vouloir bien interesser la Préfecture de Police de ce qui est passé, a l'honneur d'attirer sa bienvaillance sur ce fait suivant : il y a à peu près dix jours des voleurs ont pénetré dans la maison de Monsieur Giardini, premier secrétaire de la Légation, en forçant la porte d'entrée et en faisant à l'intérieur de la maison des préparatives pour emporter tout ce qui était possible.

Ils n'ont pas pu réaliser leur projet, parce que on s'est aperçu à temps.

Téhéran, le 9 Juin 1940-XVIII.

Ministère Impérial des Affaires
Etrangères
Teheran

۱۹/۳/۲۰

سند شمارهٔ ۳۹

از تهران

۷۵

۱۳۱۹/۲/۱۸

۲۵۸ و ۲۶۰ و ۲۶۲ جواباً نوشته‌اند و نوشته بودند در رادیو هم گفته شد

و گفته جواب [illegible] اقدام را [illegible] انتظار داریم [illegible] را

و سرعت کار به سیاست و روی بیطرفی مطلق [illegible] خود این [illegible]

رفع [illegible] و گفتن خود [illegible] و دیگران [illegible] ملاقات

[illegible] اثر این رویه را خاطرنشان [illegible] و از لحاظ [illegible] گزارش نمایند

جواب [illegible] سفارت [illegible] مشار به [illegible] از راه [illegible] در مسکو

با [illegible] ملاقات خواهد کرد ضمناً چون تعیین ویزا [illegible] فوری انجام [illegible] شود

فوراً امر لازم برای صدور ویزا ایشان و خانم و فرزندشان [illegible] نمایند ۷۸۴/۱ [illegible]

[illegible]

۱۹/۲/۱۷

راجع به ویزای [illegible] فوری [illegible]

۱۹/۲/۱۷

راجع به ویزا [illegible]

۱۹/۲/۱۷

سند شمارهٔ ۴۹

از تهران ۲۶۹

۱۶/۴/۱۳۱۹

از قراری که اطلاع رسیده [illegible] دیشب اولین دفعه بود که رادیو روسیه فارسی نطق را انتشار داده به طور حقیقت گفته از [illegible] ترکها با تحریک انگلیس در صدد برعلیه شوروی اقدام کنند اگر از طرف ترکیه اقداماتی که لازم است [illegible] — — — — [illegible] — این خبر باعث کمال تعجب و مسلم نیست این هم نمونه دیگر که امشب اولین دفعه به زبان فارسی از ناحیه شوروی منتشر کرده رادیو برلن که هر شب به فارسی نطق انتشار و نموده دیشب نطق را انتشار نداده [illegible] تعطیل کرده ولی رادیو شوروی [illegible] شروع به نطق انتشار نموده [illegible] فوق را اظهار داشته است امروز [illegible] از [illegible] این اطلاعات با حقیقت از [illegible] مطلب را تحقیقات لازمه به عمل آورده نتیجه را تلگرافاً [illegible] مراکز اوراق [illegible] ۹۸۴ شد.

سند شمارهٔ ۴۷

سند شمارهٔ ۵۰

[illegible]

سند شمارهٔ ۵۰

۲۲۴ از تهران

۱۳۱۹/۴/۲۷

تلگراف [illegible] دفتر کمیسیون [illegible] رسید [illegible] با تمام [illegible] صحیح بود اما [illegible]

[illegible] انگلیس در ایران در حفظ [illegible] نفط نموده [illegible]

[illegible] با وجود اطلاع [illegible] ایران دارد [illegible]

[illegible] دولت شاهنشاهی ایران در حفظ [illegible] خود [illegible]

در [illegible] مملکت [illegible]

انگلیس را در جنوب [illegible] از نواحی جنوب [illegible] فقط [illegible]

[illegible] در تمام [illegible] ایران [illegible]

[illegible] دولت شاهنشاهی [illegible]

[illegible]

در اطراف این [illegible] نموده [illegible]

[illegible] دولت شاهنشاهی ایران و [illegible] نفط [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ۹۲۹ [illegible]

[illegible]

از تهران

۶۹۲

۱۳۱۹/۴/۲۱

[illegible] ۲۶۹ [illegible] روزنامه [illegible]

کرده [illegible] آلمان [illegible] روابط [illegible] شوروی

[illegible] گفته [illegible] در مقالات [illegible]

خواهد [illegible] خواهد کرد [illegible] مقالات [illegible]

[illegible] گزارش [illegible] حقیقت [illegible]

[illegible]

[illegible] داشته باشند [illegible]

[illegible] روشن کردن [illegible]

[illegible] ۱۰۴۴ [illegible]

۱۰۳۳

سند شمارهٔ ۵۱

REGIA LEGAZIONE D'ITALIA
NELL' IRAN

N° I6II.

La Légation Royale d'Italie présente ses compliments au Ministere Imperial des Affaires Etrangères et a l'honneur de l'informer que Son Excellence Monsieur Luigi Petrucci, Ministre d'Italie desire se rendre à Gorgan, via Firous Kou, et sera accompagné de son cuisinier Vincenzo Pellegrini et de Monsieur Carlo Gaviraghi.

La Légation Royale s'empresse de faire parvenir ci-joint, le passeport de Mr. Pellegrini et le permis de sejour de Mr. Carlo Gaviraghi en le priant de bien vouloir donner les instructions nécessaires aux autorités compétentes pour leur délivrer le permis de voyage.

La Légation Royale presente ses remerciements d'avance.

Téhéran, le 3 Août 1940/XVIII°.

۲۲۵۴۲
۱۹ ۵ ۱۲

Ministère Imperial
des Affaires Etrangères.
Téhéran.

۸۱۲۳
۱۹/۵/۱۵

سند شمارهٔ ۶۰

۵۶ [illegible]

۱۳۱۹/۵/۲

طبق گزارش گمرک بندر شاهان یک هواپیمای بزرگ ساعت دوازده بیست و ششم تیر از

شرق آنجا که چهار کیلومتر در داخله خاک ایران است [illegible] و از جنوب آنجا بسمت جنوب

[illegible] رهسپار گردید بواسطه ارتفاع زیاد علامت آن تشخیص داده نشد گمرک بندر شاهان

به گمرک بندر [illegible] اعتراض کرده. [illegible] اعتراض [illegible]

[illegible] اعتراض و اقدامات مقتضیه [illegible] تلگراف [illegible] ۹۲۱ [illegible]

[illegible]

۱۳۱۹/۵/۳

سند شمارهٔ ۵۶

از تهران ۲۹۷
۱۳۱۹/۵/۱۴

[illegible] سفارت شاهنشاهی ایران در [illegible] تلگراف [illegible]

از [illegible] دولت [illegible] منظور ما

با شرکت نفت [illegible] استیفای حقوق حقه [illegible] دارد

ثانیاً [illegible]

[illegible] حقوق [illegible]

[illegible] خود [illegible]

و در [illegible] تمام این [illegible] تعهدات [illegible]

[illegible] خود [illegible]

[illegible] خود را نسبت به [illegible]

[illegible] این [illegible]

[illegible] صراحت [illegible] اظهار [illegible] ۱۰۱۱

[illegible]

سند شمارهٔ ۶۲

از تهران ۱۰/۵

۴۹۴

۱۳۱۹/۵/۱۴

ثبت. نمره ۹۲۱ از وزیر الحضور [illegible] به ارکان حرب [illegible] شانزده اول مرداد از جنوب

یک هواپیما شوروی از شرق آسمان گذشته در ناحیه [illegible] چهار کیلومتری [illegible] از

آسمان گذشته رو به سمت مغرب [illegible] ارس به پرواز و به واسطه اوضاع [illegible] عده [illegible]

تشخیص داده نشد در اینجا [illegible] شوروی [illegible] در اینجا [illegible] [illegible]

تهران نمره ۱۳۴۳

۱۳/۵/۱۹

یادداشت به [illegible] نوشته

۱۹/۵/۱۶

سند شمارهٔ ۶۱

Deutsche Gesandtschaft
Teheran

شماره ۱۶۹۹

طهران مورخه ۱۴ اوت ۱۹۴۰

یادداشت

سفارت آلمان با اظهار تعارفات خود بوزارت امور خارجه شاهنشاهی ایران محترما آگهی میدهد که آقای گستفلد Gostfeld تبعه آلمان که سمت نمایندگی بنگاه باربری نوبل ایران اکسپرس را در جلفا عهده دار میباشد در تاریخ ۹ اوت برای پاره مذاکرات اداری به تبریز مسافرت نموده و از آن تاریخ تا بحال در انتظار گرفتن جواز مراجعت به جلفا در آنجا مانده است.

بنگاه نوبل ایران اکسپرس شعبهٔ از اداره باربری شنکر و شرکاء است که از طرف دولت آلمان مامور حمل و نقل کالاهای ایران و آلمان میباشد. بر اثر غیبت ۶ روزه نماینده این بنگاه از جلفا مقدار زیادی کالا که برای فرستادن حاضر بوده است در آنجا متوقف مانده است. برای اینکه امور حمل کالاهای متوقفه در جلفا بدون مرافعه و شکایت انجام یابد سفارت آلمان از وزارت امور خارجه شاهنشاهی خواهشمند است به مامورین مربوطه تلگرافا دستور فرمایند فورا جواز مراجعت به جلفا برای آقای گستفلد صادر گردد.

سند شمارهٔ ۶۶

از تهران

م.م

۱۳۱۹/۵/۱۶

۲۹۰ نطق مولوتف در واقع تکرار مقالات جرائد شوروی بود در جواب آن

دلیلی نیست و چیز دیگر نداریم علاوه کنیم مگر در موضوع آنکه میگوید [illegible] ایران

لازم دیدم تکذیب نمایم این عبارت با آنچه تا به حال از رویه خود [illegible] اظهار

مغایرت است زیرا مفهومش این است که ما با علم به این پرواز تکذیب کرده‌ایم و این

تصور موهون را جداً رد میکنیم باز هم با آن صراحت لهجه تکرار میکنیم ما

هیچ پروازی را ندیده‌ایم از این بابت هم اطلاع نداریم در این باب جرائد

مخصوصاً در این موضوع گله که اخیراً با سفیر کبیر شوروی مذاکره و گله شده است در این باب هم

جوابی در مقابل — گوشزد و اظهار دلتنگی نموده جرائد و رفع این

سوءتفاهم را بجا میدانیم ۱۰۱۵ ۱م

سند شمارهٔ ۶۳

۱۲۱

(۳۰۹) ۱۹/۶/۱

تهران ۲۹ ار[illegible] ۱۳۲۰ دفتر مخصوص شاهنشاهی

در تعقیب (۱۰۹) معروضه سابق بعرض میرساند با اینکه [illegible] دولت شاهنشاهی با کوشش‌های مخلصانه متحده در اروپا

با دولت شوروی روی اساس همسایگی و حسن تفاهم قرار گرفته [عهدا] دولت شوروی با استفاده از جنگ اروپا روسیه

برای ایران [illegible]

دیرینه روسیه امپراطوری را پیش گرفته میخواهد [illegible]

از روز ورود اینجانب تاکنون همه روزه بد خلقی و بهانه جوئی‌های عمال شوروی را اینجانب با صبر

و تحمل وظایف خود را انجام میدادم [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

حالا که موضوع ادعای پرداخت مطالبات را عنوان کرده میخواهند [illegible]

[illegible] مسئله [illegible] نطق مولوتوف [illegible] بهانه جوئی [illegible] ایران [illegible]

[illegible] قدمی برای رفع سوء تفاهم برداشته‌اند و با وجود اینکه میخواستم از ورود آقای ساعد

استفاده کنم آقای مولوتوف [illegible] [illegible]

ملاقات و در ضمن معرفی ایشان [illegible] تا حال

۲۲ روز است [illegible] وقت ملاقات [illegible]

[illegible]

[illegible] گفتم در [illegible] مولوتوف [illegible]

[illegible] دولت شوروی [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] را ادامه [illegible]

[illegible]

سند شمارهٔ ۶۸

از تهران

۱۳۱۹/۵/۲۷

[illegible]

سند شمارهٔ ۶۷

Deutsche Gesandtschaft
Teheran

طهران ـ بتاریخ ۱۵ سپتامبر ۱۹۴۰
شماره ۲۰۲۲/۴۰

یادداشت

سفارت آلمان با اظهار تعارفات خود محترماً مراتب ذیل را باطلاع وزارت امور خارجه شاهنشاهی ایران میرساند:

آقای (پرهستر) تبعه دولت آلمان که بسمت معلمی در هنرستان دولتی در خدمت وزارت پیشه و هنر میباشد در تاریخ ۱۹ سپتامبر (۲۸ شهریور) باداره مربوطه شهربانی کل مراجعه و تقاضای صدور پروانه مسافرت به بابل سر نموده و خیال داشته است سه روز برای گردش در آنجا توقف نماید. اداره مربوطه از مشارالیه خواسته است گواهی نامه از وزارت پیشه و هنر ارائه دهد مبنی بر اینکه ایشان واقعاً عضو وزارت خانه میباشند. کمی بعد آقای (پرهستر) گواهی نامه مورد احتیاج را تهیه و باداره مربوطه تسلیم مینماید. متصدی امر اظهار میدارد که این گواهی نامه کافی نیست و بایستی در آن مخصوصاً ذکر شود که مشارالیه قصد مسافرت به بابل سر را دارد و بهمین علت از صدور پروانه مسافرت خودداری کرده است.

واضح است که این قسم رفتار نسبت بیکنفر تبعه آلمان که در خدمت وزارت پیشه و هنر میباشند از طرف مشارالیه عدم تراضی تلقی میگردد.

سفارت آلمان با اشعار مراتب فوق محترماً از وزارت امور خارجه شاهنشاهی ایران خواهشمند است مقرر فرمایند اقدامی نزد مقامات مربوطه بعمل آید که در آتیه برای صدور پروانه مسافرت بی جهة اشکال تراشی ننمایند.

اداره ... سیاسی
۱۹/۷/۲۷

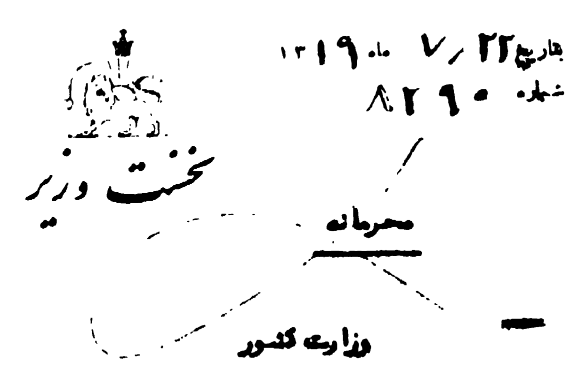
۱۹/۷/۶

وزارت امور خارجه شاهنشاهی ایران
طهران

۱۹/۷/۷

سند شمارهٔ ۷۱

سند شمارهٔ ۶۸



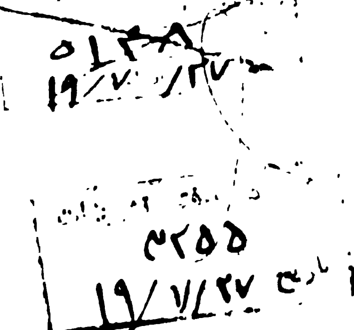
وزارت کشور

عطف بگزارش شماره (۱۱۳۹۲) ۱۹/۷/۲۰ و پیوست آن راجع بحمل استخوانهای (فون متوتولی) سفیر آلمان که چهل سال پیش در شمیران مرده و در امله با پاکوهی دفن شده ، اشعار میدارد که حمل استخوانهای نامبرده بطور ساده و بدون هیچگونه مراسم مانعی ندارد .

نخست وزیر

رونوشت برای آگاهی وزارت امور خارجه فرستاده میشود .

از طرف نخست وزیر



۱۹/۷/۲۴

سند شمارهٔ ۷۶

۵۶۳
۱۳۱۹/۷/۱۰

۲ اکتبر ۱۹۴۰

تهران وزارت امور خارجه

[illegible]

سند شمارهٔ ۷۳

از: [illegible]

۱۹/۹/۸

جناب آقای دکتر [illegible]

پیرو ۱۹۹۰ در نتیجهٔ تحقیقات دیگری که به عمل آورده‌ام معلوم شد که دو نفر

مستخدمین سفارت شوروی داخل محوطه [illegible] شده‌اند و در محل [illegible] داده

مخصوص مدرسه [illegible] در [illegible] عمومی [illegible] با ایرانیان [illegible]

باید [illegible] اقدام به [illegible] این اشخاص نموده‌اند [illegible] مقررات [illegible]

شوند [illegible] به [illegible] شوروی گفته شده اظهار تشکر نمود ۲۰۰۴

[illegible]

۴۶۷۴

۱۹/۹/۸

سند شمارهٔ ۸۶

از وزارت خارجه
۱۹/۹/۶

سفارت کبرای شاهنشاهی

چنانکه اطلاع دارید ضمن دستورات سابق کراراً خاطرنشان شده روی وضعیت [illegible] دولت ایران

از ابتدای بروز جنگ رعایت بیطرفی کامل و حفظ و تحکیم روابط دوستی با ممالک [illegible]

[illegible] متصدیان سفارت به دولت شوروی هم دولت شاهنشاهی ایران امیدوار [illegible]

روابط دوستی و [illegible] ما بین دو دولت [illegible] ترتیب یافته [illegible] در باره [illegible]

و با ملاحظه [illegible] عدم بصیرت بعضی از مأمورین [illegible] اعتماد و اطمینان

کامل بین طرفین حکمفرما نبوده بهمین جهت دولت شاهنشاهی ایران [illegible]

در همراهی سفارت به [illegible] دولت [illegible]

[illegible] تأکید [illegible] اعتماد و اطمینان [illegible]

[illegible] حسن نیت و صمیمیت دولت شاهنشاهی ایران [illegible]

[illegible] دوستانه [illegible]

[illegible] ۱۹۸۵ عامری

سند شمارهٔ ۸۵

REGIA LEGAZIONE D'ITALIA
NELL' IRAN

N° 2556.

La Légation Royale d'Italie a l'honneur de s'adresser a la courtoisie du Ministère Impérial des Affaires Etrangères en le priant de vouloir bien obtenir des Autorités Impériales compétentes le permis de voyage pour le Commandant FERRETTO Luigi, titulaire du Carnet de Navigation n°4075 ainsi que pour Monsieur CARLOTTO Sebastiano, titulaire du passeport de Service, n°798871/14, employé de la Légation Royale, qui se rendent à Isfahan pour un voyage d'agrément.

La Légation Royale d'Italie remercie à l'avance le Ministère Impérial des Affaires Etrangères pour l'aimable suite qu'il voudra bien donner à sa demande.

Téhéran, le 12 Décembre 1940/XIX.



Ministère Impérial
des Affaires Etrangères.
Téhéran.

سند شمارهٔ ۸۹

اداره انتظامات

محرمانه

وزارت کشور

رونوشت [illegible] شماره ۲۰ مورخه ۱۹/۹/۲۳ اداره وزارت که اصل آن بشمارهٔ ۹۴۳۲۷ ثبت شد

وزارت کشور — طبق گزارش شهربانی استان ششم سرگرد (فن کلارن) وابسته نظامی سفارت آلمان در تهران ساعت ۱۸ روز ۱۸ آذر

شنبه وارد اصفهان و وارد شیراز و در مهمانخانه سعدی توقف نموده. شهربانی دستور [illegible] جهت مراقبت اعمال او داده.

صبح روز ۱۹ آذر اطلاع داده شد که به اتفاق کرمر رئیس هنرستان شیراز بطرف اردکان حرکت کرده اند به بخشداری [illegible] دستور داده شد مراقب اعمال

آنها باشد ولی بعداً معلوم شد به اردکان نرفته و بقصد پاسارگاد رفته ساعت ۱۷ مراجعت کرده اند. مدت یک ساعت در

منزل کرمر مدیر هنرستان و یک ساعت در منزل (ادیسن دونات) تبعه آلمان مهندس نساجی [illegible] صرف نموده. بقیه مدت توقف

در قصبات [illegible] دستور داده شده در اطراف عملیات آنها تحقیقات نموده نتیجه را اطلاع دهند. و در شهر شیراز نیز در اداره [illegible]

از [illegible] و [illegible] و در شکارگاه عمارت [illegible] عکس برداشته و صبح ۲۱ آذر ساعت ده بطرف تهران حرکت نموده. مراتب [illegible]

رونوشت برای [illegible]

سند شمارهٔ ۸۷

مدل-۲



وزارت کشور

ادارهٔ کل شهربانی

اداره............

دایره............

موضوع ...

محرمانه

بتاریخ ۱۰/۱۰/۱۹

شماره ۷۰۶۹/۲۴۷۵

پیوست ....

وزارت امور خارجه

عطف بشماره ۴۳۰۶۴/۳۶۳۵ مطابق گزارش اداره آگاهی (سبزعلی) و (حیدر) و (میکائیل) بنام عملجات قطعه (۱۲) ساختمان راه‌آهن تبریز که نسبت بقتل (پولن الکراو) ایتالیائی مهندس قطعه مزبور مورد بدگمانی بودند دستگیر و در بازجوئی صراحتاً بکشتن مشارالیه خستو و اظهار میکنند باغوا و تحریک [illegible] این نام سرعمله که گفته است (پولن الکراو) درصدد خارج کردن آنها از کار میباشد مرتکب قتل مشارالیه شده‌اند ـ پرونده کاران مزبور با دادستان و صورت متهم میباشند ـ رئیس اداره کل شهربانی ـ سرپاس مختار

سند شمارهٔ ۹۱

اداره ...



وزارت کشور

استخراج تلگراف شیراز

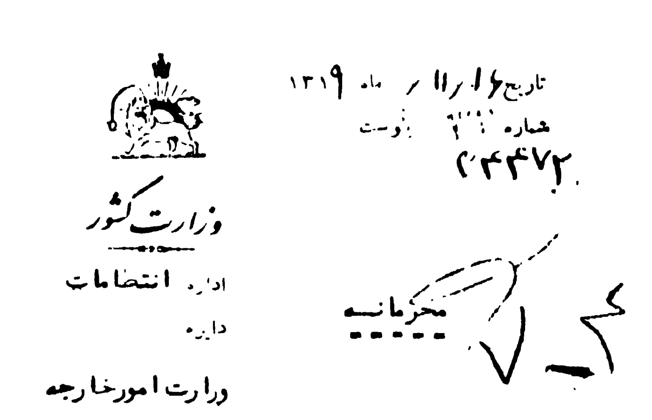
رونوشت شماره مورخه که اصل آن بشماره ثبت شد

کشور استاندار نایب اول قونسول‌گری آلمان در تبریز دارای معرفی نامه ۴۷۸ صادره از تهران ساعت پنج ۲۴/ آذر وارد شیراز ودرخانه (گرمر) مدیرفنی هنرستان منزل نموده شهربانی مراقب عملیات ورفتارمشارالیه میباشد همه روزه جریان عرض خواهد شد اصولا اگر دستوری هست ابلاغ فرمایند.

۲۴۹/ ۳۰/ ۹/ ۱۹ مهدی فرخ

۱

سند شمارهٔ ۹۰


تاریخ ۱۶/۱۱/ ماه ۱۳۱۹
شماره ... پیوست
۲۴۴۷۲

وزارت کشور

اداره انتظامات
دایره

محرمانه

وزارت امور خارجه

گزارش محرمانه شماره ۱۸۳ــ ۳۰/۱۰/۱۹ فرمانداری مراغه مشعر است که روز ۲۳ دیماه ساعت ۱۲ آقای ویلهلم هراند ــ بازرگان تبعه دولت المان با بانوی خود هرتا هراند دارنده پروانه اقامت ۵۹۷۰ و ۱۰۴۳۴ بمراغه وارد و در منزل دبر تبعه المان متخصص برق مراغه منزل کرده در موضوع فروش اسباب و آلات چراغ برق مذاکره و ساعت ۱۵/۳۰ همان روز به تبریز مراجعت نموده است.

وزیر کشور

۴۲۹۱
۱۷/۱۱/۱۹

۱۹/۱۱/۱۹

۵۰۸۲۴
۱۷/۱۱/۱۹

سند شمارهٔ ۹۳

اداره ... .

وزارت کشور

رونوشت ... شماره ۷۴۸۵ مورخه ۲۰/۱۰/۲۰ اداره ... که اصل آن بشماره ...... ثبت شد

وزارت کشور

بنا به گزارش رسیده ساعت ۱۸ روز ۱۴ دی ماه گذشته مهندس ژیلا ردیناربین تبعه ایطالیا که در راه لاهیجان کار میکرده به علت کسالت و ابتلاء بمرض برای معالجه به بابل میاید که از آنجا بطهران برود مهندس نامبرده در مهمانخانه بابل نوا اقامت پس از یکساعت صدای پرت شدن شخصی از ایوان مهمانخانه به حیاط مجاور شنیده میشود پس از تحقیق معلوم میشود که مهندس ژیلا را زپنج متر ارتفاع پرت شده بلا فاصله اورا به بیمارستان انتقال میدهند در آنجا اثر ضربه چاقو زیر سینه چپ منشا هده میشود و پس از دو ساعت دیگر فوت مینما ید فعلا ازطرف مامورین شهربانی ودادسرای بابل تحت بررسی قرار گرفته و آنچه تاکنون باز پرسی شده خودکشی نبوده و گویا سوء قصد بوده است نتیجه پس از ختم قضایا بعرض خواهد رسید .

فرماندار .

رونوشت برابر اصل است .

سند شمارهٔ ۹۲

تاریخ ۱۶/۱/۱۳۲۰
نمره

سفارت شاهنشاهی ایران
لندن

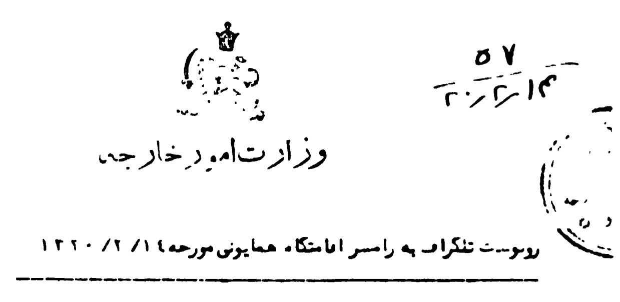
نمره ۳
دوسیه ۷
ملاحظات

موضوع تبلیغات [illegible]

بمناسبت پیشرفت‌های اخیر بین انگلیس و عراق روزنامه‌های اینجا چنانچه روزه [illegible]
اشاراتی به ایران کرده‌اند و نکته [illegible] پس از عراق نوبت ایران است
چنین وانمود کرده‌اند که آلمان چشم طمع نسبت به نفت ایران داشته
و عمال خود را [illegible] و سیاحان و اتباع آلمان در ایران [illegible] انتشار
داده میشوند و [illegible] از طرف سفارت [illegible] کرده‌اند. مقامات اخیر
محدوداً [illegible] و تقویة خاطر نشان شده در دولت و ملت ایران [illegible]
و بیطرفی خود را حفظ خواهند کرد. تقدیم میشود

۲۱۸/۲۰ ۳۱

سند شمارهٔ ۱۰۱


۵۷
۱۴/۲/۲۰

وزارت امور خارجه

رونوشت تلگراف به رامسر اقامتگاه همایونی مورخه ۱۴/ ۲/ ۱۳۲۰

ریاست دفتر مخصوص شاهنشاهی

۲۸۱ با وزیرمختار انگلیس در زمینه که مقرر فرموده اند مذاکره و خاطرنشان شد اگرچه حوادث چند روزه اخیر عراق سوءتی که تصور آن نمیرفت کسب شدت و وخامت نمود معهذا اکنون نیز هر اندازه که برای اصلاح و مسالمت بتوانند کوشش کنند مورد خشنودی خواهد بود اظهار داشت اختلاف اساسی در موضوع آوردن قوای انگلیس و ماندن یا عبور آنها نیست حقیقت مطلب این است که رشید عالی و عده از فرماندهان ارتش برای تسلیم کشور عراق بمقصود آلمان مصمم و از مدتی پیش مشغول تشبثات بودند و هرچه تاخیر میشد ماده غلیظ تر میگردید دولت انگلیس بهیچوجه مایل نبود وضعیت عراق بهم بخورد و از اینکه این حوادث در همسایگی ایران که با آرامش و سلامت آن علاقه کامل هست واقع میشود متاسف است لیکن وقتی یکعده در عراق خواسته اند از گرفتاریهای فعلی انگلیس استفاده و قوای انگلیس را مورد حمله قرار دهند ناچار اینطور پیش آمده است و هر وقت زمامداران عراق تغییر رویه دهند اصلاح آسان خواهد شد میگفت ممکن است عده از اتباع آلمان که بعنوانات مختلف کسب و کار در این کشورها هستند ولی از افسران آلمانی میباشند بعراق بروند و سازمان قوای عراق را در دست گرفته توسعه دهند و کشمکش را شدید و طولانی نمایند ضمنا اظهار داشت که پس از وقایع بالکان فعالیت آلمانها برای حرکات و تشبثات در کشورهای آسیائی مخصوصا در قسمتهائی که بعد از این شدت میابد و مستلزم مراقبت زیاد خواهد بود باو گفتم در قسمت مربوط بایران چنانکه مکرر مذاکره شده بر اساس سیاست بیطرفی کامل و حفظ مصونیت کشور نسبت بهمه بیگانگان از هیچ مراقبت و اقدامی فروگذار نشده و نخواهد شد گفت امنیت و تمامیت ایران برای انگلیس اهمیت و ارزش زیاد دارد و آرزومندیم این کشور از صدمات و خسارات جنگ ایمن و دور بماند نسبت بوضعیات عمومی گفت که امسال بر انگلستان خیلی سخت خواهد گذشت انگلیسها این معنی را میدانند و مقاومت خود را با تحمل هرگونه مشقت دوام خواهند داد تا وسایل کافی از امریکا برسد آن وقت صورت کار طور دیگر خواهد شد چون - خبرگزاری رویتر دیده شد که برای رفتن کشتیهای بازرگانی به خلیج فارس و عراق اجازه مخصوص باید صادر شود از وزیرمختار کیفیت را پرسیدم اظهار داشت این مطلب تازه نیست همانست که سابقا اطلاع داده شد مقصود محض احتراز از معطلی در دریاها بایستی برای کالاها قبلا تصدیقنامه مبداء و مقصد صادر شود و این ترتیب اسباب تسهیل خواهد بود. عامری

رونوشت با اصل برابر است
بجای رئیس اداره پیمان سکانه
امضا احمد مهند

سند شمارهٔ ۹۹

۹۰
۲۰/۲/۲۲



وزارت امور خارجه

رونوشت یادداشت بسفارت انگلیس شماره ۱۱۵۱/ ۲۲/ ۲/ ۱۳۲۰

وزارت امورخارجه شاهنشاهی ایران با اظهار تعارفات خود بسفارت اعلیحضرت پادشاه انگلستان احتراما زحمت افزا میگردد • برطبق گزارش واصله از مقامات مربوطه شاهنشاهی درساعت ۸/۵ روز ۱۱ اردی بهشت ماه ۱۳۲۰ یک هواپیمای انگلیسی یک باله دوموتوره سیاه رنگ بدون علامت ازبصره پرواز درفضای اهواز ظاهر ودرسمت مجره مسجد سلیمان حرکت نموده است.

وزارت امورخارجه شاهنشاهی نسبت بتجاوز هواپیمای مزبور بکشور شاهنشاهی جدا اعتراض نموده واز سفارت اعلیحضرت پادشاه انگلستان خواهشمند است با تعیین علت تجاوز اقدام جدی وفوری بنمایند که ازطرف مقامات مربوطه دستور کافی برای جلوگیری ازتکرار ونظائرآن درآتیه داده شود وازنتیجه وزارت امورخارجه را آگاه فرمایند •

رونوشت بااصل برابراست
بجای رئیس اداره پیمان سه گانه
امیر احمد مهبد



سند شمارهٔ ۱۰۷

سفارت شاهنشاهی ایران
لندن
دفتر سرپرستی محصلین

ضمیمه

ترجمه نامه سفارت شاهنشاهی لندن به تایمز مورخه ۱۲ مارس ۱۹۴۱

بی‌طرفی ایران

اخیراً در بعضی از روزنامه‌های انگلستان اخباری انتشار یافته که راجع بوجود عملیات بیگانه در ایران انتشار یافته شده و از این رهگذر نتیجه‌های سریع و بی‌موقع نسبت به وضعیت بی‌طرفی ایران گرفته‌اند.

چون مهم است که وضعیت حقیقی امروزه ایران به آگاهی همه برسد وظیفه خود میدانم که بوسیله جریده محترم شما وجود هرگونه عملیات مضره و نفوذ بیگانه را در ایران بطور قطع تکذیب کنم.

از بدو جنگ دولت و مردم ایران در حفظ موارد بی‌طرفی کامل کشور را تأیید و بنا بر این اضافه میکنم که در هیچ کیفیتی عملیات بیگانه در ایران اجازه داده نخواهد شد.

م. مقدم. وزیر مختار ایران



وزارت امور خارجه

رونوشت تلگراف از مسکو مورخه ۱۳۲۰/۴/۶ ۶۶

راجع به بیطرفی کامل دولت شاهنشاهی ایران امروز پنجم تیرماه صبح یادداشت به مضمون ذیل به کمیساریای خارجه فرستاده شد سفارت کبرای ایران به دستور دولت متبوعه خود محترما باستحضار کمیساریای خارجه میرساند که در وضعیت حاصله ازجنگ آلمان واتحاد جماهیر شوروی دولت شاهنشاهی ایران بیطرفی کامل را رعایت خواهد کرد .

رونوشت با اصل برابر است

بجای رئیس اداره پیمان سه‌گانه

امیر احمد مهبد



سند شمارهٔ ۱۱۰

BRITISH EMBASSY,
MOSCOW.

L'Ambassade de Sa Majesté Britannique présente ses compliments empressés à l'Ambassade Impériale de l'Iran et a l'honneur de La prier de bien vouloir donner des visas de transit de service à

Mme M.E.Hair, épouse de l'Archiviste adjoint,
et sa fille,
Mlle P.M.E.Hair, agée de 6 ans.

Les deux passeports sont sous ce pli.

BRITISH EMBASSY MOSCOW

AMBASSADE DE GRANDE BRETAGNE,
MOSCOU:
le 19 juin 1941.

۱۴۳۷
۱۳۲۰/۳/۳۱

سند شمارهٔ ۱۰۹

سفارت شاهنشاهی ایران

لندن

تاریخ

نمره

موضوع

ملاحظات

را استعمال نمایند تا تانک‌های امریکایی به ایران [illegible] برسد و کارخانجات [illegible] متعادل

بیشتر [illegible] سرباز و اسلحه تهیه نمایند [illegible] بعد از [illegible] آنقدر حکومت آلمان و روس

تا کنون [illegible] سیاسی از ایران بروند ولی به عقیدهٔ بنده بهتر است [illegible]

[illegible] که از روسیه [illegible] واقعه [illegible]

۹۱

۲۰/۴/۶

تاریخ

نمره

سفارت شاهنشاهی ایران

لندن

نمره ۳

ضمیمه ۱

موضوع دفتر مخصوص شاهنشاهی

ملاحظات

I

دیروز که برای کاری به وزارت امور خارجه رفته معاون وزارت امور خارجه را ملاقات نمود

راجع به صحبتهای جنگ روس و آلمان خود او صحبت را آغاز کرد گفت دفعه آخر در نمایندگی

منهم گفتم که تصور میرود آلمان ۲ هفته دیگر به روسها حمله نماید حالا تا دقیقه آخر من خیال میکردیم

که جمع آوری قوا در سرحدات روس از طرف آلمانها برای احتیاط و گرفتن امتیازات از

روسها بوده است. از این حیث که جنگ بالاخره اتفاق افتاد خوشنود هستیم. بعد گفت ما از ترکها

عدم ... و اضافه کرد که آلمانها روسیه را منقرض و قطعه قطعه خواهند کرد در هر قطعه

یکی از اشخاص ... را منصوب و ریاست آن معین خواهند کرد. ... مرادش از ...

مفهوم صحبتش این بود که به همین ترتیب ... آلمان ... نفت و ثروت اوکراین

و غیره استفاده کنند. ... در ... خاصه ... بهتر ... در ...

روسها ... و ... ان ... نهایت ... از

سفارت شاهنشاهی ایران

لندن

کارتن ۴

دوسیه ۷

تاریخ ۱۱/۴/۱۳۲۰

نمره

موضوع تلگراف به وزارت امور خارجه

ملاحظات

ایوننگ استاندارد امروز مینویسد طبق مخبر [illegible]

National Broadcasting Corporation امریکا

از آنکارا [illegible] انگلیس و [illegible] ایران برای عبور

مهمات جنگی انگلیس به شوروی [illegible] اتفاق [illegible]

اطلاع [illegible] مهمات جنگی

[illegible]

۹۹۲

۱۱/۴/۲۰

...ing forces... they can
either aid agriculture or make munitions. All

سند شمارهٔ ۱۱۴



وزارت امور خارجه

پرونده ۵/۶/۲۴/ ۲ نخست وزیری

رونوشت یادداشت راجع به مذاکرات آقای سمیرنوف سفیر جدید شوروی

آقای سمیرنوف روز دوشنبه ۹/ ۴/ ۲۰ که بتهران وارد شده بود تقاضای ملاقات فوری از این جانب نمود برحسب وقتی که معین شد در ساعت هفت عصر باتفاق آقای نیکلایف رایزن سفارت وآقای بلاشادیکین معاون نمایندگی بازرگانی بعمارت یادگار آمده اظهار داشت که بدستور دولت متبوع خود ماموریت دارد باستحضار دولت شاهنشاهی برساند ۰

دولت شوروی از اعلام بیطرفی دولت ایران تشکر دارد وعلاقه دوستی خود را نسبت به ایران اظهار میدارد ۰ راجع امور اقتصادی وبازرگانی مایل است همه گونه مساعدت بنماید ووعده میدهد نسبت بحمل کالاهای ترانزیتی ایران که در خاک شوروی موجود است اعم از آنچه متعلق بوزارت جنگ وغیر آن است باوجود اشکالات فعلی وسایل حمل ونقل اقدام و تسهیلات لازمه را بنماید ــ ضمنا دولت شوروی تقاضا دارد کالاهائی راکه از کشورهای دیگر خریداری واز راه جنوب ایران میخواهد وارد کند اجازه ترانزیت آن از خاک ایران داده شود) سفیر کبیر در خاتمه بیان پیغام دولت خود راجع باحساسات دوستانه دولت شوروی وعلاقه مندی بحفظ مناسبات حسنه شرحی اظهار ووعده همکاری صمیمانه درکارهای مربوطه میداد ۰

اینجانب بیانات اورا حضورا یادداشت کرده جواب دادم که مبنای سیاست دولت شاهنشاهی دوستی وحسن تفاهم است کههمیشه اظهار ودرجریان کارها عملا بشهود رسیده وامید است باحسن نیت طرفین این مناسبات همواره تحکیم وبرای منافع مشترکه دولتین نتایج نیکو حاصل شود ۰ درکارهای بازرگانی واقتصادی ازطرف دولت ایران نیز کمال مساعدت وتسهیلات میشود ونسبت به تقاضای ترانزیت هم وعده میدهم که آنچه منافی اصول بیطرفی ایران نباشد موافقت واجازه داده خواهد شد ۰ سفیر کبیر با اظهار امتنان گفت ازهمین قرار مراتب را بمسکو تلگراف خواهد نمود ۰

گزارش این مذاکرات ضمن شرفیابی ۱۰/ ۴/ ۲۰ بعرض پیشگاه ملوکانه رسید ومورد تصویب واقع گردید ۰ درجلسه دوشنبه شب ۹/ ۴/ ۲۰ هیئت وزیران نیز باطلاع دولت رسیده و تائید گردیده بود ۰

رونوشت بااصل برابراست
بجای رئیس اداره پیمان سهگانه
امیر احمد مهبد

سند شمارهٔ ۱۱۳

1. Conrad Mohr
2. Gunnar Hauge
3. Oddvar Lund
4. Tryvge Jacobsen
5. Egil Bergby
6. Herlof Evensen
7. Willy Johannessen
8. Halvor Björnestad
9. Emilius Knutzen
10. Ove Carlson
11. Halle Mikkelborg
12. Gunnar Bjalie
13. Lorang Lorentzen
14. Carl Schmidt
15. Vilhelm Koren
16. Harald Kristoffersen
17. Svein Blindheim
18. Robert Hubred
19. Arne Jensen
20. Arvid Söhr
21. Rolf Jensen
22. Torstein Walund
23. Kare Jensen
24. Henry Andersen
25. Karl Borgh
26. Percy Armstrons
27. Gregers Gram
28. Tobias Skog
29. Hans Hansen
30. Ole Tilset
31. Ivar Lerfald
32. Nils Uri
33. Torvald Barstad
34. Oscar Myhre
35. Rou Watvedt
36. Rolf Karlsen
37. Birger Ramberg
38. Torfinn Björnaas
39. Gunder Severinsen
40. Ornulf Torp
41. Gunnar Wiplarpp
42. Ingwar Sandvik
43. Odd Halvorsen
44. Ivar Westby
45. Lars Oldernes.

سند شمارهٔ ۱۱۶

British Embassy,
Moscow,
July 8th, 1941.

Mon Cher Collègue,

Je serais très reconnaissant s'il vous était possible de nous prêter votre concours dans la question suivante.

2. Il y a en ce moment à l'hôtel LONDON à Odessa un groupe de quarante-cinq norvégiens sous la direction d'un nommé CONRAD MOHR. A cause de la guerre entre ce pays et l'Allemagne, ce groupe n'a pas pu atteindre l'Egypte par le route de la mer noire et de la Turquie, et désirait passer à sa destination par le route de l'Iran.

3. Dans ces circonstances nous avons averti notre Légation à Téhéran du désir de ces Norvégiens de se rendre en Iran et en même temps Sir Stafford Cripps se permet de porter les circonstances à l'attention de Son Excellence Monsieur Saed, afin que, si Son Excellence n'y voit pas d'objection, des instructions puissent être envoyées aux autorités consulaires de l'Iran à Bakou de donner des visas de transit aux membres de ce groupe, valables, si c'était possible, soit pour la route de Pahlevi, soit pour la route de Djulfa, selon les circonstances.

4. Une liste de ces norvégiens se trouve ci-jointe. Je crois que le groupe est déjà parti, ou partira bientôt, pour Bakou.

Cordialement,
Lacy Baggallay

P.S. J'espère que je pourrai bientôt vous faire savoir les pays pour lesquelles ces norvégiens ont des visas de destination.

Monsieur Etessami,
Ambassade Impériale de l'Iran,
MOSCOU.

وزارت شاهنشاهی ایران

لندن

سفارت

قونسولگری

تاریخ

نمره

موضوع

ملاحظات

صفحه ۲

کننده و [illegible] تبلیغ اظهارات ایران را که دارای نیرو و اقتدار است ضعیف
جلوه بدهند و بخارجیها [illegible] بفهمانند که الان ساکنین ایران بدقت نخواهند
با اقدام بر علیه ایران میتوانند بنمایند بطور آسان فاصله حرکتی بگیرند و
اطمینان که وضع دولت شاهنشاهی ایران [illegible] خوب از آنچه هست و آزادی
حسن خود را بهمان وضع معرفی نمیده است طور دیگری علاقه نشان بدهند
ما با هیچ تبلیغاتی کشمکش نداشته خاص داریم بهمکاری تجیب تا آنکه
نتیجه نسبت به ما نشده و اگر هم بالفرض بشود در ما هیچ تأثیری نخواهد داشت
کشمکش مقصود ایران مصریان از آن در انقلاب کنونی دنیا است
در درجه اول مصمم است از هر طرف هر دو تا وقوع اتفاق شد با هر نیرو و دولت که
دوست دارد و آنقدر که میتواند در مقابل جلوگیری و مدافعه برآید باید
سیاست دولتین هرگز دیگری نسبت به ما بشود البته بی مورد است مگر اینکه
آنکه عده‌ای از ایرانیان وطن پرست با [illegible] سیاست منفی و نگرانی داشته باشند که

سند شمارهٔ ۱۱۷

سفارت شاهنشاهی ایران
لندن

تاریخ
نمره

ع س ۱۴۷
۲۰/۴/۱۸

شماره ...
ضمیمه ...

موضوع

ملاحظات

عطف به تلگراف شماره ... حسب الامر جهانمطاع مبارک مراتب را ...
اعلام نمود. چون وزیر امورخارجه از شاه خواسته است که مطالب را گذارش
به ایدن لرد ... ملاقات کنید و گفتگو شد اظهار گردید که از بودن آلمانها در ایران
در سفارت ... انگلیس ... در اینجا این نگرانی را ... اظهار ...
این ... میاندازد که ... اظهارات عنوان و ...
و مقصود دیگری در نظر دارند که ... از ... بیرون ... و ...
... ایران ... حقیقت ... و ...
... از آنها در سفارت ... که ... برای ... فرض
... آنچه گفته ... مبالغه و اغراق ... و البته ...
... ایران ... دارد ... خواهد ... که
... حقیقی ...
قبول کرد که ... انگلیس ... ایران از اوضاع ...
هستند که ... حقیقت ... آلمانی ... اظهار ... [illegible]

سند شمارهٔ ۱۱۷

AMBASSADE DE GRANDE-BRETAGNE

MOSCOU

le 11 juillet, 1941.

Mon Cher Collègue,

Vous avez bien voulu me téléphoner ce matin au sujet des quatorze sujets britanniques dont Sir Stafford Cripps a parlé avec Son Excellence Monsieur Saed hier soir

Je m'empresse de vous envoyer, ci-près, une liste des sujets britanniques dont il s'agit.

Comme je vous ai dit ce matin, le destination de ces personnes est les Indes.

Cordialement,

Lacy Baggallay

Monsieur A. Gh. Etessami,
Ambassade Impériale de l'Iran,
en ville.

سند شمارهٔ ۱۱۸

سفارت شاهنشاهی ایران
لندن

سوادش

دوسیه

تاریخ

نمره

موضوع

ملحقات
صفحه ۷

ما با آن آشنائی که داریم و مایل هستیم خود را از وضع بیطرفی
که داریم خارج نمائیم و دچار اشکالات و زحمات بشویم اگر هم فرض کنیم که در
آتیه دولتهای دیگری بخواهند ما را به زور مجبور به ترک سیاست موجود خودمان
بنمایند و دولت انگلیس از همین روزی نگران است [illegible] ما که
به حفظ حقوق خود هستیم در این موقع دولت انگلیس ممکن است [illegible]
و اوضاع را با اظهار دارد ۱۰۹۷
شماره

سند شمارهٔ ۱۱۷



شماره ـــــــــ
تاریخ ـــــــــ
ضمیمه ـــــــــ

ترجمه از تایمز ۱۰ ژوئیه ۱۹۴۱

بیطرفی ایران

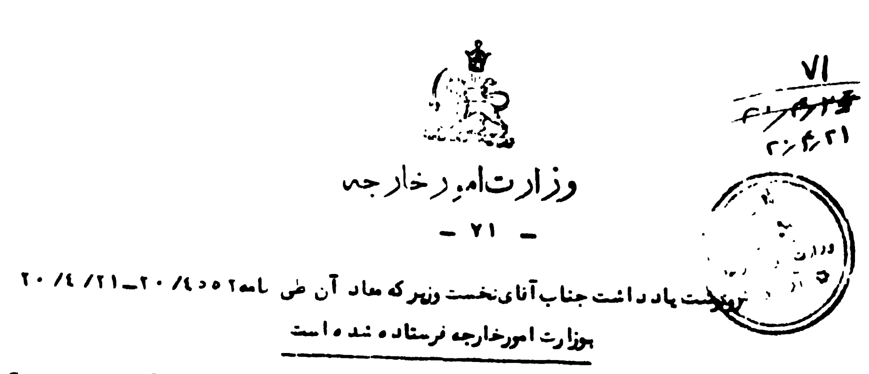
در ۲ ماه ژوئیه لطفاً مقاله‌ای از طرف اینجانب درباب وضعیت و بیطرفی ایران در این کشمکش درج کردید. اخیراً بعضی از روزنامه‌های انگلستان بار دیگر درباره وضعیت ایران در ردیف فرضیات و تصورات خوطه‌ور شده و اخباری منتشر کرده اند که متاسفانه با حقیقت وفق نمیدهد.

اجازه میخواهم از این موقع استفاده کرده بطور قاطع اعلام بنمایم که:

(۱) دولت ایران بیطرفی کامل خود شانرا اعلام نموده اند. از موقع بروز جنگ دولت ایران عملا این بیطرفی را نشان داده اکنون بیش از هر موقع دیگر مصمم هستند که هر کیفیت و یا هر موضوعی که پیش آید این بیطرفی خود را حفظ کنند.

(۲) هیچگونه فشار و یا تحمیلی از طرف هیچیک از دول بیگانه نسبت به ایران وارد نیامده و دولت ایران که بانداره کافی مقتدر است که تحمل اینگونه چیزها را نکند اجازه نخواهد داد که فشار یا تحمیلی نسبت بآن بشود. و این قبیل انتشارات صرفاً تصورات واهی است که عدم اطلاع و بصیرت نسبت بوضعیت حقیقی ایران را میرساند.

(۳) موضوع اقامت اتباع بیگانه در ایران تابع قوانین و مقرراتیکه در هر کشور اجرا معمول بوده و هیچیک از اتباع بیگانه بدون استثناء نه در وضعیتی هستند و نه بآنها اجازه داده میشود که بهیچوجه برخلاف امنیت کشور و یا بیطرفی محض ایران اقدامی کنند. محمدعلی مقدم


۷۱

۲۰/۴/۲۱

وزارت امور خارجه

- ۷۱ -

رونوشت یادداشت جناب آقای نخست وزیر که مفاد آن طی نامه ۲۵۵۰۴/۲۰ - ۲۰/۴/۲۱

بوزارت امورخارجه فرستاده شده است

روز پنج شنبه ۱۹/۴/۱۳۲۰ ساعت ده و نیم صبح برحسب وقتی که داده شده بود آقای وزیر مختار انگلیس آمدند و با ایشان راجع به انتشارات مختلفه که منافی شئون و مصالح ایران در روزنامه‌ها و خبرگزاری های انگلیس و هندی وغیره جریان یافته و دنباله آن ادامه دارد شرحی مذاکره و مفصلاً مضار و سوء اثرات این تصمیم را خاطرنشان ساختم پس از توضیحاتی که راجع به آزادی مطبوعات خود نشان دادند که گفته شد اظهار داشتند که چند روز قبل برحسب مذاکره آقای عامری معاون وزارت امورخارجه در این باب بمقامات مربوطه تلگراف نموده اند حالا هم مجدداً بطلبند فوق‌العاده و فاهره تلگرامات موکد با تائید نظریات دولت ایران مخابره میکنند و اطمینان میدهند که نظریه و مصلحت انگلیس در اختلال وضعیت و نقض بیطرفی ایران نیست و این قضیه منافی جنبهات انگلستان خواهد بود و نباید به تبلیغاتی که راجع به قضیه تجاوز قوای انگلیس بایران میشود اعتنائی نمود گفتم ازاین اظهارات امتنان دارم و منتظرم این رشته انتشارات هم که کاملا منافی این نیت است جداً جلوگیری شود.

رونوشت با اصل برابر است

بجای رئیس اداره بایگانی سه گانه

امیر احمد مهبد



تلگراف از طهران

در صورتیکه اتباع انگلیس تبعید گردند خطر راه آهن منتفی میشود عقیده بنده و والاحضرت [illegible] نخست وزیر را
داشته باشند وزیر [illegible] عقیده دارد [illegible] [illegible]

[illegible]

[illegible]

۱۳۲۰ [illegible]

سند شمارهٔ ۱۲۲

۷۳
۲۰۴۳۲۶



وزارت امور خارجه

رونوشت یادداشت مورخه ۲۰/۴/۲۲ ۲۰ پرونده ۵/۶/۲۴/ ۲۰ نخست وزیری

راجع باین گونه شایعات که بوسیله خبرگزاریهای آلمانی پخش میشود در تعقیب مذاکراتی که تقریبا در دو هفته پیش با آقای (اتل) وزیر مختار آلمان بعمل آمده بود امروز صبح نیز مذاکره و خاطرنشان شد که هیچ دلیلی دیده نمیشود که خبرگزاریهای آلمان اخبار بی اساس را که منافی حقیقت و مصلحت است انتشار دهند و بخواهند برای وضعیت ایران و سیاست بیطرفی این دولت اشکالات و نگرانیهائی تولید کنند مکرر نظریات دولت در حفظ بیطرفی و دفاع از استقلال کشور در مقابل هر متجاوزی اظهار و اخطار شده روزنامه‌های تهران هم به تفصیل نوشته اند دیگر دامن زدن باین تبلیغات برای چیست و چه فایده دارد جز اینکه تولید اثرات نامطلوب بنماید وزیر مختار جواب داد چندی پیش که مذاکره در این باب شد جدا مراتب را بانظر موافق بدولت خود گزارش داده و تقاضا کرده است در آینده اخبار راجع بایران در این زمینه تکرار نشود و هر خبری را هم که در نظر میگیرند قبلا با سفارت تهران مشورت و بعد در صورت اقتضا در پخش آن اقدام نمایند وزارت خارجه برلن این نظریه را پذیرفته و جواب مساعد بسفارت تهران داده و چون وصول این جواب در همین دو سه روز اخیر است تصور میرود خبر اژانس آلمان نقل از مخبر شونر برگ کهکنفر یهودی امریکائی است مصادف با این تصمیم بوده و پس از این دیگر تکرار نخواهد شد و زیرمختار تصدیق میکند که این گونه انتشارات بنفع آلمان نیست که سیاست دوستانه بایران دارد و دلیلی ندارد که بضرر ایران رخ بدهد .

رونوشت بااصل برابر است

بجای رئیس اداره پیمان سه‌گانه

امیر احمد سهید

سند شمارهٔ ۱۲۱

تاریخ
شماره
پیوست



کنسولگری ایران
بصره

ص ۲

انگلیسها و طرفداران آنها بوسیله پیغامها و مأمورینشان بکویتیها میرسانند
که دولت انگلیس ابدا خیال اشغال خاک ایرانرا ندارد و چون در این لحظه
عالم موضوع زندگانی و مرگ انگلیس در بحر و هندوستان در خطر است
برای نجات منافع خود میخواهد از نفوذ و پیشرفت نازیها که عده شان در
ایران زیاد شده جلوگیری نماید تا هندوستان که همسایه ایران است
مصون بماند

عربها و ساکنین بصره از ملاحظه اخبار و حتی فلاحین در واقع نگران و دلسوز
میباشند و کمال سعی و کوشش را دارند چه بوسیله اشخاص و چه توسط
رادیو از اخبار ایران اطلاع حاصل نمایند سرشان چند نفر با دیانت که
پی بمعرفیات ایران برده و از روی صمیمیت اظهار علاقه مندی مینمایند با
اطمینان خاطر میگویند قائد توانای ایران آنچه صلاح و خیر کشور است
پیش خواهد گرفت و اگر تصمیم بدفاع بگیرد مسلما پیروز خواهد گردید
بعضی دیگر که در وقایع اخیر مخالفت داشتند علنا میگویند ما حاضریم هر نوع
خدمتی از ما ساخته شود نسبت بایران انجام دهیم و اشخاصیکه منافع
بازرگانی با ایران دارند بیش از همه متاثر هستند چه بیم دارند اگر
واقعه برای ایران پیش آید علاوه برآنکه جای امنی برای آسایش نخواهند
داشت راه داد و ستد هم مسدود خواهد شد روی همرفته برخلاف انتظار
کلیه سکنه شهر احساسات خوبی نسبت بایران بروز داده و آرزومند
هستند در این کشور دار گزندی بایران وارد نیاید .

کنسول شاهنشاهی ایران در بصره
محمد فهیمی

سند شمارهٔ ۱۲۴

کنسولگری ایران

نمره

سفارت شاهنشاهی ایران بغداد

از تاریخ پیاده شدن آرتش انگلیس در بصره تلفنهائیکه وصله و عزیمت آنها تدریجی بشهر و تبدیل جا و مکانشان در محوطه مارگیل که بارانداز های بندر و ایستگاه راه آهن در آنجا واقع و دوازده کیلومتر تا شهر فاصله دارد و در حقیقت محصور و از نظر دور است جز کارمندان و خدمت گذاران بندر و راه آهن که خودشان هم در آنجا ساکن و بندرت بشهر میایند کسی چیزی نمیدید که سر و صدائی بلند کنند و حرفی بزنند مثل اینکه برای تحصیل پاره اطلاعات خفیه دو سه مرتبه یا شخصا بعنوان گردش بآن نقاط رفته و یا کارمند طرف اطمینانی را روانه میکرد ولی از روز پانزدهم خرداد که شروع بفرستادن نفرات و ساز و برگ کرده است [illegible] خط العرب یعنی عاریه نمودند بواسطه حاضر شدن دو اسکله جلوی گمرک بصره و عاریه کلیه اتومبیل و تانک [illegible] سرباز و غیره را از مارگیل بشهر آورده از وسط بازار و خیابان عبور داده باسکله میرسانده و شاید در مدت یک هفته که شب و روز قوا میفرستادند بیش از دو [illegible] که عده شان چهارده یا پانزده هزار تن با ساز و برگ کامل بیشتر نیست ولی چون راه منحصر بفرد و دیده میشد پنجاه اتومبیل و یا بیست و چند ساعت جلوی اسکله معطل هستند که با کشتی فرستاده شود شب و روز بعد هم عده دیگر را میدیدند بسیار متوحش شده و هزاران تن و [illegible] عرب بعضی برای ساختها استفاده تماشا میکردند و بعضی اوقات با وجود گرمای کشنده بقدری جمعیت زیاد میشد که ناچار پاسبانان عرب مداخله و جلوی [illegible] را میگرفتند

طبیعی است که اعزام قوا باین شکل برای مردمانیکه لشکر و ساز و برگ ندیده و اگر هم دیده باشند چند عراده توپ و دویست سیصد قاطر بوده است که زمان انقلاب از بغداد برای نبرد با انگلیس فرستاده شده بود ؟ دارای اهمیت زیاد و بواسطه بودن نقطه نزدیک سرحد ایران و سر و صدای روزنامهای راجع به تقاضای انگلیس خواهی نخواهی هر کس و هر دسته را وادار میکرد افکارش را در حفظ خود بگردانند و بطور عموم تمام صحبت در اطراف اعزام قوای انگلیس از راه ایران بکمک روسیه دور میزند

سند شمارهٔ ۱۲۴

فهرست اعلام:

۷۷
۱۳۲۰/۵/۸



وزارت امور خارجه

کارتن پیمان سه‌گانه

- ۷۷ -

رونوشت تلگراف سفارت کبرای مسکو شماره ۱۳۰۳ مورخه ۵/ ۵/ ۱۳۲۰

شماره ۱۰۹۷ امروز سوم مرداد با آقای دکانوزوف جانشین کمیساریای خارجه ملاقات و شرح موضوع را حالی نموده تقاضا کردم دستور لازم به سفیر کبیر شوروی در تهران بدهند جواب داد یادداشت سفارت کبرای شوروی با درنظر گرفتن روابط دوستی با ایران و خطراتی که بواسطه فعالیت خصمانه آلمانها متوجه دولت شوروی است تنظیم شده و متن آنرا کاملا تائید میکنم متن آنرا چنانکه جناب آقای نخست وزیر خواسته و شما نیز تاکید میکنید نمیتوانم تغییر بدهیم مسئله آلمانها و فعالیت آنها برای ما خیلی اهمیت دارد و اینکه میگوئید تقاضای ما مایه نهایت تعجب بوده و نمیتوانید چنین تقاضائی را بپذیرید برای ما خیلی ناگوار است گفتم قطع نظر از اینکه تقاضای شما برای اخراج آلمانی ها از ایران جان و مال عده زیادی از اتباع ایران را که در آلمان هستند بخطر می اندازد برخلاف قانون و منافی حیثیت و حق حاکمیت ایران است و مکاتبه رسمی در این خصوص تولید سوء تفاهمات خواهد کرد که نفعی برای ما و شما در آن نیست باین جهت بهتر است چنانچه تقاضا کردم دستور لازم بسفیر کبیر خود در تهران بدهید که طبق تقاضای جناب آقای رئیس الوزراء عمل نماید. جواب داد نتیجه نخواهد داشت ما اخراج آلمانها را میخواهیم و هر آن از فعالیت آنان خطراتی متوجه ما است بعد از مباحثه زیاد دیدم ادامه مذاکرات بی نتیجه است. آنچه استنباط میشود اصرار دولت شوروی در نتیجه همکاری با انگلیس است دولت انگلیس و شوروی در اشتباهی که از موقعیت مساعد سیاسی و توسعه جنگ برای آنها حاصل شد - میخواهند برای مدت جنگ هم شده باشد همکاری ۱۹۰۷ را احیا نمایند. سفیر کبیر انگلیس در ملاقات چند روز قبل میگفت که برای اخراج آلمانها در تهران متفقا با دولت شوروی اقدام کردیم وجود آلمانی ها در ایران برای ما خیلی مضر و حتی برای خود ایران خطرناک است بدلایل و براهین اظهارات سفیر کبیر را رد کردم گفتم اگر دوستانه و صمیمانه نظر دولت ایران به موضوع جلب نمائید دولت ایران تدابیر لازمه برای رفع نگرانی شما اتخاذ خواهد کرد ولی اگر بخواهند فشار آورده نظر خود را تحمیل کنید نتیجه نخواهید دید گفت پیشنهادات ما به دولت ایران و مذاکرات ما با ایران همیشه دوستانه و از روی صمیمیت است سفیر کبیر انگلیس در ملاقات با یکی از همقطاران نزدیک اظهار کرده بود همکاری انگلیس با دولت شوروی کامل است برای اخراج آلمانی ها از شرق نزدیک و از میان برداشتن نفوذ آنان از ممالک شرق متفقا با روسها اقدامات موثری خواهیم کرد آنچه اینجا مشاهده میکنم در موضوع آلمانی ها فشار بیشتر از طرف انگلیس است منتها میخواهند این فشار بدست روسها باشد برای تعقیب مذاکرات منتظر دستورات ۳ مرداد ما شماره ۲۸ ساعد. رونوشت با اصل برابر است

بجای رئیس اداره پیمان سه‌گانه. امیراحمد

سند شمارهٔ ۱۲۵

آ

الف

پ

ب

ت

ج

چ

ح

خ

غ

ف

ق

ک

ن

و

هـ

گ

ل

م

کویر منتشر کرده است :

۱ ـ اقتصادسنجی عمومی

تألیف دکتر عباس عرب‌مازار

۲ ـ امپریالیسم

نوشتهٔ هری مگداف ـ تام کمپ

ترجمه و اقتباس دکتر هوشنگ مقتدر

۳ ـ شرح حال شعرای دشتستان بزرگ

نوشته هیبت‌ا... مالکی

٤ ـ نقدی بر زندگی وآثارآلبر کامو

نویسندگان

استروم برگ ـ استرلینگ ـ بوادفر

ترجمه: ضیاءالدین هاجری

۵ ـ روزنامه قانون

میرزا ملکم‌خان

٦ ـ تاریخ فلسفه اسلامی (جلد دوم)

اثر: هانری کوربن

ترجمه: جواد طباطبائی

۷ ـ گزیده من لا یحضره الفقیه (دو جلد)

ترجمه وتحقیق از محمد باقر بهبودی

۸ ـ ریشه‌یابی نام وپرچم کشورها

تألیف رسول خیراندیش ـ سیاوش شایان

۹ ـ از زخم زمین

نوشته علی اصغر راشدان

۱۰ ـ پسری که سه زبان می‌دانست

نوشته ویلهلم گریم

ترجمه: قدمعلی سرامی

۱۱ ـ سبکهای تاریخی ونظریه‌های نژادی تاریخ

نوشته: دکتر عزت‌ا... رادمنش

ی

کویر منتشر خواهد کرد :

۱ ــ گزیده تهذیب (پنج جلد)

ترجمه و تحقیق از محمد باقر بهبودی

۲ ــ تاریخ جنگ دوم جهانی (۲ جلد)

ترجمه و تنظیم از سرهنگ فریدون ظفر اردلان

۳ ــ تاریخ مشروطیت (۳ جلد)

مجدالاسلام کرمانی

٤ ــ کتاب برای نوجوانان

شامل تانکها ــ موشکها ــ فضاپیماها

فوتبال ــ سیاره زمین ــ حیوانات وحشی و ...

۵ ــ چهره یک انتخابات (انتخابات ۱۹۸۰ امریکا)

ترجمه حسن نورائی

٦ ــ علی و نینو

خاطرات علی شیروانشیر

ترجمه حسن تقی زاده میلانی

۷ ــ روانشناسی پیروزی (رموز دهگانه موفقیت)

نویسنده دکتر دنیس ویتلی

مترجم: ع. شایق

۸ ــ رسائل مشروطه

تهیه و تنظیم غلامحسین زرگری نژاد

۹ ــ ناسیونالیسم در ایران

نویسنده: ریچارد کاتم

مترجم: احمد تدین

۱۰ ــ چگونه فرزند باهوشتری تربیت کنیم

ترجمه: ع. شایق